

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Halil Erhan

Karadeniz'den
Bir Ermeni Yetimi

Baybahanlı
Nubar

HALİL ERHAN • Baybahanlı Nubar

HALİL ERHAN 1955'te Ordu'nun Ünye ilçesi Eskikızılcakese köyünde doğdu. Yedi çocuklu, çiftçilik ve balıkçılıkla geçinen bir ailenin ekonomik mücadelesinin yoksullukları içinde büyüdü. İlkokul eğitimini köyünde tamamladıktan sonra ortaokul ve liseyi (2. sınıfa kadar) Ünye'de, lise 3. sınıfıysa Beyoğlu Atatürk Erkek Lisesi'nde okudu. 1975-1979 yılları arasında İstanbul'da Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda üniversite eğitimini tamamladı. Emekli öğretmen olan Erhan, 1979-2007 yılları arasında Ordu İmam Hatip Lisesi, Ünye Endüstri Meslek Lisesi, Ankara Sokullu Lisesi, Üsküdar Cumhuriyet Lisesi, Üsküdar Halide Edip Adıvar Lisesi'nde çalıştı. Daha önce 1915'ten 1980'e Karadeniz - Ermeniler, Eşkıyalar, İnsanlar, Yaşamlar (İletişim, 2015) isimli bir kitabı yayımlandı.

İletişim Yayınları 2446 • Anı Dizisi 76

ISBN-13: 978-975-05-2158-4

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDİTÖR Kıvanç Koçak

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Nubar'ın 1975 yılında yaptığı son evi,

Dereli-Yuva köyü

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HALİL ERHAN
Karadeniz'den
Bir Ermeni Yetimi
**Baybahanlı
Nubar**

Dedemin trajik yaşam öyküsünü ele aldığım bu kitapta asıl amacım ve niyetim şu: Bu topraklar üzerinde yaşanmış üzücü olaylardan ve isimsiz yetimlerden, Müslümanlaştırılmış veya Müslüman olmaları şartıyla yaşamlarına olur verilmiş, mülklerine el konulmasından vazgeçilmiş binlerce Ermeni aileden yola çıkarak, dedemin hayatı üzerinden bugünlere nasıl geldiğimizi gözler önüne sermek.

Bir sistemin, bir ideolojinin, bir devletin var oluşunun dayandığı maddi temelleri göz ardı ederek soyut kavramlar, hamasi söylemler üretmenin zamanımıza ve geleceğe hiçbir olumlu katkısı yoktur. Hiçbir devletin geçmişte yaşanmış olan yanlışlıkları, hatalı politikaları inadına sürdürerek varlığını devam ettirmesi de mümkün değildir! Varlıklarını bugün de devam ettiren güçlü devletlere (İngiltere, İtalya, Fransa, Hollanda, Almanya, İspanya gibi) baktığımızda sürekli toplumsal iç dinamiklere ve zamanın sosyolojik, kültürel gelişmişliklerine uygun politikalar ürettiklerini görürüz.

Cumhurbaşkanlığı forsunda bulunan 16 yıldızın temsil ettiği yıkılmış Türk devletleriyle övünmenin kabul gö-

rür yanı yoktur. Yıkılanın, yerle bir edilenin yerine yenisini kurmakla gurur duymak züğürt tesellisinden öteye geçemez. Kolay mıdır her açıdan gelişmiş, kalkınmış, insanların mutluluk ve huzur içinde yaşayan bir ülke, bir devlet meydana getirmek? Bünyesindeki farklı halklarla, sosyal katmanlarla uyumlu yaşayabilmenin şartlarını geliştiren ülkelerden, uluslardan, topluluklardan, coğrafyalardan hiç mi ders alınmaz?

Hangi buluşumuz, hangi teknolojimiz var günümüz insanlığının yaşam şartlarını kolaylaştıran? Hiç yok! Bu inatla, bu hamaset edebiyatıyla olması da imkânsızdır. Mevcut düzeyimizi, distribütör ve pazarlama ekonomisi faaliyetlerle devam ettirmeyi övünç kaynağı olarak görmeye devam edeceğimiz bir gerçek.

Durum böyle olunca, günümüzü cumhuriyetin kuruluş yıllarıyla, o yıllardaki ideolojiyle açıklamak, bununla yetinmek kolaycılığına düşeriz elbette. Oysa Jön Türkler'i, Jön Türkler ideolojisini incelemeden, bilmeden günümüz devlet aklını anlamamız olanaksızdır!

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesine ideolojik alt-yapı oluşturan Jön Türkler, cumhuriyet öncesinde ve kuruluş yıllarının başlarından Kürtleri ulus-devlet oluşumu içinde problem oluşturabilecek bir halk olarak görmediler. Müslüman olmalarından dolayı "Türklük düşüncesini ve bilincini nasıl olsa ileride zihinlerine kazıyarak benimsetir, dönüştürebiliriz" diye hesap ettiler, öyle de davrandılar. Esas problem Hristiyan topluluklarıydı. Bunların içinde de en büyük halk Ermenilerdi. Yüzde 20'si Ermeni olan toprakları kısa zamanda Müslümanlaştırmak mümkün değildi. Yok edilmelerini planladılar, ulus-devlet yaratmak için Ermenileri sürdüler. Öncelikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun demografik yapısını değiştirdiler. Geride kalan mülklere de Kürt ağaları, aşiretleri el koydu hükümetlerin dene-

tim ve gözetimiyle. Iskân Kanunu, Tapu Kanunu gibi duruma uygun kanunlar çıkarıldı. Anadolu'nun her karış toprağında olduğu gibi Kürt coğrafyasında da Ermenilerin mülkleri meselesi gelecekte de canlılığını koruyacak. Ancak konu Kürtlere gelince belirtmek şart: Kürtleri Türkleştirme politikalarının temelini Diyarbakırlı Kürt bir ailenin mensubu olan Ziya Gökalp'in düşüncelerinden alıp bunu yüzyıllarca genç beyinlere enjekte etmeye çalışıp durdularsa da başaramadılar. Sevgi, saygı, ortak yaşam, farklı kültürlerin barış içinde bir arada, aynı topraklarda hakça paylaşım, mutlu insanlar olarak birlikteliği sağlanamadığı gibi Kürt analara, babalara, dedelere, ninele, torunlara Türkçe konuşma dilini bile öğretebilmeyi başaramadılar.

Yüzleşilmesi gereken o kadar çok meselemiz var ki!

Kapitalizm veya kapitalizm kurallarıyla yönetilen ülkeler, iç ve dış sömürüye meşruiyet kazandırmak için farklı halk katmanlarını ötekileştirir, hakir görür ve değersizleştirir. Sömürünün normalleştirilmesi için köleler, zenciler, Yahudiler, Aborjinler, Ermeniler, köylüler vb. hep aşağılanır.

Fransız İhtilali'yle beraber imparatorlukların veya imparatorluk zihniyetli yönetim biçiminin yavaş yavaş ortadan kalkması, teknolojik buluşların sanayi üretimini geliştirilmesiyle birlikte pazar rekabeti milliyetçi ideolojileri de beraberinde getirdi. Her milletin kendi üretimleri, markaları oluşmaya başladı. Batı'da gelişen üretim temelli milliyetçi düşünceler, felsefeler, bizde de ümmetçiliğin yerini ulusalcılığa bırakmasını, "tek millet" düşüncesini zorunlu kıldı. 1800'lü yılların ortalarına doğru "Jön Türkler akımı" Osmanlı entelektüel çevrelerinde yayılmaya, yönetimde etkili olmaya başladı.

Küçülen Osmanlı topraklarından elde kalan Anadolu'yu korumanın, korurken de Mahmut Esat Bozkurt'un özetlediği biçimiyle "hizmetçi bir zümre, bir halk" bulmanın, ırkçı

söylemin başka ne gibi bir maddi temeli olabilir ki? Türk ve Müslüman bir millet yaratmak adına Hamidiye Alayları oluşturmak, 1915 olaylarına vesile olan Tehcir Kanunu'nu çıkarmak, "Tunç Eli" askerî harekâtını gerçekleştirmek ve peşinden İskân Kanunu çıkararak yürürlüğe koymak, 1955'teki 6-7 Eylül olaylarını planlamak, askerî darbelerin tümü, 1982 Anayasası'nın hâlâ yürürlükte olması devlet aklının, ideolojisinin pek değişmediğinin net göstergesidir.

* * *

Bu topraklarda yaşanmış üzücü olayların Hamidiye Alayları ile başladığını düşünüyorum. Dedemin ailesinin başına gelenlerde olduğu gibi... Bir bebek neden yetim kalır? Bu bebeğin gerçek ailesi, amcaları, halaları, teyzeleri, onların sülaleleri yok mudur? Çocukluğum ve gençliğim boyunca büyükanнем Kerime Hanım'la yaptığım sohbetlerde dedemin gerçek anne ve babasının kim olduğu sorusuna asla ve asla net bir cevap alamadım. Dedemin gerçek ailesinin Ermeni olabilecekleri konusunda imalı cevaplarla karşılaştım. Bir de babaannemin şu sözlerini hep aklımda tuttum: "Osmanlı askerlerinin süvari atları çok iri olurdu, bizim atlardan neredeyse iki misli büyük. Sağrıları çok genişti, arka ayaklarının her birinin bileğinde uzun uzun, bir tutam kalınlığında kılırları olurdu. Her hafta Galiser'den (Şebinkarahisar) gelip bizim evin önünden Bektaş'a giderlerdi sürü halinde. Üzerindeki askerler sivil giyimliydiler ve omuzlarında çapraz fişeklikler, sırtlarında torbaları ve uzun-uzun tüfekleri olurdu." Bu sözlerin peşine düşüp, daha sonra yaptığım araştırmalarda bu askerlerin Hamidiye Süvari Taburu'na ait olduklarını anladım. İşte dedemin hikâyesi de bu süvari bölüğünün varlığıyla ilişkilidir. En az 30 yıldır bu konuyu araştırdım, soruşturdum. Gerçek kan bağı olan bir tek kişiye de rastlamadım bugüne kadar.

Sorun, geçmişte yapılan hatalardan ders çıkarabilme, gelişme düzeyini yakalayabilme, yapıcı eleştirilerle bu topraklarda yeşerteceğimiz huzur ve mutluluğu sonsuzluğa aktarabilme becerisinin devlet aklında yer etmesini sağlamak, ideolojik saplantıdan uzaklaşmak. Yoksa M. Esat Bozkurt'un ırkçı söylemlerini benimseyerek bu toprakların gerçek zenginliği olanlar, "azınlıktaki zümre" de kavgaların içinde yok olup gidecek.

Tek arzum çocuklarımıza, torunlarımıza iyi bir gelecek sağlamak; güzel ve aydınlık bir ülkenin medeni, çağdaş dönüşümünün barış içinde sağlanması; üzerinde her halktan, her inançtan, her kültürden mutlu insanların yaşadığı demokratik devletin, modern ülkenin özgür bireylerinin varlığı.

Bu topraklarda şarkılar, türküler söylensin barışa, kardeşliğe dair... Acıların yerine aşklar, sevdalar dökülsün mısralardan, dizelerden!

HALİL ERHAN

1890'lı yıllar... Osmanlı entelektüel çevrelerinde Jön Türk düşüncesi hızla yayılmaya, ideolojik bir temelde taraftar bulmaya başlamıştır. Hareketin temel kaynağı durumundaki, Avrupa'da gelişen milliyetçilik ve ulusçuluk düşüncesi etrafında oluşan ve ümmetçiliğin terk edilmesi gerektiğini savunan dergiler, gazeteler, kitaplar yayın hayatında yer almaya başlamıştır. Jön Türk hareketinin başlıca savunucuları, ideologları Namık Kemal, Yusuf Akçura, Tunalı Hilmi ve Ali Suavi gibi şahsiyetlerdir. Özellikle Ali Suavi'nin savunduğu düşünceler (laiklik gibi), yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nin de temel niteliklerini belirleyici olmuştur.

Bu düşünce doğrultusunda Osmanlı coğrafyası sınırları içinde yavaş yavaş Hristiyan ahaliye karşı korkutma, sindirme, mal ve canlarına kast etme hareketleri kendini göstermeye başlar. Ermenilerin, Rumların mallarına, evlerine, iş yerlerine, bağ ve bahçelerine sudan sebeplerle el koyma, işgal etme olayları görülür.

Şikâyetçi olan gayrimüslimleri ciddiye alan, hak ve hukukunu koruyan merciler ortaya çıkan sorunları bilinçli şekil-

de görmezlikten gelen bir tavır sergiler durumdadırlar. Bu sebeple mağdur olan gayrimüslim vatandaşlar ailelerini de yanlarına alarak çevrede bulunan yakınlarının yanına yerleşmeye, göç etmeye başlar. Özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri yaşanmaya başlamış olan bu farklılaşmanın, bu zulmün öncüleri ve uygulayıcıları olmuşlardır.

1891 yılında II. Abdülhamit'in emriyle Rus işgaline karşı koymak, Ermeni devleti kurulmasına engel olmak baha-nesiyle gayrinizami savaş yöntemiyle hareket eden, herhangi bir yasaya tâbi olmayan Aşiret Hafif Süvari Alayları (Hamidiye Alayları) kurulmuştur. Hamidiye Alayları'nın oluşturulma nedenlerinden bir diğeri "Kürt ağa ve beylerini" yola getirmek, Osmanlı'ya bağlı kalmalarını sağlamak olsa da en vahşi uygulamaları Ermeni halkının üzerinde olmuştur hep. Zira Kürt ağalarının ve aşiret beylerinin maddi ve siyasi menfaat karşılığı memnun edilmesinden sonra siyasi baskılar, kıyımlar, Ermeniler ve Süryaniler üzerinde "yok etme" şeklindeki uygulamalar kendini gösterir olmuştur.

Hamidiye Alayları'nın Erzurum, Van, Bitlis, Urfa, Diyarbakır, Sivas illeri başta olmak üzere toplam 65 birlikten oluştuğu bilinmektedir. Sivas'ta oluşturulan Süvari Taburu'nun hukuksuz faaliyetleri, çevre illerde özellikle Giresun-Sivas arasında trajik olayların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu alaylarda görev alanların tümü çevrenin eşkıyaları, ağaların-beylerin beslemeli adamları, acımasız katiller, hırsızlardır.

1891 yılından itibaren Anadolu coğrafyasının her yerinde (İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Ankara, Erzurum, Diyarbakır, Elazığ, Van, Mardin, Malatya, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Sivas vb.) Ermeni ve Rum mallarına el koyma işlemleri hızlanmaya başladı: Taciz etmek, tehdit etmek, terk etmeye zorlamak, insanların iş yerlerini, atölyelerini, dükkânlarını ellerinden almak sıradan ha-

le geldi. Çok direnenlerinin mülkleri yok pahasına satın alınırken, mallarını satmak istemeyenlerin ailelerini, kadınlarını, kızlarını rahatsız etmek gibi ahlâksızlıklar ayyuka çıkmıştı. Şikâyetçi olanlarıysa asayişten sorumlu emniyet yetkilileri görmezden, duymazdan gelmekte, hiçbir soruşturma yapmamaktaydı.

Hristiyan vatandaşlar için artık adı konulmamış, resmî olarak ifade edilmemiş insanlık dışı ırkçı ve nefret söylemi içeren uygulamalar sosyal ve ekonomik hayatta açıkça görünür hale gelmeye başlamıştı. Mağdur edilenlerin çoğu yüzyıllardır oturdukları evlerini, mahallelerini terk etmek, göç etmek zorunda kalmışlardı. Kasabalarda, büyükşehirlerde bunlar olurken kırsal bölgelerde, köylerde de benzer olaylar fiiliyata geçmişti. Mal mülk sahibi Ermeni vatandaşlara karşı tacizkâr tavırlar giderek artan şekilde kendini göstermeye başlamıştı. Bağında, bahçesinde, tarlasında çalışan, hayvanlarını otlatan, yaylalarda koyun sürülerini beslemeye çalışanlara karşı sataşmalar baş gösterir oldu. Eşlerine, kızlarına sarkıntılık ve tecavüz etmek; koyunlarını, kuzularını ve büyükbaş hayvanlarını zorla alıp götürmek yaygınlaştı. Özellikle dağ köylerinde bu tür uygulamalar çok görülmekteydi.

Her Müslüman köy halkının içinden mutlaka birkaç kişi eşkıya oluşumunun içinde yer alıyordu. Ağaların, beylerin bilgisi ve koruması altında dağlarda, yaylalarda, dağ köylerinde eşkıyaların dediği dedik duruma gelmişti. Yoksul Ermeni ahalisi, bu zor coğrafyada adeta yaşam mücadelesi veriyordu.

Osmanlı devlet yönetiminde de kabul görmüş olan Jön Türk ideolojisi, hareketi gayrimüslimlerin mülklerine el koyarak yeni Türk zenginler yaratmayı teşvik ediyordu. Bölgelerindeki eşkıyaları da arkalarına alarak fizikî güce de sahip olan ağalar, beyler devlet desteğiyle sınırsız zengin olma fırsatı yakalamışlardı artık.

Baybahan Dağı, Kızıltaş köyünün kuzeyinde, zirvesinde karlar, sisler ve bulutlarla yüzyıllardır durur, vakur bakışlarıyla. Kol kanat gerer eteğinde yaşam mücadelesi veren köylülere. Ekmek olur kurduna, kuşuna, insanına, koyununa, kuzusuna. Taş olur, odun olur, ev olur, mutluluk olur eteğinde ve zirvesinde yaşayanlara, ziyaretine gelenlere. Eteklerinde koyunlar, kuzular, mallar (büyükbaş hayvanlar), özgürce koşup otlayan yatkılar... Çobanlar kaval çalar, insanları mutluluk türküleri söyler. Arılar, çiçeklerinden bal toplar eteğinde yaşayan, eteğine sığınan insanlarına. Kışın sert rüzgârından, karından, boranından korur hayvanını, insanını. Temmuz ayının ortalarında bile zirvesinin çukurunda sakladığı beyaz kar yığınıyla selam verir insanlarına sevgi dolu gözleriyle. Zorluk çıkarmaz, üzmez insanlarını, canlılarını; hayatlarını kolaylaştırır. Eteğinde oturan insanlarına sularını salarak tatlı ve yumuşak bir dere gönderir; şırl şırl şarkılarını dinletir insanlarına yaz, kış.

Baybahan Dağı, kuzeyinde Kabakdağı, doğusunda Yedigözü ve Sarıçiçek, Isırgalı Yayla dağlarıyla komşudur. Sarıçiçek Dağları ile arasından akan Aksu Nehri'nin başlangıç yeri sayılır. Bencil değildir. Kendisiyle Karadeniz arasında yaşayan insanlara da can gönderir, bereket gönderir, mutluluk gönderir; hangi canlının ihtiyacı varsa. İyi, kötü ayırmadan. Yaşlı, genç demeden. Kurt, kuş, ayı, domuz, böcek, solucan demeden. Güzel, çirkin demeden. Dikenmiş, gülmüş demeden. Ağaymış, eşkiyaymış, fakirmiş fukaraymış demeden. Türkmüş, Gürcüymüş, Lazmış, Rummuş demeden. Müslümanmış, Ermeniymiş, Hristiyanmış demeden. Sadece sevgi ve selam gönderir insanlara, canlılara, ağaçlara, kuşlara, çiçeklere. Kalbinde bencillik taşıyanlarsa sadece "duy felek, değme gönlüme benim" der.

Küskünlüğünü, dargınlığını, gönül kırıklığını belli etmeden bakar yükseklerden Karadeniz'e doğru. Eteğindeki Kızıltaş Deresi'nin etrafında insanlar yerleşmiş, yurt, yuva tutmuşlar, sağlıklı sollu evler yapmışlardır. Dere kenarında pek fazla düz arazi olmadığından insanlar yuvalarını, ahırlarını, fırınlarını, körüklerini sıra sıra inşa etmişlerdir kıyıları köşelere. Köyün kuzey yamaçlarında türlü türlü meyve ağaçları vardır. Armutlar, elmalar, kirazlar, erikler. Meyve ağaçlarının altlarında sıra sıra arı kovanları. Üç tarafı dağlarla çevrili Kızıltaş'ın insanları sevecen, yumuşak huylu, iklimi de ılımandır. Temel geçim kaynağı hayvancılıktır, yanında da el sanatları.

Haftada bir, ayda bir Şebinkarahisar'a giderler; yürüyerek, atlarla, gruplar halinde. Aksu Nehri'nin yatağını ve vadileri takip ederek. Zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için. Gaz, tuz, basma almaya. Bazen de resmî işlemler için.

* * *

Bir Ermeni köyü olan Kızıltaş'tan Varujan Ağa, 50-55 yaşlarındaydı. İki oğlu, iki kızı ve eşiyle beraber yaşıyordu. Eşinin adı Tumah, kızlarının adı Lusia ve Hayganuş, büyük oğlunun adı Garabet, küçüğünün adıysa Boğos'tu.

İki atları, altı inekleri, bir çift öküzleri, iki mandaları, yüz elli-iki yüz baş kadarlık da koyun sürüsü vardı. Hayvanları çok olduğundan evini ve ahırlarını köyün biraz dışına, diğer evlerden 300-400 metre uzağa yapmıştı Varujan Ağa, Baybahan Dağı'nın kuzey eteklerine doğru.

Kızıltaş Deresi'nin kenarları eğimli de olsa yayılım, su, ekin ekilecek, arpa, fiğ ekip dikilecek verimli topraklar vardır. Hayvancılığa da oldukça müsaittir ve hayat diğer yerleşim yerlerine göre daha kolaydır. Ahırdan, ağıldan dışarıya salıverdiğin hayvanlar doğrudan Baybahan Dağı'nın eteklerinde, yamaçlarında otlayarak beslenme imkânı bulurlar.

Varujan Ağa'nın evi babadan kalmaydı, iki katlı. Alt katı taş duvarlarla örölmüş, üst katı el hızarıyla biçilmiş 3-4 santimlik köknar tahtasıyla inşa edilmişti. Üstünde hartama türü kiremit örtüsü bulunuyordu. Alt kat yemek salonu, mutfak, üst katında bulunan üç odaysa yatak odasıydı. Varujan Ağa'nın büyük oğlu; evlenme çağına geldiğinde onun için de bir ev yapmıştı kendine yakın. Aynı mimari özelliklerde. Evlerin yakınlarında ahırlar, ağıllar. Dışarıda ekmek pişirme fırını ki, fırında aynı zamanda sebze ve meyve de kurutulmaktadır fasulye, elma, armut gibi.

* * *

Baybahanlı Nubar'ın hikâyesi de Jön Türkler'in her bölgede zengin Türk ve Müslüman zümre yaratma ideolojisinin, böylesi bir vahşiliğın, ilkelliğın her yerde uygulamaya konulmasıyla başlamıştı.

Kızıltaş Deresi'nin kenarında yerleşmiş bulunan Ermeni köyünün yaylası da Baybahan Dağı'nın zirvesi ardındaki verimli çayırıkların sonsuzluğu uzayıp gitmekteydi. Ama Müslüman köy ağalarının Kızıltaş Ermeni köyünün konumunda, verimli arazisinde, zenginliğinde gözleri vardı. Kızıltaş, ne pahasına olursa olsun Ermenilerin elinden alınmalıydı. Ermeniler göçe zorlanmalı veya yok edilmeliydi. Gerekirse Sivas'ta bulunan Hamidiye Taburu'ndan da faydalanılmalıydı. Zaten Hamidiye Alayı'nın bir bölümü Şebinkarahisar'da konumlandırılmış buradan çevre köylere her gün, her gece "asayışı sağlama" amaçlı baskınlar yapıyordu. En az 80-100 kişilik atlılar devriye görevi icra ediyor, Ermeni köylülerin ekinlerine, sürülerine el koyuyordu. Bu yaptıklarına verdikleri ad "vergi"ydi; Osmanlı askerinin beslenme ihtiyacını gidermek amaçlı: Müslüman bir ağanın görevlendirdiği kılavuz yardımıyla köylere girilir, Ermenilerin ambarında bulunan buğdaylar çuvallara doldurulur, katırlara, atlara yüklen-

nilir; ağıllardaki koyun sürüsünün bir kısmı, ahırlardaki tosunlar, öküzler, sağlıklı ve genç atlar alınır. Yetmez! Evlerde altın, gümüş, para, ziynet eşyası, pahalı takılar aranır, zorla alınır. Gerekçe yine benzer: “Osmanlı askerinin iâşe ihtiyaçlarını karşılama.” Zabıt yok, tutanak yok! İster Şebinkarahisar’daki birlik komutanına teslim eder, ister cebine atar, ganimet sayar. Sayısı yok, miktarı yok! İtiraz eden, karşı koyan Ermeni ya dövölür ya da öldürölürdü.

Hele bir Ermeni köyünde konaklama yapılmışsa, vay o köyün haline! Yemeler, içmeler, kadınlarına, kızlarına hizmet ettirmeler, saldırılar, tecavüzler... Öyle ya, Ruslar gelecek doğuyu işgal edecek, Ermeni nüfusunun yoğun olarak bulunduğu illeri içine alan bir Ermeni devleti kuracak! Öyleyse Ermeniler bu topraklardan sürölmesi, yok edilmelidir! E işte, Sivas’ta, Şebinkarahisar’da, Giresun’un dağ köylerinde Ermeni nüfus yoğunluğu fazladır, dolayısıyla en kısa zamanda yok edilmelidirler! Nitekim Hamidiye Süvari Taburu’nun faaliyet alanında bulunan tüm bölgelerde Müslüman ahaliye “Ermeniler, Ruslarla bir olup sizleri yok edecek; kadınlarınızı, kızlarınızı, mülklerinizi ellerinizden alacak...” denilerek bu asılsız, kara propaganda da empoze edilmektedir.

* * *

Kabakdağı’nın, Bektaş’ın, Ferooz’un, Eneet’in, Hapan’ın, Yuva’nın, Kızıлтаş’ın, Yedigöz’ün, Hoca Pazarı’nın, Sarıçiçek’in, Aksu’nun vadilerinde karlar yavaş yavaş erimeye başlamış, derelerdeki sular çoğalmaya, doruk (köknar) yapraklarından eriyen kar suları damlacıkları toprağa düşmeye başlamış. Vadilerde, yumuşacık, tatlı bir sis tabakası köy evlerinin üstünü kaplamış, gece soğğunun etkisini azaltan, beyaz çarşaf gibi duruşunu gün ışığına nazlı nazlı terk eder olmuş. Göz kamaştıran, hayata davet eden parıltılar... Yeni bir

günün, yeni bir mevsimin, yeni bir hayatın daveti. Bir kış mevsimi boyunca, insan ruhunu ve vücudunu saran suskunluğun, hareketsizliğin ortadan kaybolacağı yeni bir hayata davet adeta. Hazırlanıp, yol alma vaktidir. Çoluk çocuk, hep beraber yaylaya çıkma zamanıdır.

“Hanım kalk artık! Kahvaltımızı yapalım. Sonra da yaylaya çıkış hazırlığı yaparız bugün” diyerek uyandırdı Varujan Ağa eşini. Üst kattaki sobayı ve mutfaktaki ocağı yakmıştı erkenden, çoluk çocuk kalktıklarında üşümesinler diye. Evin içi sıcacık olmuştu. Tumah Hanım, sıcacık yün yatağın içinden istemeden de olsa kalktı. Elini yüzünü yıkadı ve sabah kahvaltısı hazırlamaya başladı. Akşamdan hazırladığı bir tepsi buğday ekmeğini ateşin kıyısına, közün üstüne sürdü. Mutfaktaki ahşap yemek masasına bir çanak manda yoğurdu ve tereyağı küleğini koydu, üst kattaki sobanın üstüne de yedi tane taze yumurta hazırlamak için orta boy bakır tencereyi.

Tumalı Hanım, “Varujan, git Garabetler’i de çağır. Beraber kahvaltı yapalım bu sabah” diye seslendi. Varujan Ağa, oğlunu ve ailesini çağırmadan önce ahırları kontrol etti. Bütün hayvanların iyi durumda olduklarını gördükten sonra oğlunun evinin kapısını çaldı: “Garabet, annen sizleri de çağırdı, bu sabah beraber kahvaltı edeceğiz. Sylvia’yı ve çocuğu da al gel!” Garabet evleneli 1,5 sene olmuştu, 1 yaşında bir oğulları vardı.

Varujan Ağa, eve döndükten kısa süre sonra Garabet de geldi hanımı ve küçücük oğluyla: Annesi Sylvia’nın kucağında, yünlü koyun derisinden dikilmiş kundağın içinde, sadece minik kahverengi gözleri ve siyahımsı kaşları gözüküyordu küçük Nubar’ın.

Dünyaya ve akrabası olduğunu bilmediği güler yüzlü insanlara sevgiyle bakan Nubar şaşkındı. Elden ele tüm aile fertlerinin kucağından, sevgi dolu buselerinden nasibini alı-

yordu. Sonunda Sylvia yanında duran, yemek masasına bitişik yüksek sehpanın üstüne bıraktı Nubar'ın kundağını. Kundağın önünü, bağlarını da çözerek.

Masada peynir, bal, armut pekmezi, tereyağı, yoğurt, manda sütü, yumurta, manda sütü kaymağı, yoğurt, sütlaç, sıcacık buğday ekmeği... Hepsi kendi ürettikleri gıdalar, yiyecekler.

Dünyada onlardan daha mutlu ve huzurlu bir aile yok gibiydi sanki. Neşe içinde, güle oynaya kahvaltılarını tamamlayıp masadan kalktılar. Bugünkü işleri yarına hazırlık, yaylaya göç etmek ve orada geçirecekleri zamanda lazım olacak zaruri ihtiyaçlarını temin etmektir: Yatak-döşek, un, tuz, gaz yağı, soba, kap-kacak, kuru gıdalar, baltalar, girebiler, tırpanlar, eğerler, koşu takımları vb.

Varujan Ağa'nın asıl yapması gereken balta ve girebiler, tırpanları köyün demircisine götürüp, keskin hale getirmek, bir gün önceden değirmene bıraktığı iki at yükü buğday ununu eve getirmektir. Bir de ailesinin güvenliğini sağlamak ve hayvanlarını hırsızlardan, kurt saldırılarından korumak için mermi, saçma, barut temin etmek. Tumah Hanım ve kızları fırında ekmek pişirip ve yiyecekleri temin ederken, Garabet ile Boğos da hayvanlarla ilgileniyorlardı.

Akşama kadar belli bir görev dağılımı içinde tatlı bir koş-turmaca sürüp gitti. Hiçbir olumsuzluk yoktu. Sabah erkenden hayvanlarla beraber yaylaya göç edilecekti. Uzun bir yolculuk olmamasına rağmen yayladaki evlerinin, ahırlarının, ağıllarının da bakıma, tamirata ihtiyaçları vardı. Öyle ya, koskoca kış mevsimi geçmişti, kar ve fırtınadan sonraki bahar tamiratlarının da mutlaka yapılması gerekmektedir. Gerçi Varujan Ağa bunlar için de kıştan hazırlığını yapmış, gerekli olan tahtaları, keresteyi kuruluğa depolamıştı. Sadece bunları sabahleyin mandaların çektiği arabalara yüklemek kalıyordu.

Gün ağarıp vakit öğleyi bulunca Baybahan Dağı'nın yamaçlarında zirveye doğru hareket eden, ağır ağır ilerleyen insanlar ve hayvan sürüleri belirmeye başladı. Varujan Ağa'nın ailesi ve hayvan sürüsüydü bu. En önde bulunan ve at üstünde kılavuzluk görevi üslenen Boğos, peşinde 150-200 tane koyun sürüsü, sonra inekler, tosunlar, mandalar, köpekler. Ortada ve at üstünde Varujan Ağa. Kafiye sonunda, art arda sıralanmış bir çift manda arabası. Birisinde yatak yorgan, kapacak, yiyecek malzemeleri; üzerinde Tumah Anne ve kızları... Diğer manda arabasının üstündeyse kereste, tahtalar, yakacak odun, onların üstünde de Sylvia ve kucağında oğlu Nubar. Mandaların önünde de Garabet.

Tam bir göç kervanı. Heyecanlı, neşeli ve mutlu... Yayla düzlüğüne, kulübelerinin, ağıllarının önüne geldiklerinde öğle vakti olmuştu. Onları karşılayan pırl pırl güneş ışınları, yemyeşil çayırlar, çukurlarda ve kayaların kuzeyinde kalmış olan donmuş kar öbekleri, platonun daha güneyinden doğarak eriyen kar sularıyla beslenen ve nazlı nazlı akarak kulübelerinin önünden geçerek Aksu Deresi'ne ulaşmaya çalışan küçük ırmak. Yedigözü, Hocapazarı, Sarıçiçek, Karagöl dağları zirvelerinde bulunan donmuş kar kütlelerinin üstünden alınan ve güneş ışıklarının yansımasıyla Varujan Ağa'ya, ailesine, hayvanlarına getirilen "hoş geldiniz" sevinci, selamı.

Günün akşamına kadar Varujan Ağa ve ailesi yerleşmeye, damlarını, ağıllarını tamir etmeye çalıştılar. Artık yayla evinin bacasından Tumah Anne'nin yaktığı sobanın dumanı yükselmekteydi. Baybahan Yaylası'nın düzlüğünde yeni bir mevsimin başlangıcıyla, yeni bir hayatın varlığı kendini göstermeye başlamıştı.

Akşam olmak üzereydi. Güneş, Aksu köyünün üzerindeki tepelerden, Feroot köyünün ucundaki tepelerin ardından kaybolmaya başlamıştı. Karanlık her tarafı saracaktı bi-

raz sonra, zayıat vermeden tüm hayvanları ağıllara sokmak gerekiyordu. Oturduğu tepeciğin üstünden kalkan Boğos, yanında otlamakta olan atına bindi ve iki köpeğine de işaret vererek, ıslık çalarak, koyun sürüsünü toplamaya başladı. Dilini ön dişlerinin arkasına bastırarak ince ve keskin bir ıslık tutturdu; yayla düzlüğünde bir ses akşamın karanlığında dağların yamaçlarında yankılandı: “Fiiuuut! Fiiit! Fiiit!” Koyunlara tanıdık geldi bu ıslık sesi. Bıraktılar karların altında yeni filizlenmeye başlamış olan taze otları kemirmeyi. Atın üstündeki Boğos’un çıkardığı “Düüürrr, deehehehe” seslerinin eşliğinde, onun el kol hareketlerini takip ederek köpeklerin de yönlendirmesiyle ağıllarına doğru yollanmaya başladılar. Koyunların geldiğini gören Garabet ağıl kapısının sürmelerini açtı, koyunlar sıra halinde ikişer üçer girdiler içeriye.

Varujan Ağa da mandalarla ineklerin, tosunların ağılında ara bölme sallarını kazıklara bağlıyordu. İş bitti bitecekti. Oğullarına seslenerek onlara hızla yapacakları yeni talimatlar verdi. Akşam yemeği vakti geldi.

Yayla evlerinin tabanı topraktı. Ocağın bulunduğu odanın duvar kenarlarında, altında tahta döşemeli, seyyar olarak yapılmış, koruyucu malzeme üzerine sağlam sollu çift kişilik kalın yün yatak seriliydi. Ocak odasının (yani salonun) ortasında kısa ayaklı, ahşap masanın etrafına, yere oturarak yemeklerini yerlerdi.

Garabet, eşi Sylvia ile yanlarında oğullarının beşiği arka odada kalıyorlardı. Varujan Ağa ve hanımı ocaklı odadaki çift kişilik yatakta, kızları Hayganuş ile Lusia’da anne-babalarının karşısındaki yatakta yatarlardı. Boğos ise kızların yatağının arka sırasında. İki oda arasında sabit kapı yoktu, kapı olarak kullanılan geçişe dastar (kıl dokuma kilim) asmışlardı. Varujan Ağa, “Torunum gece üşümesin” demiş, Garabet’in odasına soba kurmuştu.

Evlerinin kapı girişinin doğu tarafında kürün (çeşme ya-
lağı) konulmuştu, batı tarafında da tuvalet bulunmaktaydı.
Duvarları basit yığma usulü taşla çevrili, tabanı düz ve ge-
niş taşlarla döşenmişti. Kar sularının oluşturduğu su akın-
tısının üst kısımlarından evlerinin önüne su kanalı açmış-
lar, kanalın tabanını ve yanlarını, boydan boya düzgün taş-
larla kaplamışlardı. Kanaldan gelen su önce bir olukla kürü-
ne akıtılıyor, fazlalığı da yine kanal vasıtasıyla tuvalete veri-
liyordu. Kürünün önü, kapı girişi, tuvaletin önü, saçak dip-
leri tamamıyla taşlarla döşenmişti. Giriş çıkışlarda, temizlik-
lerde, su kullanımlarında, yağmurlu havalarda çamurla kar-
şılaşmazlardı.

Yayla evinde geçirilen ilk gecenin sabahında erkenden
kalkılır, kahvaltıdan sonra koyunlar ve ineklerle, tosun-
lar dışarı salınırdı. Varujan Ağa ve iki oğlu atları eğerleyip,
mandaları arabalarına koşarlardı. İki oğlan atların üstün-
de, babaları manda arabasında –yedeğinde diğer manda ara-
bası– köylerine, Kızıltaş’a doğru yola koyulurlardı. Öğleye
doğru un çuvalları, yemler, otlar, samanlar yüklenip tekrar
yayla yoluna yönelirlerdi. Birkaç saat sonra vardıkları yayla
evinde yüklerini ağıllarının kenarında bulunan kuruluğa is-
tif ederlerdi. Zaruri ihtiyaçlar temin edildikten sonra tekrar
günlük uğraşlara dönülürdü.

O gün aile akşam yemeğini yedikten sonra daha yeni ya-
taklarına girmişlerdi. Dışarıdan köpeklerin kızgın havlama
sesleri gelmeye başladı. Herkes uyandı ve ne olduğunu anla-
mak için köpeklerin seslerine kulak verdi. Köpek sesleri gi-
derek sıklaştı. Derken iki el silah sesi ve köpeklerin inleme-
si... Herkes korku içinde...

Varujan Ağa ve karısı yatakta oturur vaziyete geçip bekle-
meye başladılar. Boğos da... Kızlarsa yorganın altına saklan-
mışlardı korkudan. Arka odadan Garabet’in “Baba ne olu-
yor?” sesi duyuldu. Varujan Ağa, “Çocuklar sakın olun! Ben

dışarıya bir bakayım” diye cevap verdi. Evin içinde ölüm sessizliği, dışarıda at kişnemeleri, bağrıışmalar, gürültüler...

Varujan Ağa, bir yandan “Kesin kötü bir şeyler olacak. Yoksa köpeklerime niye ateş edilsin ki?” diye düşünürken bir yandan da yatağın başında dikili duran dolma tüfeğini eline alıp, kapıya doğru yöneldi. Kapıya doğru yaklaşıırken içinde bir tereddüt oluştu: “Ya tüfeğin kapsülü nemlenmişse? Niye bunu kontrol etmedim ki!” Yine de kapıyı açtı, elinde tüfekle kapının dışına adımını attığı anda onlarca silahtan çıkan kurşunlar vücudunu delik deşik etti. Ne olduğunu anlamadan, kapının önüne yığılıverdi zavallı adam. Gıkı çıkmadan, oracıkta can verdi.

Çıglık atarak dışarı fırladı Tumah Hanım. Yerde yatan kocasına sarıldı. Varujan Ağa’nın kafasına isabet eden kurşun deliklerinden kanlar akıyordu, yün atlet, yün pijaması kanlar içindeydi. Hıçkırarak hıçkırarak ağlaya ağlaya öpmeye başladı kocasının yüzünü Tumah. Elleri, yanakları, dudakları, saçları başı kanlar içinde kalarak. Kollarının arasına aldı Varujan’ın cansız vücudunu, başı arkaya düştü Varujan Ağa’nın. Hem feryat ediyor, hem de elleriyle kocasının yanaklarını seviriyor, kanlanmış dudaklarıyla öpüyordu Tumah.

Çok geçmeden ellerinde birer odun parçasıyla fırladılar dışarıya Garabet ile Boğos. Evlerinin etrafını, ağılları, yüzlerce atlı ve silahlı sarmıştı. Babalarının öldüğünü gören Garabet’le Boğos, ellerine ne geçirdilerse atlılara savurmaya başladılar. Taş, odun parçalarını savururlarken bir yandan da “Kimsiniz? Ne istediniz babamızdan?” diye bağıyorlardı.

Yan yana dizilmiş atlı askerlerin arasından arkalarında duran birinin sertçe cevap verdiği duyuldu: “Hamidiye Taburu’nun askerleriyiz. Biz öldürmesek baban bizden birisini öldürecekti. Ağıllardaki bütün hayvanları alıp Galiser’e götüreceğiz.”

Bunu duyan Garabet, komutan olduğunu düşündüğü at-

lıya doğru koşmaya başladı. Öndeki sıralı atlıları aşmayı beceremedi. Bazı atlıları çizmelerinden aşağıya doğru çekmeye çalıştı ama başına aldığı sert çizme darbeleriyle yere düştü. Kardeşinin yardımına koşan Boğos ise kurşun yağmuru na tutuldu. Ondand hemen sonra yerde yatan Garabet de...

Evin içinde bulunan, Lusia ve Hayganuş yengelerinin odasına geçtiler ve köşede yorganların altına gizlendiler korku içinde titreyerek. Sımsıkı sarıldılar birbirlerine, sessizce ağlaya ağlaya. Dışarıda, annelerinin feryadını duyarak, sonlarının geldiğini düşünüyorlardı. Çünkü çevre köylerde Ermeni ve Rum ailelerine tacizlerin, saldırıların olduğunu duymuşlardı. Ama babaları “Merak etmeyin, korkacak bir şey yok! Bizim kimseye zararımız yok! Osmanlı’ya baş kaldıracak da değiliz. Burada huzur içinde, kendimize yetecek şekilde yaşıyoruz” derdi hep. Peki bu başlarına gelen neydi?

Tumah Anne, kocasını bırakıp oğullarının kanlar içinde kalmış vücutlarına sarılmaya başladı. Hem ağlıyor, hem de Ermenice ağıtlar söyleyerek saçlarını, üstündeki entarisini parçalıyordu. Tumah Anne’nin Ermenice ağıtlar yaktığını gören komutanın “Susturun şu gavurun kızını! Atın evin içine!” emri geldi. Öndeki sırada bulunan iki asker, atlarından inerek Tumah Anne’nin kollarından tutup, sürükleye sürükleye evin içine atıverdiler. Kapının arkasına da kalın bir gürgen odunu dayadılar.

Komutanın “At in” emriyle atların püskürtüsü, kama sesleri, tüfek kayışı sesleri, üzengi sesleri birbirine karıştırdı: “Guruplar halinde toplan! Birinci takım, ağıldan dört tosun çıkarıp kesin! İkinci takım, dışarıya ateş yakıp, kazanları hazırlasın! Diğer askerler, evin ve ağılların etrafından ayrılmasın!”

Evin kapısında Varujan Ağa’nın cansız bedeni, atların ayaklarının altında oğullarının nefessiz, kanlar içinde kalmış vücutları durmaktaydı. Komutan yine emretti: “Kaldı-

rın şu nebrileri, uğursuzları! Evin arka saçağının altına koyun.” 8-10 sivil kıyafetli asker, kollarından ve bacaklarından tutarak, sürükleye sürükleye soğumaya yüz tutmuş cesetleri söylenen yere taşıdılar.

Evin içine atılan Tumah Anne odada kızlarını aradı. Orada göremeyince arka odanın dastarını araladı, baktı karanlık odanın içine. Kızlarını ve gelinini yine göremedi. Sadece yorgan altındaki beşiğinden torunu Nubar’ın ağlama sesleri geliyordu. Ağlamaklı ve acılı bir tonla seslendi: “Hayganuş, Lusia, Sylvia neredesiniz?” Duvar dibindeki yatak yorgan yığınlarının içinden cevap verdi Hayganuş. Kızları ve gelini saklanmışlardı güya! Kendisi de girdi onların yanına. Sessiz sessiz ağlayarak sarıldılar birbirlerine. Belki de son sarılışlarıydı bu.

Tumah Hanım, annelik duygusuyla, üç canını da kollarının arasına alıp içine sokmak, onları vücudunda saklamak, zarar görmemeleri için kendini feda etmek arzusundaydı. Bundan başka yapabileceği bir şeyin olmadığını da biliyordu, vahşi bir çaresizlik tepeden tırnağa sarmıştı her yanını. Kocasını ve oğulları kurşunlanarak öldürülmüştü. Kızlarının, torununun, gelininin ve kendisinin sağ kalacağına olan inancı Baybahan Yaylası’nın düzlük topraklarının derinliklerinde kaybolup gitmişti. Ölümü beklerken hayatı gözlerinin önünden akıp gitti. Ömrü Karahisarla-Kızıltaş köyü arasında geçmiş, bir defa bile Sivas’a, Giresun’a gitmemişti. Annesi, babası, ailesi Şebinkarahisar’da oturuyordu. Çevre köylerde, Melense’de, Eneet’te, Ferooz’da akrabaları vardı. Kızıltaş’a gelin gelmesini, kilisede Varujan’la nikahını, düğününü, şarap içmesini, o gece Varujan’ın sarhoş olup sızışını, kızlarını, oğullarını, hayat mücadelelerini ömrünün ve ailesinin sonunun geldiğini bir bir düşündü. Bu toprakların insanları, bu toprakların çocuklarıydılar. Kimseye zararı olmayan, kin gariz gütmeyen. Neden yok etme? Neden öldürme? Neden? Başladılar ölümü beklemeye...

Dışarıda, evin önünde, ağılların etrafında ayrı ayrı ateşler yakılmış, sııklara takılmış et parçaları köz ve alev ısıyla pişiriliyor, bir yandan da ateşin başındaki askerlerce koparılıp koparılıp yeniliyordu. Birlik komutanı da ocağın önüne serili döşegın üzerine uzanmış, karnını doyurmaya devam ediyordu iştahlı iştahlı.

Zaman gece yarısına doğru ilerlemektedirken komutanın sesi duyuldu: “İçerideki kadınları, birer birer ağılların kenarında bulunan kuruluklara götürün. İsteyen asker ihtiyaçlarını görsün.” Ağızları kapatılan kadınlar, kollarından ve bacaklarından tutularak söylenilen yerlere götürüldüler. Sesleri çıkmıyordu artık. Sadece askerlerin bağrıışmaları, neşeli kahkahalarını duyulur olmuştı. Durumdan rahatsız olan birazcık vicdan sahibi askerler bu iğrençliğe ortak olmak istememişlerdi; geri durdular, iştirak etmediler. Kendi aralarında, homurdanmaya başladılar. Hamidiye Alayı’na katılma amaçları bu değildi çünkü; bölgenin asayişini temin etmek, bunu yaparken de ailelerine birkaç akçe göndermek, biriktirmekti gayeleri.

Hayli zaman sonra komutan tekrar emir verdi: “Kadınların başlarına birer kurşun sıkın! Sonra da cesetlerini evin içine atın.” Baygın düşmüş, üstleri başları yırtılmış kadınların zaten acı duyacak halleri, korkacak durumları yoktu. Baybahan Yaylası’nın düzlüğünde, karşı dağların yamaçlarında, yakın köylerde, kurşun sesleri yankılandı.

Öldürülen kadınlar teker teker ocağın bulunduğu odanın ortasına üst üste yığıldı. Evin arkasında, saçağın altında bulunan Varujan Ağa’nın ve oğullarının cesetleri de taşınarak kadınların cesetlerinin üstüne atıldı.

Komutanın “Yatakları, yorganları, otları, samanları, odunları, etrafta yanacak ne varsa evin içine doldurun” talimatıyla ağıllarda bulunan otlar, samanlar getirilip yığılı vaziyetteki cesetlerin üstüne atıldı. Odunlar taşındı içeriye. Komutan tekrar emir verdi: “Koyunları, inekleri, kalan hayvanla-

rı dışarı çıkarın. Büyükbaşları birbirlerinin peşine bağlayın. Ağılları yıkın. Kazıkları ve sallarını evin etrafına yığın.” On dakika içinde komutanın emri yerine getirilmişti.

Komutanın sesi bir kez daha duyuldu: “Hayvanları buradan uzaklaştırın. Yol alma durumuna geçmek için hazırlık yapın. At bin!” Koyun sürüsü, atlı askerler tarafından çevrilerek yavaş yavaş yürüyüş pozisyonuna girdiler. İnekler, tosunlar, atlar, mandalar uzun bir iple birbirlerine bağlandılar.

Komutan, “Kılıçoğlu, hayvanlar yol alırken, sen takımınla kal ve burayı ateşe ver. Ortada hiçbir şey kalmasın” dedi bu sefer. Kılıçoğlu Halil, Giresun-Bulancak’ın dağ köylerinden fakir bir ailenin mensubuydu. Sivas’ta oluşturulan Hamidiye Alayı’na maaş almak amacıyla katılmıştı. İnce yapılı, uzun boylu, siyah saçlı, beyaz tenli, gözü pek, bileği güçlü, keskin nişancı, 30 yaşlarında bir gençti. Bulancak dağ köylerini, Bektaş’ı, Dereli’yi, Kulakkaya’yı, İksu’yu, Bodar’ı, Gengene’yı, Yuva’yı, Hapan’ı, Kabakdağı’nı, Kızıлтаş’ı, Aksu’yu ve bu civardaki yaylaları, Şebinkarahisar’ı iyi bilmekteydi. Aksu-Kızıлтаş-Kulakkaya-Bektaş bölgeleri arasında her hafta, her gün devriye görevi yapıyordu, köylerin ağalarını, beylerini, ahalisini tanıyordu. Akşam oldu mu da vardıkları son köyün ağasının evinde konaklıyordu yanındaki, emrindeki askerlerle beraber.

Kılıçoğlu Halil saf, temiz, dürüst, inançlı bir Müslüman’dı. Yüreğinde Allah korkusu taşırdı daima. Varujan Ağa’nın ailesinin başına gelenlerden dolayı vicdanen çok rahatsız olmuştu ama itiraz edecek gücü de bulamamıştı kendisinde: Yapılanlara itiraz etse öldürüleceğini biliyordu. Hamidiye Taburu’nun hiçbir kanunu, yönetmeliği yoktu. Her şey tabur ve birlik komutanlarının iki dudağı arasındaydı. Onlar sorguya suale tâbi değillerdi; yaptıklarından dolayı asla sorguya çekilmezler, tutanak tanzim etmek, rapor oluşturmak gibi bir uygulamaya da gereksinimleri yoktu.

Sarıçiçek-Hocapazarı yolunu takip ederek hayvanları Şebinkarahisar'a doğru götürmeye başlayan askerlerin evden 200 metre kadar uzaklaşmasından sonra Kılıçoğlu Halil ve adamları evin içine girdiler. Son kontrolü yapmak, yangını çabuklaştırmak ve şiddetini artırmak için küsküyle çatıda delik açmak, arka odanın ahşap kapağını çözmek, kalan eşyaları birbirine yaklaştırmak istiyorlardı. Arka odaya giren Kılıçoğlu Halil, bir yorganı kaldırıncı altındaki beşikte yatan bir bebek olduğunu gördü. Bebek mışıl mışıl uyumaktaydı dünyadan bihaber. Korktu, irkildi Halil! Bu bebek ne olacaktı? Canlı canlı yanmaya mı terk edilecekti, yoksa öldürmeli miydi? Ancak her iki durum da vicdansızlıktı, günahtı! Üstelik cezası sonsuza kadar cehennemde yandı. Ona göre tüm çocuklar cennetlik sabidiler; onlara kıyılmaz, zarar verilemezdi.

Peki ne yapmalıydı? Ya diğerleri bu bebeği görürse? Aceleyle, gayriihtiyari yorganı tekrar beşiğin üstüne koydu; beşiği de pencerenin kenarına yanaştırdı. Çabucak odadan çıkıp, diğer askerlerin yanına geldi. Asık suratla, "Haydi dışarı çıkalım, şu işi bitirelim de diğerlerine yetişelim!" dedi. Kapının yanında duran gaz yağı tenekesini eline alıp, cesetlerin üstündeki otlara, yataklara, odunlara dökmeye başladı. Sonra dışarı çıkıp gaz yağın evin dışına da döktü. Ancak arka odanın içine ve arka pencerenin civarına dökmedi; kimse fark etmeden oraları atladi.

Kılıçoğlu Halil, işi bitince arkadaşlarına dönerek, "Siz yola devam edin. Ben burayı ateşe vermeden önce Allah'tan af dilemek için biraz dua edeceğim. Beni beklemeyin, ben size yetişirim" dedi. Arkadaşları atlarına binerek uzaklaşmaya başlayınca önce dizlerinin üstüne çöküp dua etmeye ve af dilemeye başladı, sonra da tütün torbasından kavını (çakmak taşı) çıkarıp otları ateşledi. Kapının önündeki otlar, samanlar alev almaya başlayınca hemen arka pencereye koş-

tu. Pencerenin dibindeki odunların, kütüklerin üstüne basıp odanın içine sarkarak pencere kenarına yanaştırdığı beşikten tutup bebeği yorganiyla, kundağıyla beraber yukarı çekip, dışarı çıkardı.

Birkaç dakika içinde alevler her tarafı sardı. Yangın, gittikçe büyüdü, yaylanın her tarafından gözükmeye başladı. Kılıçoğlu Halil, çocuğu atının heybesine yavaşça yerleştirip, askerlerin gittiği yönün tersine doğru bir miktar uzaklaştı yangından. Bir kayanın arkasına geçip, atının üstünde seyretmeye başladı alevleri. Yanan sadece bir ev değil, insanlığa olan inancıydı aynı zamanda, bunu hissediyordu; vicdanıydı, kendisiydi. Nasıl olmuş da böylesi bir suça ortak olmuştu? Nasıl olmuş da Hamidiye Alayı'nda görev almış, onlara katılmıştı? Bu günahını nasıl affettirecekti? Ya bu çocuk, onu ne yapacaktı? Nasıl büyütecek, nasıl besleyecekti? Bu bebekle birlikteyken alaya da katılamazdı artık. Katılsa bile başına bir şey gelmeyeceğinin de garantisi yoktu, belki kurşuna dizilebilirdi! Tabii öyle bir durumda bebeği de öldürüp, bir çukura atarlardı. O, kendi başının çaresine baksa bile bu suçsuz günahsız bebeye ne olacaktı? Evine, ailesinin yanına da dönemezdi; kaçak olduğundan yakalanıp cezaya tâbi olabilirdi. Çocuğu, Kızıлтаş'taki bir akrabasına verse? Durumu nasıl izah edecek? "Annesini, babasını, ailesini öldürdük, cesetlerini ateşe verip yaktık, bu da onların bebeği" mi diyecek?

Alevler Varujan Ağa'nın yayla evini tamamen sarmış, çevre köylerden, tepelerden görünür olmuştu; çoban köpeklerinin havlama sesleri yaşananlara şahitlik ediyor gibiydi adeta. Kılıçoğlu Halil, Hapan Yaylası'na doğru atını sürmeye başladı. Kararını vermişti sanki.

Hapan köyüne inen yolu takiple yayladan ağır ağır inip Sandık Kaya'dan, Hapan Sırtı'ndan Kabakdağı köyüne ilerleyişini sürdürdü. Üzgün ve gönülsüzdü. Zaman kavramı-

nı unutmuş, geleceğini planlamadan, hayatın akışına bırakmıştı her şeyi. Utancından, vicdan azabından vadinin içinde uyumakta olan Ermenilerin yaşadığı Kızıltaş köyüne bile bakamıyordu. Dağın yamacına kurulmuş olan Kabakdağı köyüne daha önce de gelmişti. Bu köyde iki önemli şahsiyet vardı: Türkmen Ağa ve Hürrem Ağa.

Türkmen Ağa, Giresun'da, Bulancak'da, Dereli'de, Şebinkarahisar'da, Kulakkaya'da, yani aslında civardaki tüm köylerde adı sanı duyulmuş, her istediğini yapabilen, otoriter bir kişilikti. Bölgede ona sorulmadan, danışılmadan, izin alınmadan herhangi bir iş, hareket yapılmıyordu. Resmî, mülki amirler de dahildi buna.

Türkmen Ağa bir yerden bir yere giderken, etrafında en az 20-30 atlı ve silahlı muhafızı bulunuyordu. Doru rengi bir aygıra biner, geçtiği yerlerde bulunanlara atının üstünde kamçıyla selam verir, herkes de ayağa kalkıp mecburen selamını almak durumunda kalırdı. Etrafında bulunan atlılardan birkaçı ahalinin tavrını gözlemler; selamını almayanları, ayağa kalkmayanları tespit edip Ağa'ya rapor ederlerdi. Nitekim onun selamını almayan kişi bir müddet sonra tarlada, değirmende, orman yolunda kör bir kurşunla canından olurdu. Herkes de bunu bildiğinden ağayı görünce korkudan tirtir titredi.

Türkmen Ağa Dereli, Kulakkaya, Bektaş, Aksu, İkisu bölgelerinde ve yaylalarında devlet otoritesine sahipti. Kim, nereye ev yapacak; kim, hangi tarlayı ekip biçecek; kim, kiminle evlenecek; kimin ne kadar arazisi olacak; hangi köy, hangi yaylayı kullanacak bütün bunlara tek başına karar verirdi. "Aksu'nun yaylası şurası, Hapanlı'nın yaylası şurası, Eneetli'nin, Şıhlar'ın, Melenseli'nin, Feroozlu'nun, Yuvalı'nın yaylası şurasıdır" der, kestirip atardı. Bektaş'ı, Susuz'u, Baybahar'ı, Yedigöz'ü, Hoca Pazarı'nı, Sarıçiçek yaylalarını hep Türkmen Ağa taksim etmişti. Elbette diğer bölgelerin ağala-

rıyla da işbirliği yaparak, onların onaylarını alarak. Özellikle de Bulancak ağalarının çıkarlarını gözeterek.

Hürrem Ağa'yı ise daha çok severdi Kılıçoğlu Halil. Çünkü kimsenin hakkını yemez, haksızlık yapmaz, toprak ve hayvancılıkla uğraşarak sülalesinin, her ferdin, her ailenin helal lokmayla yaşamlarını sürdürmelerini isterdi. Ermenilere, Rumlara karşı dostane duygular besler, çevresine de benzer düşünceler ifade eder, sevgi, saygı dolu bir dünyada yaşamanın kutsallığından bahsederdi. Kimsenin malında, mülkünde gözü yoktu.

Ağıl ve ahırların önünde bağlı köpeklerin hararetli havlama sesleriyle birlikte atını, Hürrem Ağa'nın evinin önünde durdurdu. Baybahan Yaylası'ndan gelen silah sesleriyle, yangının ışığı nedeniyle zaten uyuyamamışlar, huzursuzlardı. Uğursuz bir geceydi. İnsanlar korkularından dışarı bile bakamamışlar, fenerlerini, gaz lambalarını, çırallarını kullanmaktan, dışarı ışığın yayılmasından çekinip, "görgü tanığı" olmak istememişlerdi.

Kılıçoğlu yüksek sesle bağırdı:

– Hürrem Ağa!

– Kim o?

– Benim, Kılıçoğlu Halil. Hamidiye Taburu'ndan.

– Tamam. Dışarıya geliyorum.

Tanıyordu Hürrem Ağa, Kılıçoğlu Halil'i. Korkacak bir şey yoktu. Eşine ve çocuklarına "Endişe etmeyin" diyerek, ceketini üzerine alıp yatak kıyafetiyle dışarı çıktı.

– Buyur Halil Ağa! Hayırdır? Neredeyse sabah olacak! Nereden düştün böyle?

– Hayırdır Hürrem Ağa. Bir maruzatım var. Bu civarda da senden başka güveneceğim kimse yok!

– İn hele attan. İçeri gel. Misafir edeyim seni. Böyle dışarıda olur mu? Hem bir çorbamızı içersin, hem de anlattırın derdini. Elimizden geleni yaparız. Merak etme.

– Ağam, atının heybesinde bir bebe var.

Hürrem Ağa, “bebe” lafını duyunca çok şaşırdı. Günlerce düşünse, bir ihtimal asla aklına gelmez cinstendi çünkü!

– Varsa var. Al kucığına, içeri geçelim. Kadınlar onunla ilgilenir. Yalnız bir şey soracağım. Senin mi bu bebe?

– Yok ağam! Benim yeğenim. Kardeşimin oğlu.

Hürrem Ağa, Baybahan Yaylası’nda yaşanan olayları az çok tahmin etmişti, Hamidiye Taburu’nda takım komutanı olduğunu bildiği Halil’in yaşadıklarını da. Daha fazla soru sormayı, konuyu eşelemeye gerek görmedi. Belli ki, ortada vicdani bir mesele vardı Kılıçoğlu Halil’i rahatsız eden. Pencereden bakan oğluna ve karısına dönüp, “Oğlum, Halil Ağa’nın atının evin çamdısına (saçak altı) bağla, torbasına arpa koy. Biz içeri geçelim. Hanım, sen de bize çorba ısıt. Ekmek çıkart. İbriği ateşe yanaştırıp su ısıt. Kundakta bebe var, altını kirletmiştir. Temizle, karnını doyur. Ocağa da odun atın” dedi. Evin içinde bir telaş ve ayak sesleri duyulmaya başladı.

Babasının emriyle üstünü başını giyen Ahmet dışarı çıkıp atın başını tuttu ve Halil attan indi. Heybede bulunan Nubar’ı kucığına alıp, omzunda tüfeği olduğu halde Hürrem Ağa’nın önünde kapıya doğru ilerleyip, başını eğerek içeriye girdi. Peşinden de Hürrem Ağa. Ev tipik Karadeniz eviydi: Alt kat taş duvar, üst kat yığma kütükten inşa edilmiş; iki oda, salon planlı; küçük pencereli; taban döşemesi kalın tahtadan; çatısı hartamayla örtülmüş ve tavan döşemeli. Yamaç, meyilli araziye inşa edildiğinden bodrum katın taş duvarlarının üç tarafı toprakla kaplı, ön tarafı, açıktaydı. Ahır olarak kullanılan bodrumda atlar, büyükbaş hayvanlar bulunmaktaydı. Hürrem Ağa ile hanımı ocaklı odada, kızları ve oğlu ayrı odalarda ve yer yataklarında yatıyorlardı. Dış kapının bitişiğindeyse tuvalet ve banyo bulunuyordu.

Ocağın yanına serili bulunan yatağı yukarıya topladılar. Yanına ikinci bir döşek getirip, dürülü ve bitişik koydular.

Hürrem Ağa'nın hanımı, Halil'in kucağındaki bebeği alıp ocağın önüne, yere koyarken Hürrem Ağa'nın sesi duyuldu: "Halil Ağa, uzan şöyle ocağın yanındaki döşeğe. Yorgunsundur. Çekinme. Burası da senin evindir."

Tüfeğini başucuna dayayıp, çizmesini, paltosunu çıkarıp kenara koydu. Sırtını döşeğe dayayıp ayaklarını ocağın kenarına doğru uzattı. Gözleri yere bırakılmış ve adını bilmediği bebekteydi. Merak ediyordu. Sağlığı nasıldı acaba? Hürrem Ağa'nın hanımı İpek seslendi oda kapısından: "Kızlar, buraya gelin! Yardım edin bana." Yan odadan iki genç kız geldi. 18-19 yaşlarında, orta boylu, esmer tenliydi. Başlarında ağızlarını, burunlarını sarmış olan beyaz, çiçek motifli yaşımlar vardı. Gözleri, ayak uçlarına bakar vaziyette içeri girdiler.

İpek Hanım, "Kapının önündeki banyo teknesini getirin. Biriniz, tavaya süt koyup ısıtın. Acıkmış zavalıcık. Altını da temizleyelim" dedi bu sefer. Nubar bebeğin kundak bağlarını, yöreğini çözmeye başladı İpek Hanım. Yumuşacık örtülerle, bezlerle, pamuk dokumalarla sarmıştı annesi. İçine pamuk doldurulmuş beyaz bezden "çocuk bezi" işlevinde bir sargı bezi çıkardı Nubar'ın bacak arasından. Burnunu tıkayarak bezi kızına uzattı. "Helanın kenarına koy. Yarın yıkarız. Kuru bez, çaput getirin" diye seslendi kızlarına. Sonra bir kızına dönerek "Tut çocuğu koltuk altlarından. Yıkayalım şunu. Sen ibrikteki ılık suyu dök elimin üstüne doğru" dedi.

Yıkanan, temizlenen Nubar'ı peşkirle (el havlusu), çarşaf gibi bezlerle kurulayıp sardılar. Göğsüne yaslayıp pıspışlamaya başladı. Hem sırtına hafifçe vuruyor hem de "Eee, eee! Ooo, ooo!" diyerek ağlamaması için uğraşıyordu. Gidip duvarın kenarına oturdu kucağındaki çocukla. Kızı bir tas buğday çorbası getirdi içinde küçük tahta kaşıkla beraber. Yumurta tavasıyla ısıtılmış koyun sütü konuldu yanlarına.

İpek Hanım, çorbanın içine sütü aktarıp karıştırmaya başladı. İçine biraz da buğday yufkası ekmeği doğradı ufacık

ufacık. Uzattı Nubar'ın ağzına kaşıkla. Acıkmıştı bebecik. İtiraz etmedi. Yabancı da bulmadı İpek Hanım'ın mamasını, sulu çorbasını. Bir tas çorbayı yudumlayan Nubar biraz sonra süzölmeye başladı. Uyuyacaktı sanki. "Kızım, al götür çocuğu. Yanında uyusun bu gece. Aman dikkat et, sakın ezme" dediği duyuldu İpek Hanım'ın. Nubar'ı kucığına alan kızı odadan çıktı.

İpek Hanım bu sefer öteki kızına seslendi: "Kızım Pamuk, sen de şuraya sofraya getir. Halil Ağa'ya yemek hazırlayalım. Kavurma çıkar, üç yumurta kır, yoğurt koy, ekmek getir." Terekte duran tavayı alan Pamuk, kaşıkla çıktı odadan. Haya-tın kenarındaki küpün ağzını açarak donmuş kavurma koydu içine. Getirip yanan ocağın kenarında duran sacayağının üstüne koydu. Tekrar dışarı çıkıp hayatta duran gıdığın (küçük sepet) içinden üç yumurta alıp geldi. Biraz sonra tahta yer sofrasının üstünde kavurma, yumurta ve yoğurt hazırды.

Halil de acıkmıştı doğrusu. İştahla yedi sofraya getirilenleri. Yemeğin sonunda Hürrem Ağa, "Halil Ağa, sabah olacak neredeyse. Yatalım, yarın konuşuruz ne yapacağımızı" deyip, hanımına seslendi: "Sen, oğlanın yanına bir yatak ser. Orada yatsın Halil Ağa. Sabah da ses çıkarmayın. İsteddiği zaman kalksın. Gün ola, hayır ola."

Hürrem Ağa ve hanımı mutfakta, kendi yerlerine; kızlar kendi odalarına; oğlu Ahmet ve Halil de odalarına çekildiler. Paltosunu, pantolonunu yatağının başındaki çiviye asan Kılıçoğlu Halil, tüfeğini yastığının yanına dayayarak fişekliğini de yere, elinin ucuna koydu. Endişeliydi. Yüreğinde korku taşıyordu. "Belki beni takip ederler, aramaya koyulurlar, evin etrafını çevirirler, öldürürler" benzeri sorular art arda sıralandı beyninde. Yün yorganın altına girip başını yastığa koyunca, endişeleri kaybolup derin bir uykuya daldı.

* * *

Saat ögleden sonrayı bulmuş gibiydi. Uzun yün yatağın-
dan gözlerini açıp bakınca, siyahlaşmış zından tahtaları gör-
dü. Aklına yaşadıkları geliverdi hemen. Etrafına baktı, kim-
seler yoktu.. Yanındaki yatak duvara doğru dürülmüş, kıv-
rılmıştı. Diğer odalardan da hiç ses gelmiyordu. Merak et-
ti. Tüfeği, fişekliği, elbiseleri yatmadan önce bıraktığı gibi
duruyordu. Kalkıp ayakyoluna gitti. Kapının önündeki çar-
dakta duran ibrikle elini yüzünü yıkadı. Çiviye takılı peşkir-
le kurulandı.

Kapı gıcırtilarından, döşeme seslerinden dolayı evden dı-
şarıya sesler yansiyordu. Bir ses duydu Halil: “Gel Halil Ağa,
arkaya dolaş. Buradayız.” Çizmesini giyip, arkaya dolaştı.
Atını gördü evin çamdisında, yani arka kısmında. Tanıdılar
birbirlerini; yanaştı, elini atının yüzüne sürdü, okşadı, öptü
gözlerinin altından.

Hürrem Ağa tekrar seslendi: “Gel Halil Ağa! Buradayız.”
Hürrem Ağa’nın iki oğlu daha vardı. Evlendirmişti onla-
rı. Yan yana iki ev daha yapmışlardı onlara da kendi evine
benzer. Büyük oğlu Mehmet’in evinin önünde, toprak ve taş
dolguyla yapılmış giriş düzlüğünde, kütme (ahşap tabure)
üstüne oturmuşlardı oğlu, kendisi ve hanımı. Hürrem Ağa
bu sefer gelinine, “Gelin, sofrayı getir. Yoğurt, ekmek getir.
Halil Ağa geliyor” dedi. Yaklaştı Halil evin önünde oturan-
lara. Selamlaştılar.

– Çocuk nerede Hürrem Ağa?

– Kızım sırtladı, malların yanına gittiler. Merak etme, du-
rumu iyi. Gel otur sen, ekmek, aş ye.

Hava açık ve bulutsuzdu. Baybahan Yaylası’nda hiçbir şey
olmamış gibi yaşam devam etmekteydi. Bir çanak yoğurdu
yedikten sonra sırtını evin duvarına dayayan Halil, kaçak
Trabzon tütününü çıkarıp lülesine doldurdu. O sırada Hürrem
Ağa konuşmaya başladı:

– Gel Halil Ağa, şöyle yürüyelim seninle.

Yan yana ikinci oğlunun evinin arkasına, ormana doğru yürümeye başladılar.

– Halil Ağa, dün gece Baybahan Yaylası'nda olanları tahmin ediyorum. Nasıl olduğunu da sormayacağım. Yaşananların ahlâkla, insanlıkla, Müslümanlıkla hiçbir alakasının olmadığını biliyorum. Asla vicdanım bunları kabul etmez! Bu bebeğin orada yıkılıp yok edilen Ermeni, Kızıldaşlı bir aileye mensup olduğunu da tahmin ediyorum.

– Doğrudur ağam.

– Bu bebeği ne yapmayı düşünüyorsun?

– Seninle bir hal yolu bulacağımızı düşündüm.

– Benim ailem içinde olmaz. El alem, köylü ne der sonra? Genç kızlarım var. “Hürrem Ağa'nın piçi var” derler.

– Kendi köyüme, kendi ailemin yanına da götüremem. Eşim, ailem de yok ki. Sonra beni oralarda her gün ararlar.

– Düşünelim bakalım. Bizim sülalede en uygun kim var?

– İyi olur ağam. Allah sizden razı olsun.

İkisi de, ormanın kenarında bulunan doruk ağacının (köknar) dibine, kuru yaprakların, yüzeye çıkmış ponçakların (ağaç kökleri) üstüne oturdular.

– Peki, bu çocuğun adı ne olacak Halil?

– Kamil olsun. Babamın adıydı.

– Tamam. Kamil olsun. Allah onun canını sana teslim etmiş. Biz de elimizden geleni yaparız. Dünyada içecek suyu varmış. Takdiri ilahi işte! Sevaptır zaten. Bir öksüze, bir yetime yardım etmek, onları kollamak, gözetmek bir ömür boyu sürecek ibadetten daha makbuldür.

– Hürrem Ağa, bu mesele aramızda kalacak. Herkes bu çocuğun benim yeğenim olduğunu sanacak, bilecek.

– Tamam yeğenim, merak etme. Yalnız soranlara ne diyeceğiz?

– “Annesi babası, hastalıktan ölmüşler. Hastalıkları bulaşıcıymış. Halil de almış bize getirmiş” dersiniz.

– Olur, mantıklı. Zaten bir müddet sonra kimse sormaz olur. Herkes geçim derdinde. İşten, yorgunluktan başlarını kaldıramazlar ki. Ot biçmekten, ekin sökmekten, çiftten çubuktan, harman dövmekten, gırtlı (sert, yayla çimeni) gitmekten zamanları mı var ki?

– Artık Galiser’e dönemem. Ben de buralardan olurum. Kaçak göçek vaziyette hayatımı sürdürürüm.

– Şu aşağıdaki evde oturan bizim Sağıroğlu Hasan var. Çocuğu belki onun yanına verebiliriz. Evli barklı, evlatları da çok. Beş çocuğu var, Kamil’le beraber altı olur. Biz de yardımcı oluruz. Hem de gözümüzün önünde olur.

– Hanımı ne der ağam?

– Hanımı da iyidir. Sessizdir. Gıyımsızdır (vicdanlı). Bu zamana kadar bir hayvana çubuk vurduğu görülmemiştir. Kimseyle çekiş de etmez. Biraz beceriksizdir ama olsun. En uygunu onlar. Haydi gidip konuşalım.

Beraberce ormanın kenarından Sağıroğlu Hasan’ın evine doğru inmeye başladılar. Dışarıdan bakıldığında, yıkık dökük gibiydi Hasan’ın evi, ha yıkıldı, ha yıkılacak! Evin dışındaki kütük araları tezeklerle sıvanmıştı. Çatıyı, rüzgâr uçurmasın diye kalın ve uzun doruk ağaçlarıyla yerden dayama yapılmış, güçlendirmişti. Rüzgâr, çok güçlü eserdi buralarda. Fırtınası sert olurdu zira.

Evin önüne geldiklerinde Hürrem Ağa, “Hasan” diye seslendi. Cevap alamayınca tekrar seslendi. Aşağılardan, orman tarafından bir kadın cevap verdi:

– Eyyy!

– Şaziye gelin, Hasan eve gelsin az!

Beş dakika sonra, sırtında ot yükü olduğu halde, terlemiş, nefes nefese kalmış vaziyette geldi Hasan. Sırtındaki otu me-reğin (yığma kütükten yapılmış samanlık) önüne bırakarak Hürrem Ağa ve Halil’in yanlarına ilerledi. Zayıf, minyon tip-li, esmer tenli, üstü başı yırtık pırtıktı Hasan’ın. Fakirliği,

yoksulluğu, hayatının zorluğu nasırlaşmış, çatlamış ellerinden yüzündeki çizgilere, kırıxıklıklara yansımış, damga vurmuş gibiydi. Yün iplikten örölmüş yelegi ve pantolonunun rengi, özelliği yamalık parçaların çokluğundan seçilemeyecek haldeydi. Alı pullu renklerin hâkim olduğu tekkesinin altında kalan şakaklarında ve kulak üstlerinden kırılmış kirli saçları dikkat çekiyordu. Ayağında, ne çarığı ne de bir kara lastiği vardı. Yalınayak dolaşıyordu çayırarda, toprak patika yollarda. Hoşbeş yaptıktan sonra Hürrem Ağa, “Ne o Hasan, yalınayak dolaşıyorsun?” dedi.

– Olsun ağam. Hava güzel. Ayağa batacak diken olmaz ki buralarda. Bir lastiğim var zaten. Onun da yırtılmasını istemem. Oturalım ağam. Ağartı (ayran) içelim. Sabah yeni yaydı hanım.

– Sağ ol Hasan. Susamış değiliz. Bir maruzatımız var sana.

– Buyur ağam. O ne söz! Başım gözüm üstüne.

– Bu benim yeğenim Halil. Dağlarda, orada burada gezer.

Adı, eşkıyaya çıkmıştır yani. Halil Ağa’nın gardaşı ve hanımı dermansız hastalıktan dolayı ölmüşlerdir. Onların da bir bebeği var. Adı Kamil. Yetim kalmıştır yani. Bu bebeği sana bırakmak istiyoruz. Onu sen büyüt. O da senin bir evladın olsun. Ben yanıma alırdım ama evde bekar kızlarım var. Köyde uygunsuz söz olur. Bu sebepten senin ocağında kalması daha münasip geldi. Sevaptır hem. Ne dersin?

– Olur ağam. Sen ki, uygun görmüşsün. Ama ben kendi çocuklarıma zor bakıyorum. Zaten halim ortada. Sırtımda, yedi boğaz var, bir de çocuk olursa...

– Ben sana beş koyun veririm. Hem de kuzulu koyun. Maria (kısır) falan değil ha! Anaç anaç.

– Tamam da ağam, onların bakımı da var. Ot, saman isterler. Yeteri kadar tarlam, çayırım yok ki. Orman kenarından ot oraklamakla, gırtlı biçmekle nasıl olacak? Ama yine de sen bilirsin!

Konuşmaları dinlerken kendi kendine değerlendirme yapıyordu Kılıçoğlu Halil. Hasan'ın hali kendini gösteriyordu aslında. "Benim de bir şeyler yapmam gerekir" diye karar vererek Hürrem Ağa'ya döndü:

– Hasan Ağa'nın tarlasının devamındaki çayırılık kimin ağam?

– Orası Türkmen Ağa'nındır.

– Ooo! Bu köylerin tamamı neredeyse Türkmen Ağa'nındır. Eğer sen de uygun görürsen bu çayırılık Hasan Ağa'nın olsun. İster eker biçer, isterse otunu alır. "Kamil'in bakımı için olsun" derim. "Kamil'in tarlası" olsun! Ne dersin ağam?

– Olur! Bence de uygundur Halil Ağa!

– Ben tembih ederim Türkmen Ağa'ya, isterse karşı gelsin!

– Yok Halil Ağa. Karşı gelemez. Ben konuşurum onunla. "Kılıçoğlu Halil, yeğenine verdi bu tarlayı" derim. "Bundan sonra, Sağıroğlu Hasan ekip biçecek" diye tembih ederim.

– Olur ağam, sen daha iyi bilirsin!

– Tamam mı Hasan? Oldu mu? Başka bir isteğin de var mı?

– Tamam ağam, uygundur. Elimden geldiği kadar bakarım çocuğa. Kendi evlatlarımdan ayırmam. Nerede çocuk?

– Bizim kızlar bakıyor bugün. Akşama size gelir hem bir kaşık çorba içeriz, hem laflarız, hem de çocuğu getiririz.

– Tamam ağam. Acaba Türkmen Ağa'ya da haber versek mi ki?

– Yok, yok. Biz konuşuruz.

Halil de konuşmaya katılıp, "Sen merak etme Hasan Ağa. Türkmen Ağa beni tanır, bilir. Evinde çok kalmışlığım, misafir olmuşluğum vardır" dedi. Kılıçoğlu Halil'in söyledikleri doğrudu. Bu bölgede adı eşkıyaya çıkmış; evi, yeri, yurdu belli olmayan, dağda taştta yatıp kalkan; elinde silahla dolaşan insanlardan korkulurdu hep. Gündüzleri saklanırlar, akşamdan sabaha kadar, kime nerede ne yapacakları belli

olmazdı. K y ahalisi, bölgenin ağaları, beyleri bu tür insanlarla uğraşmayı, başlarına bela almayı istemezlerdi. Kılıçoğlu Halil de korkulacak, çekinilecek insan konumundadır. Evi, barkı, ailesi yoktur. Kaybedeceği herhangi bir şeyi de. Belinde tabancası, omzunda mavzeri vardır. Hamidiye Taburu'ndan ayrılmış, onlarla çarpışmayı göze almış gözü pek, geleceğini düşünmeyen, haksızlıklara itiraz eden, yoksulların, garibanların dostu biri konumuna gelmiştir. Ve "Nubar", Kılıçoğlu Halil'in yeğenidir.

Akşamın sıradan işlerinin bitirilmesinden; koyunların, ineklerin, tosunların ahırlara, a ıla alınmasından; süt sa ımından; behnilere (yemlik) otların konulmasından; yemeklerin hazırlanmasından; suların kaplara, k leklere, k ple-re doldurulmasından; yakacak odunların ocağın kenarına taşınmasından sonra Hürrem Ağa'nın evinde akşam yemeği için mutfak konumundaki odanın ortasına iki yer sofrası kuruldu. Sofraların etrafına da minderler yerleştirildi. Hürrem A a ve oğlu Ahmet ile Halil bir sofraya, hanımı, kızları da ayrı bir sofraya oturdular. Menülerinde karalahanayla sütlü arpa  orbası, kavurma, yoğurt, pazı turşusu kavurması. Herkese birer tahta kaşık düşüyordu. Ortada büyük bir bakır ve kalaylı çanak etrafında buğday hamurundan a ılarak sac üstünde ateşte pişirilmış yufka ekmeği vardı. Besmele çekerek, ortadaki çanağın içindeki çorbayı kaşıklamaya başladılar. Nubar da İpek Hanım'ın kucağında, ortaya konmuş ortak  anaktan nasibini alıyordu.

Akşam yemeğinden sonra Hürrem A a, Kılıçoğlu Halil, İpek Hanım sırtında Nubar'la Hasan Ağa'nın evine doğru yürümeye, aşağıya doğru inmeye başladılar. Ay ışığıyla gökyüzündeki yıldızlar başlarının üstünde pırılıtlı bir ta  oluşturmuşlardı, elle tutulacak kadar yakın gibiydiler. Süt gibi ay ışığı  ayırıları, ormanları, vadileri, zirvesi karlı dağları sarmış vaziyetteydi. Etrafta duyulan çekirgelerin, birkaç  oban

köpeğinin sesiydi. Sağıroğlu Hasan'ın evinin önüne geldiklerinde Hürrem Ağa seslendi:

– Hasan, Hasan!

– Ooop, buyurun Hürrem Ağa!

Paldır küldür adımlarla kapıyı açarak, buyur etti misafirlerini içeriye. İki göz odalıydı Hasan'ın evi. Girişte antre gibi boydan boya bir boşluk, kapıları bu antreye açılan sağlı solu iki oda. Tavanında tahta yerine uzun ve birbirine bitişik dizilmiş kalın doruk salları, sarıkları vardı. Ateş odanın ortasında, etrafı taşlarla çevrilmiş toprak yığınının üstünde yanıyordu; ocak odanın ortasındaydı yani. Dumanıysa ocağın üstünde açılmış baca deliğinden dışarıya çıkıyordu. Ancak sağlıklı bir baca olmadığından, odada insanı rahatsız eden bir duman tabakası vardı.

Beş çocuğu vardı Hasan'ın. En küçüğü 3, en büyüğüse 7 yaşındaydı. Odanın kenarına sıra sıra oturmuşlar meraklı ve korkulu gözlerle gelen misafirlere bakıyorlardı. Saçları başları dağınık; elleri, yüzleri, ayakları kir içinde; üstleri yırtık pırtık vaziyetteydi. Hasan Ağa'nın hanımı Şaziye ise eşi gibi ufak boylu, zayıf, esmer biriydi, eli yüzü çizik içindeydi.

Ailenin çocuklarını, anne-babasını gören Halil, “Eyvah, bunların kendilerine hayırları yok, bebeğe nasıl bakacaklar ki?” diye geçirdi içinden. Ama yapacak başka da bir şeyi yoktu. Hürrem Ağa bu aileyi uygun görmüştü. Hem de kuzulu beş koyun ve bir tarla vermişlerdi aileye. Geçimlerine az da olsa faydası olurdu bunların.

Sağıroğlu Hasan, daha önce konuşmuş olacak ki hanımıyla, sesini çıkarmadı, soru sormadı Şaziye. İpek Hanım'ın kucağından aldı, ayaklarının üstüne koydu Nubar'ı, sallamaya başladı. Kısık sesiyle de, “Hanımı, hanımı... Adı neydi bu güzel çocuğun?” dedi. Halil Ağa, “Kamil'dir adı bacağım. Benim yeğenimdir” deyince, Şaziye, “Biliyorum Halil ağam. Hasan'la konuştuk. Merak buyurmayın siz. Kendi ev-

ladım gibi bakarım elimden geldiği kadar. Sevaptır hem” diye cevap verdi.

Ne Hasan ne de Şaziye başka bir şey sordular Halil’e. Hürrem Ağa da Nubar’dan hiç bahsetmedi. İki üç saat, havadan sudan, günlük işlerden, otlardan, ekinlerden, hayvanlardan bahsettiler. Gerek Türkmen Ağa’nın, gerek Hamidiye Alayı’nın hiç mi hiç mevzusu geçmedi. Sanki ilan edilmemiş bir yasak varmış gibiydi ortada. Konuşmaların çoğu da “laf olsun” amacı taşıyordu.

Zaman gece yarısına yaklaşırken Hürrem Ağa “Bize müsaade” diyerek ayağa kalktı. Peşinden hanımı ve Halil de. “Halil Ağa, burada kalsaydı. Yan odamıza yatak hazırladık” dediler. Hürrem Ağa, “Halil Ağa bilir” dedi ama Halil’in cevabı olumsuzdu: “Olurdu ama atım yok. Tüfeğim de yukarıda kaldı. Hamidiye askerleri baskın yapabilir. Bunu göze alamam. Başka akşamlarda olur inşallah. Bundan sonra zaten buralarda olacağım. Allah ömür verirse, daha çok vaktimiz olur.” Hasan, “Siz bilirsiniz ağam” derken, Şaziye atıldı: “Sen merak etme Halil Ağa. Yanıma küçük bir döşek atar, çocuklarla beraber bu odada yatarız. Zaten yan yana yatarak seriyoruz.” Karşılıklı “Hayırlı geceler” temennisinde bulunarak dışarıya çıkıldı. Hürrem Ağa, “Hasan, yarın akşama doğru Kamil için bir beşik temin ederim size” dedi.

Hürrem Ağa’nın evine doğru tırmanırken Halil yine de endişeliydi. Sürekli etrafına bakıyor, karşı yamaçlarda atların gözüküp gözükmediklerini merak ediyordu. Tek güvencesi, Hamidiye askerlerinin tanınmış, bilinen kişiler için geceleri baskın düzenlemiyor oluşlarıydı; aldığı eğitimden, yaşadığı pratikten bunu biliyordu. Ama askerlerin iaşelerini temin etmek için gayrimüslimlerin, özellikle Ermenilerin ahırlarındaki, ağıllarındaki hayvanları sürüp götürmek bu kuralın dışındaydı. Çünkü Ermenilerin karşı koyacak silahlı güçleri zaten yoktu.

Kabakdağı köyünde sürekli kalamazdı Halil. Hürrem Ağa'nın evinde başını yastığa koyduysa da gözüne doğru dürüst uyku girmede. Endişeliydi. Öldürülmekten, ani baskın yemekten korkuyordu. Türkmen Ağa, Galiser'e bir haberci gönderebilirdi. Yarı uyur yarı uyanık sabahı zor etti. Erken-den kalktı yatağından. Yanında uyumakta olan Ahmet de uyandı Halil'in çıkardığı seslerden.

– Ne oldu ağam? Erken kalktın.

– Kafamın içi çok dolu. Huzursuzum. Ne olur ne olmaz, daha fazla kalmamalıyım burada.

– Nasıl istersen ağam. Bir kaşık yoğurt ye de öyle gidersin.

Anasına, babasına seslendi Ahmet. Onlar da kalktılar böylece. İpek Hanım hemen yatakları yukarı toplayıp odanın ortasını açiverdi. Sonra da ortaya sofrayı kurdu; bir çanak yoğurt, bir tahta kaşık, iki üç yufka ekmeği. Hürrem Ağa, Halil'in endişelerini tahmin ettiğinden “kal” diye ısrar etmedi. Halil yemeğini yedikten sonra atını istedi. Ahmet koşarak atını evin önüne getirdi. Hürrem Ağa, oğluna atın heybesine arpa koymasını, hanımına da Halil için azık hazırlamasını söyledikten sonra sordu:

– Halil Ağa nereye gideceksin? Ne yapacaksın?

– Merak etme ağam, başımın çaresine bakarım. Çevre köylerde dostlarım var, iyi insanlar var. Dağlarda, şurada, burada ömür süreceğiz artık.

– Her zaman gel. Kamil'i de merak etme, gider gelir baktırız. Gözün arkada kalmasın.

– Tamam ağam. Üç dört günde, haftada bir uğrarım. Hakkınızı helal edin.

* * *

Sabahın ilk ışıklarında, Hapan köyüne doğru sürdü atını. Hapan'ın sırtlarına geldiğinde, sol tarafta vadinin içindeki dere kenarında kurulu bulunan Kızıltaş Ermeni köyü-

ne baktı. Vadinin yarısı sabah sisleriyle kaplanmış, tek tük evlerin bacalarından dumanlar nazlı nazlı yükselerek sislerle buluşuyorlardı. Aklından Nubar'ı geçirdi. Nubar'ın ailesi yaşasaydı ocak ateşinin, soba ateşinin içeriye yaydığı sıcaklık içinde, annesinin sıcak koynunda mışıl mışıl uyur muydu mutluluk gülümsemeleriyle? Kalbi sızladı, gözleri yaşardı. Ağlamaklılığını bastırıp yutuverdi acıyla, devam etti yoluna; dağların yamaçlarından üzerine doğru gelen süvari grubu olup olmadığını kontrol ederek. Havlayan köpek sesleri de gelmiyordu kulağına. Güvenle yoluna devam edebildi.

Hapan'ı geçerek, Civiller Mahallesi'nden Soğuk Pınar yolundan Yuva köyünün merkezine ulaştı. Durdu, köyün orta yerinde bulunan dümdüz çayırılıkta. Dönderdi atını olduğu yerde etrafı gözleyerek. Belli ki, tanıdığı, güvendiği birisinin evinin nerede olabileceğini anlamaya çalışıyordu. Yuva köyü bu dağlık bölgede, bu sert coğrafya yapısı içinde el içi gibi, kuş yuvası gibi bir yerdi; yerleşimi insanı rahatlatıcı, yaşamı kolaylaştırıcıydı, adını da bu özelliğinden almıştı. Dört tarafı fazla yüksek olmayan dağlarla çevriliydi. Herhangi bir dağın tepesinden köye bakıldığında gerçekten kuş yuvasına benzetilebilirdi. Deniz seviyesinden 1.650 metre yükseklikteki bu dağ silsilelerinin ortasında gerçekten de yuva gibi bir köydü...

Sürdü atını Kılıçoğlu Halil köyün kuzeyine, gürgen çukuru sırtındaki kütük evin kapısına. Tek katlı kütük evin içinden gelen cılız insan sesleri dışarıdan duyuluyordu. Evin önünde durdurdu Halil atını.

– Durmuş Ağa! Ooo, Durmuş Ağa!

– Ooo, kim o?

– Yabancı değil. Hele kapıya çık.

Kalın dilme doruk kütük tahtalarından yapılmış ağır kapının arkasından çekilen sürgü sesinin sonlanmasının peşinden açıldı kapı. Tanımişti Halil'i, Kazaskeroğlu Durmuş.

Ama yine de sabah sabah Halil'i karşısında görünce heyecanlandı, sağına soluna baktı iyice.

– Yok, yok Durmuş Ağa, yalnızım. Başka kimseler yok benimle.

– Tamam yeğenim. İn atından, içeri buyur.

İçerde merakla konuşmaları dinleyen hanımına seslendi: “Hanife, toparlan. Misafirimiz var.” Kılıçoğlu Halil, devriye görevi yaptığı zamanlarda çok gelmişti Yuva köyüne. Gece-leri yatıya da kalmışlardı Durmuş Ağa'nın evinde. Çorbası-nı çok içmiş, aşını ekmeğini çok yemişti, uzunca sohbetle-ri çok olmuştu.

Kabakdağlı Hürrem Ağa'nın akrabasıydı Durmuş. Ge-niş anlamda Kazaskeroğulları denmekteydi sülalelerine. Ai-le çoğalıp, genişleyince, Yuva'ya yerleştirilmişti birkaç am-ca çocuğu. Halil İbrahimler, Civiller, Aliler, Durmuşlar, Fil-tiler, Ağabeyler hep Kabakdağı'ndan gelip bu köye sonradan yerleştirilmişlerdi Hürrem Ağa ve Türkmen Ağa tarafından. Kendilerine birer parça yer yurt, tarla verilmiş, “Sen şuraya, sen buraya oturacaksın” denilmişti.

Durmuş Ağa'nın beş kızı, bir küçük oğlu vardır. En küçük çocuğu Halis, Nubar ile aynı yaşlarda gibiydi. Durmuş Ağa, “Oğlum olsun” diye diye, “Ocağımı tütürenim olsun” diye diye hep erkek çocuğu istemiş, en sonunda da muradına er-mişti. Üç dört evleklik bir tarlanın başındaydı evi. Art arda ahır ve samanlığı bulunmaktaydı. Köyün Granbaşı Mevki-si'nin ardında da küçücük patates tarlası vardı. Hayvanları-nın kışlık yiyecek ot ihtiyacını karşılamak için dağda, taşta sürekli ot biçerek geçirmekteydi günlerini.

Durmuş Ağa, Halil'in atını ahırının bir kenarına bağlayıp dışarı çıktı ve beraberce eve girdiler. Hanife Hanım, ıhla-mur demliğini ocağın kenarındaki sacayağının üstüne oturt-tu. Her evde olduğu gibi, ocağın ortasında bulunan zincirin ucundaki simsiyah kazanın içinde karalahana çorbası kay-

namaktaydı. Yeteri kadar toprağı olmayan Durmuş Ağa'nın sofrasında arpa ekmeğı, yufkası vardı. Var olan tarlasına arpa ekiyordu Durmuş Ağa. Hayvanlarla beraber, ortaklaşa tüketmek zorundaydılar çünkü.

Ocağın etrafında oturup konuşmaya başladılar. Halil, yaşadığı olayları kısaca anlattı Durmuş Ağa'ya ve hanımına. Varujan Ağa'yı, Durmuş Ağa'da tanıyordu. Beraber çalışmışlıkları, komşulukları, çarşıda pazarda karşılaşmışlıkları vardı. Özellikle su değirmeni yapımında, öğütücü taşların yontulmasında, su çarklarının yapımında, yerleştirilmesinde, oluktan çarka vuran suyun sorunsuz hizalandırılmasında, taşlarla çarkın balans uyumunun sağlanmasında Ermeni ustaların bilgi ve tecrübesinden faydalanmıştı. Beraber oturup kalkmışlar, gülmüşler, şakalaşmışlar, kendi dillerinde Türküler söylemişler, azıklarını paylaşmışlardı. Ödünç gaz, tuz almışlar, hastalıkları tedavi etmede bilgi alışverişi yapmışlardı. Eneet'ten Kızıltaş'a gidip gelen Ermeniler, her gün kapılarının önünden, tarlaların başındaki yollardan geçerken selamlaşıyorlardı, oturup sohbet ediyorlardı. Çok üzülmüştü Durmuş Ağa.

– Evet, Halil Ağa, çevremizdeki Ermeni köylerini rahatsız ettiklerini duyar olduk bu Hamidiye süvarilerinin. İnsanların hayvanlarını, ambarlardaki buğdaylarını, arpalarını alıp götürüyorlarmış.

– Öyle Durmuş Ağa. Bu işin gidişatı hiç de iyi değil. Suçsuz, günahsız insanları rahatsız ediyorlar. Özellikle Ermenileri. Dereli ve civarındaki Rumlara karşı böyle bir uygulama yok nedense.

– Daha durmaz Kızıltaş'ta Ermeniler. Galiser'e çevre köylerdeki akrabalarının yanlarına giderler. Zavallı insanlar. Satabilirlerse satarlar evlerini, barklarını. Satsalar da kim alacak? Ağalar, beyler çökerler mallarına, mülklerine. Gayeleri bu bence.

– Doğru söylersin Durmuş Ağa. Sonumuz hayır olsun.

– Keşke Kamil'i bize getirseydin. Sağıroğlu Hasan bizim gibi fakirin fukaranın birisi. Kendi karınlarını zor doyuruyorlar. Hanımı da çok çelimsizdir. Bilmem ki...

– Haklısın ağam. Ama Hürrem Ağa öyle uygun gördü. Ben de çaresiz kabul ettim. Tarla da verdim ona. Hürrem Ağa da beş kuzulu koyun verdi Kamil'e iyi baksın diye.

– Olmuş bir kere. Olmazsa bakar takip ederiz. Bir hal yoluna koyarız elbet. Hakkında hayırlısı olsun zavallı yavrucağın.

– Buralardayım ağam. Takip edeceğim durumunu.

Böylece sürüp gitti konuşmaları. Halil, Hamidiye Taburu'ndaki görevi sırasında yaşadıklarını anlattı durdu gece yarısına kadar. Sonra da Hanife Hanım'ın yan odaya hazırladığı yatağa uzandı uyumak için. Ertesi sabahın ilerleyen saatlerinde Durmuş Ağa, Halil'i çabucak uyandırdı. Telaşla seslenmeye başladı: "Halil, Halil, çabuk kalk giyin! Süvariler geliyor köye doğru."

Sıçrayarak kalktı Halil. Pantolonunu, mintanı, hırkasını, yeleşini, paltosunu giydi üstüne. Fişekliğini, çizmelerini, tüfeğini alarak dışarı çıktı. Durmuş Ağa atını, evinin arkasına çekmişti: "Gel, atın arkada. Karşıya, Asarbaşı'na doğru gidecek orada saklan. Çabuk, çabuk!"

Durmuş Ağa'nın tarlasının sonundan, Gürgen Çukuru'nun üstünden söylenen yere doğru sürdü atını hızlıca. Vücudunu atın boynuna, yan tarafına yatırarak. Asarbaşı'nın batı yönünden daldı doruk ormanının içine. Tepede bulunan kayaların, çalılıkların arasına sakladı atını, kendisini de. Bulunduğu yer oldukça yüksek olduğundan görüyordu Durmuş Ağa'nın evini ve çevresini. Görünürde herhangi bir atlı grubu yoktu. Oturup beklemeye başladı. On-on beş dakika sonra köy düzlüğünün doğusundan, Çamışlı Mahallesi istikametinden yukarıya doğru çıkmakta olan tüfekli in-

san başları belirmeye başladı. Tırmandıkça, ilerledikçe atlarıyla beraber belirginleştiler. On iki ila on dört kişilik bir süvari grubuydu. Çayırın ortasında durarak bağırmaya başladılar. Bazı atlılar evlerin önünden, aralarından geçip insanlara seslenmeye, meydanda toplanmalarını istemeye başladı. İnsanların çoğu dağda, taşta, tarlalarda, hayvanların peşindeydi zaten. Durmuş Ağa, Halil İbrahim, Ağabey, Kazaskeroğlu Ali meydanda dönüp duran süvarilere doğru yürümeye başladılar. Konuşan Kazaskeroğlu Ali oldu:

– Buyur komutan. Bir müşkülünüz, bir emriniz mi var?

– Adım Muharrem. Muharrem Çavuş derler bana. Bu süvari kolunun komutanıyım. Bizim süvari alayından ayrılp eşkiyalık, hırsızlık yapan, devletimizin ve padişahımızın malı olan tüfeği, tabancayı, cephaneyi alıp kaçan Kılıçoğlu Halil’i arıyoruz. Buralarda gördünüz mü?

– Görmedik komutan. Hiç öyle birisi uğramadı, geçmedi buralardan. Olsa, illaki bir gören, duyan olurdu.

– Ey millet, ey ahali, sizlerden gören duyan oldu mu?

Homurtulu bir ses yayıldı çevreye:

– Görmedik, duymadık komutanım.

– Bu Kılıçoğlu Halil’in kaldığı, saklandığı yeri bildirene, bize haber verene, komutanlığımız çok büyük mükafat, çok fazla akçe verecektir. Haberiniz ola. Yine geleceğiz.

Çakmak Pınarı’ndan Değirmen Boğazı yolunu takip etmek niyetiyle, elini havaya kaldırarak askerlerine “ileri” işareti vererek, Bektaş-Melense istikametine doğru yol almaya başladılar. Süvari takımının Değirmen Boğazı’nı aşmasından sonra Kazaskeroğlu Ali, Durmuş Ağa’yı yanına çağırdı, toplandılar:

– Neler oluyor Durmuş? Olanlardan senin haberin var mı?

– Birazcık olsun haberim var Ali. Sizler de iyi dinleyin emmi oğulları. Kılıçoğlu Halil, buralarda. Yalnız bu süvari askerler dine, imana sığınmayacak işler yapıyorlar artık.

Durmuş Ağa, Halil'in başından geçen olayları orada bulunanlara anlatmaya başladı. Sözünü bitirince Ali konuştu:

– Doğru bunlar Durmuş. Ben de Keller'de oturan ortamım Artin Ağa'dan duymuştum. Duymuştum da pek inanasım gelmemişti. Vay anasını be! Vah vah vaaah! Eee, ne yapacağız şimdi?

– Halil'i aramızda saklayıp, kollayacağız. Hiç kimseye de bir şey demeyeceğiz. Bazen senin evinde, bazen Halil İbrahim'in samanlığında, bazen Ağabey'in evinde kalır. Gündüzleri pek ortaya çıkmaz, geceleriye canı nereye isterse gezsin tozsun. Filti'ye de söyleriz.

Meydanda toplanan beş altı kişi tekrar evlerine, işlerinin başlarına döndüler. Durmuş, evin arkasında gelmesi için işaret etti Asarbaşı'nda gizlenmiş olan Kılıçoğlu Halil'e. Ot biçen Durmuş'un yanında gününü geçirdi Halil. Oturdular, kalktılar, biçilmiş çayırın üstüne uzanarak güneş ışığının sıcaklığı altında karşı dağlara, Susuz Yaylası'na, Kulakkaya'ya, Bektaş Yaylası'na, Bodar Vadisi'ne baktılar, gökyüzündeki bulutların koşuşturmasını takip ettiler. Halil, Bektaş Yaylası'nın orta yamaçtaki düzlüğünde bulunan Melense Ermeni köyüne bakıp durdu sürekli. Öyle sessizdi ki Dövençi Vadisi, karşı köyde yaşayan insanların konuşmaları, çocukların oyun sesleri, bağırış çağırış sesleri Halil'in kulağına melodi sesleri gibi geliyordu. Huzursuzdu, rahatsızdı. Vicdan azabı çekiyordu sanki. Acaba Kamil'i bir Ermeni evinin kapısına mı bırakmalıydı? Daha mı iyi olurdu? Bu gibi düşünceler beynini kemiriyordu sürekli.

Eneet'in, Dövençi'nin, Delikli Taş'ın üstünde, vadinin yükseklerinde dönüp duran, süzülen yırtıcı kuşu, doğanı izledi durdu. Kanatlarını açarak vadideki hava akımının yardımıyla, yaşamın mükemmelliğini, yumuşaklığını, mutluluğunu temsil ediyordu adeta. Yırtıcılığı, vahşiliği kanatlarının genişliğinde, tüylerinin arasında yok olup gitmişti. Pençele-

ri fark edilmiyordu ki. Kendisini gökyüzünde yalnız süzülen bu kuşa benzetti tüm gün.

Akşam yemeğinden sonra, Durmuş Ağa ile beraber Kazas-keroğlu Ali'nin evine gittiler sohbet için. Ali'ni evi Çakmak Pınarı'nın yakınında, kayalık bir tepenin yamacına inşa edilmişti. İki katlı kütükten yapılmış bir ev: Yarısı toprağın içinde kalmış bodrum katlı, üstünde üç odası, büyük odanın ortasında ateş yakılan ocağı, çoğu evde olduğu gibi duman odanın ortasından tavana yükseliyor... Bodrum kattaki ahırdan yoğun bir hayvan gübresi ve koyun yünü kokusu evin her tarafını sarıyordu. Aile bireylerinin ve köy halkının böylesine ağır ve insanı rahatsız eden bir kokuya alışkanlıkları vardı, hiç önemsemiyorlardı. Yaylalı, dağ insanı kokusu. Köyün ağılının içinde yatmış gibi. Ekşi ve burun kanallarını yakarcasına. Sık banyo yapmakla giderilmeyecek kadar yataklara, yorganlara, elbiselere hatta tahtaların içine işlemiş; yaşam şartlarını açıkça ortaya koyan cinsten. Şehir, kasaba insanı olmayıp geçimini hayvanlar arasında sağlayanlara, köy ve yayla şartlarında hayatlarını sürdürmek zorunda olanlara ait bir koku. Müslüman, Hristiyan, Türk, Ermeni, Rum, kimseye ayrıcalık tanımayan.

Durmuş ile Halil kapıdan içeriye girince odanın kenarlarındaki minderlere, döşeklere oturmuş olanlar ayağa kalkarak "Hoş geldiniz" dediler misafirlerine. Ali'nin hanımı ve birkaç küçük çocuğu mutfığa benzeyen köşedeki tereğın altında duvarların kenarına dizili gibiydiler. Önlerinde tencereler, tavalar, büyük büyük kazanlar, yal kapları. Ortadaki ocağın üstündeki ateşin içinde kocaman doruk kütükleri çıralı dokularıyla çatırdayarak içeriyi aydınlatıyordu. Zından döşemeli tahta duvar yüzeyinde asılı duran idare lambasından çıkan alev isı, simsiyah bir ip gibi tavana sarıyordu. Buna rağmen odanın içindeki insanların yüzleri, tipleri, yaşları, zayıflıkları, şişmanlıkları zar zor belli oluyordu.

Fener yok, camlı ışık yok. Çoğu evdeyse çıra yakılırdı aydınlatma için.

Kazaskeroğlu sülalesi mensuplarının tamamı yan yana, duvar kenarına dizilmişler, içine birer damla bal katılarak tatlandırılan ıhlamurlarını yudumluyorlardı. Kiminin elinde kalın cam bardaklar, kiminin elinde de bakır su içme tasları vardı. Ortadaki yuvarlak yer sofrasını üstündeyse bir ilistir çördük kurusu ikramı bulunmaktaydı.

Uzun sohbetlerin sonunda Kılıçoğlu Halil'in her gün, her akşam ayrı evlerde, ayrı ailelerin gözetiminde barındırılmasına karar verildi. Özellikle de samanlıkları evlerden uzakta bulunan aileler barınma işinin ağırlığını taşıyacaktı. Oralara otların arasına, altına gizlenmiş yatak yerleri yapacaklardı. Yatağın yanına konulacak bir sandık içine biraz ekmek, peynir ve su kabı konulacaktı. Atı da gündüzleri orman içlerinde, köy dışındaki çayırliklarda, diğer hayvanlar arasına katılarak yayılıma götürülecekti. Herkesin gözü etrafta, tepelerde, yollar-da olacak, süvari grubu görüldüğünde Halil'e haber verilecek, tedbir alınacaktı. Zaten süvari çavuşu Muharrem'in konuşmalarında "küçük bebek"ten bahsedilmemişti. Ondan kimsenin haberi yoktu. Nereden tahmin edebilirlerdi ki? Tüm aile mensuplarını öldürmüşler, cesetlerini de yakmışlardı.

Süvari Alayı komutanlığı Kılıçoğlu Halil'i Bulancak köyleri civarında arıyordu. Kızılaş ve çevre köylerde saklanabileceği bir yerin olabileceğini tahmin edemezlerdi. Buralarda Halil'in hiçbir yakını, akrabası yoktu. Ayrıca Hürrem Ağa ve Durmuş Ağa'nın dışında hiç kimse Nubar'ın Varujan Ağa'nın torunu olduğunu bilmiyordu. Bir Ermeni yetimi değil, Halil'in kardeşinin oğluydu. Diğer akrabalarına sadece Baybahan Yaylası'nda Varujan Ağa'nın ailesinin öldürülerek yakıldığını anlatmıştı.

O gece Halil'in yeğeninin Sağıroğlu Hasan'ın yanında bırakıldığı da konuşuldu. İçlerinde en şakacısı, en neşeli olan ki-

şı Filti'ydi. "Filti İsiin" diye tanınırdı tüm çevre köylerde; Hüseyin adı "İsiin" olarak telaffuz ediliyordu. Sohbetin sonlarına doğru Filti İsiin, "Yahu gardaşım ben o Şaziye'yi tanırım. Eti yok, budu yok. Süt çıkmaz ki ondan. Kamil'i nasıl emzirsin?" deyince kahkaha attılar, gülüştüler. Durmuş'un, "Yarın gidelim de bir bakalım çocuğa" teklifi olumlu karşılandı, müsaade istendi, kapıya doğru yöneldiler. Kazaskeroğlu Ali'nin "Yarın akşam bizde kalırsın Halil, beklerim. Artık kendini yabancı sayma. Bizim bir kardeşimizsin bundan böyle" sözlerine, "Sağ olasin ağam. Olur, gelirim" diye cevap verdi Halil.

Ertesi günün sabahı çorba içiminden, ekmek, çökelek atıştırmasından sonra Durmuş'la Halil atlarına binerek Hapan istikametine doğru yol almaya başladılar. Kabakdağı köyüne, Sağıroğlu Hasan'ın yanına bırakılan Nubar'ı görmeye gidiyorlardı. Hava güneşliydi, sıcaklık yavaş yavaş hissediliyordu. 40-45 dakika sonra Sağıroğlu Hasan'ın evinin önüne vardılar. Şaziye Hanım etrafında diğer çocuklarıyla beraber eşiğin önünde oturuyordu. Nubar'ı göğsüne yaslamış, emziriyor gibi bir hali vardı. Toparlandı, ayağa kalktı. Durmuş, selam verdi: "Merhaba bacım. Hasan Ağa nerede?" Şaziye, hayvanları ormana götürdüğünü söyleyip, onları buyur etti. Nubar'ı yere bırakıp aceleyle içeri girdi, oturmaları için getirdiklerini çayırın üstüne serdi. Durmuş ile Halil de atlarını mereğin kenarına bağlayıp oturdular.

Nubar emekliyordu sanki. Üstü başı yırtık pırtık, ağzı burnu kir içindeydi. Biraz da zayıflamış gibi görünüyordu. Kahverengi-sarıya yakın renkli saçları uzamış, kulaklarını kapatmıştı neredeyse. Beyaz ellerinin üstünde kömür karaları vardı. Sürekli sırt üstü yatmaktan, sürekli kundakta kalmaktan burnundan akan salya sümük kulaklarına doğru akıntı izleri yapmıştı. Ayaklarındaki yün çorabın uçları delinmişti, toprakta dizlerinin üstünde sürünmüşlüğü rahat rahat tahmin edilebiliyordu.

Yüzüstü kilimin üstünde duran Nubar'ı kaldırıp kucağına aldı Halil. Elleriyle yüzünü, gözünü temizledi, saçlarını düzeltti. Öptü, öptü, öptü. Sıkı sıkı sardı kollarında, göğsüne bastırarak. Nubar da tanımıştı onu sanki. Gözlerine canlılık gelmiş, yüzünde gülücükler oluşmuştu. Halil ona bir şeyler söylüyor, o da konuşacakmış gibi cevap vermeye çalışıyor, kısa kısa sesler çıkarıyordu. Gözleri yaşardı Halil'in. Ağlamaklı oldu, konuşamadı. Oturdu, Nubar'ı kucağına alarak nemli gözleriyle Baybahan Dağı'na, yaylasına bakakaldı. Yaylanın düzlüklerinde karlar erimeye başlamış, dağın kuzey yönüne bakan çukurlarında, zirvesinde donmuş kar yığınları güneş ışıklarıyla beraber pırıl pırıl parlıyor gözleri kamaştırıyordu. Fazla bakamadı Halil dağın ihtişamlı görünüşüne. Gözlerini Nubar'a çevirdi. Yumuşacık yüzü, gözlerinin derinliği, temizliği, berraklığı içini yakıyor, eritiyordu.

Durmuş Ağa da Halil'in yanında, ayaklarını yere dayamış, elindeki çubukla bacak arasından çimeni, toprağı eşeliyor, duygusallığının farkında olduğu Halil'i konuşarak rahatsız etmiyor, suskun suskun önüne bakıyordu. Bir yandan da düşünüyordu Durmuş Ağa, nasıl oluyor da böylesine cesur, böylesine gözü pek, böylesine yiğit bir insanın kalbi minicik bir çocuğun gözlerindeki sevgi ışıltısı, sevgi kokusu karşısında lime lime oluyor, içindeki acının, vicdan azabının yaşlarını gözlerinden dışarıya akıtabiliyordu? Hayat mı acımasızdı, yoksa insanlar mı? Kötülük yapmaya, can yakmaya, aileleri ortadan kaldırmaya, bir çocuğu öksüz-yetim bırakmaya hangi vicdan, nasıl bir vicdan ses çıkarmaz, razı olurdu? Ne gerek vardı bunlara? Bu bebeğin annesi-babası, ailesi kimsenin canını yakmamıştı ki! Hem Ermeniler barışsever, yumuşak huylu, çalışkan insanlardı. Kimseye zararları olmazdı ki!

Şaziye Hanım'ın büyük kızını babasının yanına göndermesinden yarım saat sonra Hasan da geldi. Sirtında bir yük

doruk dallarıyla, odunla. Birkaç saat oturdular, sohbet ettiler, öğle yemeği yediler. Yemekten sonra açık havada uykusu gelen Nubar'ı uyumaya götürdü Şaziye Hanım. Bu durumu fırsat bilen Halil, "Kalk gidelim Durmuş ağam" diyerek, müsaade isteyip ayağa kalktı. Gitmeden önce de Hasan'a bir isteği, ihtiyacı olup olmadığını sordu. "Yok" cevabını alınca, arkasına bakmadan atını sürdü köy çıkışına. Peşinde de Durmuş Ağa. Üzüntü içindeydi. Kendisine bakan, kendisini takip eden Nubar'ın gözlerine dayanamaz, ayrılamazdı. Onun uyuduğu zamanda ayrılmak daha kolay olacaktı. Koşturdu atını, koşturdu, koşturdu! Durmuş Ağa durumu anladığından ağır ağır takip etti onu. Ama elinden ne gelirdi ki...

İki yabancı, birbirlerini tanımayan iki atlı gibi yollarına devam ederek Durmuş Ağa'nın evinin önüne geldiler. Atlarından inerek, evin önündeki kütüklerin üstüne oturdular.

– Durmuş Ağa, gidip görmesem daha iyi olacaktı galiba.

– Niye ki Halil Ağa?

– Çocuğun durumu hiç iyi değil de...

– İstersen alıp bize getirelim.

– Senin de durumun iyi değil ki Durmuş Ağa. Senin de bebegin var. İkisine birden bakmak zor olur.

– Gönlün rahat değil de ondan dedim. İnsanların ikiz çocuğu olmuyor mu? Halis'le beraber büyütürüz. Allah büyüktür.

– Biraz daha bekleyelim de. Hürrem Ağa'nın da hatırı var. Öyle uygun gördü işte. Nereden bileyim?

– Hele biraz daha zaman geçsin. Konuşuruz sonra Hürrem Ağa ile. Birkaç ayda bir şey olmaz, bakarız sonra. Biraz dolaş sen. Ben de işime gücüme bakayım. Önce biraz ekmek yiyelim hele!

Yemekten sonra, Halil, Değirmen Boğazı'na doğru yürürken Durmuş Ağa da Gürgen Çukuru'na yöneldi ot biçmek için. Akşam olunca tekrar Kazaskeroğlu Ali'nin evinde top-

landılar. Ali, “Çocuğu görmeye gittiniz bugün, gördüklerinizi anlatın. Neler yaptınız?” diye sordu. Halil’in başı öne eğikti. Konuşmak istemediği, canının sıkkın olduğu belli olduğundan cevap vermedi. Durmuş, “Hiç sorma Ali. Görmek daha iyiydi. Yetimlik işte” dedi. Yetim lafı ortaya atılınca orada bulunanların neşesi kaçtı, yüz ifadeleri donuklaştı. Kimi anaydı, kimi babaydı. Kendi çocuklarının yetim kalmasını elbette istemezlerdi. Filti, “Çocuğun orada iyi olacağını, rahat rahat büyüyeceğini aklınızdan çıkarın! Adamın kendine hayrı yok ki, bebeğe olsun” deyince, Durmuş işaret etti Filti’ye “Konuyu uzatma” der gibisinden. Fazla da oturmadan kalktılar, evlerine gitmek için. Ali kalkarlarken, “Üzülme Halil Ağa. Bakarız elbet bir çaresine. Sen kal, yatağın da hazır zaten” diye seslendi.

Kazaskeroğlu Ali’nin ekonomik durumu daha iyiydi diğer akrabalarına göre. Komşu Ermeni köyü Keller’den Artin ile beraber alışveriş yaparlardı. Ortağıydı Artin Ağa. Ailece gider gelirler, görüşürlerdi. Bir sorunu olsa, Sayın Yaylak’ın başından, yüksek sesle bağıırdı Artin’e. İki köyü birbirinden ayıran vadi dik ve derindi ama kuş uçuşu mesafe kısaydı. Sakin havada konuşma sesleri gelirdi Değirmen Boğazı’nda, Sayın Yaylak’ta, Gürgen Çukuru’nda çalışan insanlara. Birbirlerinin türkülerini, nara seslerini duyarlardı.

Artin ile Ali katırlarla, atlarla dolaşırlardı dağ köylerini. Gümüşhane’den, Trabzon’dan, Şebinkarahisar’dan ihtiyaç ve gıda malzemeleri alırlar, dağ köylerini dolaşarak satarlar, takas yaparlardı. Ermeni köylerine girdiklerinde Artin, Müslüman köylerinde de Ali Ağa muhatap olurdu insanlarla. Herkesi tanırlardı, herkesle dost, arkadaş olmuşlardı din, ırk ayrımını gözetmeksizin. Zaten bölge insanının böyle bir derdi, böyle bir sorunu da yoktu. Tuz, gaz yağı, an balı, tereyağı, basma, yün çorap, heybe, balta, girebi, çekiç, at nalı, testere, keser, incik boncuk, yaşmak, iğne iplik vb. gibi ev ihtiyaçla-

n, araç gereçler satarlardı köylülere. Sipariş alır, bir ay sonra istenenleri temin ederlerdi. Parası olanlardan para alırlar, olmayanla da değiş tokuş yaparlardı.

* * *

O günden sonra Halil bir akşam Filteler’de, bir akşam Ağa-beyler’de, bir akşam Halil İbrahimler’de kalmaya başladı. Gündüzleri pek köy ortasında dolaşmaz, kıyıda köşede, orman içlerinde, tepelerde yalnız başına, atıyla beraber dolaşır gezer, vakit geçirirdi. Odun edenlere, ot biçenlere yardım eder, koyun yayanların yanına gider, sohbet ederdi. Bazen de sırtına bir yük odun alır, kalacağı eve getirirdi. Ama tüfeğini asla yanından ayırmazdı.

Ekinler büyümeye başlayınca köy halkı hayvanlarını, koyunlarını yayla evlerinin bulunduğu yaylağa götürmeye, birkaç ay kalacakları meralara götürmeye başladılar. Kuzeyden yaylaya göç başlamıştı artık. Kazaskerlilerin de köyün yaylağına taşınmaları gerekiyordu. O akşam Filteler’de toplandılar.

Filti:

– Yarın sabah yaylaya göçeceğiz, mal, davar.

Ali:

– Biz de göçeceğiz. Halil Ağa, sen de bizim yanımızda kalırsın.

Halil:

– Siz gidin bi yerleşin. Sonra gelirim ben de.

Ağabey:

– Biz olmayınca buralarda sefil kalırsın. Beraber gidelim işte.

Halil:

– Gitmeden önce Kabakdağı’na gidip Kamil’i görmek istiyorum.

Durmuş:

– Yahu arkadaşlar bu meseleyi konuşalım istiyorum. Halil, pek huzurlu değil. Çocuk orada sersefil. Kendi demedi ama ben böyle hissediyorum.

Filti:

– Ben biliyorum zaten. Yanımıza alalım bu çocuğu. Biz de rahat ederiz, Halil de.

Açık sözlü, şen şakrak birisiydi Filti Hüseyin. Sözü dolandırmadı:

– İçimizde en uygun olan ev Aliler'inki. Ali alsın çocuğu yanına. Durumu iyi. Ayşe gelin de iyi kadın, ayırım yapmaz, üveylik hissettirmez çocuğa.

Halil İbrahim:

– Bence de uygun ağalar. Benim durumum zayıf. Boğazımızı zor idare ediyoruz. Aliler bence de uygun. Sen ne dersin Ali?

Kazasker Ali:

– Siz böyle münasip gördükten sonra ne diyebilirim ki? Yalnız Ayşe'yle konuşmam lazım. Bakalım ne der?

Durmuş:

– Ayşe gelin bir şey demez. Gidince eve konuş. Bu işi yarın sabah halledelim. Kesin kararınız olsun ha.

Halil:

– Ağalar, Allah razı olsun ama sizi de rahatsız etmiş olmayalım?

Kazasker Ali:

– Yok Halil Ağa, meclis uygun görmüş, benim de vicdanım uygun görmüş. Yengen de bir şey demez, razı olur ama yine de sorayım.

Bu konuşmanın ardından Filteler'den çıktılar. Dışarıda sisli bir ortam vardı. Köyü sis kaplamıştı. Görüş mesafesi en fazla 20-25 metreydi. Köpeklerin havlamaları, koyun sürülerinin çan sesleri duyulmaktaydı. Birkaç yerden de çoban ışıkları. Yarının güneşli olacağının habercisiydi bu sis aslında.

Ertesi sabah at yükleriyle, kızaklarla, öküz arabalarıyla, sırt yükleriyle Gran Tepesi'nden ağır ağır ilerlemeye başladı göç kervanı. Önlerinde koyun sürüleri, inekler, tosunlar. Kadınlar yatak yüklerinin üstüne küçük çocuklarını bağlamış, ellerinde stiller, çevrelerinde insanlar, yaşlılar, yeni bir heyecana yürüyen gençler Köklük Yolu'ndan obalarına ulaşmaya çalışıyorlardı. Kılıçoğlu Halil ise Soğuk Pınar'dan, Hapan köyünden Kabakdağı'na, Nubar'ına gitmek üzere sürdü atını.

Hapan sırtlarına geldiğinde, Kızıltaş Vadisi'ndeki Nubar'ın akrabalarının köyüne baktı yükseklerden. Hapan'dan Kızıltaş'a uzanan arazi oldukça dik, sarp ve ulaşılması zor bir coğrafi yapıydı. Ama havanın güneşli, açık olduğu zamanlarda Ermeni köyünde olup bitenleri görebilme imkânı vardı. Yüksek sesle konuşma sesleri dahi duyulabilirdi. Aksu Deresi'nden köye girişte, bir atlı grubuyla onların önünde toplanmış insanların tartışma sesleri duyuluyordu. Halil merak edip atını durdurdu, neler olduğunu anlamaya çalıştı. Çok geçmeden atlı grup insanların üzerlerine saldırarak kalabalığı yarıp dağıtmaya başladı. Çığlıklar, bağrışmalar, feryatlar yayıldı vadinin içinde... Tahmin etmişti olanları Halil. Hamidiye Süvari Grubu mensubuydu bunlar. Ermeni köylülerden yine erzak almaya gelmişlerdi. İnsanlar da buğdaylarını, arpalarını, hayvanlarını vermek istemiyorlardı. "Vergi toplama"... Verginin miktarını askerlerin, komutanların vicdanı belirlerdi. Eğer komutana rüşvet verilirse az mal alınır-
dı, verilmezse buğday ambarlarının dibi görülürdü. Rüşvet vermeye yanaşmamış olmalıydılar ki feryat figan sesleriyle karşı çıkıyorlardı.

Bir kez daha kalbi sızladı Kılıçoğlu Halil'in. Aklına Baybahan Yaylası'nda Varujan Ağa'nın ailesinin başına gelenler geldi. Şahidi olduğu vahşeti tekrar yaşıyor gibi oldu. Birşeyler yapmalıydı. Yoksa Nubar'ın yüzüne nasıl bakardı? Atın-

dan inip kendini bir tümseğin arkasına atarak, siper aldı ve tüfeğini ateşledi. Mavzer sesi vadide, karşı dağlarda yankılandı. Süvari grubu, tüfeğinin menzili içindeydi ama amacı öldürmek olmadığından taciz ateşi açıyordu. Kurşunların başların üstünden vızıldayarak geçtiğini anlayan askerler kendilerini yere atıp ortadan kayboldular. Atlar gözüküyordu sadece. Gündüz aydınlığından dolayı namludan çıkan alev de belli olmadığından, gelişi güzel karşılık vermeye başladılar Halil'e. Havaya, dağlara, taşlara ateş açmaya başladılar.

Yeri tespit edilmesin diye Halil de 50 metre arayla mevzi değiştiriyor, tek tek tüfeğini ateşliyordu. Tüfeğini her ateşlediğinde vadinin dibinden 10-15 tüfek birden ateşleniyordu. Ama Halil'in etrafına, yakınına hiçbir kurşun isabeti olmadı. Giderler diye bekledi Halil. Atlarına yönelme hareketi göremeyince tekrar ateşledi tüfeğini ve bekledi. Süvariler ateş edenin niyetini anlamış olmalı ki, atlarına binip Aksu Deresi'ne doğru süratle ilerlemeye başladılar. Bunların gidişini gören Halil havaya iki el ateş daha etti.

Kızıлтаş köyünün tüm insanları, toplu halde atlıların arkasından bakar gibi köyün önünde duruyorlardı. Artık Kabakdağı köyüne gidemezdi Halil. Ne olur ne olmazdı! Askerler gece geri dönüp köy köy arama yapabilirlerdi. Uzaklaşmalıydı bu bölgeden. Nubar'ın yanına başka bir zaman da gidebilirdi. Atına atlayıp, geldiği yoldan Yuva köyünün Gıran Baş'ına yöneldi. Akşama kadar Köklük Ormanı'nda saklanır, akşam karanlığıyla beraber Kazaskerler'in obasına giderdi.

Öyle de yaptı. Köklük Deresi'nin eteğinde, orman içinde bulunan Ayı Pınarı'nın başına geldiğinde atından indi. Akşam olmuş, ormanın içi daha da karanlığa bürünmüş, çevre dağ yamaçlarından, çayırliklardan koyun sürülerinin çan sesleriyle çobanların ışıkları birbirlerine karışarak duyulur olmuş, ağıllara dönüş hazırlıklarının olduğunu haber verir

gibiydi. Zifiri karanlığa kalmadan obaya yaklaşmak gerektiğini düşünen Halil atının yularından tutarak Köse Kayası Deresi'nden yukarıya doğru ilerlemeye başladı.

Kazaskerlilerin mahallesi, evleri obanın alt tarafında olduğundan içi rahattı. Kimse görmeden ahırların yanına yaklaşılabildi. Koyun sürülerinin, mahallerin ortasında bulunan ağillara alınmasını bekledi biraz. Oturdu düz bir taşın üstünde kaçak tütün sardı. Biraz zaman geçirmeliydi burada. Acıkmıştı ama herkesin evlerine çekilmesi beklemeliydi. Evlerin arkasındaki bostanlıktan, sebzelikten içeri girerek meyilli araziye tırmanır vaziyette, büyükbaş hayvanların yarı toprağın içine oyularak yapılmış olan ahırlarının önüne gelip, atını kapının önüne bağlayıp yukarıya, evin önüne geldi. Kapıyı sessizce vurup, içeriye girdi.

Ali ve ailesi akşam yemeği için hazırlık yapıyorlardı. Ayşe Hanım ve büyük kızları sofraya kurarken, Ali ile Halil de sessiz sessiz konuşmaya başladılar. Ali, "Yemeğimizi, aşımızı yiye-lim de Filteler'e geçer, ne yapacağımıza karar veririz. Rahat ol sen" diyerek Halil'i sakinleştirmeye çalıştı. Ayşe Hanım'ın kurduğu sofranın etrafına oturdular. Menü pancar çorbası, patates kavurması ve yoğurttan oluşuyordu.

Yemek sonrası topluca kalktılar sofradan. Ali'nin lafıyla Filteler'e gitmek üzere çıktılar. Aliler'in, Filteler'in, Civiller'in evleri yan yanaydı. Obalarda, yaylalarda yakın akrabalar evlerini hep aynı yerlere, birbirlerine yakın şekilde yaparlardı. Araların da en fazla 20-30 metre mesafe olurdu. Her sü-lale aynı köyde, aynı obada topluca yerleşim yerleri oluşturlardı. Belki de akraba dayanışmasının bir zorunluluğuydu bu durum. Devletin olmadığı bu ıssız coğrafyada hayatlarını devam ettirmelerinin, güven içinde yaşayabilmelerinin bir zorunluluğu. Dağ köylerinde, yaylalarda devleti temsil eden tek resmî şahıs muhtarlardı. Muhtarları da en kalabalık nüfusa sahip aileler, ağalar seçerdi.

Filtiller yemeklerini yemişler, odaya sermişlerdi yataklarını. Ali'nin, "Kusura bakma Filti. Yatacaksınız ama pek fazla kalmayız. Biraz konuşup gideriz" lafına, "Yok be Ali. Buyurun oturun hele" diye cevap verdi, serili iki dōřek uçlarından tutulup ikiye katlanır gibi toplandı ve üştüne oturdular yan yana. Halil, yaşadıklarının özetini Filti'ye de anlattı kısaca.

Filti:

– Ali, sen konuştun mu Ayşe'yle? Neye karar verdiniz?

– Konuştum. O da bir şey demedi, "Olur" dedi.

– O zaman, yarın gidip çocuğu size getirsin Halil Ağa. Askerler köylerden, yaylalardan ayrılmazlar artık. Ne olur, ne olmaz? Halil Ağa, belki bir daha buralarda duramaz olur. Öyle ya birisini ararlar ama kimi? Birisi çıkar "bu bizim köyden değildir" der, al başına belayı! Tamam mı Halil Ağa?

– Olur. Doğru söylersin. Başıma ne geleceği belli mi olur? Yarın gider, alır getiririm Kamil'i.

Hal hatır konuşmalarından sonra Halil ile Ali çıktılar Filtiller'den. Günün sabahında göz gözü görmüyordu, dereler, tepeler, çayırılar, obanın her tarafı sislerle kapalıydı. Yünden örölmüş giysiler, içlikler, hırkalar, kavuklar, çoraplar fark edilmez şekilde nemleniyor, ıslanıyordu. Atının yanına giden Halil yem heybesinin ıslanmış olmasına bakmaksızın, dörüp bükerek eğerin arkasına bağladı ve çekerek evin önüne çıkarttı atını.

Kendisine nereye gittiğini soran Ali'ye "Kamil'i alıp geleceğim bugün" diyen Halil, Ayşe Hanım'ın hazırladığı azığı da heybesine koyup tüfeğini omzuna atarak bindi atının üstüne ve Köklük Tepesi istikametine yöneldi. Sandık Kaya-sı'ndan, Hapan Yaylası yolundan indi Hapan sırtlarına. Oradan da Kabakdağı köyüne. Bir saat sonra Sağıroğlu Hasan'ın evinin önündeydi. Hasan'a seslendi. Sesi duyan şaziye Hanım çıktı dışarıya:

- Buyur Halil Ağa. Hoş geldin.
 - Hasan Ağa yok mu evde?
 - Yok, oduna gitti. Hem de mallara bakacak.
 - Ben Kamil'i alıp götürmeye geldim. Bundan sonra Kazaskerli Ali'nin yanında kalacak.
 - Ne oldu Halil Ağa? Çocuk konusunda kötü bir şey mi duydun? Elimizden geldiği kadar bakıyorduk.
 - Yok Şaziye Bacım. Sağ olun, Allah sizden razı olsun. Zaten sizin yeteri kadar çocuğunuz var. Kıt kanaat geçiniyorsunuz. Bir de Kamil'in yüzünden zorlaşmasın hayatınız. Böylesi daha iyi olacak.
 - Nasıl istersen Halil Ağa. Kamil giderse verdiği tarlası ne olacak?
 - Sizin olsun o tarla. Hediye olsun çoluk çocuğunuza. Sizler de benim akrabamsınız artık. Bunu böyle bilin.
 - Allah razı olsun sizden. Bekleseydin, Hasan da gelseydi.
 - Yok bacım, çabucak gitsem iyi olur. Buralarda askerler beni görürse, sizlerin de başı belaya girer. Hazırlasan da yola çıksam.
 - Tamam Halil Ağa. Az bekle bari.
- Beşiğinin içinde uyuyan Nubar'ı kaldırıp, altını temizledi. Alalecele süt ısıtıp, kaşıkla doyurmaya çalıştı. Beşiğini, yorganını, yatağını, giysilerini hazırladı. Çuvala doldurduğu giysileri ve beşiği kapının önüne çıkardı. Sarıp sarmaladığı Nubar'ı Halil'in kucağına uzattı. Yüzü gözü kirli gözüküyordu ama sağlıklı gibiydi. Dışarı çıkınca daha da sevinmişti. Ağlamıyordu. Yine gözleri yaşardı Halil'in. Yanağını yanağına yapıştırıp kokladı, kokladı, öptü, öptü. Kirli paslı olması önemli değildi. Kollarının arasında, içine sokası geliyordu Nubar'ı. Canından candı bu çocuk. Kazaskerli Ali'nin yanında daha sık görebilirdi onu. Bakımı da daha iyi olur gibi geliyordu. Ah, bir de evi, yuvası, hanımı olsaydı da kendisi büyütseydi Nubar'ı.

Eşyalarını beşiğin içine doldurup, sardı sarmaladı. Atına atlayıp Şaziye Hanım'dan aldı Nubar'ı, önüne koyup sıkıca eğere bağladı: "Selam söyle Hasan Ağa'ya. Hakınızı helal edin. Nasipse yine görüşürüz inşallah. Allah'a ısmarladık." Şaziye de cevap verdi: "Uğurlar ola ağam. Yolunuz, bahtınız açık olsun. Bir müşkülünüz olursa hiç çekinmeden yine gelin. Güle güle, Allah yolunuzu açık etsin."

Dağları, yaylaları sarmış olan sis yavaş yavaş dağılmaktaydı. Yollar, dağlar, köyler görülür olmuştu artık. Güzel bir gün olacaktı. Ağır ağır yola koyuldu Yuva köyü yayla obasına doğru. Coşkuluydu, sevinçliydi. Yeni bir hayata yol alırlar gibiydi sanki. Ne olursa olsun Nubar'ı yanında, kucagındaydı ya, hiçbir kötü düşünceye kapılmadan ilerlemeye devam etti. Öğleye doğru, Kazaskerli Ali'nin evinin önüne geldi. Halil'in geldiğini gören ne kadar çocuk, genç, yaşlı varsa, toplandılar, çevirdiler gelenleri. Ayşe Hanım, "Çocuğu bana ver Halil Ağa" deyince çözüp eğerdeki ipleri, uzattı Nubar'ı Ayşe Hanım'a, indi atından. Ali Ağa da beşiği çözdü eğerden, götürüp evin içine bıraktı. Ayşe Hanım içeriye seslendi bu defa: "Kızım İpek, ocağa ibriği koy. Çimdirelim bu çocuğu, her tarafı kir pas içinde." Koştı İpek eve. Dışarıdaysa Nubar elden ele geziyor, meraklı gözlerle inceleniyordu. Nubar ile aynı yaşlarda bir oğlu da vardı Ali'nin. Adı da Gençğa'ydı.

– Ayşe Bacı, senin aynı yaşta bir oğlun daha var. Nasıl olacak bilmem ki? Zor olmayacak mı senin için?

– Olsun Halil Ağa. İkisini bir büyütürüm. Kızlar da var. Meraklanma sen.

Ali de söze girdi:

– Sen merak buyurma Halil Ağa. Artık bizim evladımız bu çocuk. Hiçbir zaman gözün geride kalmasın. Allah, her yarattığı canlının nasibini de beraber verir.

– Bu konuyu sonra konuşalım ağalar. Bu yaylada, bu oba-

da, aşağıda Yuva köyünde Kamil için çayır, orman, tarla ayırmak istiyorum. İtirazı olan olur mu?

Filti:

– Niye olsun Halil Ağa? Yer mi yok? Herkese yetecek arazi var buralarda. Konuşur, hallederiz. Yarın muhtar Kot Hasan'ı da çağırır, karar veririz. Civil Mahmut da gelir.

Halil:

– Civil mi? Civil de ne? Civil diye isim mi olur?

– Onların sülalesi, uzun boylu, iri yarı olur. Gıcıklık olsun diye “civil” demişler. Ters, ters!

Halil:

– Haaa! Nerede şimdi Civil Mahmut?

Filti:

– Koyuna gitti ağam. Akşama gelir.

Halil:

– Türkmen Ağa ne der bu işe?

Ali:

– Bir şey diyeceğini zannetmem. O gitsin başka köylere, başka yaylaklara baksın. Bize ne karışır o? Sorarsa, “Böyle, böyle” deriz.

Halil:

– Valla ağalar, sizin rızanız olduktan sonra ben başkalarını tanımam. Tepeler giderim.

Filti:

– Akşama kadar gez dolaş Halil Ağa. Akşam benim misafir olursun.

Halil:

– Sağ ol ağam, bu gece yeğenimle koyun koyuna yatacağım. Sonra gelirim size. Beni bağışla ne olur.

Filti:

– Ne demek ağa, gönlün nasıl isterse.

Halil:

– Siz işinize bakın ağalar! Ben biraz çevrede dolaşacağım.

Ali:

– Öğlen oldu zaten. Bir kaşık bir şeyler yiyelim, sonra gizersin.

Hanımına seslenen Ali Ağa sofrayı kurulmasını istedi. Hacırlık için eve girerken Halil'e dönen Ayşe Hanım, "Geçenlerde canın çekmişti ya hani Halil Ağa, sırğan topladım, akşama hazır olur inşallah" deyince Halil keyiflendi.

Yemekten sonra atına binen Halil, çayır içine yöneldi. Koyun sürülerinin arasından geçerek Hapan Yaylası'nda, Aksu köyünün tepelerinde dolaştı. Karagöl'ün zirvelerinde kar kümeleri, bulutların arasından yaşamanın muhteşemliğinin aynası gibi duruyordu tüm heybetiyle. Oturdu kuru çimenlerin üstüne, sırtını dayadı kayaya, seyre daldı önündeki dağların bulutlar, sisler içinde bir görünüp, bir kayboluşlarını. Bu Karagöl'ün, bu sıradağların ardında Galiser vardı. Nubar'ın gerçek akrabaları, amcaları, teyzeleri yaşıyordu orada. Nüfusun çoğunluğunu da onlar oluşturuyorlardı. Güneşin batma vaktine kadar hiç kalkmadı yerinden. Tütün sardı tüttürdü, sardı tüttürdü, üfledi dumanını dağlara doğru. Akşamın yaklaştığı anlarda, atına binip Yuvalılar'ın obasına çevirdi başını.

Ali Ağa'nın evine misafir olup, Ayşe Hanım'ın pişirdiği ısırgan yemeğinden doya doya yedi. Yemekten sonra duvara yaslanıp Nubar'ın kokusunu içine çekmek için bebeği kucağına aldı, öptü, kokladı. Biraz sonra da içeriye Filti Hüseyin girdi. Biraz hoş beşten sonra, "Muhtar Kot Hasan'a, Civil Mahmut'a, Durmuş'a haber verdim. Yarın sabah hepsi evlerimizin önüne, buraya gelecekler. Kamil'in geleceği için tarla mevzusunu halledeceğiz. Biraz konuyu açtım, 'Olmaz' diyen çıkmadı. Hatta çok memnun oldular" dedi. Bunun üzerine Ali, "O zaman erkenden yatıp, uyuyalım" deyince, Filti, Halil Ağa'ya kendilerinde kalmasını teklif etti. Halil, bu sefer kıramadı onu. Kucağındaki Nubar'ı Ayşe Hanım'a vererek Filti'ye gitmek üzere dışarı çıktılar.

İki göz odadan oluşan yayla evinde Filti ve çocukları bir odada, Halil de yandaki odada uyumak üzere, hazır olan yün yataklarının içine girdiler. Halil'in tüfeği ve fişekliği de yanı başındaydı. Sabah kahvaltısı için sofraya konulan bir çanak yoğurdu yedikten sonra dışarı çıktı Filti ve Halil. Filti, Ali Ağa'nın evinin önünde giderken, orada bulunan Civiller'in kapısını vurarak Mahmut Ağa'yı da dışarıya çağırdı. Sesleri duyan Ali de dışarı çıktı. Ayakta biraz dolaşp, konuştular. Bir müddet sonra at üstünde muhtar da geldi yanlarına. Biraz sonra Durmuş Ağa da geldi. Koyun ağılının köşesinde bulunan düzgün yüzeyli taşların üstüne oturdular. Hoş beşten sonra, Ali, "Ağalar, Kılıçoğlu Hail'in söyleyecekleri var" diyerek sözü Halil'e verdi: "Ağalar yeğenim Kamil bundan sonra Ali Ağa'nın yanında kalacak. Ömrü olursa burada büyüüp, yaşayacak. Sizlerin yanında, bitişiğin yanında tarlası ve evi olsun istiyorum. Büyüdüğünde yeri yurdu olsun diye düşündüm. Bugün, yarın tarlaların başına ev yapacağım. Fırsatım olursa, ömrüm olursa, yapacağım evde ben oturacağım. Evlendikten sonra da Kamil oturacak. İtirazı olan var mıdır ağalar?" Hep bir ağızdan "Yoktur ağam" sözü duyuldu. Devam etti konuşmasına Halil:

– Yan yana evler yapmışsınız. Benim de bir evim olsun yanınızda. Ali Ağa'nın evinin yanında boş bir yer var. İşte burası! Burayı kim kullanıyor muhtar?

Kot Hasan:

– Burası vakıftır ağam. Bir mahsuru yok, olur! Burası ev yerini olsun!

– Yolun yanındaki ve karşı yamaçtaki çayırılık kimin muhtar?

– Oralar da vakıf ağam. Köyün malı, koyunu yayılıyor.

– İyi! Buralar da Kamil'in, yani benim olsun. Buraya gelirken, ormandan çıkınca bir su kaynağı var; bir göze var. Gözenin üst tarafına doğru, yamaçlarda ekin tarlaları var. Ekin

tarlasının yanı da boş. Boş olan yerler de Kamil'in olsun. Olur mu ağalar?

Hep bir ağızdan yine "Olur ağam" dediler.

– Ali Ağa, senin patatesliğin nerede?

– Oda Düzü'nde Halil ağam.

– Yanında başka yer yok mu hiç?

Filti:

– Ali'nin patatesliği benim yerle Mahmut'un yerinin arasında. Benim yanı başım boş. Orası olsun Kamil'in patates tarlası.

Halil:

– Olur mu muhtar?

Kot Hasan:

– Olur ağam.

Halil:

– Tamam o zaman. Bu sözden kimse cayamaz, itiraz edemez. İleride bir unutkanlık olursa, karşısında beni bulur. Acımam, canını alırım. Bu, böyle biline. Bütün köy halkı bunu böyle bilsin. Herkese söyleyin. Kamil büyüyünceye kadar bu yeri Ali Ağa ekip biçecek, kollayacak, çevirecek etraflarını. Köyde de Kamil'e yer ayıracağım. O meseleyi de köye göçüldüğünde, yayla mevsiminin sonunda hallederiz. Köye göçene kadar, Ali Ağa'nın evinin yanındaki Kamil'in yerine ev temeli, ev yeri açarız. Olur mu ağalar? Şayet bir ev yaparsak ben yatar kalkarım. Sizin evleriniz gibi olsun...

Kazaskerli Ali'nin, Filti'nin, Durmuş'un, Civil Mahmut'un gözlerinde ve yüzlerinde sevinç, memnuniyet ifadeleri belli oluyordu. Niye olmasın ki? Yeni bir kardeşleri, yeni bir akrabaları olmuş oluyordu. Hem de dediği dedik, kestiği kestikti. Mert bir insandı Halil. Dürüst bir delikanlıydı.

Kot Hasan, "Köye indiğimizde yine toplanır, tarla ve ev yeri meselesini de hallederiz. Burası tamam. Benim işlerim var, bana müsaade" deyip doğruldu. Halil, teşekkür etti

muhtara, uğurladı onu. Geride kalanlar kayaların önüne kimlik serip uzandılar. Sohbet ettiler, öğleye kadar. Öğle yemeğinden sonra Halil, “Ağalar, şu bizim ev yerinin temelini kazalım mı?” diye sordu.

Civil Mahmut:

– “Bismillah” deyip kazmayı vuralım bir an önce. Herkesin evi, barkı, yeri, yurdu belli olsun!

Filti:

– Olur. Urgan, kazma ve balta getireyim. Sizler de kazma, kürek getirin.

Halil:

– Baltalık iş yok ki agram. Ağaç kesmeyi en sonraya bırak-sak...

Filti:

– Balta bizim ölçümüz, metremizdir. Yapacağımız evin enini boyunu balta sapıyla belirleriz. İhtiyaca göre, adamın gücüne göre belli olur bu işler. Eni boyu “beş balta, yedi balta, on balta boyu” şeklinde...

Halil:

– Eee, benim evin boyu kaç balta olacak?

Durmuş:

– Beş balta yeter. Yayla evi için uygun bence. Bizim evler de ancak bu kadar. Altı ahır olur, üstünde yatarsınız. Aynı bizim evler gibi işte.

Ali:

– Yeter, yeter. Benim ev de beş balta.

Filti Hüseyin, urgan ve balta almaya, diğerleri de kazma, kürek almaya yöneldiler. Kazaskerli Sülalesi’nden en becerikli kişi Ağabey ile Civil Mahmut’tu. Ağabey’in elinden her iş gelmekteydi: Taş duvar örür, kütük yonar, külek ve fıçı, yaba, tırmık yapardı. Belki de Yuva köyünün en becerikli-siydi. Çok özenerek at nallardı; nal çivisini milim kaçırmaz, nalladığı hiçbir atın, katırın ayağını kanatmazdı. Sessiz ve

sert görünümlü yüz hatları çevresindekileri genellikle ürkütür, sıcak diyalog kurmalarına mani olurdu. Ağabey, Hüseyin'e seslendi: "Tut urganın ucunu. Yeri işaretleyelim. Mahmut da kazık çaksın."

Kazaskerli Ali'nin evine 10-15 metre uzaklıkta, aynı hizada, aynı ölçüler göz önüne alınarak yeni bir temel yeri tespit edildi. Meyilli arazide yapılacak evin ön tarafı düzlüğe, ağillara bakacak şekilde olmak şartıyla Filti Hüseyin eline balta-yı alarak aşağıya doğru saymaya başladı. "Bir balta, iki balta, üç balta, dört balta, aha da beş balta. Doğusu beş balta, batısı beş balta." Beş baltalık dikdörtgen urgan yardımıyla işaretlenip, kazmayla eşmek suretiyle çizgilendi.

Durmuş:

– Bu telin önündeki toprağı iki, üç balta boyu alırsak aşağı tarafta sığır çıkarp düzleştiririz. Toprağın uçmaması için de üç tarafı taşlarla örür, alt tarafa kütükleri dizersek, ahır kısmını yapmış oluruz. Üstüne de oda çeviririz.

Halil İbrahim:

– Bunun kapısı nereden olacak? Ahır girişı yani.

Civil Mahmut:

– Ahır kapısı yol tarafından olacak. Arazi şartı böyle. Hem güneye bakıyor. Karayel olmaz.

Halil:

– Bu temeli kazmak kaç gün sürer ağalar?

Durmuş:

– Ne olacak ki? Bir haftada kazarız. Sonra da üç tarafı taşlarla örüriz. Etrafta çok taş var, toplarız. Sonra çayırılık olur. Çevirirsek koyunlar, mallar girmez. Otunu biçer Ali'ler.

Filti:

– Çıkan toprağı alt tarafa atalım. Buranın toprağı güzeldir. Sonunda serer avlu yaparız. Ayşe gelinler de pancar, pırasa, pezük dikerler. Güzel olur. Hele bir toprağı çıkaralım da.

Bir hafta içinde toprağı kazıp temeli ortaya çıkardılar. Üç

dört gün içinde de etraftan taş toplayıp duvar ördüler. Sıra ormandan kütük kesip taşımaya gelmişti. Obanın kuzey kısmında, Köklük Ormanı'nda uygun doruk ağaçları vardı. Her gün öküzlere boyunduruk bağlayarak ormana gittiler. Altı balta boyunda doruk ağaçlarını kesip kabuklarını soydular. Akşam olunca da kütük başlarına zincir dolayıp, öküzlerin boyunduruğuna bağlayıp obaya, temelın önüne taşıdılar. Bir hafta kadar sürdü bu çalışma da. Bir ay sonraysa Halil'in evi bitmiş gibiydi. En azından içinde oturulacak hale gelmişti.

Civil Mahmut:

– Ağabey, bu evin hartamalarını sen hazırlasan iyi olur. Kütük başlarını, baltayla iyi yarıyorsun sen. Biz de yardım ederiz.

Ağabey:

– Olur Mahmut. Hemen içine geçilecek değil ya. Yavaş yavaş yaparız. Onun acelesi yok. Köye göçmeden önce üstünü örtmüş oluruz. Kapısını, bacısını kapatmazsak kışın kârına, fırtınasına dayanılmaz zaten. Bütün emeğimizi Köklük derelerinden toplamak zorunda kalırız, onca emeğimiz boşa gider.

Akşamdan akşama, hep birden, hartama hazırlama işlerine devam ettiler. Hazır olan hartamaları bir günde Halil'in evinin üstüne örttüler. Rüzgâr uçurmasın diye de üstlerine sağlam, sert ve ağır taşları koydular. Köye göç etme vakti de gelmekteydi zaten. Yayla evinin çatısı örtüldüğü günün akşam vaktinde ağılın önündeki taşın üstüne oturdu ve bütün kesesinden bir sigara sardı Halil. Yeni bir heyecan, yeni bir mutluluk, yeni bir coşkuyla ateşledi kavını. Çekti sigarasından bir nefes, üfledi yeni evine, Nubar'ın geleceğine doğru. Hayatının en mutlu anıydı bu. Bir oğlu, bir evi vardı artık. “Ben ölsem bile Kamil buralarda yaşayacak” diye hayal kurdu geleceğe dair. Kalkıp Ali Ağa'nın evinin önüne geldi. Ayşe hanıma seslenip, Kamil'i kucağına almak istediğini söy-

ledi. Ayşe Hanım'ın kızı İpek'in kucagında dışarı çıkarılan Nubar'ı aldı ellerine. Sardı, öptü, kokladı. Gitti, tekrar ağılın önündeki taşın üstüne oturdu kucagındaki Nubar ile beraber. Yanağını Nubar'ın başının üstüne dayayıp baktı hartaması örtülmüş yayla evine.

* * *

Güneşli, pırl pırl bir gün, öğleye doğru... Halil, Köklük ve Çilek Tepesi'nden Yuva köyünün tepelerinde, sırtlarında dolaşmak için atına binmiş, tüfeği omzunda olduğu halde Neneli Ormanları'nın tepesine gelip durdu. Atının üstünden etrafına, uzaklara, Susuz Yaylası'na, Kabak Tepesi'ne, Baybahhan Tepesi'ne, Bektaş Yaylası'na, Çaldağı'na, Ferooz Yaylası'na baktı uzun uzun. İçini hüzün kaplayarak indi atından. Doruk ağaçlarının dibinde bulunan kuru ve düz bir taşın üstüne oturdu. Tüfeğini de bir ağaca dayadı. Ağaçların arasından karşı yamaca bakmaya başladı. Ferooz köyünün Keller Mahallesi'ni gördü apaçık. Vadi çok dik olduğundan, kuş uçuşu mesafesiyle 300-400 metre uzaklıktaydı evler. Kazaskeroğlu Ali'nin arkadaşı ve iş ortağı olan Artin Ağa da bu mahallede oturmaktaydı.

Çevresine baktı Keller Mahallesi'nin. İnsanların koşturmalarına, odun kırmalarına, yamaçlarda yayılan koyun sürülerine, kapılarında bağlı bulunan atlarına, büyükbaş hayvanlarına, köpeklerine, çocuklarına, bacalarından tüten dumanlarına baktı sıcacık gözlerle. Bir zaman sonra Melense köyü istikametinden 14-15 kişilik bir atlı grubunun mahalleye doğru gelmekte olduğunu gördü. Hamidiye Süvari Birliği'nden bir grup olabileceğini tahmin ederek dikkatli gözlerle izlemeye, dinlemeye koyuldu.

Atlı grup mahalleye yaklaşınca insanlar koşuşturmaya, evlerine girmeye başladılar. Belli ki, hoşlarına gitmeyen bir şeyler vardı bu işte. Mahallenin üst kısmında bulunan, di-

ğerlerinden daha büyükçe duran, beyazımsı renkli bir evin önünde durdu atlılar. Bağırma sesinden sonra, dışarıya bir erkek çıktı ve konuşmaya başladılar. Diğer atlılar da mahalleyi abluka altına alıp evlerin arkalarında mesafeli şekilde beklemeye başladılar. Başka evlerden de birkaç kişi atlıların önüne geldi. Hararetli konuşmalar, sesler duyuluyor, net olarak anlamıyor ama tahmin edebiliyordu Halil. Kendi kendine “Belli ki, vergi almaya gelmiş bu askerler” diye düşündü.

Atlının biri yere inip evin önünde bağlı büyükbaş hayvanının yanına giderek atlıların yanına doğru çekmeye başladı. Bir kişi askere mani olmaya çalışıyor, bağırıyor çağırıyordu. Gürültü ve sesler üzerine diğer insanlar da dışarıya çıkmaya başladılar. Kavgaya çıktı çıkacak gibiydi. Sesler arasından, birkaç el silah sesi yankılandı vadide. İnsanlar evlerine koşuşturmaya başladılar. İnsanların mallarına zorla el koyulduğunu anlayan Halil, tüfeğini alıp doruk ağacının siperinden havaya iki el ateş etmişti.

Birkaç saniye sonra mahalleyi abluka altına almış olan atlılar, beyaz evin önünde toplanmaya başladılar. Toplanma tamamlanınca birkaç el silah sesi tekrar yankılandı. Halil, bu sefer de evin çatısını nişan alarak art arda tüfeğini ateşledi. Kurşunların isabet ettiği hartama parçaları etrafa, askerlerin üzerlerine düşmeye başlayınca siper almaya, kurşunların geldiği yöne doğru gelişi güzel ateş etmeye başladılar. Kurşunlar Halil’in başının üstünden, sağından, solundan vızıldayarak geçmeye başladı. İsabet alan doruk dalları koparak yere düşer olmuştu.

Halil oradan bir an önce uzaklaşması gerektiğini düşündü. Atlı grup toparlanıp patika yoldan vadinin dibine, Köklük Deresi’ne doğru inmeye başladı. Belli ki, kendilerine ateş eden şahsı etkisiz hale getirmek için Neneli Tepesi’ne ulaşmak istiyorlardı. Halil, Değirmen Boğazı’ndan, Kara-

lı Yanı'ndan Gürgen Çukuru'na sürdü atını. Delikli Taş'ın altından geçen dereden karşıya, Düvenci'ye geçti. Oradan da, Eneet yolundan Melense köyü yolunu tuttu. Melense köyünün alt tarafında bulunan ve etrafı meşe ağaçlarıyla çevrili olan düzlükte durdu, atından indi. Meşe ağaçlarının arasına girerek gizledi kendini ve atını. Bulunduğu yerden, Yuva köyünün tepeleri açıkça gözüküyordu. Nene-li Tepesi de.

Değirmen Boğazi'nda atlarından indi askerler. Atlarını, bir armut ağacının dibinde toplayarak başlarına da bir nöbetçi bıraktılar. 13-14 kişilik asker grubu, tek sıra halinde Nene-li Tepesi'ne ilerlemeye başladılar. Tepeye yaklaştıklarında ikiye ayrılarak, 4-5 metre aralıkla sağlı sollu ilerlemeye, ilerlerken de etrafı kontrol etmeye, ormanın içine veya tümsek arkalarına saklanmış olabilecek silahlı şahsı aramaya devam ettiler. Zirveye ulaştıklarında etrafta hiçbir canlının olmadığını görünce dağınık bir halde tekrar geldikleri yere, atlarının bulunduğu noktaya yürümeye başladılar. Atlarına binerek, tek sıra halinde Karalı yanından Yuva köyü içine doğru süratle yol alarak Halil'in görüşünden uzaklaştılar, gözden kayboldular. Bundan sonra buralarda rahatça dolaşması kolay olmayacaktı artık. "Köylerde, yaylaklarda, obalarda, her yerde beni arayacaklar" diye düşündü Halil. Bulunduğu yer, etrafı gözetlemek kontrol etmek açısından oldukça ideal konumda olduğundan karanlık her tarafı sarana kadar orada beklemeyi uygun gördü. Geceyi nerede geçirirse daha iyi olabileceğini düşünmeye başladı. Gündüzleri herhangi bir pusuya düşmezse geceleri pek endişe edecek durum meydana gelme olasılığı yoktu. Aynı birlik içinde daha önceleri görev yaptığından durumu biliyordu. Süvari Birliği akşama kadar "arama tarama" yaptıktan sonra ya Şebinkarahisar'a döner ya da çevrede bulunan herhangi bir ağanın evinde konaklardı.

Yuva köyünde kimse kalmadığından, herkes yaylaklarda, obalarda olduğundan geceyi buralarda, köyde geçirmesinin kendisi için daha iyi olabileceğini düşündü. Tanıdığı, bildiği yaşlı birkaç kişinin yanında, evinde sabahlayabilirdi. Akşam karanlığı dağları, vadileri sarınca atına binen Halil geldiği yoldan Yuva'ya doğru ilerlemeye başladı kendisine kalacak bir yer bulabilmek için. Sonunda en uygun yerin Karalı Şerif'in evi olacağına karar verdi. Daha önceden de tanıyordu Karalı Şerifi. 60-65 yaşlarında, kumral, orta boylu, dürüst bir insandı Şerif. Sol bacağıının dizinden altını üstüne kütük düşmesi sonucu kaybetmişti. Bundan dolayı yaylaya gidemiyordu. Yaz kış evden, köyden hiç ayrılmazdı. Neşeli, hoşsohbet biriydi. Evinde hanımından başka hiç kimse yoktu.

Karalı Şerif'in evi Değirmen Boğazı'nda, köyün sonunda, küçük bir tepenin başındaydı. Alt tarafı oldukça dik bir arazi yapısına sahipti. Herhangi bir çevirmede, aramada dört taraftan çevrilmeye müsait değildi. En olumsuz durumda bile zor da kaldığında, sıkıştırıldığında, rahatlıkla kendini dışarıya atabilir yuvarlanarak da olsa baskından kurtulabilirdi. "40-50 metre sonra da ormanlık alana ulaşılır öyle bir durumda" diye düşündü.

Sessizce evin önüne geldi. İçerden ses gelmiyordu. Sadece, küçücük kütük arası pencereden cansız bir ışık yansıması fark ediliyordu. Ya ocaktaki odun ateşi ışığıydı ya da çıra alevinin ışığı. Kalın, dilme kütük tahtasından yapılmış olan kapıyı hafifi bir ses çıkartacak şekilde, eliyle tıkladı. İçeriden hiçbir cevap alamadı. Tekrar vurdu kapıya.

Yumuşak bir erkek sesi duyuldu: "Kim o?" Halil ismini söyleyip kapıyı açmasını istedi. Kapının arkasındaki ahşap sürgünün çekilme sesi duyulduktan sonra açılan kapının arkasında koltuk değneğiyle dikilen Şerif gözüktü ve buyur etti Halil'i içeriye. Halil atını ahıra bağlayıp girdi içeriye.

Şerif, hanımına seslendi: “Hanım, bir kaşık çorba, katık, ekmek getir. Acıkmıştır Halil Ağa.” Halil, sini üzerinde getirilen yoğurdu ve pancar çorbasını yufka ekmeğiyle yemeye koyulurken Şerif konuşmaya başladı:

– Bugünkü olaylardan haberim var. Köyün her tarafını aradı askerler. Ahırları, mercekleri, ot yığınlarını bile aradılar. Seni tanıyıp tanımadığımızı sordular. “Kim bu bize ateş eden kişi?” diye sorup durdular.

– Keller’deki Ermenilerin hayvanlarını, buğdaylarını zorla ellerinden almak istiyorlardı. Ben de dayanamadım, taciz ateşi açtım Şerif Ağa.

– Zorla insanların malları ellerinden alınır mı? İyi yapmışsın oğlum ama seni öldürmek istiyorlar. Duyulursa bizim de evimizi, ocağımızı yakarlar.

– Merak etme Şerif ağam. Kimsenin haberi olmaz. Sabah erkenden de çıkar giderim.

– Yok oğlum istediğin kadar burada kalabilirsin. Saklarım seni, Yeter ki bir arama sırasında, seni burada bulmasınlar.

– Adını söyledi mi askerler komutanın?

– Muharrem Çavuş’muş galiba. Tanıyor musun?

– Tanıyorum. Önceden aynı birlikte görev yapıyorduk. Merhametsiz biridir. Nereye gittiler acaba?

– Hapan’a gittiler. Oradan da yaylaları, obaları dolaşacak, seni arayacak, soracaklarmış.

– Arasınlar bakalım.

– Bundan sonra pek meydanlarda, açık alanlarda dolaşma. Bir yere gideceksen ormanlık alandan, dere kenarlarından falan git. Açık hedef olma.

– Sağ ol Şerif ağam. Biliyorum. Dikkat ederim. Gündüz gözüyle pek ortalarda gözükmem. Ama daha yapacak işlerim var. Kendime bir ev yapacağım. Ben ölsem bile yeğenim Kamil’e kalır.

– Bir yer düşündün mü?

– Kazaskerli Ali Ağa'nın evine yakın olsun istiyorum. Kamil onların yanında da. Onlar büyütecek.

– Çakmak Pınarı'nın üstünde uygun bir çayırılık var. Pek sahibi de yok. Birazını ekip biçiyor, birazına da inek falan bağlıyorlar. Orası uygun bana göre.

– Yayla dönüşü toplanır, konuşur, birlikte karar veririz. Sen de uygun gördüğüne göre, olur bu iş. Yarın sabah yayla-ya gider bakarım, konuşuruz.

– Hanım yan odaya yatak sersin. Orada yatar uyursun. Biz erken kalkarız. Sen de ne zaman istersen kalk.

Sabah gün ıştır ışmaz uyandı Halil. Bir çanak yoğurt yedik-ten sonra Şerif Ağa'nın hanımının verdiği azığı atının heybe-sine koyarak Gorbasan Değirmeni yolundan Köklük Dere-si'ne inmek üzere yola koyuldu. Dereyi takip ederek Ferooz köyünün karşısında bulunan Çayır İçi Otlığı'na ulaştı. Ora-da Yuva köyünün çobanı Saluk Mustafa ile karşılaştı. Saluk Mustafa'nın önünde, çevresinde en az 200-250 kadar koyun vardı. 17-18 yaşlarında bir gençti, para karşılığı bu işi yap-maktaydı. Kılıçoğlu Halil'i de buralarda gördüğünden Kazas-kerlilerin akrabası olduğunu bilmekte, düşünmekteydi.

– Abi, seni askerler sordu dün öğleden sonra. Obayı, her yeri aradılar. Bana da sordular. Sen, onlara ateş etmişsin de...

– Evet, Ateş ettim ama öldürmek niyetim yoktu. Sen ne dedin?

– Abi, “Bize benzeyen, omzunda tüfeği olan birini gördün mü buralarda?” diye sordular. Önce “Görmedim, kimseyi tanımıyorum” dedim. Komutanları inanmadı, bir koçumu öldürdü. “Doğruyu söylemezsen, köpeklerini de öldürece-gim” deyince korktum. Seni gördüğümü söyledim. Köpek-lerim olmazsa ne yaparım abi? Bu kadar sürüyü nasıl koru-rum? Kusuruma kalma abi. Mecbur kaldım.

– Önemli değil Mustafa. İlla ki öğreneceklerdi. Üzülme sen. Söylediğin ya, önemli olan bu. Nereye gittiler?

– Hapan Yaylası'na, obasına gittiler. Bir daha da geri dönmediler, gözükmediler. Yalnız “Yine geleceğiz” dediler.

Çayır İçi'nden ayrılarak obaya gitmek, arkadaşlarıyla, dostlarıyla konuşup durum değerlendirmesi yapmak için otlağın yamaçlarına sardırıp atını Halil. Obadaki evinin önüne geldiğinde diğerleri (Ali, Filti, Civil, Durmuş) ağılın önündeki taşın önüne kilim sermişlerdi bile. Halil'in geldiğini görünce buyur ettiler. Yaşananları, askerlerin obayı aramalarını, kendilerini tehdit ettiklerini konuştular. Köye dönene kadar Halil'in obada kalmamasını, obanın saklanmak için uygun olmadığını kararlaştırdılar.

Yuva köyünün içinde ve çevresinde ekinler, arpalar, yemlikler biçilmiş, harmanlanmış ambarlara alınmış, otlar biçilip kurutularak merelere istiflenmişti. Böylece hayvanlarıyla beraber herkes köye göçmüştü. Güz mevsimiydi artık ve kışa hazırlık işleri vardı: Odun kesimi, pancar, sebze, meyve kurutmak, fırınlamak, değirmende un öğütmek...

Yaşanan olaylardan sonra Kılıçoğlu Halil'in adı tüm çevre köylerde iyice duyuldu. Başı sıkışan, haksızlığa uğrayan her köylü sorununu dile getirdiğinde kesin olarak çözüm olanağına kavuşuyordu. Köy ağalarının dedikleri olmuyor; mecane (bedava) çalıştırmak ortadan kalkıyor; toprağın, tarlaların, ormanın pay edilmesinde otoritelerini kaybediyorlardı. Dolayısıyla çok geçmeden Halil'i Galiser'deki Hamidiye Askerleri Komutanlığı'na şikâyet ettiler ağalar. Kılıçoğlu Halil'in eşkıya olduğunu, köylüleri haraca kestiğini, can güvenliklerinin olmadığını söyleyerek yakalanmasını istediler. Askerler zaten Halil'in peşinde olduklarından daha da artmıştı Halil'in cezası. Görüldüğü yerde öldürülecekti. Fırsat bulunduğu anda bu amaca yönelik devriye birlikleri, mangalar çıkarılmaktaydı sürekli.

Yine güzel bir günün sabahında Kazaskeroğlu Ali'nin evinin önünde insanlar toplanmış, önemli bir şeye karar verir gibiydiler: Muhtar Kot Hasan, Filti Hüseyin, Halil İbrahim, Karalı Şerif, Ağabey, Durmuş, Civil Mahmut ve Kılıçoğlu Halil.

Karalı Şerif söze başladı:

– Ağalar, burada toplanmamızın nedenini siz de biliyorsunuz. Geçenlerde, bu konuyu Hali Ağa ile konuştuk. Şu önümüzdeki çayırılık uygundur. Armutların arasına bir ev yap-sın. Burası onun yeri olsun. Zaten burası vakıf gibi bir yer. Herkes kullanıyor. İtirazı olan var mı?

Herkes “Uygundur” diyerek kabul etti. Bunun üzerine Karalı Şerif tekrar söz aldı:

– Sen de duydun muhtar. Bilgin ola, haberin ola. İleride herhangi bir mesele ortaya çıkmasın. Hepiniz şahitsiniz. Hayırlı olsun.

Halil:

– Bir şey daha var ağalar. Her hanenin burada bir ormanı var; ağacını, odununu temin ediyor. Benim yok. Sayın Yalağ'ının yanındaki Neneli Ormanları'nda da benim de bir parça yerim olsun. Ne dersiniz?

Hep bir ağızdan “Olur, olur” dediler. Halil devam etti:

– Bir de ileride koyunlarım, ineklerim olur. Onlara ot biçmek, merak yapmak gerek. Bunun için de Gürgen Çukuru'nda, Ali Ağa'nın çayırılığının alt kısmındaki Deliklitaş'ı da istiyorum. Gezdim, dolaştım; çayır biçmek için uygun bir yer. Sahibi olan var mı?

Muhtar:

– Yok, yok. Orayı biçen kimse yok. Orayı da bundan sonra sen biçersin.

Durmuş Ağa:

– Hayırlı olsun. Bize düşen el birliğiyle, kışa kadar Halil Ağa için bir ev yapmak. Yarından tezi yok, temelini kazmaya başlayalım.

Çakmak Pınarı'nın üst kısmındaki çayırlığın ortasında-ki armut ağaçlarının arasında, Filti Hüseyin'in evinin bahçesinin bitişiğinde, iki katlı, iki odalı, kütük yığmalı bir ev meydana geldi bir ayın sonunda. Yuva köyünün ortalarında, küçük Nubar'a ait olan bir ocağın, bir hanenin, bir yaşamın doğduğu yerdi burası. Kılıçoğlu Halil'in "yeğenine"(!) baka-çağı, bacasından gökyüzüne dumanların dağılacağı bir ev: O dumanlar Nubar'ın gerçek dedesi olan Varujan Ağa'nın, Tumalı Ninesi'nin, anası Silvia'nın, babası Garabet'in, amcası Boğos'un, teyzeleri Lusia ve Hayganuş'un Baybahan Yayla-sında yakılmış olan cesetlerinden çıkıp gökyüzüne dağılan dumanlarla buluşacaktı...

* * *

1900'lü yılların başları olmuştu. Nubar 3 yaşlarındaydı artık. Kazaskerli Ali Ağa'nın aynı yaşlardaki çocukları Genç-ğa, Kerime, İpek ve Güssüm'le beraber oynuyor, yiyip içiyor, vakit geçiriyordu. Diğer çocuklar da Nubar'ı kendi kardeşle-ri biliyor, farklı davranmıyorlardı. Aynı yatakta yan yana ya-tıyorlar, aynı sofranın etrafında oturuyor, aynı çanak-tan ka-rınlarını doyuruyorlardı.

Ali Ağa'nın en büyük çocuğu olan İpek, Nubar'ı gözleyip kolluyor, yemek yemesine yardım ediyordu. Abla olmanın verdiği koruma, gözetme ve kayırma içgüdü-sünün sevecen yansımasını her fırsatta, her durumda Nubar'a yansıtıyor-du. Nubar, biraz da bu yüzden zaman zaman mızmız, şıma-rık tavırlar sergiliyor, isteği olmayınca hemen ağlıyordu. Ke-rime ise özellikle Nubar'ı kıskanıyor, sürekli onunla didiş-iyor, kavga ediyordu. Nubar'ın çokça ağlamasına dayanama-yan Ayşe Hanım da diğer çocuklarını azarlayıp duruyordu.

Kılıçoğlu Halil arada sırada akşam karanlığından son-ra Nubar'ı ziyarete geliyor, yemekten sonra duvarın kenarı-na serilen yün yatağın üstünde çocukların arasına uzanıyor,

onlarla oynayıp, öpüp kokluyordu. Bir çocuğu yaşatmanın, bir aile ortamı oluşturma'nın mutluluğunu ruhunun derinliklerinde hissediyordu.

Kendi yeri yurdu olmasına rağmen gönül rahatlığıyla korkusuzca yatıp uyuyamaz olmuştu evinde Halil. Muharrem Çavuş, iki üç günde bir 30-40 kişilik süvari grubuyla Halil'in evini sarıyordu; kapısını kırıp içeride onu arıyorlar ancak yakalayamıyorlardı. Görüldüğü yerde, ilk fırsatta öldürülecekti Kılıçoğlu Halil. Köylülere, özellikle muhtar Dadak Hasan'a tembih edilmişti: "Hiç kimse Halil'e yardım yataklık etmeyecek, yardım edenler cezalandırılacaktır. Yakalanmasına yardımcı olanlar, kaldığı yeri bildirenler mükafatlandırılacaktır." Hüküm böyleydi. Ölü veya diri. Hakkında verilmiş bu kararı bilen Halil artık köyde kalmıyordu Birkaç saatliğine gelecek olsa da mutlaka dışarıya gözcü koyuyordu. Genelde çevre köylerin kenarlarındaki boş ağaçlarda, at meleklerinde, orman içindeki ot kulübelerde yatıp kalkıyor, yiyecek ihtiyacını köylülerden temin ediyordu. Özellikle yoksul ve Müslüman köylülerden, Eneet'te yaşayan Ermeni ailelerden, Keller'deki Ali Ağa'nın ortağı Artin Ağa'dan yiyecek ve giysi yardımı alıyordu. Kirli çamaşırlarını da yine Artin Ağa'nın hanımı yıkar, kurutur, bir bohçaya doldurup akşam karanlığından sonra kapıdan seslenen Halil'e verirdi. Ekmek, peynir, çökelek, kavurma gibi yiyeceklerle birlikte.

O yıllarda Kulakkaya, Bektaş Yaylası civarlarında hüküm süren, söz sahibi olan Aladanoğlu İsmail Ağa ile sürekli zıtlasma, tartışma halindeydi Halil. Kelimelerin tam anlamıyla "ağa" sayılırdı o civarda Aladanoğlu İsmail. Astığı astık, kestiği kestikti. Hiç bir vali, hiçbir kaymakam, hiçbir komutan ondan izin ve olur almadan herhangi bir eylem, hareket gerçekleştiremezdi. En az 1000-150 baş koyunu, sayısız atı, büyükbaş hayvanı, beş altı çobanı, her tarlanın başında evi, ağaçları, ahırları, merikleri vardı İki üç bilinen eşi, kızları,

oğullarıyla kalabalık bir aile oluşturunurdu. Amcaları, dayıları, halaları ve sülaleleri hariç! Kulakkaya ve civarının tamamını resmî olarak Aladanoğulları'na aitti.

Bahar aylarının gelmesiyle beraber, hayvanlarını yaylalara salları, sürülerinin önüne başka ailelerin, başka köylerin hayvanlarının çıkmasını istemez, otlaklardan meralardan sadece kendisinin ailesi faydalansın isterdi. Özellikle de Melen-se'de, Eneet'te, Keller'de, Ferooz'da yerleşik düzende oturan Ermeni ailelerin hayvanlarından çok rahatsız olur, çoğu zaman onların bağlarını, otlaklarını, tarlalarını sürülerine yedirir, ezdirir, talan ettirirdi. Zaten Kulakkaya'dan Karagöl yaylalarına, Sarıçiçekler'e kadar uzanan bölgelerde Ermenilerden başka bir topluluk oturmazdı. Ermenilerin buralardan gitmeleri, göç etmeleri İsmail Ağa'nın istediği tek şeydi. Ama sorun da burada başlıyordu. Nereye gideceklerdi Ermeniler? Gidecekleri başka vatanları, başka yurtları başka toprakları yoktu ki! Ataları, dedeleri, dedelerin dedeleri, yüzyıllardır bu topraklarda doğup yaşamışlardı. Tarımdan, hayvancılıktan, çiftçilikten başka bir şey bilmezlerdi ki. Kimseye muhtaç olmadan, kimseyi rahatsız etmeden, kendi yağlarıyla kavrulup gitmekteydiler. Geleceğe dair, çocuklarına dair, yaşam sürmenin umudu ve hayali vardı içlerinde daima. Padişahın bile miktarını bilmediği bu uçsuz bucaksız topraklar, dağlar, ovalar, tarlalar, yaylalar herkesi içinde barındırır, herkesin karnını doyururdu.

Ama olmazdı! Ermenilerin bu bölgede var olmaları, Aladanoğlu İsmail Ağa'nın gözüne batmakta, çakıl taşı gibi ayaklarının altını rahatsız etmekteydi. Bazı Müslüman ailelerin fertleri de "bize de bir parça" düşebilir diye her fırsatta Ermenilerden hoşnutsuz olduklarını dile getirmekteydi.

Kılıçoğlu Halil, Ermenilerin çitlerini yıkan, otlarını, koyunlarını çalan, kadınlarını, kızlarını rahatsız edenleri bulur, yakalar, cezalandırır, tokatlar, zararlarını ödettirirdi.

Çaresi yoktu! Ne olursa olsun Kılıçoğlu Halil yok edilmeliydi. Zaten Hamidiye Alayı'nın süvari birlikleri, askerleri her yerde onu aramıyorlar mıydı? İsmail Ağa bu durumdan faydalanabilme planları yapmakta gecikmedi. İki üç günde bir devriye görevi yapan Muharrem Çavuş ile görüşmekteydi. Bir gün Muharrem Çavuş'a, "Kılıçoğlu Halil'in Çakmak Pınarı'nın üstünde, armut ağaçlarının içinde bir evi var. Yuva köylüleri yapmışlar o evi. İşe oradan başlarsanız Halil meydana çıkar, sağa sola saldırır. O zaman da onu canlı veya ölele geçirirsiniz" dedi. Muharrem Çavuş'a da uygun geldi bu plan.

Bir hafta sonra, bir cumartesi gününün akşam karanlığında Halil'in evi süvari birliğince sarıldı. Muharrem Çavuş, evin üst kısmında bulunan, Ermenilerden kalma, arka tarafı toprağın içine gömülü olan fırının üstünden, askerlerine emir yağdırmıyordu: "Çevirin, siper alın, atları uzaklaştırın. Atların başında bir nöbetçi bırakın, birbirine bağlayın atları. Diğerleri tam siper alsın. Belki içeridedir Moskof'un gavuru, Ermeni dölü." Birkaç dakika sonra da ateş emrini verdi.

Mavzer kurşunları kütük evin her tarafına isabet etmeye başladı. Çatıdaki hartamalar sağa sola uçuyorlardı. Bazen harlamaların üstünde duran taşlara kurşun isabet ettiğinde kıvılcımlar fırlıyordu gökyüzüne. Kalın kütük duvarlardan içeriye kurşun geçemezdi zaten. Bunu gören çavuş ateşi kesmeleri emrini verdi. Ortalık birden sessizliğe bürünmüştü. Köyden, köyün evlerinden hiçbir ışık parıltısı dahi gözük müyordu. En ufak bir ses dahi duyulmuyordu. Korkudan köpekler bile susmuşlar, havlamaktan vazgeçmişlerdi.

Kazaskeroğlu Ali de ocaktaki ateşi, duvardaki aydınlatma çirasını söndürmüş, penceresinin kenarından olanları takip etmeye çalışıyordu. Bir yandan da içine müthiş bir korku düşmüştü: "Ya bizi de cezalandırırlarsa? Kurşuna dizerlerse, evimizi ocağımızı ateşe verirlerse?" Evin içinde, fısıltıyla bir

ses duyuluyordu sadece: “Allah’ım sen bizi koru! Çeliğimi, çocuğumu koru! Bizi koru, bizi koru...”

Muharrem Çavuş atın üstünden bir emir daha verdi: “Yakın, ateşe verin bu evi.” Emri duyan askerler yanlarında getirdikleri gaz yağını evin duvarlarına, kapısına dökmeye başladılar. Bir iki dakika sonra da dört cepheden alevler yükselmeye başladı. Reçineli köknar kütükler de alevlere yardım ediyorlardı adeta.

Yuva köyünden yükselen alevler tüm çevreden görünür olmuştu. Bektaş’tan, Keller’den, Melense’den, Karakoç’tan, Susuz Yaylası’ndan, Kabakdağı’ndan, Kızıлтаş’tan, Hapan’dan, her yerden. Alevleri görmeyenler bile gökyüzündeki yangın ışığını meraklı gözlerle takip ediyorlardı. Ama herkes tahmin ediyordu, “Yuva’daki Kılıçoğlu Halil’in evini askerler ateşe vermişlerdir” diye. Aradan bir saat kadar bir zaman geçtikten, yanacak bir şey kalmadıktan sonra emir verdi Muharrem Çavuş: “Toparlanın, herkes atlara. Gidiyoruz!” Ertesi günün sabahında Yuva köyünden Palavar Mustafa, atının heybelerine doldurduğu yiyecek ve giyeceklerle beraber, Köklük Deresi’nin kenarından Ferooz’a doğru ilerledi. Palavar Mustafa, Kılıçoğlu Halil’in en güvendiği arkadaşı, dostu olmuştu. O da haksızlıklara, baskılara, fakir fukaranın ezilmesine itiraz eden bir kişiliğe sahip, yigit bir delikanlıydı. Yaptıklarıyla, tavırlarıyla Halil’in sevgisini kazanmıştı. Ancak Aladanoğlu İsmail Ağa’nın koyun sürüleri de Ferooz Yaylası’nda (Gaaltaş), çevresinde, vadilerinde otlamaktaydı. Çobanları da Palavar Mustafa’yı tanıyordu. Çobanlara selam verdikten sonra, yaylanın yamacından yükseklerle ilerlemesini sürdürdü. Ferooz Dağı’nın sırtlarında, bir yayla evinin önünde atından inip kapıyı çaldı Palavar Mustafa. Kapıyı açan kişi Kılıçoğlu Halil’di. Üzgün biçimde evinin askerler tarafından yakıldığını anlattı Halil’e Palavar Mustafa. Halil, “Biliyorum. Tahmin ettim alevlerin gök-

yüzüne yükselmesinden, anladım evimin yakıldığını” dedi.

Palavar Mustafa heybesinde getirdiği yiyecekleri (peynir, çökelek, tereyağı, bal, yufka ekmeği katlaması, bileki ekmeği, çördük kurusu vb.) çıkarıp duvar kenarındaki tahta yükseltinin üstüne dizdi. Ekmekleri ve çördük kurusunu da duvarda bulunan doruk kütüklerinin budaklarına astı. Bir kесе mavzer mermisi ile bir kесе 9 mm’lik tabanca fişeklerini de tahtanın üstüne koydu: “Bulunsun, ne olur, ne olmaz.” Halil’in atı için de torba dolusu arpa getirmişti. Bir torbada getirdiği hırka, içlik, gömlek, yün çorap gibi giyecekleri de verdi. Kirlilerini de istedi, yıkatıp getirmek için. Halil, teşekkür etti, dua etti. Bir müddet çevredeki gelişmelerden konuştular.

Palavar, öğleden sonra Yuva köyüne dönmek üzere atına binip yamaçtan aşağıya, vadiye doğru yol aldı. Çobanlar yine görmüştü kendisini. İki günde bir Palavar Mustafa’nın gelişinden şüphelenen çobanlar yayla evinin etrafını gözlemeye, incelemeye başladılar. Kılıçoğlu Halil’in burada saklandığı anlaşılmıştı.

Akşam karanlığı belirmeye başlar başlamaz, koyun sürülerini vadilerden, yamaçlardan çevirerek Melense’deki evlerinin, ağıllarının yolunu tutmaya başlayan çobanlar Aladanoğlu İsmail’e anlattılar durumu. İsmail Ağa, çobanlara “Kimseye bir şey demeyin, kimse bilmesin, duymasın. Ağzınızdan bir laf kaçırırsanız leşinizi dereye doldururum. Pazar günü, Muharrem Çavuş Bektaş Pazarı’na gelir. Onunla konuşur, haber veririm” dedi.

Bektaş Pazarı, Bektaş Dağı’nın zirvesine yakın bir yamaçta, 25-30 metrelik düz bir alanda, haftada bir (Pazar günleri) oluşturulan pazar yeri idi. Kuzeyinden Bulancaklılar, Kulakkayalılar; doğusundan Bodarlılar, Eneetliler, Karakoçlular, Kabakdağlılar, Kızıлтаşlılar, Hapanlılar, Yuvalılar; güneyinden yaylalarda bulunan obalardaki insanlar gelirler, haf-

talık alışverişlerini yaparlardı. Büyük ve küçükbaş hayvan pazarı da yolun güney ucundaki hafif meyilli arazide oluşturulmuştu. En çok rağbet gören ürünler tuz, gaz yağı, zincir, kazma, balta, tırpan, bıçak, silah, barut ve basmaydı. Kesici aletleri Ermeni demir ustaları sergileyip satarlardı. Silah satanların sergilerindeyse kaçak veya el yapımı tabanca- lar, tüfekler, barutlar, mermiler hatta dinamit lokumları bile bulunurdu. Hepsinin satışı serbestti; hiçbir Osmanlı zabiti, görevlisi ses çıkarmazdı. Ateşli silahları almak, yapmak, satmak sadece Ermenilere, Rumlara yasaktı. Ermeni ustaları da bu silahları gizli gizli yapıp Müslüman Türklere verir, bedellerini de para karşılığı alırlardı. Kır pazarının girişinde bir zabıt kulübesi bulunurdu, içinde üç beş asker. Her Pazar sabahı erkenden Kulakkaya'dan yola çıkarlar, akşam da birliklerine dönerlerdi.

Pazar günü öğleye doğru giriş yaptı Bektaş Pazarı'na Muharrem Çavuş, peşinde 30-40 kişilik bir süvari birliğiyle. Görenler hazır ola geçti, oturanlar ayağa kalkıp selam verdiler. Atlarının sert adımlarıyla sergilerin arasından geçip zabıt kulübesinin önüne geldiler. Aladanoğlu İsmail Ağa beklemekteydi Muharrem Çavuş'u. Onun da etrafında bir sürü atlı ve silahlı adam, koruma... Hal hatır sorduktan sonra İsmail Ağa, "Hemen bir tosun kesin. Ateşler yakın, kazanlar kopyun, kavurmalar yapın" diye talimat verdi. Bir koşuşturma sardı etrafı. Muharrem Çavuş ile İsmail Ağa zabıt kulübesinin içine girdiler. İsmail Ağa anlatıyor, Muharrem Çavuş dinliyordu. 15-20 dakikalık özel konuşmanın sonunda, anlaşmış vaziyette dışarı çıktılar. Akşam güneş batımına yakın bir zamana kadar yediler, içtiler, güldüler, horon oynadılar, havaya ateş edip durdular. Bir ara Muharrem Çavuş, "İsmail Ağa yolumuz uzun, biz artık dönsek iyi olur. Gece yarısına doğru ancak Galiser'e varırız" diyecek oldu ama İsmail Ağa "Olmaz Muharrem Ağa. Bu gece misafirim olun, yarın sa-

bah gidersiniz” dedi. Güneş batmak üzereyken kalabalık atlı grubu Bektaş kır pazarının doğu istikametinden Aladanoğlu İsmail Ağa'nın Melense'deki yaylak evine doğru yavaş yavaş inmeye başladı. Karşılarında Baybahan Dağı, akşam güneşinin ışıkları üzerinde vurmuş vaziyette, pırıl pırıl parlayarak onlara bakıyordu. Sabah olunca Gorbasan Değirmeni'nden, Neleni yolundan Yuva köyünün içinden, Kaşkiran'dan, Hapan Yaylası'ndan, Aksu köyünden, Hoca Pazarı Yaylası'ndan Galiser'e ulaşmak için yola koyuldu Muharrem Çavuş.

1903 senesinin Ağustos ayı, günlerden Çarşamba'ydı. Susuz Yaylası'nın ve Kabakdağı'nın ardından sabah güneş ışığı kopkoyu bir kızılılıkla dağları, taşları, obaları, köyleri, yaylaları uyandırıyor, can veriyor, canlandırıyordu. Bodar ve Kayaaltı'nın üstü, Ferooz Deresi Vadisi, Yuva köyünün iç kısımları sislerle kaplıydı. Kuşların, köpeklerin, koyunların sesleri de yoktu.

Küçücük penceresinin kenarından yamaçlara, vadilere, karşı dağlara, Hapan Yaylası düzlüğüne baktı Kılıçoğlu Halil. İnsanlar henüz uyanmamış gibiydi. Hapan Obası'ndan tek tük dumanlar yükseliyordu gökyüzüne. “Sabah aşı için ekmek pişiriyor analar, bacılar” diye düşündü. Birden gür bir ses duydu: “Kılıçoğlu Halil! Ben Sivas Hamidiye Taburu Şebinkarahisar Bölüğü'nden Muharrem Çavuş. Etrafın sarıldı. Kaçma ve kurtulma şansın yok. Dışarı çık ve teslim ol!”

Halil ürktü, afalladı. Hiç beklemiyordu böyle bir şeyi. “Çobanlar beni ihbar etmişler herhalde” diye düşündü. Teslim olamazdı. Olsa da Muharrem Çavuş onu hemen kurşuna dizerdi. Ya çatışa çatışa ölecek ya da bir yolunu bulup arkadan kaçacaktı. Kulübenin arkasında kocaman bir kaya kitle si ve devamında topraktan oluşan dağ zirvesi vardı. Üstünde en ufak bir çalılık, ağaçlık dahi yoktu, sadece çimenlik... Çatışma anında arka taraftan bir tehlike gelmezdi. Ön cephe den çatışma olabilirdi ancak. Arka taraftan, kayanın üstün-

den kulübesinin çatısına dinamit lokumu atabilirlerdi. Fakat süvari birliklerinde pek dinamit olmazdı; at sırtında hareket halindeyken sarsıntı olacağından kendiliğinden patlama riski vardı.

Yanında dört kese mavzer, bir kese tabanca mermisi vardı. Ne olursa olsun teslim olmayacak, çatışmaya girecekti: “Muharrem Çavuş, ben seni bilirim. Sende din, iman yoktur. Baybahan Yaylası’nda bir Ermeni aileyi nasıl yok ettiğini, nasıl yaktığını bilirim. Kızlarına, kadınlarına nasıl tecavüz ettiğini bilirim. Fakirin, fukaranın canına, malına, ırzına nasıl el uzattığını bilirim. Sözüne güvenilmeyeceğini de bilirim. Sen de beni bilirsin. Burada benim canımı alabilirsiniz. Ama ben de burada çoğunuzun canını alırım. İyisi mi çekip gidin buradan!”

Kılıçoğlu Halil’in sözü biter bitmez en az 40-50 mavzer tüfeği birden ateşlendi. Kurşunlar, adeta dolu yağarcasına doruk kütüklerine saplanmaya başladı. Her kurşun isabet ettiğinde kurtlanmış doruk kütüklerinden tozlar havaya savruluyordu. İçeride ne kadar tahta, odun varsa pencerenin altına dizdi Halil. Yün yatağını ve yorganını da dayadı üstlerine. Küçük pencereden tüfeğinin ucunu çıkararak ateş etmeye başladı. Siperdeki askerlere nişan alarak tek tek ateş ediyordu; siperden başını azıcık kaldıran süvari canından oluyordu.

Sabahtan akşama kadar çatışma devam edip gitti. En az 10 süvari hayatını kaybetmişti. Çevre köylerde, yaylalarda, obalarda ne kadar insan varsa tepelere çıkmışlar Ferooz Yaylası’nın üst kısmında cereyan eden çatışmayı izliyorlardı. Endişeli Halil yorulmuştu da. Nasıl sabahı edecekti? Ya ay ışığı olmazsa? Karanlıkta kulübenin kapısına yaklaşanları fark etmek mümkün olmazdı ki! Ama bugün hava oldukça güneşliydi. Mutlaka ay ışığı olurdu. Peki uykusuzluğa nasıl dayanacaktı? Bunları geçirdi aklından. Gittikçe de umudu tü-

kenmekteydi. Kulübenin altındaki atını düşündü. Acaba kurşun isabet etmiş miydi? Belli ki, askerler de yorulmuşlardı: Yoğun ateş etmeyi kesmişler, seyrek seyrek, sağdan soldan geliyordu kurşunlar. “Bunlar beni yorgunluktan, uykusuzluktan bitirmeyi planlıyorlar herhalde” diye değerlendirdi Halil.

Öyle de planlamıştı Muharrem Çavuş. Açıkça saldırırsa daha çok askeri ölebilirdi. İçeride nasıl olsa bir kişi vardı. Mutlaka gücü tükenecek veya cephanesi bitecekti. Sabahı beklemekteydi. Dörde böldü askerlerini; ilk on kişi sürekli olarak kulübeye ateş edecek, diğerleri uyuyacak, nöbet değişimi yapacaklardı.

Sabaha karşı Halil’in yorgunluktan gözleri kapanacak hale gelmişti. Çoğu zaman ayakta uyur gibiydi. Yoğun ateş altında çürümüş doruk kütüklerinin aralarından parçalar kopmuş, bariz delikler oluşmaya başlamıştı. Aradaki oluşan boşluklardan geçen kurşunlar karşı duvara saplanıyordu. Uykusu kaçsın diye sürekli yüzüne, başına soğuk su döken Halil’in stoğu da bitmek üzereydi. Bir tas suyu anca kalmıştı. Durumu gittikçe kötüleşiyordu. Sabaha kadar her kımıldayan taş yığınına, ot kümesine ateş edip durdu. Güneşin tepelerin ardından yükselmesiyle beraber askerler tekrar başladı yoğun ateşe. Artık kimi kütüklerin başları kopup düşecek gibiydi. İçeriye daha çok kurşun girmekteydi. Tüfeğinin namlusu da sürekli ateş etmekten kıpkırmızı, kor aleve dönüşmeye başlamıştı. Suyu bittiğinden idrarını tüfeğin namlusuna yaparak soğutmaya çalışıyordu. Zaman zaman tüfeğini bırakıp, tabancayla ateş ediyor ama menzili tutturamıyordu. Namlusu kor olmuş demire dönen tüfeğinde ateş etme özelliği yok olmaya başlamıştı.

Ayakta yatağa yaslanmış vaziyette tabancayla ateş ederken karnının sol tarafından bir mavzer kurşunu yedi. Delip geçmişti kurşun. Kütüklerin arasındaki boşluktan geçip karnı-

na isabet etmişti. Yıkıldı yere. Uzandı kulübenin tabanına, döşemesine. Bir eliyle yarasını kapatıyor, bir eliyle tabanca-sıyla deliklerden dışarıya ateş ediyordu. Gittikçe seyrekleş-ti atışları. Çok kan kaybediyordu. Bir saat dayandı dayana-madı. Başı döndü, gözleri karardı. Bıraktı kendini. Nabızı ya-vaşladı, yavaşladı...

Askerler ateş ediyor, karşılık alamıyorlardı. Muharrem Çavuş, “Bu vuruldu galiba” diye düşünmeye başladı. Kulü-benin arkasındaki askerlere “Yoğun ateş ederek kapıya yak-laşın” emrini verdi. İçerden yine ses gelmiyordu. Kurşunla-rın etkisiyle zaten düşecek hale gelmiş olan kapıya bir tekme attı öndeki asker. Kulaklarından kopup düştü kapı içeriye. Kılıçoğlu Halil duvar dibinde boylu boyunca uzanmış yatı-yordu; hareketsiz, kıpırdamadan. Kulübenin tabanı kan gö-lüne dönmüştü. Elbisesi, yüzü, gözü, her tarafı kan içindey-di Halil’in. Bütün askerler doluştu içeriye. Muharrem Çavuş eğildi, Halil’in çenesinin altına uzattı parmaklarını. Hiç bir yaşam belirtisinin, damar oynamasının, kımıldamasının ol-madığını gördü. “Ölmüş bu” dedi sadece.

Halil ölmüştü ama 15 askeri de öldürmüştü. Muharrem Çavuş askerlere dönerek, “Çabuk 15 mezar kazın. Buraya gömeceğiz ölülerimizi. Yanımızda taşıyamayız. Etraflarına taş maş da dizmeyin. Mezar olduğu anlaşılmasın. Kılıçoğlu Halil için mezar kazmayın. Nasıl olsa cenazeyi buradan alırlar” dedi.

Öğleden sonra, saat dörde doğru askerlerin defin işleri bitmişti. Mezarları toprak seviyesinde yapıp Kılıçoğlu Ha-lil’in atını da yedeklerine alarak dağdan aşağıya, Keller kö-yü istikametine ilerlemeye başladılar. Keller köyüne ulaştık-larında Artin Ağa’nın evinin önünde durdu Muharrem Ça-vuş. Bütün Ermeni ahali evlerine kapanmış, kapılarını pen-cerelerini kapatmış, korkudan tir tir titremekteydi. Pencere aralıklarından askerleri gözlemliyorlardı ölümlerini bekle-

yerek. Muharrem Çavuş kızgın ve gür bir sesle, “Artin Ağa, Artin Ağa! Sizin kollayıcınız, koruyucunuz Kılıçoğlu Halil’i öldürdük. Varın bundan sonraki halinizi siz düşünün. Aklınızı başınıza alın. Halil’in leşi kulübede duruyor. İster orada bırakın koksun, isterseniz alın gömün” dedi. Daha sonra da Melense’ye doğru patika yoldan tek sıra halinde ilerlemeye başladılar.

Askerlerin uzaklaştığını gören Artin Ağa peşlerinden baktığında 16 atın üstünde binicilerinin olmadığını görüverdi. İçinden “Halil ölmüş ama bunlara da epey bi zaiyat verdimiş” diye geçirdi. Evlerden erkekler, kadınlar, çocuklar teker teker dışarıya çıkıp Artin’in evinin önüne toplanmaya başladılar. Her sorularına cevap vermeye çalıştı Artin. Anladığı, yorumladığı kadarıyla.

Yuva köyünün insanları da karşı dağın tepelerinde, Değirmen Boğazı’nda, Sayın Yaylağı tepelerinde Keller’deki insanlara bakıyorlardı meraklı gözlerle. Konuşmaları duyuluyordu zaten.

Artin Ağa düşündü, düşündü, etrafındaki komşularına, insanlarına, akrabalarına danışıp durdu. Bir karar vermeliydiler. Ne olacaktı Halil’in cesedi? Başladı Yuva köyünün olduğu yöne doğru bağırmaya: “Aliiii, Aliiiii, Kazaskeroğlu Aliii! Halil’i askerler öldürmüştü. Gelin de cenazesini hep beraber dağdan indirelim. Buraya gelin, buraya gelin!” Artin’in seslenmesine cevap verdi Kazaskeroğlu Ali. Yanına Filti Hüseyin’i, Durmuş’u, Palavar Mustafa’yı, Ağabey’i, Civil Hasan’ı alarak yamaçtan aşağıya, Korbasan Değirmenleri’ne doğru koşarak inmeye başladılar. Çok geçmeden Keller’e, Artin’in evinin önüne geldiler.

Artin Ağa, Çavuş’un dediklerini aktardı onlara. “Akşam karanlığı olmadan cenazeyi almamız gerek” dedi. Kirkor Usta’nın öküz arabası vardı, taş taşımak için özel yapılmıştı. Sağlamdı da. Bir çift de güçlü öküzleri bulunuyordu. Öküz-

leri koştı hemen Kirkor Usta. On kişilik bir grup olarak Ferroz Yaylası tepesine doğru ilerlemeye koyuldular. Akşam karanlığı bastırmak üzereydi Halil'in öldürüldüğü yayla kulübesine vardıklarında. Cesedi bir kilime sarıp dışarı çıkardılar ve öküz arabasının üstüne yatırıp Keller'e doğru ilerlemeye başladılar.

Gece yarısına az bir zaman kalmış gibiydi. Cenazeyi bekleyen Ermeniler Artin Ağa'nın evinin önünde büyük bir meydan ateşi yakmışlardı. Çelik çocuk ellerindeki ıcaları yakarak cenazeyi karşılamaya koyulmuşlardı. Ağır adımlarla hem yürüyor hem de Ermenice ağıtlar söylüyorlar, feryat ediyorlardı. Cenazeyi taşıyan öküzleri, Artin'in evinin önündeki ateşin yanında durdurdu Kirkor Usta. Herkes öküz arabasının etrafını çevirip Halil'in kanlı yüzüne baktı acınası ve korkulu gözlerle. Papazları geldi, elinde haçla; dualar okumaya başladı sesli sesli. Herkes dua ediyordu Kılıçoğlu Halil için. Artin Ağa, Ali'yle konuşmaya başladı:

– Ali, vakit gece yarısı olmak üzere. Cenazeyi siz mi defnedeceksiniz yoksa biz mi? Karar sizin. Biz de kendi mezarlığımıza defnedebiliriz. Bir sorun olmaz bizim için. Yine de siz karar verin.

– Sağ olasın Artin kardeş. Yeğeni bizdedir. Kendi toprağı da var. Kırılmazsanız kendi toprağında defnetmemiz daha uygundur.

– Olur Ali kardeş! Niye kırılacakmışız ki? Zaten sizin cemaattendir kendisi. Saygı duyarız.

– İyi o zaman. Zaten geç oldu. Biz cenazeyi böylece götürelim. Sabah mezar kazar, öğleye doğru defnederiz. Siz de gelerseniz memnun oluruz, hem öküzlerinizi de almış olursunuz.

Cenaze Kazaskerlioğlu Ali'nin evine getirilinceye kadar vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Tüm Yuva köyü evin önüne toplanmış Halil'in getirilmesini bekliyordu. Derin bir

sessizlik hâkimdi köyde. Hiç ses çıkmıyordu. Cesedi arabadan alıp, evin içindeki oturdukları ocaklı odaya getirdiler. Etrafına iki tane gaz yağı lambası koyup, başında Kuran okumaya başladılar. Öylece sabahı ettiler.

Sabahtan Değirmen Boğazı'ndaki ekin tarlasının başında mezar kazım işlemi başlatıldı. Cuma namazı sonrasında tabuta konulan Halil'in naaşı eller üstünde defnedileceği yere götürüldü. Çevre köylerden de çok insan gelmişti. Ermeni cemaati mensupları da gelmişlerdi. Ferooz'dan, Keller'den, Eneet'ten, Melense'den, Kızıлтаş'tan, başlarında din görevlileriyle (papazlar). Müslüman ahalisinin arkasında sıra olarak saf tutmuşlardı siyah giysilerinin içinde. Hepsinin de başları öne eğik, dudaklarından dualar mırıldanıyordu sessizce... Yuva köyünün hocası baş taraf tahtasına "Kılıçoğlu Halil. Ölümü 1903. Ruhuna Fatiha" yazdı Osmanlıca. Ayı ve günü önemsememişti veya belki de bilmiyordu. Dua okunmasından sonra herkes işlerine, evlerine dağıldı üzgün üzgün.

* * *

Kamil, yani Nubar yeni girmişti dört yaşına. Olan bitenlerden haberi yoktu. Kumral saçları, beyaz teni, ince burnuyla yırtık elbiselerin içinde, sağa sola koşturup duruyordu. Elinde bir çubuk vuruyordu taşlara, ağaçlara, duvarlara. Çakmak Pınarı'nın üstündeki çayırılıkta otlayan kuzuların içinde oturur, onlarla oynar, kuyruklarından tutar, akşama kadar düşer kalkardı. Ali Ağa'nın büyük kızı İpek arada sırada Nubar'a bakar, takip eder, bazen de kuzuların içinden onu çeker alırdı üstüne kuzuların idrarı bulaşmasını diye. Ama bağırmalara, tembihlere hiç aldırmaz etmez tekrar kuzuların arasına karışırdı Nubar.

Yedi yaşından itibaren köyün etrafındaki tepelerde, çayır-larda kuzu otlatmaya başladı. Kuzu yaymak onun işiydi ar-

tık. Seviyordu da kuzuları. Bu yüzden hiç şikâyet etmiyor, mızızlanmıyordu. Önünde 30-40 kuzu çayırlarda, ormanlarda, tepelerde dolaşıyordu akşam karanlığına kadar. Tek istediği bir bıçağı, bir çakısı olmasıydı. Süslü değnek, çubuk yapmak istiyordu; düdük yapmak, kaval yapmak istiyordu hep. Başka çobanların kaval sesi gelirdi uzaklardan, hoşuna giderdi kaval sesi. Kendisinin de bir kavalı olsun isterdi. Çoğu zaman evdeki ekmek bıçağını gizliden alır, azık torbasının içine koyar saklar, Ayşe Ana arar dururdu ekmek bıçağını akşama kadar. Küçük kızı Kerime, “Biz almadık, alsa alsa Kamil almıştır. Git ona sor!” diyerek anasına kızgın bir şekilde cevap verirdi. Aile içinde Nubar’a laf söylenmemesine tahammül edemezdi Kerime. Pek hoşlanmazdı Nubar’dan.

Bir akşam Ayşe Ana, kocasıyla konuşup Nubar’a bir çakı alması konusunda ikna etti. Bir Pazar akşamı Bektaş Pazarı dönüşü küçük bir çakı getirdi Nubar’a. Dünyada hiçbir şey bu kadar değerli ve güzel değildi Nubar için. Tek ağızlı, kemik saplıydı. Avucunun içinde çevirdi çevirdi, açtı kapadı. Gözlerine inanamadı, bir çakısı vardı artık. Hem de kendisine aitti. Köyde kendi akranları arasında bile hiç kimsenin çakısı yoktu. Mutluydu. Tırtıllı, süslemeli değnek yapabiliyordu artık. Düdük de yapabiliirdi, patlangıç ağacından kaval da.

Kış ayları sert geçerdi köyde. Çakmak Pınarı’nın üstü 5-6 metre karla kaplanır, insanlar suya ulaşmak için tüneller açarlardı. Büyükler hayvanlarına ot, yem taşır; çocuklar da günde 2-3 saatliğine Topal İsmail Hoca’nın evine giderler, ondan dinî bilgiler alırlar, duaları ezberlemeye, Kuran okumaya çalışırlardı. Bahar, yaz, güz mevsimlerindeyse herkes ailesi için tarlalarda, yaylalarda çalışmak durumundaydı.

10-11 yaşlarına gelen Nubar ailenin, değirmene zahra (buğday) götüren görevlisi de olmuştu. Hafta da en az iki defa değirmene gidiyor, günlük ve yıllık un ihtiyacının karşılanması için gece gündüz demeden sıraya giriyor, sırasını

kimseye kaptırmıyordu. Köklü Deresi'nin üstünde üç tane su değirmeni mevcuttu. Bu üç değirmeni Yuva köylüleri ile Feroozlu, Kellerli Ermeniler kullanmaktaydılar. Değirmenler çevre köylerin, mahallelerin ortak mülkleri olduğundan hiç kimse para veya hak (bir miktar un) ödemez, kim önce gelmişse öncelik alır, sıraya girilirdi. Değirmenlerin üst katında yatak yeri ve çörek pişirme ocağı (şömine) mevcuttu. Değirmenlerin etrafı, derenin iki yamacı ormanlarla kaplı olduğundan yakacak odun sorunu asla olmazdı. Dereden Keller köyüne doğru meşe ormanları, Yuva köyüne doğru olan yamaçlardaysa köknar ormanları mevcut olduğundan baltayı ve kolanı alan zahracı, kuru dalları ya da kurumuş ağaçları kesip sırtlayarak değirmenlere taşırlandı. Ama hiç kimse ocağın kenarında istif edilmiş odunları yakarak bitirmez, bitirirse aynı miktarı ormandan temin ederdi. Bu bir değirmen kuralıydı. Değirmenlerin tamiri de ortaklaşa yapılırdı. Yuvalılar, Kellerliler, Feroozlular tarafından.

Değirmende sıra çok olduğunda genelde Artin Ağa'nın evine gider orada yatardı Nubar. Yakındı çünkü Korbasab Değirmenleri Keller'deki Artin Ağa'nın evine. Zaten Ali Ağa da Nubar'a, "Eğer sıra çok olursa, gece olursa, Artin amcanın evine git, orada yatarsın" diye tembih etmişti. Pek evde bulunmazdı Artin Ağa. İki katınıyla bir atını peş peşe birbirlerine bağlar, dağ köylerinde dolaşır durur, insanların ihtiyaçlarını temin eder, ticaretle uğraşırdı gece gündüz.

Kalasut Usta ise orta boylu, beyaz saçlı, hafif göbekli, saç sakalı birbirine karışmış bir taş ustası, demir ustasıydı. Tarımla, hayvancılıkla uğraşmaz, sürekli tamirat işleriyle uğraşır, kim yardım istese, karşılık beklemeden yardımlarına koşardı. Nubar da Kalasut Usta'nın yanında olmayı, onu seyretmeyi, el becerilerini takip etmeyi, ondan bir şeyler kapmayı, öğrenmeyi severdi. Kalasut Usta da bunu fark etmişti. Çoğu zaman "Şu taşı çevir, şu körüğü pompala, şu demi-

ri tut, şu kalası yerleştirmeye yardım et” gibi talimatlar verirdi Nubar’a. En çok da Kalasut Usta’nın balta kullanma, taş köşe verebilme maharetlerine hayran olurdu Nubar. Yası baltayla öyle bir taban ve tavan kalası yontardı ki, iple işaretlenmiş, hızardan geçirilmiş gibi pürüzsüz ve düzgün bir hal alırdı taş. Ara sıra Nubar’ın da baltayı, çekici kullanmasına izin verirdi Kalasut Usta. “Baltayı sıkı tut, elinden düşmesin, çekici taşın kenarına kenarına vur, ortadan başlama, uçtan uçtan alt kenara doğru in” gibi öğretici, beceri kazandıracak öğütler verirdi. Ayrılırken de “Değirmende sıran gelmezse yine yanıma gel, beraber çalışırız, bana yardım edersin” diye tembihte bulunurdu. Kalasut Usta’nın bu arzusunu duyunca daha da mutlu olurdu Nubar. “Demek ki beni beğeniyor, beni seviyor, büyüdüğümde usta olabileceğime inanıyor” derdi kendi kendine.

Artık her fırsatta Keller’e gider Kalasut Usta’yla zaman geçirir, ona yardım eder olmuştı. Yardım ederken kendisi de bir şeyler öğreniyordu tabii. İki seneye yakın bir zaman Kalasut Usta’nın yanına gitti geldi Nubar. Bazen değirmene gider, bazen de kimseye söylemeden kaçır, akşamları eve gelmez Keller’de yatar. Nubar’ın da artık bir baltası, bir çekici, bir taş yüzey yontma tıraşı, bir şakülü vardı. Kalasut Usta’yla beraber yapmışlardı bütün bu aletleri. Aletlerini kimseye paylaşmak istemiyordu. Eve götürürse herkes kullanır, kırarlar, kaybolur endişesi taşıyordu. İleride kullanmak amacıyla kimseye göstermeden saklamalıydı bunları.

Öyle de yaptı: Kendisinin, Kılıçoğlu Halil’in yakılmış olan evinin kalasların altında kalmış taş temelinin altına gömdü tüm aletlerini. Üstünüyse düzgün ve kiremit şeklinde, damarlı kırmızı taşlarla örttü. Zaten birkaç sene içinde kendi evini de yapacaktı aynı temelin üstüne. Biliyordu yetim olduğunu Nubar. Her fırsatta, her münakaşada Kerime haykırıyordu kendisine: “Git buradan, bizim kardeşimiz değilsin

sen! Annem babam da belli değil.” Buna benzer lafları duyan Nubar gittikçe hırçınlaşıyor, kavgaya meyilli bir kişilik yapısı sergiliyordu. Kerime’nin yakınında olan, ona yakınlık gösteren, onunla ilgilenen diğer köy çocuklarını da tehdit ediyor, uzaklaştırıyordu etrafından. Üvey annesi, babası, diğer kardeşleri de biliyordu geçimsizliklerini. “Yüzüne vurma” diyorlardı Kerime’ye ama olmuyordu, söz dinletemiyorlardı kıza. Hırçın ve asabi bir yapısı vardı onun da.

Bir gün Kerime’yle Nubar mereğe ot atmaktaydılar. Nubar yaranmak, sempati kazanmak için sulu şakalar, espriler yapmaya çalışıyordu. Her seferde de “Sus” diyordu Kerime, aldırmıyordu Nubar. Dayanamayıp “Git bu evden, git bu köyden” dedi Nubar’a kız.

– Nereye gideyim ki?

– Laz Osman çekip gitmiş. Sen de onun gibi çek git! De-
fol buralardan!

– Nereye gitmiş ki Laz Osman?

– Ordu’ya, Ünye’ye gitmiş. Orada bir köyde iş bulmuş, çalışıyor, çobanlık yapıyormuş. Sen de git!

Kırılmıştı Nubar. Daha fazla yüzsüzlük yapmamalıydı. Kendisi de duymuştu Laz Osman’ı. Ailesini tanıyor, görüşüyorlardı. Nasıl gittiğini, neler yaptığını daha detaylı öğrenmeliydi. O günlerde yoksul ve çok çocuklu ailelerin fertlerinden bazıları yollara düşer, karın tokluğuna iş isterlerdi rastladıkları evlerden, insanlardan. Genelde sahile, deniz kenarlarına inerleri sahil boyunca batıya yürürlerdi iş buluncaya kadar. “Çobana, hizmetkâra, kırıkçıya ihtiyacınız var mı?” diye sorup dururlardı.

Laz Osman, birkaç defa köye gelmiş, ailesini ziyaret etmişti. Neler yaptığını, neler yaşadığını anlatmıştı ailesine. Laz Osman’ın babası da Yuva köyüne aynı yöntemle gelmiş, sonra kendine küçücük bir ev yapmış, tarlası falan olmayan biriydi. 30-40 koyunu, bir ineği, bir atı vardı sadece. Trabzon

tarafından geldiğinden köylüler ona “Laz” demişlerdi. Köy ortalamasına göre iri yarı sayılacak bir fizik yapısına sahipti. Esmer, zayıf, minyon tipli bir de hanımı vardı.

Nubar’ın edindiği bilgiye göre Ünye’nin Cöreği Kızılca-kese köyünde çobanlık, hizmetkârlık yapmaktaydı Laz Osman. Deniz kenarındaydı bu köy. Deniz kenarını takip ederek gitse bulabilirdi onu. Kendisine de belki bir lokma ek-mek bulabilirdi bu köyde.

Yıl 1914’ün yaz aylarıydı. Hazırlık yapmaya başladı giz-liden Halil. Hazırlanacak neyi vardı ki! Her şeyi üstündey-di zaten. Ekmek, kuru çökelek almalıydı yanına sadece. Ali Ağa’nın orta boy çuvalını alıp sakladı mereğe. Hırkasını, ye-leğini, mintanını, yün çoraplarını, çarğını da küçük bir tor-baya doldurdu. Kulakkaya’nın batısında, Bulancak sınırları içindeki dağ köylerinde Emine adında bir halası olduğunu duymuştu. Halil amcasının bacası Emine halanın evini köyü-nü bulabilirdi. Hiç görmemişti bu zamana kadar ama olsun, sorardı Kılıçoğulları’nı. Bir tanıyana rastlayabilirdi, en azın-dan denerdi şansını. Bulancak da deniz kenarında olmalıydı. Oradan sahili takip ederek Ünye’ye gidebilir, kıyı köyle-rinden sorardı Cöreği Eskikızılcakeşe köyünü.

Sabahın ilk ışıklarında kalktı yatağından. Aynı yatağı pay-laştığı Gençğağa derin derin uyumaktaydı. Sevgiyle uzun uzun baktı Gençğağa’nın yana dönmüş başına, yanağına. Ve-dalaştı üzgün üzgün. “Allah’a emanet olun” diyerek ayak parmaklarının ucuna basarak dışarıya çıktı odadan. Bir si-cimle bağlanmış olan çuvalını omzundan aşağıya sırtına as-mış vaziyette Değirmen Boğazı’ndan Bektaş Pazarı yolunda ilerlemeye başladı, yeni bir hayata, yeni bir umuda.

Melense köyüne geldiğinde düzlükte bir evin önünde otu-rup sohbet eden üç beş kişiye selam vererek Kılıçoğlu ai-lesini tanıyıp tanımadıklarını, duyup duymadıklarını sor-du. Aralarında konuştuktan sonra tanımadıklarını, duyma-

dıklarını söylediler. İçlerinden biri, “Oğlum bilse bilse Keller’de oturan Artin Ağa bilir. Alışveriş işi yaptığından bilmediği köy, tanımadığı insan yoktur bu civarlarda. Keşke ona sorsaydın ama Keller de geride kaldı. En iyisi Kulakkaya’ya git, orada Picik Ormanları’nda çalışanlar, tomruk taşıyanlar var. Her yerden insan var çalışan. Orada bir sor bakalım” dedi. Teşekkür edip Kulakkaya’ya gitmek için yola koyuldu. Bir saatlik bir yolculuktan sonra Kulakkaya önlerindeki düzlüğe geldi. Bir sürü insan, bir sürü hayvan, at, katır, manda çarptı gözüne. Kimisi geliyor, kimisi gidiyor, gelenler uzun kütükler taşıyorlardı sürükleyerek. Her gruba sordu teker teker Kılıçoğlu ailesini. Mandalarla kütük çeken birisi, öyle bir sülale duyduğunu söyledi: “Picik Ormanları’nın sonunda, Bulancak’a bağlı bir köy var. Şu ilerde Bulancak yolu var. O yolu takip et. Ormanlık alan bittiğinde sağda solda köyler göreceksin. Oralara vardığında tekrar sorarsın. Ama akşama ulaşamazsın oraya. Ya burada gecele ya da sen bilirsin.” Sevinmiş, heyecanlanmıştı Nubar. “Bir an önce yola koyulsam iyi olur” diyerek Bulancak yolunu takip etmeye başladı.

Sol tarafında uçsuz bucaksız köknar ormanları vardı. “Akşam karanlığına yetişemezsin” demişti tomrukcular. O yüzden koşar adımlarla hızlı hızlı ilerliyordu yol aşağı. Sürekli yüksek rakımlardan indiği için yürümek kolay geliyordu Nubar’a. Akşam karanlığı her yeri sarmış olmasına rağmen etrafta herhangi bir ev, herhangi bir köy görünürde yoktu henüz. Mecburen yoluna devam edecekti. “Birkaç saat daha yol alayım, olmazsa kuytu bir yerde, bir kuruluğun altında yatar uyurum” diye düşündü. Korkacak ne vardı ki? En fazla canından olabilirdi. Zaten annesi babası belli değildi. Yetim bir çocuk olarak gelmişti dünyaya. Bir saatin ardından ormanlık alanın sonuna geldiğini görmeye başladı. Biraz daha yürümeye devam ettikten sonra yolun sol ta-

rafında birkaç evin olduğunu fark etti. Ahşap bir evin küçük penceresinden cılız bir ışık dışarıya yansıyor. Yoldan çıkıp, ışığı yanan evin kapısına ilerledi. Bir köpek havlamasıyla irkildi korkudan. Etraf yarı karanlıktı ama elinde değneği olduğundan köpeğe “hoş” diyerek sallayıp durdu. Kendini korumaya çalışırken de “Hane sahibi, hane sahibi” diyerek yüksek sesle bağıyordu. İçeriden bir erkek sesi cevapladı Nubar’ı:

– Kim o?

– Ben bir garip yolcuym. “Kılıçoğlu” diye anılan akrabalarımın evini arıyorum. Bilir misiniz? Tanır mısınız?

– Yolun karşı tarafındaki mahallede onlar. Yanlış gelmişsin. Karşıdaki mahallenin ikinci sırasındaki ev. Tahta merdivenli, iki katlı olan.

“Sağ olun” diyerek geriye döndü ve baktı tarif edilen yöne doğru. 200-300 metre uzakta birkaç ev görünüyor gibiydi karanlıkta. Sevinmişti. Sürekli duyduğu Emine halasını bulacaktı nihayet. Evlere yanaştığında tekrar köpekler karşıladı onu. Değnek sallaya sallaya, bağıra çağıra yanaşmaya çalıştı ikinci eve. Köpeklerin sesinden herkes uyanmıştı zaten. Yatmayan, henüz uyumayanlar da pencere önlerinde saklanarak da olsa dışarıda neler olduğunu anlamaya çalışıyorlardı. Dağ köylerinde yaşam mücadelesi vermek kolay değildi elbet; kendi can güvenliklerini kendileri sağlamak zorundaydılar. Hem köpeklerden korunmaya çalışıyor, hem de “Emine hala, Emine hala” diye bağırarak sesini duyurmaya çalışıyordu Nubar. Yakın evlerde oturanlar da bu sesi duymuş olmalıydılar.

İkinci evden, karanlığın içinden bir bayan sesi yayıldı dışarıya: “Kimsin sen, Emine halan kim?” Nubar hemen cevapladı: “Ben Kılıçoğlu Halil’in yeğeni Kamil’im. Halamın evini arıyorum.” İçeriden bir kadın sesi “Oğlum çıkın dışarı, şu köpekleri susturun!” dedi. Işıklar yakıldı, kapılar açıl-

dı ve tüm hane halkı merdivenin başına toplandı meraklı gözlerle.

Biliyordu Emine Hanım, Halil'in küçük bir Ermeni çocuğunu yangından kurtardığını, sakladığını, Yuva köyündeki bir ailenin yanına bıraktığını. Halil ölmeden önce, kaçak durumdayken, birkaç defa bacısını ziyaret etmiş, olanları anlatmıştı. Sıkıca tembih etmişti ablasına: "Yeğenim olarak teslim ettim böyle biline, böyle duyurula. Adı da Kamil'dir."

On üç, on dört yaşlarında anca olmalıydı Nubar. "Vah yavrucak, talihsiz yavrucak" diye geçirdi içinden. "Kız Hanife, lamba getir, yüzünü göreyim şunun" dedi hızlıca ve keskin emriyle. Getirilen lambayı tuttu Nubar'ın yüzüne. Yüzü gözü, üstü başı toz içinde, orta boylu, cılız bir çocuk buldu karşısında. Beyaz tenli, kumral saçlı, yıldızlar gibi parlayan bir çift göz bakıyordu Emine Hanım'a. "Oğlum sen Kamil misin?" diye sordu Emine Hanım. "Evet, sen de Emine halam mısın?" yanıtını alınca sarıldı Nubar'a, kucakladı, öptü.

"Kazandaki suyu ısıtın, güzelce çimdirelim çomcağazı. Peynir yağlayın, çorba ısıtın!" diye emir verdi gelinlerine. Yemeği yedi, banyosunu yaptı, torbasındaki giysilerini aldı üstüne Nubar. Kirlilerini çamaşır teknesine bıraktı yıkanması için. Emine hala da yıkamasını istedi gelininden kirli çamaşırlarını. Evin diğer sakinlerinin, çocuklarının uyumalarını istedi Emine hala, "Biz Kamil'le biraz daha oturacak, dertleşeceğiz" dedi.

Anlatmaya başladı Nubar başından geçenleri, çobanlığını, Ali Ağa'yı, Ayşe Ana'yı, Kerime'yi, Güssüm'ü, İpek'i, Gençaga'yı. Değirmene gidişini, Kalasut Usta'nın kendisine öğrettiklerini. "Usta sayılıyım artık" dedi halasına. Halası da "Biraz daha büyü de oğlum o da olur inşallah" diye tamamladı Nubar'ın sözünü. Ocağın yanına döşek serildi Nubar için. Emine Hala da onun karşısında, uyuyuverdiler. İlk defa kendisini mutlu hissederek uykuya daldı Nubar.

Güneşli bir günün öğle vaktine açtı gözlerini. Neredeyse öğle olmak üzereydi ve kimse uyandırmamış ve kimse ses çıkarmamıştı uyandırmamak için Nubar'ı. Uyandığında kimse yoktu evin içinde, dışarı çıkıp merdiven başına geldi, orada duran ibrikteki suyla elini yüzünü yıkadı. Avluda, bostanlıkta pancar toplayan Emine halasını gördü. O da Nubar'ı görünce eve döndü. Bir sininin üstünde yoğurt, pekmez yufka olduğu halde koydu Nubar'ın önüne.

Emine hala gitmemesini, yanında kalmasını istedi Nubar'dan. Kabul etmedi Nubar. Kalamayacağını, Yuva köyünde Halil Amcası'nın kendisine bıraktığı tarlası, ormanı olduğunu, denizi hiç görmediğini, belki yeni fırsatlar bulabileceğini söyledi Laz Osman'ın yanında. Deneyecekti şansını, aklında kalmasını istemiyordu.

İki gün sonra veda etti halasına ve çocuklarına. Sırtında torbasıyla düştü Bulancak yoluna deniz kenarına, sahile ulaşmayı amaçlayarak. Akşama kadar sürekli yol alırsa karanlık olmadan Karadeniz'i görebilirdi belki. Heyecanlıydı. İlk defa deniz görebileceğini umut ederek hızlandırdı adımlarını. Akşam karanlığını bulmuştu Bektaş-Bulancak yolunun sonuna, sahil kenarına varabilmesi. Tepeden baktı Bulancak'a. Tek tük ışıklar yansiyordu sokaklardan, pencere-lerden. Deniz falan da yoktu meydanlarda, uzaklarda. Evlerin çitalarının üzerinden koyu ve derin bir karanlık sarmıştı gözlerinin önündeki boşluğu. Meraklandı. "Deniz niye gözükmüyor ki?" diye düşünerek Bulancak Tepesi'nden inmeye, şehrin içine girmeye, sonunu bulmaya karar verdi. Karanlık sokaklardan geçerek on dakika sonra deniz kenarındaki dalga seslerini duymaya başladı.

Beyaz köpüklü suların ayaklarına doğru gelip gelip gittiklerini görünce çok mutlu hissetti kendini. Kımıldayan suların sonunda uçsuz bucaksız ve oldukça karanlık bir göl vardı sanki. "Sabah olup da, ortalık aydınlanınca daha iyi göre-

bilirim etrafı” diye düşünerek uyumak için yer aramaya başladı. Kumların üstünde dalgaların erişeceği mesafelerden uzakta bulunan kayıkları, balıkçı teknelerini fark etti. Etrafta kimse yoktu zaten. Meraklı gözlerle, el yordamıyla sandalları incelemeye başladı. Etraftan kopardığı otları, yaprakları bir kayığın kış altına sererek üzerine uzandı ve derin bir uykuya dalıverdi. Ayaklarının altı ağrıyor, bacakları öyle titriyordu ki yorgunluktan, bir lokma kurumuş çökelek bile yutmaya mecali yoktu çenesinin.

Martı ve karga sesleriyle uyandı sabahın ilk ışıklarıyla beraber. “Neredeyim?” dedi kendi kendine ama başını kaldırdığında kayığın kış döşemesinin dökme kenarlarının verdiği acıyı hissetti birden. Etrafa baktığında tan yerinde kıpkırmızı bir aydınlık çarptı gözlerine. Hafif hafif, nazlı nazlı kımlıdayan beyaz ve sonsuz bir su kitlesinin, sabah sakinliğindeki denizin önünde buldu kendisini. Yeni bir hayatın, yeni bir yaşamın başlangıcının yansımalarıydı gözünün önünde tüm dünyayı saran kızillik. Elini sokarak denizin tadına baktı ama tuzlu olduğunu anlayarak tükürdü ağzındaki suyu.

50 metre mesafede, batı yönünden denize dökülen bir derenin olduğunu fark etti. Kayığın içindeki torbasını alarak akarsuyunun kenarındaki çimenlerin üstüne oturdu. Torbasının içindeki siyah-beyaz renkli, keçi kılından örülmüş heybesinden kuru çökeleğini, tereyağını, katlanmış yufka ekmeğini alıp yemeye koyuldu. “İdareli şekilde yersem üç beş gün daha yeter bana bu azık” diye düşünerek, bağladı heybenin ağzını. Çarıklarını eline alarak dalgaların ucundaki kumsalın üstünde yürümeye başladı, batıya Ordu istikametine ulaşabilmeyi hedefleyerek.

Bazen kumsalda yürüye yürüye, bazen kayalıklardan atlaya atlaya, bazen de toprak yoldan ilerleyerek öğleye doğru Ordu’nun girişinde bulunan Melet Irmağı’nın kenarına geldi Nubar. Üzerinde ahşap bir köprü bulunan, bu genişlikte

ve yoğunlukta akan bir ırmakla hiç karşılaşmamıştı. Köprü ayaklarının dibine inip biraz dinlendikten, az bir şeyler yedikten sonra köprüden karşıya geçti. Irmağın üst kenarında, kıyısında bulunan mısır tarlasında çalışan üç beş kişiyi fark etti. Orta yaşlı, şapkalı bir erkek ve üç kadın eğilmiş, ellerindeki oraklarla mısır saplarını keserek deste yapıyorlardı. “Belki bunlar Ünye’ye nasıl ve ne kadar zamanda varabileceğimi bilebilirler” diyerek selam verdi çalışanlara: “Ünye’ye nasıl gidebilirim? Daha çok yolum var mı?” Adam cevap verdi:

– Ünye epey uzak buraya. Samsun’a yakın orası. Ordu’nun son sınırı. Yürüyerek üç dört gün sürer. Nereden geliyor-sun ki?

– Giresun’un yaylalarından, köylüğünden geliyorum. Gırık derler oralara.

– Oraların adını duydum. Odun ederler, hızar biçerler, gırık kazar (ormandan tarla çıkarma işi) insanları. Buralarda da çok varlar. Dağda taşta çalışırlar. Sen de iş arıyorsan gel gitme, bizimle kal. Çobana ihtiyacım var benim. Dört beş mal falan. Yayar, akşam eve getirir, gelirken de bir omuz çalı getirirsin yakmak için. Ben de sana yatacak yer verir, karını doyururum.

– Sağ ol amca. Orada arkadaşım var, onun yanına gitmeliyim. Eğer başımı sokacak bir yer bulamazsam dönüp gelirim size.

– Adın ne senin?

– Kamil derler bana, Kazaskerli Kamil.

– Pek de akça pakçasın, Gırıklılar biraz esmer, kara kuru olurlar da... Kimin kimsen yok mu senin? Anan baban falan?

– Yok amca, yetimim ben. Amcamlar büyötmüş beni. Ben de evde münakaşa ettim, gidiyorum işte.

– İyi oğlum, hayırlısı olsun. Hacıların Şakir derler bana. Evim biraz daha yukarıda, ırmağın kenarına yakın. Üst ta-

rafında ormanlık var. Buradan yukarıya yürürsen bulursun. Olmazsa sorarsın beni. Deniz kenarını takip et. Önce Vona gelecek önüne. Sonra Fatsa, sonra da Ünye.

Adam bunları dedikten sonra hanımına seslenerek biraz mısır ekmegi getirmesini istedi. Getirilen ekmeği de Nubar'a vererek "Yolda yersin" dedi. Nubar, teşekkür edip yönünü Vona'ya çevirip Ordu'nun taş döşemeli yollarında ilerlemesini sürdürdü.

Ordu'nun çıkışında sarp ve oldukça dik kayalıklarla karşılaşınca deniz kenarından ayrıldı. Tozlu, taşlı, topraklı yolu kullanarak burnu aşip uzaktan Vona'yı görünce sevindi. Heyecanlanarak daha da sıklaştırmaya başladı adımlarını. Güneş Vona Burnu'nun arkasından kaybolmak üzereydi. Tatlı bir doğal liman görünümü, tertemiz kumsalı, kenarda bir sürü balıkçı kayığı, ahşap iskelelere bağlanmış biraz daha irice tekneler tüm güzelliğiyle gözlerinin önündeydi. İnsanların yoğunluğu ve hareketli koşturmaları da yoktu. Geceye hazırlanıyorlardı sanki. "Ben de buradaki kayıkların birinde sabahlayabilirim" diye düşündü ve boş olan bir kıyı iskelesinin ucuna oturarak denizin sonsuz ufkunu ve çevreyi seyretmeye koyuldu. Sol tarafında Vona Burnu, sağ tarafında küçük bir meydanın etrafında bir şeyler satan insanlar, yük hayvanları, birkaç kamyonet, kumsalın kenarında da büyük mavnalar, yükler, odun yığınları, kütük birikintileri... İskelelerin hizasında, karaya dayanmış boş bir kayığın içinde sabahlamayı kafasına koydu.

Sabah olunca deniz kenarında yürüyerek ilerleyemeyeceğini anlayınca, karadan devam etmek üzere Vona Burnu'nun üzerindeki ormanlık alan içindeki yoldan batıya doğru harekete geçti. Akmeşe ormanlarıyla çevrili toprak yolda ilerleyip keskin ve sert kayalıkların denize uzantılarını gördükçe "Buralarda da hiç kumluk yokmuş, kıyıdan yürümek elbette mümkün olmaz" düşüncesini geçirdi aklından. İki saat sonra

akmeşe ormanlarından çıkınca güzel bir kumsalı olan, balıkçı köyü gibi görünen, çoğunluğu beyaz kireç badanalı taş evlerden oluşan bir kıyı yerleşimi geldi önüne. “Ermeni köyüdür burası” diye geçirdi içinden. Müslüman ahalinin yaşadığı yerlere benzemiyordu çünkü. Köyün giriş yönünde denize dökülen bir dere, derenin kenarlarında sebzelikler, bostanlar, mısır tarlaları, kumsalın üstünde, derenin ağzında, dut ağaçları, taflanlar, erik ve elma ağaçları vardı kocaman kocaman. Temiz ve düzgün çimenliklerin devamında altın sarısı kumsal. Kumsalın sol tarafında kayık çekekleri, tekne yapım atölyeleri, önlerinde küçük küçük iskeleler. Köyün kuzey yönünde denize uzanan geniş kayalıklardan oluşan bir burun, arkasında yerleşim yerlerini, köyü meydana getiren taş evler; evlerin sol tarafındaki düzlükte, kesme taşlardan inşa edilmiş bir kilise mevcuttu. Köyün girişindeki yol ağzının sağında so-lundaysa ekmek fırınları, demirci atölyeleri bulunmaktaydı.

Meraklı bir çocuktuk Nubar. Soracaktı bu yerin adını. Demirci dükkânı daha çok ilgisini çekmişti. Orta yaşlı, saç sakalı birbirine karışmış, önünde deri iş önlüklü esmer görünümlü bir ustayla kendi yaşlarında bir çırağına takıldı gözü. Çırağın elleri körüğün sapında, ocağa hava basıyor, usta kızgın ve uzun bir demir parçasını ezip duruyordu ağır çekiciyle. Kapının girişinden selam verdi ustaya:

– Bu köyün adı ne usta?

– Yason köyü derler buraya. Rumlar oturur hep. Sen nereden gelip, nereye gidiyorsun çocuk? Adın ne?

– Kamil derler bana. Cöreği Kızılcakese’ye gidiyorum, Ünye’ye.

– Haa duydum adını o köyün.

– Nasıl duydun usta? Benim o köyde akrabam var da onun yanına gidiyorum.

– Bizim köyde ağırlıkla demircilik işleriyle uğraşılır. Ta-nım aletleri, oraklar, baltalar, çekiçler, sabanlar, dövme ka-

pılar, pencere korkulukları, döküm işleri falan yapılır. Kayık inşası ve ağ örme işleri de yapılır. Geçimimiz böyledir. O köyden buraya kestane eğrileri, kömür yapımında kullandığımız akmeşe odunları gelir sık sık. Biz de onlara tarım aletleri, bazen de para veririz. Yapılmış kayık da satarız istek olursa. Deniz yolu kullanılır burada. Burnu aştıktan sonra kıyıya çok dik ve sarp iner dağlar, kayalar. Uçurumdur çoğu yerler. Karadan, yük getirmek götürmek uzun ve zahmetlidir. Zaten bizim köyü geçince batıya baktığında uzaklardan, sisler içinde fark edeceksin oraları. Buradan yakın görünür ama geniş ve uzun bir körfezi aşman gerekir. Bolaman'ı, Fat-sa'yı aşman gerekir.

– Kaç günde gelirler buraya?

– Havalar iyi olduğunda, deniz sakinleştiğinde, dört kürekli kayık bir günde gelir.

– Bu köyün üst kısımlarında da ormanlar var. Siz niye buradan temin etmiyorsunuz odununuzu, kütüğünüzü, kömürünüzü?

– Biz o işlerle uğraşmayız. O zaman kendi işimizi aksatırız. Alışverişimiz de oluyor böylece. Onların da ihtiyacı görülüyor, bizim de. Açlığın var mı çocuk? İstersen bu gece burada kal.

– Yok. Hem yoluma devam etsem iyi olur.

– Yürürken dikkatli ol. Kayalıklardan aşağıya düşebilirsin. Asla karanlıkta yol alma. Çok kötüdür oranın yolları. Çok insanlar, çok yük hayvanları düşüp parçalandı denizin dibindeki kayalıklarda.

– Sağ ol usta. Karanlık olduğunda yoluma devam etmem. Başka yakın köyler, şehirler yok mu ileride?

– Küçük limanımsı yerlerde, dere ağızlarında balıkçı köyleri var. Akşam karanlığına kadar belki oralara kadar gidebilirsin.

Bir somun ekmek koydu Nubar'ın torbasına ve vedalaş-

tilar. Akşam olmak üzereydi ki, dere ağzında sağlı sollu taş evleri olan bir balıkçı sahil köyü, Yalıköy çıktı önüne. Derenin denize dökülen ağzında kumsal neredeyse yok gibi, iri kayaların öbek öbek duruşu, kayaların arasındaki birkaç balıkçı kayığı dikkatini çekti. Birkaç kişi kayaların üstüne inşa edilmiş kızakta büyükçe bir tekneyi tamir ediyordu. Adamların oradan ayrılmasını bekledikten sonra bir kayığın içine girip geceyi geçirdi.

“Akşama kadar yürürsen Cöre’ye varabilirsin” demişti balıkçılar. Hiçbir yerde dinlenmeden, oturmadan, sarp kayalıkların üstündeki inişli çıkışlı, taşlık ve dik yolları kat ederek Bolaman’a ulaşabilmişti akşamın karanlığına doğru. Buradan sonra yürüyeceği yol düzlük gibi gözüküyordu. Ama sahile, limana inip oradakilere sormalıydı daha ne kadar yolu olduğunu. Küçük kumsalı olan limana indiğinde şaşırdı Nubar. Dalgaların hizasına, denizin içine ahşap kazıklar çakılmış üstünde de lokantalar, meyhaneler yapılmıştı. Meyhanelerin önündeki balkonumsu yerlere kurulmuş masalarda kadınlı-erkekli yemek yiyor, şarap içiyor, Rumca şarkı söylüyordu insanlar. Tüm yolculuğu boyunca ilk defa bu kadar neşeli olan insan görüyordu. Bir meyhanenin iskelesine çevirdi yönünü. Kapıda iri yarı, esmer, siyah saçlı bir adam karşıladı onu. Utana, sıkıla ürkek bir sesle “Cöreği Kızılcakeşe’ye gitmek istiyorum da daha çok yolum var mı diye soracaktım” dedi iri yarı adama.

– Evet, duydum o köyü. Hiç gitmedim ama şu karşıdaki karanlık tepenin arkasında olduğunu biliyorum. Bazen satmak için odun, kömür getirirler bizlere. Ama çocuk, gecenin karanlığında gidemezsin. Deresi var, ırmağı var, bataklığı var, iti kopuğu var.

– Sağ ol amca, biraz daha yürüyeyim de uygun bir yerde yatar uyur, sabahı beklerim.

– Sen bilirsin delikanlı. Açsan bir şeyler vereyim sana.

– Yok teşekkürler. Şu ilerde ışıkları görünen şehrin adı nedir amca?

– Fatsa derler oraya. Sen orayı geçip, Ünye yolunu takip edeceksin. Burnu döndükten sonra rastladığın insanlara sorarsın o köyü.

Sırtını dönüp gidiyordu ki, “Dur delikanlı” dedi meyhaneci. İçeriye girdi, elinde biraz kuru et parçasıyla geri döndü, hiçbir şey demeden Nubar’ın torbasının içine sokuverdi. “Haydi iyi yolculuklar” diyerek omzuna hafif hafif dokundu Nubar’ın.

Yıldızlar ve ay, bulutların arkasından kendilerini göstermiyor, böyle olunca da yol almanın çok zorlaştığı bir durum ortaya çıkıyordu. Yarım saat sonra büyük bir ırmakla karşılaştı Nubar. “Adamın bahsettiği bataklıklar, dereler bölgesi burası olmalı” dedi kendi kendine. Sol yönündeki mısır tarlasının yamacında bir kulübe, bir sayvan karaltısını fark ederek yaklaştımaya başladı yavaş yavaş. Mısırları domuzlardan korumak için gece nöbet tutma, gürültü yapma yeriydi burası. Mısırlar biçilmiş, mahsul evlere götürülmüş olduğundan deste deste alaflar yığılmıştı etrafa, sayvanın dibine. Bir destenin üstüne oturarak azığındaki ekmeğini, kurumuş et parçasını yedi yorgunluk içinde. Desteleri yatak ve yorgan yaparak derin bir uykuya daldı. Sabahın ilk ışıklarında kimseye gözükmeden çıktı sayvanın altından ve uzaktan tek katlı taş evlerini gördüğü Fatsa’ya doğru yola düştü yine ırmağın üstündeki ahşap köprüden geçerek. On dakikalık bir yürüyüşten sonra kasabanın merkezine geldiğinde fırıncılara, demircilere sordu gideceği köyü. İki üç saatlik yoldan sonra Kavaklar Irmağı’nı geçmesi gerektiğini öğrendi esnaflardan.

Cöreği Kızılcakeşe köyünün ilk sınırı olan Ketenislah Deresi’ndeki köprüyü geçtiğinde sol taraftaki küçük mısırlığın üst kısmındaki düzlükte insanların odun yığınlarını tütüre-

rek kömür elde etmeye çalıştıklarını, bir kısmının daha ilerideki alanda kırmızı toprak yoğurduğunu, kerpiç ya da tuğla yapmaya gayret ettiklerini gördü Nubar. Akşam karanlığından önce Laz Osman'ı bulmak istediğinden yardımcı olmalarını istedi çalışan kadını erkekli insanlardan. Ailenin b  y  ğ   olan ince orta yapılı kişi, "Oğlum bana Hurşit derler. Çobanlık işi arıyorsan benim ihtiya  m yok. Davutoğlu Murat'ın yanında Giresunlu bir hizmetk  rın olduğunu duydum. Adını bilmem. Ama biraz ilerden köyün i  ine giden bir yol var. Yolu takip et. Yolun sonunda K  seli Deresi denilen bir mahalle var. Davutoğlu Murat'ın evi orada. Sağ tarafa baktığında dere içindeki evleri görürsün. Orada sorarsın aradığın çocuğu. Bizim evler de o yolun solunda ama biraz daha çalışacağız burada. Karanlık olmadan sen git."

Bir saat sonra Davutoğlu Murat'ın evinin önünde ydi Nubar. Evde sadece yaşlı bir kadın vardı. Yaşlı kadın, "şu tepeye doğru   ık. '  etir' derler oraya. Oradan aşağıya baktığında, dik yamacın bitiminde büyük bir çayırılık, mısırlık var. Bizim   oban eve gelmez, orada kalır sürekli, mal bakar. Oraya git sen. Olmazsa rastladığına '  te k  y neresi' diye sorarsın, tarif ederler" deyince tekrar yola koyuldu.   etir Mahallesi'nin arkasından, oldukça dik bir yamaçtan kaya kaya inerek vadinin sonundaki düzlüğü indi karanlıkta. İki dağın keşiştiği noktanın yakınındaki düzlükte, küçük bir akarsuyunun yakınında çitlerle örülerek inşa edilmiş uzun bir ahır ve bitişiğinde küçük bir kulübe vardı. Ahırın kapısının önündeki alanda, içinde büyükbaş hayvanların bulunduğu ağıl bulunmaktaydı. Akşam karanlığı çöktüğünden dışarıda kimse yoktu. Kulübenin kapısına yaklaştı Nubar. "Osman, Osman" diyerek iki defa seslendi. "Eyyy" diye karşılık verdi içerideki kişi. "Ben Yuva köyünden geliyorum. Kamil" deyince kulübenin çitle örülerek yapılmış kapısı açıldı.   abucak ve hasretle kucaklaştılar, hoş beş ettiler.

İçeri girince şaşırdı Nubar. Daha önce çubuklarla örülerek yapılan, içinde insanın yattığı, kaldığı pratik bir yer görmemişti. Ortasında ateş yakılan ve etrafı taşlarla çevrilmiş bir yer. Çatısının ortası delik, kenarlarına kazıklar çakılarak yatak yeri, divanımsı bir şey, üstünde geçeğe asılı kara kazan.

– Sen mi yaptın burayı Osman?

– Evet. Çift taraflı ağı çubuklarıyla ördüm, içine toprak doldurdum. Üstünü de kamışlarla, kızılarla kapattım. İki çit arasına toprak oldu mu sıcak oluyor, soğuk, rüzgâr falan girmiyor. Bu işi bu köyde gördüm, burada öğrendim.

– Kolaymış. Sıkıştım mı ben de yaparım.

– Yaparsın da önce ne yapacak, nerede, ne kadar kalacaksın ona karar vermelisin.

– Köye falan dönmem artık. Haber vermeden çıktım geldim. Çobanlık, hizmetkârlık işi bakarım senin gibi. Bulursam bulurum, bulamazsam devam ederim deniz kenarından iş araya araya.

– Bu köyde sana bir yer bulunabilir. Birkaç zengin sülale, birkaç ağa var. Astıkları astık, kestikleri kestik. Hükümet falan da yok buralarda. Her şey onların vicdanına kalmış. İsterlerse sana yer yurt verirler, isterlerse ömür boyu çalıştırırlar, isterlerse de yok ederler. Buralar böyle.

– Bizim oralar da aynı, her yer aynı desene. Hoş, benim de işime gelirse. Hele bir iş bulalım da gerisine Allah kerim!

– Kazanda pancar çorbası var, somun da pişirdim. Mısır somunu.

– Nasıl pişirdin bu ekmeği? Bana da öğret.

– Söğüt kütüğünden hamur teknesi oydum. Söğüt ağacı en yumuşa ağaçtır, oyması kolay olur. Yoğurduğum mısır hamurunu yuvarlak veya somun şeklinde şu ateşin kenarına, kızgın taşların üstüne koyuyor, üstünü küllüyorum. Küllemeden önce hamurun üstüne kestane ya da avu yaprağı koyarım. Yaprığın üstüne külleri döker, onun üstünde de

biraz da odun kömürü koyarım. Hamur kızgın taşın üstünde, kızgın külün içinde yavaş yavaş pişer. Hiç de yanmaz.

– Bu da kolaymış be.

– Kolay, kolay. Sana yatacak bir yer hazırlayayım.

– İstemez yahu, ben şu köşede uyurum.

– Olur mu hiç? Toprakta yatılır mı? Altına alaf, ot sereyim. Tuvalet ihtiyacın için de dere kenarına git. Toprakla falan elini yıkarsın. Burada böyle.

Dışarı çıktı Osman. Biraz sonra bir kucak mısır alafıyla, otlarla geldi. Kulübenin karşı kenarına serdi getirdiklerini. “Yumuşacık oldu bak. Heybeni de yastık yaparsın kendine. Biraz da kuru ot getireyim. İçine gömülür yatarsın” deyip bu sefer de koca bir kucak kuru cinek otlarıyla geri geldi. Bir çanak pancar çorbası koydu Nubar’a. Çorbasını bitiren Nubar, dere kenarına gitti geldi. Karşılıklı uykuya daldı iki genç insan.

Nubar sabah uyandığında Laz Osman yatağında yoktu. Dışarıya çıkıp aramaya başladı ama ahırda da çevrede de gözüküyordu. Etraftan çalı çırpı toplayıp ateşi yaktı. Kazandaki çorba ııııııı, kaynasın istiyordu. 15-20 dakika sonra çayırılığın üst kısmındaki ormanlık, çıtlılık (çalılık) alandan çıkageldi Osman. Yatağın üstüne oturup, yoğurt yiyip karalahana çorbası içmeye başladılar.

– Hayvanları çayıra, ormana mı saldın?

– Evet. Bir çift öküz, iki kömüş, dört inek bir tosun var bakmam gereken. Ağamın evindeki ahırdaysa sağılır inek var. Ineklere onlar bakıyor. Benim oraya her gün gidip gelmem zor oluyor. Özellikle kömüşler çok hareketlidir. Hiçbir yerde durmazlar. Etrafa, mısır tarlalarına dadanır, ziyanlık verirler. Bu yüzden buradan ayıramıyorum. Kömüşler örsediklerinde (kızgınlaştıklarında) başlarını alıp giderler, Fatsa’daki mandıra denilen göle veya Cevizdere’deki ırmağın etrafındaki erkek kömüşleri aramaya bulmaya. Senin an-

layacağıın yaz kış burada, bu dağların arasında geçer ömrüm. Kimseyi de göremem.

– Ya ben ne yapacağım o zaman?

– Arada bir gelir, ihtiyacımı sorar, hayvanları kontrol eder Murat Ağa. Ona söylerim, olursa olur. Bugün malların yanında dolaşırız, odun ederiz. Tepeye çıkar denizi seyredemiz, dinleniriz işte. Canını sıkma sen.

Akşama doğru siyah bir at üstünde, esmer ince yapılı, köşe şapkalı, bıyıklı, aceske (diz altına kadar inen deri çizme) çizmeleri, binek eğerli, gümüş işlemeli süsleriyle, elinde kamçısıyla 30-35 yaşlarında bir adam çıkageldi. Kulübenin önünde durup Osman'a seslendi. Dışarı çıktı Nubar:

– Buyur ağam, Osman hayvanları topluyor.

– Sen de kimsin çocuk?

– Adım Kamil. Osman'ın köylüsü, akrabasıyım, ziyarete geldim de.

– Git çağır Osman'ı. Bekliyorum çabuk.

Koştı dağın eteklerine Nubar, seslene seslene. Beş on dakika sonra geldi Osman, Nubar ile beraber.

– Geldim ağam, buyur.

– Kim bu çocuk, burada ne arıyor, niye bana söylemedin?

– Hanımınıza söylemiş ağam. İyi çocuktur, kefilim ben. İş arıyor boğaz tokluğuna. Bulursa çalışacak, bulmazsa gidecek iş, ocak arayacak başını sokacak.

Gelen Davutoğlu Murat Ağa'ydı. “Haa” diyerek birkaç dakika düşündü.

– Bizim Hatip böyle bir çocuk arıyordu. Ona bir sorayım. İsterse yarın geldiğimde haber veririm. Kötü bir şey var mı?

– Yok ağam. Şimdi hayvanları toplayıp ahıra atacağım.

Atını kamçılایan Murat Ağa, dağın sırtındaki Çetir Mahallesi'nin zigzaglı dik patika yolunu tırmanmak maksadıyla gözden kayboldu. Meraklanmıştı Nubar. “Hatip de ne ola ki?” diye sordu Laz Osman'a. Osman yanıtladı:

– Hükümetin, Osmanlı'nın, padişahın köydeki din görevlisi. Her şey ondan sorulur. Kim askere alınacak, kim ne kadar vergi verecek, kimin neyi olacak, neyi olmayacak? Her şeyi hatip belirler.

– Vergi de ne ki?

– Osmanlı köylüden, köylünün gelirinden pay alır. Paran varsa para yoksa koyun, keçi, dana, mısır gibi şeyler işte. Neyin varsa yani.

– Nasıl yapılır bu iş?

– Köylere tahsildarlar gelir. Hatiple beraber mal mülk sayımı yaparlar. Geçen sene buraya da geldi tahsildar, ahırdaki malları saydılar.

“Önemli bir kişiymiş bu hatip” diye düşünerek, biraz da ürktü Nubar.

– Dün gece çok sivri ısırды beni, her yerimi kabarttı. Sen nasıl duruyorsun Osman?

– Sahilde, deniz kıyısında daha çok, tepelerde azalır. Beni de çok sokarlar ama genellikle içeride ateşin üstüne yarı yaş ot atarım veya mısır püskülü yakarım. En iyisi tütün yakmakmış ama tütünü yok. Dün akşam sen alışık olmadığın için ot yakmadım, bu akşam yakarız.

– Öğrendiğim iyi oldu. Buraya gelirken kaldığım kayığın içinde de çok sokmuştu beni sinekler.

– Sinek sokması sonucu sıtmaya yakalanır insanlar. Sıtma yüzünden ölenleri de çok duydum. Pirinç işiyle uğraşanlar, sulak yerlere yakın oturanlar sık sık hasta olurlarmış.

– Ooooo bizim köylerde, yaylalarda kara sinek bile olmaz.

– Öyle. Buralarda börtü böcek, yılan çok olur. Havası çürüktür buraların. Ama ne yapacaksın, çaresizlik işte. Dışarıdan gelen herhangi biri bu köydeki belli başlı sülalelerin, ailelerin yanına sığınmak zorunda. Onlardan birinin rızasını almak zorunda.

– Kim ki bu aileler?

– Davutoğulları, Tahirler, Hatipler, İlyasoğulları, Kaşifoğulları falan. İçlerinden en muhlisi, en yumuşak huylu olanı Kaşifoğulları'dır.

– Niye onların yanında kalmadın da buradasın?

– Burada, bir aileden başka ailenin yanında çalışılmaz, çobanlık, hizmetkârlık, gırgıcılık yapılmaz. Kabul etmezler zaten. Kuraldır, örfdür bu. Ya çalışacak ya da çekip gideceksin buralardan. Şans işte.

– Desene Hatipler'in yanında çalışmaktan başka şansım yok benim.

– Yok, Allah vere de “Çobana ihtiyacım yok” dese. Yapacak bir şey de yok, söyledik bir kere.

Ertesi gün, öğleden sonra tekrar geldi Murat Ağa. Gaz, tuz, biraz da mısır unu getirmişti Laz Osman için.

– Al şunları. Bu çocuk da benimle gelecek. Konuştum Hatip'le. “Biraz deneyelim” dedi. Kefil misin sen bu çocuğa Osman?

– Kefilim ağam.

– Eğer bir yanlış, bir tersliği, söz dinlemezliği olursa postunu yüzerim senin Osman, bilmiş ol. Düş peşime çocuk.

Nubar kulübeye girip heybesini, çuvalını alarak atın peşinden koşmaya başladı. Normal bir tempoda sürüyordu atın Murat Ağa. Belli ki, çocuğun takip edebilmesini istiyordu. Kayarak indiği, eğri büğrü dik yamaçtan şimdi tırmanıyordu atın peşinde. Sırtındaki binicisiyle zorlanan atı takip etmek, yakalamak zor gelmemişti Nubar'a. Murat Ağa'nın evinin önüne geldiklerinde dili dışarıya çıkmış, göğsü inip inip kalkıyor, her tarafından ter fışkırıyordu Nubar'ın. Atından inen Murat Ağa, hanımına seslendi: “Fatma, bir çanak mısır çorbası getir, üstüne de yoğurt dök.” Fatma Hanım meraklanıp, ahşap merdivenin başına gelip de dışarıya bakınca kocasının yanındaki Nubar'ı gördü.

– Kim bu çocuk? Yoksa eve mi alıcan? Bizim çobanımız var ya.

– Yok be kadın. Hatipler’e götürceğim. Böyle birisini arıyordu. Belki kabul eder. Bizim çobanın köylüsü, akrabasıymış zaten. Öyle yoldan tutma değil.

– Anaaam, çok da küçükmüş ya!

– Olsun. 15 yaşında falanmış. Ne olacak ki? Büyür Hatipler’in kapısında. Hem de eğilir bükülür.

– Hırsız mırsız olmasın? Hem Hatip’in aynı yaşta bir kızı var ya evde, bilmem kabul eder mi?

– Yok be kadın! Parmak kadar çocuktan ne kötülük gelir? İleride bir şey olursa, sıkırsız kafasına bir kurşun. Sen çorbayı getir çabuk. Çocuğu Hatipler’e götürceğim.

“Sıkırsız kafasına bir kurşun” sözünü duyunca korkudan titremesine, kalbinin hızlı atışına engel olamadı Nubar. Koşup uzaklaşmayı, kaçmayı bile geçirdi aklından. Ama nereye gidecek, ne yapacaktı? “Biraz dener, olmazsa bir yolunu bulurum” diyerek Fatma Hanım’ın eline uzattığı çanakdaki mısır çorbasını kaşıklamaya başladı. Daha önce böylesi bir yemek çeşidiyle hiç karşılaşmamıştı. Merak içinde bir kaşık alıp çiğnemeye başlayınca tadı hoşuna gitti. Kabuğu alınmış beyaz mısır taneleri pişirilmiş, haşlanmış, yoğurtla karıştırılmış olduğundan yumuşacık çiğneniyor, şekerimsi bir tatla yutuluveriyordu. Yutarken “Köyde Ayşe Anam, buna benzer yemeği, dibekte dövülmüş buğday veya arpayla yapardı. Buralarda mısırla pişiriyorlar herhalde” diye aklından geçirdi.

Nubar yemeğini yedikten sonra yürüye yürüye, Hatipler’in Kaş sırtındaki evlerinin önüne geldiler hiç konuşmadan. Davutoğlu Murat, “Şükrü” diye seslendi. Kapıyı bir kadın açıp, “Buyur Murat. Ne oldu?” diye sorunca Nubar, “Hatip denilen kişinin adı Şükrü’ymüş demek” dedi içinden.

– Nerede Hatip, Zekiye? Evde yok mu?

– Sabah Cöre’ye gitti, daha gelmedi, nikah mı varmış ne!

– İyi, Hatip bir çocuk, bir çoban arıyordu. Bu çocuğu getirdim size.

– Ana, bu çocuk mu? Küçük ya bu. Biz daha büyük, her işi yapabilecek birisini arıyorduk. Gırık kazamaz ki bu...

– Büyük adamın derdi de büyük olur. Mal yayar, odun getirir, ot biçer, mısır biçer. Daha ne olsun. Gırık kazma işini de başkasına yaptırın. Hatip'e çalışacak adam mı yok? Gırık-cı, kazmacı dolu köy. Ama yine de siz bilirsiniz. Bizim çoban Osman'ın akrabasıymış. Köyü falan da belli.

– İyi, kalsın, akşam Hatip geldiğinde konuşuruz. Kararı o verir sonuçta. Allah razı olsun ağam. Ayran vereyim, susamışsındır, yorulmuşsundur.

“Kız Fahriye, Murat ağama bir tas ayran getir” diyerek içerdeki kızına seslendi. Sonra da Nubar'a hitaben, “Hey çocuk, adın ne senin, kaç yaşındasın?” diye sordu.

– Kamil.15 yaşındayım sanırım.

– Ailen, anan, baban yok mu senin?

– Köyde akrabalarım, emmilerim, dayılarım var ama annem babam yok. Ölmüşler, yetimim.

– Her işi yapar mısın? Mal yayar mısın?

– Yaparım; köyde koyun, kuzu yayardım.

Murat Ağa:

– Yapar, yapar, yapmazsa kovarsınız. Haydi bana müsaade. Görüşürüz, konuşuruz yine.

Zekiye Hanım:

– Güle güle ağam. Selam söyle Fatma'ya.

Zekiye Hanım daha sonra Nubar'a dönerek, “Oğlum, sen de odunluktan girebiyi al, şu yukarıdaki ormandan bir yük odun et de gel. İp de var odunluğun kenarında. Bak, ara, bul. Hatip gelene kadar oyalan işte” dedi sert bir ifadeyle. Evin etrafı, her yer akmeşe ve meşe ormanlarıyla çevriliydi ama “yukarıdan” denildiği için Kaş Boğazı'ndan daldı dik yamaçlı ormana Nubar. Yarın saat sonra bir yük akmeşe odunuyla

geri döndü Zekiye Hanım'ın pencere arkasından gözetlediğinin farkında olmadan. Evin yakınındaki ahıra girip, hayvanların yattığı yerdeki dışkıları tömzekten dışarı attı. Temizlediği yere gazal, ot, gül gübür serpiştirdikten sonra odunluğun önündeki kesme kütüğün önüne oturarak olacakları, çağrılmasını beklemeye başladı.

Akşama yakın nal seslerini duyunca doğruldu oturduğu yerden. Heyecanlı bakışlarla evin önüne yanaşmaya başladı. Nasıl birisiydi acaba Hatip? İçini titreten korkuyu yenmeye çalışıyordu aynı anda. Koşarak, evin önünde duran atın dizginlerinden tutuverdi. Başını öne eğip sessizce beklemeye başladı. Hatip, "Sen de kimsin çocuk? Ne işin var burada?" diye sorunca, Zekiye Hanım atıldı:

– Bu çocuğu bize getirdi Murat ağam. Sen böyle birini arıyormuşsun.

– İyi de bu daha çocuk. Kendine bir faydası olmaz ki bize olsun.

– "Çobanlık falan yapar" dedi Murat ağam. "Beğenmezseniz kovarsınız" dedi. Bir deneyelim ama yine de sen bilirsin. Bir yük odun getirdi, ahırını da temizledi galiba. Bir bak istersen yaptıklarına.

– Allah, Allah, bir bakalım bari. Adın ne senin oğlum?

– Kamil.

– İyi, atı ahıra çek bakalım. Biraz dinlensin, sonra biraz su ver, tımar et, önüne de arpa koy. Biliyor musun yerlerini?

– Biliyorum ağam. Siz yokken baktım. Ahırını temizledim.

– Ya, bir bakalım o zaman.

Dizginlerinden tuttuğu atı ahırdaki yerine çekerken peşinden de Hatip dikkatli gözlerle Nubar'ı izliyordu. Ahırın temizlenmiş olduğunu, yeni getirilmiş odunları görünce memnun olduğunu söylemek istemedi şımarmasını diye.

– İyi, tamam, birkaç gün deneriz. Bu gece bu ahırda, otların arasında yatarsın. Asla eve girmeyeceksin. Yemeğini ka-

pidan alıp, burada odunluğun önünde yiyeceksin. Mallar eve geldiğinde sağılmasına, yallanmasına falan yardım edeceksin. Yengen ne derse onu yapacaksın. Sonra yine bakarsınız. Tamam mı?

– Tamam efendim.

– Ben içeri giriyorum, sen buralarda oyalan, biraz sonra yengene yardım edersin ahır işlerinde.

Hatip 40 yaşlarında, ince bıyıklı, ince ve uzun burunlu, beyaz tenli, kısa saçlı biriydi. Başında püsküllü fesi, yakasız gri renk gömleği, uzun cübbemsi pardösüsü, geniş ve şalvarımsı kahve renkli pantolonu, siyah derili iskarpi, elinde normal büyüklükte iri taşlı tespihiyle dikkatini çekmişti Nubar'ın. Bir hayli ürkmüştü ama deneyecekti burada yaşamayı.

Zekiye Hanım elinde bir bakraçla evden çıkarken kızı Fahriye'ye de “Yal kabını ahıra getir” diye seslendi. Inekleri sağlamak, ahıra yerleştirmek, akşam odununu, suyunu eve taşımak zamanı gelmişti artık. Ahırın önüne geldiğinde “Ge kızım geh, geh” diyerek yüksek sesle bağırmaya başladı. Evin etrafında, çalılıklarda otlanan hayvanlar duydukları sesle, kendilerine verilecek yallara şartlanmış olduklarından, teker teker gelmeye başladılar. Zekiye Hanım, Nubar'a, “Kamil, merdivenin başındaki yal kabının diğerini de sen getir ahıra. Fahriye ikisini bir getiremez, çabuk ol haydi” diye seslenince, hızlıca koşup Fahriye'nin önünde duran iki kovadan birini alarak ahıra, behninin önüne koydu. Diğer kovayı da Fahriye getirdi. Yine Zekiye Hanım'ın talimatıyla hayvanlara su da getirdi Nubar. İki ineği, iki danası ve bir binek atı vardı ailenin. Inekler sağıldı, önlerindeki behniye birer kucak ot kondu, her akşam yapılması gereken işler böylece tamamlamış oldu. Zekiye Hanım, “Sen bu gece şu köşede, otların arasında yatacaksın. Birazdan sana akşam yemeği vereceğim. Kapıdan alır, yedikten sonra da siniyi ka-

piya bırakırsın. Yal kaplarını hayvanların önünden alıp kenara koyarsın. Almazsan sabaha kadar ezerler hayvanlar. Tamam mı?” dedi Nubar’a. Başını sallayarak, hazır olda bekler gibi durdu. Zekiye Hanım’ın dışarı çıkmasından sonra ahırın otluk ve yemlik bölümünün önündeki tahta korulukların üstüne oturdu. Başını iki elinin arasına almasıyla çaresizliğine, zavallılığına dair sessiz ve acı bir isyan beyninden tüm vücuduna yayılmaya başladı. “Kamil, gel yemeğini al” cümlesini duyunca kendine gelip tahta tepsinin üstündeki mısır ekmeği ve patates çorbasından ibaret akşamlığını alarak tekrar ahıra döndü.

Hatip ve hanımı, kızı da aynı anda akşam yemeğine oturmuşlardı yer sofrasının etrafında. Hatip, “Hanım, bu çocuğun durumunu konuşalım. Sen ne diyorsun?” diye sordu. Zekiye Hanım korkar, çekinirdi kocasından. Ona karşı daima saygılı ve ürkek bir tavırla konuşur, asla sesini yükseltmezdi. Çünkü Hatip oldukça kurnaz, sinsi tavırları olan, kendi köyünde ve çevre köylerde her sözü kanun sayılan, herkesi ikna edebilen, ağzı laf yapan biri olmasının yanında Osmanlı’nın temsilcisiydi. Herkes de bunu bilir, karşı çıkmaz, istese de istemese de onun verdiği kararlara uyarlardı. Mala, mülke ve akçeye düşkünlüğü de oldukça iyi biliniyordu. Her giriştiği, aracılık ettiği olayda mutlaka menfaatinı kollar, karşılığını da alırdı. Bütün bunları çok iyi bilen Zekiye Hanım, “Sen bilirsin bey” dedi sessizce.

– İyi de hanım, sen bugün gördün, iş yaptırdın. Bir fikrin oluşmadı mı?

– İyi çocuğa benziyor. Eli çabuk, her işe yatkın gibi. Gerisini ne bileyim? Bizim Fahriye ile aynı yaşta larınıs.

– Bize daha büyük ama biraz saf birisi lazım aslında. Her işi yapacak, odun edecek, mal yayacak, gırık kazacak birisi lazım. Bu çocuk gırık kazamaz ki.

– Bir kişinin kazdığı gırıktan ne olacak. Başkalarını bulur-

sun. En az 15-20 kişiyle olur bu işler. Sen de biliyorsun. Daha önceleri hep böyle yaptık ya.

– İyi de onlara akçe ödüyordum akçe. Böyle olursa ödemem. Anlamadın mı?

– Büyük adamın ne yapacağı belli olmaz. Hem evde kızımız var. Bunu da düşün.

– Tamam, tamam. Deneyelim biraz. Olmazsa kovarız gider. Ama onunla sen ilgileneceksin, takip edeceksin. Kötü bir şey görürsen hemen bana söyleyeceksin.

– Tamam. O zaman, yarın onu mal yaymaya göndereyim. Yemekten sonra ocağın kenarındaki dōşeğe uzanarak, kaynayan demlikteki ıhlamurdan içmeye koyuldu Hatip. Yatsı namazını kıldıktan sonra da uykuya daldılar.

* * *

Bir yılı geride bırakmıştı Hatipler'in kapısında Nubar. Her gün çobanlık yaptı, odun etti, fraktı (bostana, mısır tarlası önüne çit yapma, sal, çubuk çakma) yaptı. Mısır ekti öküzlerin ardından. Mısır çapaladı, topladı, biçti. Ahırını temizledi, hayvanlara yal yaptı. Komşu köy Midrabolu'daki Tiken değirmenine zahra götürüp öğüttü 15 günde bir. Tamirat işleriyle uğraştı, taş duvar, pey yaptı. Fırına sebze, meyve attı, kuruttu... Velhasıl, bir köyde ne iş olursa hepsini elinden geldiğince en iyi şekilde yapmaya çalıştı Nubar.

Köyde, daha ziyade, Hatipler'in sınır komşusu Kaşifoğlu Mustafa Ağa'nın evine, yanına gider, sohbet ederdi. İki evliydi Kaşifoğlu Mustafa Ağa. Büyük eşinin adı Döndü, küçüğünün adıyla Ayşe'ydi. Ayşe Hanım daha sevecen, daha sıcağı kanlı, daha kıyımsız, daha becerikli, daha cömert bir insandı. Saf, temiz kalpli, temiz yüzlü, samimi, dürüst, çalışkan bulurdu Nubar'ı. Oğlu gibi de severdi. Nubar da onları çok sevmişti. Bir sürü de çocuğu vardı Mustafa Ağa'nın.

Nubar gizli gizli Mustafa Ağa'nın yanına gelip sohbet-

ti uzattıkça, Kaşifoğlu, “Eve git oğlum, burada oyalandığını duymasınlar, ayıp olur” derdi her defasında. Yığma usulde, kestane kütüklerinden iki katlı bir ev, yanında da üç odalı çit kulübe inşa etmişti ailesi için. Kütük evde büyük hanımı ve ondan doğma çocukları, çit kulübedeyse küçük hanımı iki küçük oğluyla beraber yaşırdı. Köyde, zilliyetinde olan, çoğu da ekilip dikilmeyen oldukça fazla arazisi, tarlası bulunmaktaydı. “Hele çocuklarım büyüsünler de” derdi hep.

17 yaşına gelmişti Nubar. Sağlıklı ve güçlü bir delikanlı olmaktaydı. Nubar’ın bu halini, durumunu gören Hatip artık ona çobanlık, hizmetkârlık yaptırmıyor, sürekli orman söktürüyor, tarla çıkarttırıyor, kırık kazdırıyordu. Son zamanlardaysa “Kızımı sana vereceğim, şurayı da, şurayı da tarla yap, başına ev yapar, kızımın oturursunuz” demeye başlamıştı Hatip Şükrü. Başka çocuğu, oğlu da yoktu üstelik. İster istemez inanıyordu Nubar.

Bir yıl hiç durmadan kırık kazdı, tarla çıkardı. Vakit buldukça, akşamları Hatipler’e dönerken uğradığı Kaşifoğlu Mustafa her defasında onu uyarırdı: “Oğlum, Hatip çok kurnaz, çok sinsi, çok içten pazarlıklı birisidir. Sözüne inanma. Sana kızını asla vermez. Sadece bedava çalışmanı istiyor, seni şişiriyor.” İçine kurt düşmüştü Nubar’ın. Bir fırsatını bulup soracaktı Hatip Şükrü’ye. Zaten ahırdaki yemlikte yatmak canına tak etmişti. Nihayet bir akşam konuşmaya başladı:

– Ağam, Püllü’deki çıtlığı kazdım, tarlaya döndürdüm. Müsaaden olursa oraya çitten bir kulübe yapayım, ne dersin?

– Oğlum ne gerek var? Burası da senin evin sayılır. Yiyip içip yatıyorsun ya işte. Daha ne olsun?

– Ağam, hem yavaş yavaş kendi evimi yaparım, kulübe de dururken. Benim de yerim, yuvam olsun. Hem Fahriye ile evlenebileceğimi söylüyordun ya. Artık yaşımı da alıyorum...

Bu sözler üzerine sinirlendi, hiddetini saklayamadı Hatip. Belki de sırt sıvazlamaktan, “İyisin, hoşsun” demekten bıkmıştı. Oldukça yüksek sesle bağırmaya başladı: “Sen de kim oluyorsun be? Sen kim, benim kızım kim? Bir hizmetkâra, bir çobana kız mı veririm ben? El alem, on pare bana güler be! Defol git! Aklından bile geçirme böyle şeyleri. Seninle dalga geçiyordum, dalga.” Şaşırmıştı Nubar; bir imam, bir hatip gariban birisiyle alay eder miydi? Köle gibi insan çalıştırır mıydı hiç? Boynunu büktü, yüzü kızara kızara ahırdaki otların üstüne uzandı. Hem yorgunluktan hem de salak yerine konmaktan her yanı sızlıyor, titriyordu. Bir şey yapmalıydı mutlaka. Böyle hiçbir şey olmamış gibi devam edip gidemez, Hatip Şükrü’nün yanına kalamazdı. Gece yarısına doğru yorgunluğuna dayanamayıp uykuya daldı, yemek dahi yemedi.

Sabah namazından sonra, gün ağarır ağarmaz Hatip’in sesi duyuldu merdiven başından: “Kamil, atımı hazırla çabuk!” Ürperdi, içinde bir nefret duygusu belirdi ama gönülsüz de olsa ot döşəğinin üstünden kalkarak ata dizginleri taktı, eğeri yerleştirip bel kolanını sıkıca tokasından geçirerek merdiven önüne getirdi. Hatip, “Ben Gölceğiz’e gideceğim. Sen, akıllı uslu dur, hanımın dediklerini yap bugün” dedi Nubar’a. Sonra da atına binip Çeğel yolundan sürdü hızlı hızlı ve günün ilk ışıklarında gözden kayboldu. Ahıra dönüp döşəğine uzanan Nubar, Zekiye Hanım’ın kendisine seslenmesini beklemeye başladı. İnekler sağılmış, önlerine yemleri, yalları konulmuş, Zekiye Hanım da elinde süt kaplarıyla eve girmişti.

Biraz sonra Fahriye çıktı dışarıya elinde yemek tepsisiyle, “Kamil, gel yemeğini al” diye seslendi. “Az ahır, hayvanların altını temizleyeceğim. Odunluğa kadar getirsen olur mu?” diye cevap verdi Nubar. Tepsinin üstünde bir sahan yoğurt ve mısır ekmeğiyle odunluğa kadar geldi Fahriye. Nubar yemeğini alıp yemliğin önüne oturarak acele acele

le kaşıkladı. Bitirdikten sonra da tahta tepsiyi döşeginin üstüne bırakarak, “Tepsiyi alsana Fahriye. Ben de yal kazanlarını alayım hayvanların önünden. Sonra da onları yayılıma salarım” dedi. Fahriye tepsiyi almak için eğildiğinde sarılıverdi kıza Nubar. Kucaklayıp dışarı çıkarmaya çalıştı: “Kaçıracağım seni. Baban bana söz vermişti” deyip duruyordu ama Fahriye’nin feryadı, çığlık atışı tüm köyden, tepelerden duyuluyordu. Kız hem çığlık atıyor, hem tepiniyor, hem de Nubar’a vurmaya çalışıyordu. Aslında Nubar’ın kızı bir yere götüreceği de yoktu zaten, Hatip’ten hıncını almak istiyordu sadece. “Kamil, Hatip’in kızı Fahriye’ye sarılmış, onu sürüklemiş” denilsin, olay duyulsun istiyordu.

Kızının feryadını duyan Zekiye Hanım’ın odun sopasıyla gözü kara bir şekilde kendisine koştuğunu görünce Fahriye’yi bırakıp mısır tarlasına, aşağıya, yol tarafına doğru hızlıca koşmaya, kaçmaya başladı Nubar. Hem koşuyor, hem de ahırın önündeki bağırma, ağlama seslerini duyuyordu. Köşeli Deresi’nden Çakal Tepesi’ne oradan da Laz Osman’ın bulunduğu yere, kulübenin önüne geldi soluk soluğa. Ürkek bir sesle Osman’a bağırmaya başladı. Kulübeden cevap veren olmayınca dağların dibindeki çalılıklara yöneldi ve yine seslendi. Osman, duymuştu Nubar’ın sesini.

– Hayırdır Kamil? Sabah sabah ne oldu?

– Hatip’in kızı Fahriye’ye sarıldım, onu sürükledim. Peşime düştüler. Ben de kaçtım işte.

– Niye yaptın böyle bir şey Kamil? Şimdi her yerde seni aralar, öldürürler.

– Gideceğim şimdi. Beni bulamazlar, yakalayamazlar.

– Yapmasan iyiydi be! Beni de rahatsız ederler şimdi. Niye yaptın, niye?

– “Kızımı sana vereceğim” demişti bana. Kandırmış beni, yüzüme söyledi bunu. Köle gibi çalıştırmış beni. Hiçbir şey yapmasa mıydım?

- Eee, sana söylemiştim. "Hatip güvenilirmezdir, sözüne güvenme, inanma" diye.
- Tamam, tamam. Ben de kızına sarıldım işte. "Kamil, Hatip'in kızına sarılmış, sürüklemiş" desinler, alay etsinler onunla diye.
- Daha fazla durma burada. Biraz sonra gelirler. Çabuk git buradan.
- Azık verebilecek misin bana?
- Peynirim, çökelegim var biraz. Bir tane de küllemem var. Idare et. Başka yok, ne yapayım...
- Sağ ol. Ben gideyim artık.
- Nereye gideceksin?
- Köye, Giresun'a dönerim
- Geldiğin yolu kullanma. Çok uzun o yol. Bolaman'dan sonra Koç Boynuzu yolunu sor. O yol daha yakın, kestirme. Bolaman'ı geçene kadar kimseye görünme, hiçbir yerde durma. Elleri uzun insanlardır bunlar. Başına bir kurşun sıktırırılar.

Azığını alıp Laz Osman'dan ve Fatsa istikametine doğru, deniz kenarına ulaşmak niyetiyle koşmaya başladı Nubar. 15 günün sonunda Koç Boynuzu'ndan, Ordu'nun ve Bulancak'ın güneyinden, dağları, vadileri, dereleri, patika yolları aşağı aşağı Bektaş Yaylası'na ulaştı. Akşam olmak üzereydi. Pazar yerinin güneyine oturup baktı uzaktan gözüken, tepelerin ortasındaki düzlükteki Yuva köyüne. Yorgunluğunu, perişanlığını unutmuştu; dönmüştü doğduğu, çocukluğunun geçtiği dağlara, çimenlere, doruklara, sislere, bulutlara, zirvelerdeki karlara. Ama bir sessizlik, bir hüznün, bir değişiklik vardı buralarda. Pazar yeri değişmiş, düzlükteki yolun kenarlarına sağlam soltu dükkânlar yapılmıştı kütüklerden, kalın dilinmiş tahtalardan. Ahşaptan, sert ağaçtan yapılmış ama kolaylıkla açılabilen ilkel kilidini çevirdi bir dükkânın, içine girdi. Yün doldurulmuş dastar çuvallar ve duvara asılı ya-

tak yorgan görünce sevindi. Kimin olduğunu önemsemeden girdi içine yere serdiği yatağın. Dışarıdaki serin, buz gibi bir havayı hissetmeden uykuya daldı.

Sisli bir havayla uyandı sabah. Yatağını toplayıp sardı, tekrar eski yerine astı. “Yiyecek bir şeyler mutlaka saklı olmalıdır buralarda” diye düşünerek her şeyin içine bakmaya başladı. Yün çuvalların arkasında, kapağına ağır bir taş konmuş küleği görünce sevindi. İçine baktığında çördük kurusu olduğunu görerek ceplerine, biraz da torbasına doldurup dışarı çıkarak kapıyı tekrar ilkel biçimde kilitledi ve Melense istikametine yürümeye koyuldu yokuş aşağı.

Melense’nin görünümü, insanları değişmiş gibi geldi Nubar’a. Bazı eski evlerin temel taşları kalmıştı sadece. Kilise falan da gözükmüyordu. “Yıkılmış” herhalde diye düşündü ama çocukların şarkıları, oyun sesleri de yoktu. Evlerin önlerindeki çardaklarda oturup sohbet eden Ermeni yaşlıların kahkaha sesleri de duyulmuyordu. Şarkı sesleri de gelmiyordu ekin tarlalarından, evlerden harmanlardan. Görmeye aşina olduğu insanlar ortalıktan kaybolmuş, sanki Yuvalılar, Hapanlılar, Kabakdağlılar yerleşmişti buralara. Bu, normal bir durum değildi, “Ne olmuş olabilir ki?” diye kendi kendine sormaya başladı.

Pek konuşmadan, kimseye de bir şey sormadan değirmenlere, oradan da Sayınyalak’tan köye çıkmak üzere yoluna devam etti Nubar. Değirmen Boğazı’na geldiğinde Bektaş Dağı’nın yamaçlarında olması gereken Artin Ağa’nın Keller köyünde de yok edilmiş olduğunu, birkaç yıkık dökük ev kalıntısından başka bir şeyin kalmadığını gördü. Ne bir ses ne de çocukların varlıkları duyuluyor, gözüküyordu.

Öğle vaktine doğru büyüdüğü eve geldiğinde de içeriden hiçbir ses gelmiyordu. Heyecanla seslendi: “Ali Baba, Ayşe Ana!” İçeriden bir genç kız sesi duyuldu:

– Buyur, kimi aradın?

– Kerime, benim Kamil.

Kerime kapıyı açıp, “Aaa Kamil! Biz seni öldü falan zannediyorduk. Haber vermeden nerelere kayboldun sen?” dedi. Sarıldılar, kucaklaştılar. İkisi de çok mutlu olmuştu birbirlerini tekrar görmekten. Hoş beşten sonra Kerime, Nubar’ı içeriye soktu. Ortadaki ocağın kenarına döşek açtı, duvara minder dayadı ve “Otur haydi, yaslan arkana, yorulmuşsun” dedi Nubar’a. Ona yemek hazırlamaya girişti. Sevinmişti Nubar; Kerime artık ona kızmıyor, onu terslemiyor, normal davranıyordu. Nubar, sofraya oturdu, bir yandan yemeğini yiyor bir yandan sohbet ediyorlardı:

– Diğerleri neredeler? Ali Baba, anam, İpek, Güssüm, Gülbeyaz falan?

– Anamla babam yukarı yaylaya gittiler. Patates sökecekler. Hayvanları da götürdüler.

– Genççağa nerede?

– Topal Osman askere aldı onu, gidiş o gidiş. Daha da yüzünü görmedik. Anam, babam çok üzülüyor “Kimsemiz kalmadı” diyorlar hep.

– Kızlara ne oldu?

– Onlar da evlendiler. Güssüm, Hapan’da; Gülbeyaz da karşıda Civiller’de. Bir tek ben kaldım evde. Beni de istediler de babam evde kimse kalmadı diye vermedi.

“İstediler” sözüne kızmış, “vermediler” lafını duyunca sevinmişti Nubar içten içe. Gülümseyerek, “İyi olmuş” dedi. Kerime, “Başlama yine, yemeğini ye” diye cevap verdi. Yemeğini bitirdikten sonra ne yaptığını, nereye gittiğini, neler yaşadığını anlattı Nubar uzun uzun. Sonra tekrar sormaya başladı:

– Melense’de, Eneet’te, Keller’de neler oldu? Ermeniler göç etmişler sanki. Kimsecikler yok. Yabancı yabancı insanlar var evlerde. Yıkıntı, döküntü de çok. Kiliseler de yok olmuş. Ne oldu ben yokken?

– Hiç sorma Kamil. Ermenileri yok ettiler, öldürdüler, yaktılar hepsini. Göç falan edemedi zavallılar. Senin haberin olmadı mı? Hiç duymadın mı?

– Yooo! Ordu’da, Ünye’de böyle şeyleri hiç duymadım. Dünyadan haberi yok kimsenin. Hem haberleri olsa ne olacak ki? Eee, kim oturuyor şimdi onların evlerinde, yerlerinde?

– Topal Osman çevre köylerden ağaları, onların akrabalarını oturttu. Kulakkaya’dan, Bodar’dan, Kabakdağı’ndan olanlar var. Bizim köyden bile oldu Eneet’e giden, yerleşen, tarla yapan.

– Vah vaaaahh! Yazık olmuş insancıklara. Böyle vicdansızlık İslâmiyet’e sığar mı?

– Sıgmaz ama elden ne gelir? Olan oldu işte. Babam da çok üzülüyor, kahroluyor; her gün, her akşam, gizli gizli ağlıyor. Ne yapacaksın?

– Benim yayladaki evim duruyor mu?

– Duruyor, duruyor. Babamgil kullanıyor. Ahırına mal, koyun atıyorlar gece.

– Buradaki yerlerimi, tarlalarımı kim ekip dikeyor?

– Onları da biz ekiyoruz. Sahipsiz kalmasın, kimse kapmasın diye.

– İyi olmuş. Zaten kimse de kapamaz, üstüne oturamaz ki. Anasını bellerim onların!

– Bak hele! Adam olmuş da, yiğitlik taşıyor...

Nubar, Ali Ağa’nın, Ayşe Ana’nın yanına yardıma gitmek istiyordu. Nerede patates söktüklerini sordu, Oda Düzü’nde olduklarını öğrendi. Yayla yolunu tuttu Nubar. Özlemişti buraları, içinde tatlı bir huzur vardı. Otura kalka, tepelele, vadilere baka baka, kekik kokularını ciğerine çeke çeke Oda Düzü’ne ulaşınca çalışan iki kişi gördü. Seslendi yüksekçe: “Ali Babaaa, Ayşe Anaaa...” Sesi duyanlar çalışmayı bırakarak meraklı gözlerle Nubar’a baktılar. Uzaktan tanıyamamışlardı.

Ali Ağa:

– Buyur, kimsin?

– Benim ben. Kamil, Kamil.

– Oğlum, Kamil! Gerçekten sen misin? Biz senden umudu kesmiştik ya...

– Benim ben.

Kucaklaştılar, öpüştüler, sarıldılar birbirlerine, koklaştılar. Ortalarına alıp Nubar'ı boynuna sarılarak yere oturdular. Sordular, anlattı Nubar uzun uzun. Neredeyse akşam olmak üzereydi. Zaman akıp gitmiş, tarlanın yarısı hâlâ sökülmeğe üzere duruyordu. Ali Ağa, "Akşam olmak üzere. Hayvanları toplayalım. Söktüğümüz patatesleri de ata yükleyip eve gidelim" dedi. Nubar, "Malları ben toplayıp getiririm" deyip hayvanların otladığı yeri öğrendi ve yanlarından uzaklaştı. Eve dönüp ahır işlerini de hallettikten sonra akşam yemeği için sofranın etrafına oturdular. Konuştular, konuştular, yaşadıklarını anlattılar birbirlerine. En fazla Nubar konuşuyor hiç durmadan, yüksek sesle, heyecanlı heyecanlı yaptıklarını, ustalığını, çitten yaptığı kulübele-ri anlatıyordu.

* * *

Kış hazırlıklarıyla geçti bir ayları. Ot biçmeler, ekinler, arpalar, ligler, harman almaları, mereklere ot ve saman doldurmalar, ormandan kışlık odun temin etmeler... Çalışmakla geçen günler art arda geldi.

Böylece 1918 (hicri 1336) yılının soğuk ve kar altında geçen kış ayları geride kaldı; karlar erimeye, otlar, yapraklar, çiçekler kendilerini göstermeye yüz tuttu. Osmanlı ordusunun asker ihtiyacını karşılamak için köylerde askerlik çağına gelmiş gençlerin tespit edileceği söylenmeye başlamıştı. Zaten Galiser'den, Dereli'den gelip gidenler "Rusların Erzurum'u, Trabzon'u hatta Tirebolu'yu bile işgal ettiklerini"

söyleyip durmuşlardı hep. Bütün kış gecelerinde bu konular konuşulmuştu.

Ali Ağa'nın yüreğine kızgın bir kor düşmüştü çoktan ama belli etmiyordu. Nubar da askerlik çağındaydı çünkü. Ab-rul (Nisan) ayının ilk haftaları korktuğu başına geldi Ali Ağa'nın. Cuma namazı çıkışında köy muhtarı seslendi:

– Ali az baksana.

– Ne var muhtar?

– Osmanlı asker topluyormuş. Bana da emir verdi Dere-li Kaymakamlığı.

– Eee, ne olmuş?

– Köyde ne kadar genç varsa bildirmem gerekiyor. Sizin Kamil'in adını da vereceğim. Emir böyle.

– Yapma muhtar. Zaten ocağımda kimse kalmadı. Genç-a-ğa'yı Topal Osman aldı gitti, gıkımı çıkarmadım. Kızlarım evlendiler. Bir Kerime kaldı elimde. Osmanlı bu, savaş bu; giden geri mi gelir? Gelse de kaç senede gelir? Biz ne işleriz, nasıl geçiniriz? Gel sen Kamil'in ismini verme.

– Olmaz Ali. Diğerlerinin babaları beni şikâyet ederler. “Torpil yaptı” derler, “rüşvet yedi” derler. Mahpuslara atar-lar beni. Dereli'de mahpushane zaten suyun içinde. Orada çürür giderim valla.

– Bir mümkünü, çaresi yok mu bunun?

– Valla Ali sadece köy imamlarını, köy hatiplerini, hafız-ları, din görevlilerini askere almıyorlar. Yapacağım bir şey yok. Kusura bakma.

– Ne zaman alınacak askere?

– Perşembe günü Dereli'ye gideceğim. Akşam kalacağım. Cuma'dan sonra köye döneceğim. Cuma günü de listeyi kaymakamlığa vereceğim.

– İyi de Kamil'in nüfus kaydı, nüfus kâğıdı yok ki...

– Tamam, yazalım o zaman künyesini. Söyle sen. Baba adı ne?

- Hasan'dı galiba. Kabakdağı'ndan geldi çocuk. Yetimdi.
- Ana adı neydi?
- Valla tam hatırlamıyorum. Hacer miydi, Şaziye miydi ne...
- Kaç yaşında Kamil?
- 18-19 vardır herhalde. 18 olabilir.
- İyi, bir şeyler yazar çizer, şubeye teslim ederim listeyi.

Muhtar eve döndüğünde Kamil'in künyesini yazdı ama altına da "Ana-babası ve doğumu kesin değil, yetim olduğu söyleniyor" notunu düştü. Kâğıdın altına imzasını atıverdi.

Akşam olduğunda Ali Ağa konuyu açtı yemekte. Hepsinin içine de derin bir hüzün ve acı çöktü. Askere gidip de geri dönmeyen çok genç vardı köyde. Muhtelif cephelere gidip de bir daha geri dönmeyen fakir fukara, yoksul köylü çocuklarıydı tümü de. Ağaların, beylerin, nüfuzlu şahısların çocuklarının savaşa, askere gittiği hiç görülmemişti bu zamana kadar çevre köylerde, kasabalarda. Sadece yoksul çocukların yanında Ermeni ve Rum gençlerinin, insanların askere alındıklarını, onların da inşaat ve yol gibi işlerde çalıştırıldıklarını duymuştu Ali Ağa. "Hayırlısı, hele bir dönsün de muhtar bakarız yine" diyerek ferahlık vermeye çalıştı ailesine.

Muhtar köye döndüğünde Ali Ağa'nın evine gelerek durum hakkında bilgi vermeye başladı.

- Kamil'i askere yazdırdım. Önümüzdeki Perşembe günü şubeye teslim olacak. Altı çocuk daha var köyden askere gidecek.
- Nereye gidecekler?
- Erzurum'a.
- Nereden ve nasıl?
- Trabzon'a kadar denizden, oradan da Erzurum'a geçeceklermiş. İlaşelerini ordu karşılayacakmış. Öyle dedi kumandan.

Nubar:

– Üzölmeyin. Gider, yapar, gelirim. Gitmezsem kaçak durumuna düşerim. Ömür boyu da kaçamam ya. Allah nasip ederse sağ salim dönerim. Kaderin önüne geçilmez ki...

Ayşe Ana:

– Ne kadar askerlik süresi muhtar?

– Komutan üç yıl dedi. Savaş da zaten bitmek üzereymiş.

Erzurum, Ruslardan geri alınmış. Ruslar yenilmiş Osmanlı karşısında.

Rusların yenildiğini duyduklarına sevindiler. Nubar'ın geri dönüş ihtimalinin yüksek olduğu anlamına geliyordu bu durum. Aslında o anda askerliği önemse miyordu Nubar. “Askerlik bitene kadar Kerime ne olacak?” diye geçiriyordu aklından. Ne yapıp edip konuyu belli etmeden açıklığa kavuşturmak zorundaydı.

– Ben askerdeyken siz ne yapacaksınız, işleri güçleri nasıl halledeceksiniz?

Ali Ağa:

– Oğlum, Kerime de var evde. Biz dışarıda, o içeride idare eder gideriz. Koyun edinmeyiz, ne yapalım?

– Ya Kerime de evlenip giderse ne olacak?

– Ne evlenmesi? Elimizde bir o kaldı. Evlenip giderse halimiz perişan olur. En az üç dört sene evlenemez Kerime. Tamam mı kızım?

Kerime:

– Nereden çıktı şimdi bu? Ben asla evlenmem, sizi bırakıp gitmem.

Kerime bir yandan da ters ters Nubar'a bakarken, “Bana müsaade” diyerek evine gitmek üzere ayağa kalktı muhtar.

Abrul ayının ikinci Perşembe günü sabahında köyün Asarbaşı dibinde, İnağazı arasındaki düzlükte toplanan insanlar askere giden yedi genci uğurlamak için toplanmışlardı. Kimisi ağlıyor, kimisi oğullarına sarılıp duruyordu. Muhtar, “Bu çocukları merak etmeyin. Kıtalarına varıncaya ka-

dar Osmanlı ordusunun, askeriyenin koruması altında olacaklar. Konaklamalarını ve yolculuklarını onlar karşılayacaklar, yemek ve yatacak yerlerini ayarlayacaklar hanlarda. Sağlıkla gider gelirler inşallah. Fazla da oyalamayalım” dedi ortaya. Yakınlarıyla vedalaşan gençler çantalarındaki azıklelarıyla beraber Gürgen Çukuru’na, Deliklitaş istikametine yöneldiler. Köklük Deresi’ni takip ederek Aksu Deresi kenarından, Bodar’dan, Gergene’den Dereli ilçesine varacaklardı öğle üzerine doğru.

Dereli’ye geldiklerinde askerlik şubesinden gerekli evraklarını aldılar mühürlenmiş zarflar içinde. Pek okuyamıyorlardı zarfın üstündeki yazıları. Arap harfleriyle yazılmıştı çünkü. Kuran mektebine gitmeleri yetmemişti yazılanları anlamaya. Jandarmanın karavanasından öğle yemeği yedikten sonra Giresun’a ulaşmak üzere tekrar yola çıktılar. Ellerinde on günlük yol izinleri olduğunu bildiklerinden hiç vakit kaybetmeden, akşam saatlerine yakın Giresun’daki askerî yetkililere, şubeye müracaat ettiler. O gece askerî birliğin misafirhanesinde kalarak çevrelerindeki askerlerden, jandarma erlerinden bilgi almaya çalıştılar. Enver Paşa komutasındaki Erzurum 3. Ordu’nun askerleri olduklarını öğrendiler böylece.

Akşam Trabzon’da olmak üzere Samsun’dan gelen vapura bindirildi Yuva köyünün gençleri. O gece Trabzon’da kalıp ertesi gün sabah Erzurum’a ulaşmak üzere tekrar yola çıktılar. Yola çıktıktan bir hafta sonra da Erzurum’daki kale içinde bulunan askerî birliğin idari binasına müracaat ederek teslim oldular.

Sabah kahvaltısından, çorba içiminden sonra birliğe yeni gelen askerler idari binanın önündeki alanda toplanmış, merakla bekliyorlardı. Biraz sonra elinde bir tomar kağıtla, asık suratlı bir subay belirdi. Üstüne çıktığı yükseltiden önünde bekleyen, hazır olda duran yoksul köy gençlerine hi-

tap ederek vatandan, milletten, ümmetten, din-i İslâm'dan, Turan ülküsünden, halifelikten, padişahıtan, Rus ve Ermeni düşmanlığından bahsetti durdu. Oysa önünde onu dinleyen asker adaylarının yarısı Ermeni gençlerinden oluşuyordu. Hatta aralarında 40-50 yaşlarında olduğu anlaşılanlar bile vardı.

Müslüman ve Türk isimli askerlerin gruptan ayrılarak, sağ tarafta beşer kişilik sıra halinde arka arkaya dizilmelerini istedi subay. Bir adım arkasında duran çavuşa dönerek "Bu adlarını okuduklarımı acemi bölüğüne götürün" emrini verdi. Geride kalan 40-50 kişilik grubun içinde Nubar'da vardı. "Hasan oğlu Kamil-Giresun" diye kısa künyesinin okunmasını bekledi boşu boşuna. "Olsun," dedi, "her işte bir hayır vardır." Subay kalanlara seslenerek "Sizler de sonra Elaziz yolu üzerinde bulunan vadi içindeki Sansa Taburu'na gideceksiniz. Oturarak bekleyebilirsiniz. Dağılmayın, bir yere kaybolmayın" dedi, sonra da çavuşa dönüp, "Şunların başına sekiz-on kişilik refakatçi dik" emrini verdi. Emri duyan çavuş içeri girip yanında silahlı sivil kıyafetli kişilerle döndü. Gelenler çevirmişti Nubar'ın da içinde bulunduğu topluluğu. Refakatçileri görünce şaşırdı Nubar. Bunlar asker olamazdı. Asker olmayanların birliğin, karargâhın içinde işleri ne olabilirdi ki?

Etrafındakilere tekrar ve dikkatlice baktı Nubar. Sonunda yanındakiyle konuşmaya başladı:

- Adın ne senin arkadaş?
- Narek.
- Ermeni misin sen?
- Evet. Buradakilerin tamamı da Ermeni. Sen de dahil.
- Yok yaaa! Ben Müslümanım, adım da Kamil.
- Adının ne olduğu önemli değil ki. Irk önemli ırk. Türk müsün, değil misin?
- Yaa, ne önemli var ki? Türküm ve Müslümanım.

– Çocuk sen öyle san! İttihat ve Terakki Partisi’ni hiç duydun mu?

– Yok, hiç duymadım. Dağ köylerinde, yaylalarda yaşıyoruz biz. Nereden duyacağız ki?

– Hiç Ermeni komşuların oldu mu?

– Olmaz mı? Komşu köylerde vardı iki üç tane falan. Melense köyü vardı, Keller köyü vardı, Kızıltaş köyü vardı. Keller’de Artin Amca vardı, Kirkor usta vardı, gider gelir komşuluk ederdik. Kirkor amca bana ustalık öğretti, taş işlemini falan öğretti.

– Ne oldu şimdi onlara?

– Topal Osman öldürmüş, yakmış onları.

– Yaaa, gördün mü? Sen duymadın mı olanları, görmedin mi?

– Ben yoktum bu olaylar olduğunda. Ordu-Ünye’de bir köyde çobandım, hizmetkârdım.

– Anneni, babanı tanıyor musun? Sağ mı onlar?

– Ölmüşler. Yetimmişim ben. Adlarını da bilmiyorum ki.

– Sen bilmezsin ama onlar bilirler, tahmin ederler. Genelde “yetim çocuklar” Ermeni ailelerin evlatlarıdır. Aileleri ya sürülmüş ya da öldürülmüşlerdir. Senin gibi binlercesi var böyle...

Çevresindekilere adlarını sordu Nubar. Aldığı cevaplar Vanik, Serak, Raffi, Manuel... oldu hep. Kenarda ayakta bekleyen refakatçilerden birinin sert ve yüksek sesi duyuldu bu arada: “Susun, kesin, sessizce bekleyin. Kimse konuşmasın.” Korku içinde başlarını öne eğip beklemeye koyuldular.

Çok geçmeden ikişerli sıra halinde kale kapısından çıkarak Elazığ yönüne ilerlemeye başladılar. Yanlarında aralıklarla duran silahlı refakatçileriyle beraber. Nubar, kafilenin ortalarına düşmüştü. Yanında yürüyen kişiyle konuşmaya başladı bu sefer:

– Adın ne senin?

– Raffi.

– Benim adım Kamil. Giresunluyum.

– Ben de Afyonlu'yum. Merkezden. Müslüman komşular, esnaflar bana Rafet der.

– Ne işle uğraşıyordun?

– Taş duvar ustasıyım. Ev, fırın, kilise, çan kulesi, cami, cami minaresi falan yapardım. Zar zor geçinirdik işte.

– Yaşın da büyük ama... Bu zamana niye kaldın ki?

– Ermenileri, Rumları cepheye göndermezler. Ya geri hizmetlerde çalıştırırlar, amelelik yaptırırlar ya da paran varsa bedelini öder askere gitmezsın. Buradakilerin hepsi fukaraların çocuklarıdır, bedel ödeyememişlerdir.

– İyi de beni niye bu gruba aldılar? Kimse bize böyle bir şey demedi ki.

– Sen Müslüman bir ailenin yanında büyümüşsün herhalde. Burada fark etmişlerdir, muhtemelen “Yetim” yazılmıştır nüfus kaydına da ondan. Adının Kamil olmasını önemsememişlerdir. Onlar incik cıncık incelerler böyle şeyleri.

– He yaa! Ben askere gelmeden hemen önce yazdı muhtar adımı falan. Gitti şubeye teslim ettiydi.

– Yaa gördün mü? Seninle gelen diğer çocuklarla niye ayırdılar? Bunun için işte.

Kafasında bin bir karmaşık düşünceyle yola devam etti yanında yürüdüğü Raffi ile. Çok geçmeden en son sıradan “Ah” diye acı bir ses geldi. Kafile bir an duraklayıp arkaya bakınca, yanlarında yürüyen refakatçi “Dönün önünüze, yürümezseniz siz de dipçik yersiniz” diye sertçe seslendi gruba. Biraz sonra tekrar inleme sesi geldi, yalvarmalarla beraber; “Hastayım, yürüyemiyorum” diyordu ses sürekli. Homurdanmalar başlayınca “Koluna girin şunun” emri duyuldu.

Hiç de hoş olmayan bir durumla karşılaşacaklarını hissetmeye, değerlendirmeye başlamıştı Nubar. Sopayla, dayak-

la vatani görev yapılacak yere mi gidilirdi? Morali bozuk bir şekilde adım atmaya devam ediyordu. Nasıl morali bozulmasındı ki, Rafet'ten onca laf duyduktan sonra? Ayaklarının ucuna baka baka "Gerçekten Ermeni miydi annem, babam" demeye başlamıştı içten içe.

Akşam olmak üzereydi ki, Elazığ yolundan ayrılıp Sansa Vadisi'ne girdiler. Vadinin ortasında bir dere, etrafındaki yeşilliklerin, ağaçlıkların arasında tertemiz bertaklığıyla akıp gidiyordu. Yakından bakıldığında suyun dibindeki çakıl taşları net şekilde görünüyordu. Sansa Taburu yerleşkesine yaklaştıklarında doğal bir hendek üzerine yapılmış ahşap köprünün başında iki nöbetçi asker karşıladı gelenleri. Yetkili refakatçi kendini tanıtarak kapının açılmasını sağladı. Askerî alanın her tarafı çitlerle çevrili vaziyetteydi, 50 metrelik mesafelerle nöbet tutanlar göze çarpmaktaydı.

Irmak üstüne inşa edilmiş ahşap köprünün üzerinden karşı kıyıya geçtiler. Dağın eteklerine, nehir kenarına yapılmış ve ahalisinin terk ettiği; tahrip edilmiş büyük taş yapıların, kilise kalıntılarının göze çarptığı; önceden Hristiyan nüfusun yaşadığı büyük köy, küçük bir kasaba görüntüsüyle karşılaştı Nubar. Etraftaki binaların neredeyse tamamı taş malzemeye yapılmıştı çünkü. Avlunun etrafında çalışan, yeni binalar yapmakta olan, askerden ziyade amelelere benzeyen genç ve orta yaşlı, üstü başı yırtık, kirli ve çamur içinde koşuşturup duran insanlar dikkatini çekti Nubar'ın. Her yerde çalışanlar, her yerde inşaatlar, öbek öbek taş yığınları, kalaslar, topraklar, toprak tuğlalar, kerpiçler...

Meydanın sağ tarafında bulunan koğuşumsu, uzun bir taş binanın kapısında durdular. Ahırdan bozma gibi tek katlı, çatısı tahta ve tente kaplı bir yerdi burası. Kapısındaysa sivil giyimli bir nöbetçi duruyordu. Refakatçi, gruba seslendi: "Bu koğuşta kalacaksınız. Bir ranzada iki kişi yatacaksınız. Şimdi sırayla içeriye girin. Gerisini size nöbetçi anlata-

cak. Kurallara, emirlere uymazsanız sorgusuz sualsiz cezalandırılırsınız. Buradan dışarı çıkmaya, kaçmaya kalkışmayın. Kaçmaya çalışan olursa öldürülür. Nöbetçi kapıyı aç.”

Sırayla koğuşa girdiler. Duvar kenarlarında sağlı sollu ranzalar, ranzaların ortasında ahşap ve uzun bacaklı tabureler duruyordu. Ranzaların çoğunun üstünde kirli giysiler, torbalar, yırtık ayakkabılar, çarıklar vardı. Nöbetçinin, “Boş olan ranzalara sırayla yerleşin. Torbalarınızı baş tarafınıza asın. Sizlere birer çanak ve tahta kaşık verilecek. Bunları kaybetmeyin yoksa aç kalırsınız. Yemeğinizi kendiniz alacaksınız. Gelecek olan arkadaşlarınız size bilgi verir. Çıplak ayaklı olanlar bana söylesin, onlara çarık vereceğim. Çarıklarınızı dikkatli kullanın, yırtmayın. İkinci bir çarığı ancak bir sene sonra isteyebilirsiniz. Şimdi yerleşmeye bakın” sözleri duyuldu.

Nöbetçinin dışarı çıkmasıyla beraber Raffi ile Nubar koğuşun ortalarında bir yerde, bir ranzanın alt katında yer bulabildiler kendilerine. Kafasını kaldırıp yukarı baktığında doğrudan koğuşun çatısının gözüktüğünü, tavanının olmadığını gördü Nubar. Pencere de ahırlarda olduğu gibi yüksekte, tavana yakındaydı; ne bir çerçeve ne de bir cam vardı. Burası daha önceleri büyükbaş hayvanların veya atların bağlandığı bir yere benziyordu sanki.

Akşam karanlığında, refakatçilerin arasında 50-60 kişilik bir amele grubu geldi koğuşa. Yorgun, bitkin halleri yüzlerindeki somurtkanlıktan, kımıldayamaz hallerinden, hiç konuşmamalarından belli oluyordu. Yüzleri, elbiseleri toz ve çamur içindeydi, çoğunun çariksız ayaklarında yaralar açılmış, kanamalar olmuştu. Geldikleri gibi, halsiz vaziyette ranzalarına uzandılar, üstündekileri çıkarmadan. İçlerinden sekiz kişi dışarı çıkıp, koğuşun önündeki yalakta ellerini ve yüzlerini yıkayarak yemekhaneye gidip çorba kazanlarını almaya gittiler. İçlerinden birisi “Ardaş, Gor, siz de somun çu-

vallarını almaya gidin” dedi. Adı geçenler kazanları almaya gidenleri takip etti. Yine aynı kişi bu sefer ortaya doğru, “Arkadaşlar, benim adım Aram. Hoş geldiniz. Tabureleri alıp masaların etrafına oturun. Daha çok uzun süre buradayız nasıl olsa, tanışırız. Zamanımız çok” diye seslendi.

Biraz sonra ikişer kişinin kulplarından tutarak getirdikleri dört kara kazan geldi masalara. Amele askerlerin önlerindeki çanaklara ikişer kepçe sulu patates çorbası kondu, yanında da küçük bir somun ekmek. Şakırtıdan başka hiçbir ses duyulmaz oldu.

* * *

Günün ilk ışıklarıyla beraber paylaşılan bulgur çorbasından sonra tüm koğuşun amele erleri avluda hazır kıta bekleme pozisyonlarındaydılar. Bir subay koğuş girişindeki merdivenlerden önündeki 100 kişilik gruba hitap ederek görev dağılımını içeren listeleri iş çeşitlerine göre ad ad, yüksek sesle okumaya başladı. Yeni gelenlerin vasıflarına göre mevcut farklı gruplara ilaveleri yapıldı. Demirciler, dökümcüler, marangozlar, taş ustaları, duvarcılar, inşaatçılar, sıvacılar, hayvan bakıcıları, dokumacılar, terziler, kuyumcular, maden işçileri, çiftçiler, kasaplar, balıkçılar, tekne ustaları, ağ örme ustaları, vasıfsız olanlar vb. gibi bir sürü mesleğin becerisini taşıyanların isimleri okundu teker teker.

Nubar'ın adı taş ustalarıyla beraber geçti. Bu grubun diğer üyeleriye Vanik, Sevak, Avedis, Raffi, Kirkor, Markar, Gagik, Narek ve Hovig ustalardı. Afyonlu Raffi bu grubun sorumlusu ve başustası olarak ilan edilmiş, grubun hizmetine 10 amele verilmişti.

Listelerin okunması bittikten sonra mevcutlara dahil edilme işlemleri yapıldı. Subay, “Afyonlu Raffi Usta'nın grubu kalsın, diğerleri işlerinin başlarına dönsünler” deyince subayın önünde beş dakika içinde sadece 20 kişi kaldı. Subay, bu

sefer refakatçiye talimat verdi. “Bu on ustaya, her birine olmak üzere depodan bir çekiç, bir murç, bir taş tarağı, bir gön-ye, bir şakul, bir mala verecek ve üzerlerine zimmetleyecek-sin. Amelelere de beş el arabası, beş gecgere, on kürek vere-ceksin. Bu malzemeleri de amelelere zimmetle.” Talimatı alan refakatçinin “Takip edin beni” sesiyle, adamın arkasına düş-tüler. Bu sırada Nubar, Raffi’ye sormaktan kendini alamadı:

– Rafet, beni de usta olarak yazmışlar, nereden biliyor-lar ki?

– Şubede yazmışlardır mesleğini, maharetini. Baksana, be-ni de “taş ustası” diye yazmışlar. Ya komşulardan, komşu esnaflardan öğrenmişler ya da muhtar jandarmaya, şubeye adımızı vermiş herhalde.

Refakatçiyle birlikte bir yapıya girdiler. Adam, “Çavuş,” diyerek birine seslendi, “Şunlara, yapılacak fırının şeklini, enini boyunu, yüksekliğini, kullanılacak malzemeyi falan izah et!” Çavuş, gruba işi anlatmaya başladı, taş alınıp getiri-lecek yerleri gösterdi eliyle.

O gün başladılar çalışmaya. Zaman içinde de birbirlerine alıştılar, kaynaştılar. İçlerinde en çok gülen, en yüksek ses-le konuşan Nubar’dı. Kahkahasını çoğu kez bölük komutanı bile duyar, merak eder, Nubar’ı izlerdi zevkle. Aralarında di-yaloga dökülmemiş, resmî olarak sürdürülen ve sadece ikisi-nin bildiği, hissettiği sempati duygusu varlığını korudu gitti. Her şeye rağmen Nubar’ın gülüşüne hayran olmuştu komu-tan. Bu sevimsiz ve sıkıcı yerde, üzücü olayların içinde mut-luluğun temsiliydi Nubar’ın kahkahaları.

On gün içinde bitirdiler ekmek fırını. Devamında ye-ni koğuşlar, yeni subay yatakhaneleri, hamamlar, tuvaletler, yemekhaneler, çamaşırhaneler, depolar, ahırlar, köprüler yaptılar. Dokuma atölyeleri, döküm atölyeleri inşa ettiler.

* * *

En üzücü aylar ve günler kış geldi mi kendini gösterirdi. Yol çalışmalarına, tarlalara, taş kırmalarına gidenlere üzü- lürdü Nubar. Zira akşam oldu mu amele askerlerin en az be- şî onu geri dönmez, hastalıktan, bakımsızlıktan, yorgunluk- tan öldükleri duyulurdu. Bazılarının kafalarına dipçikle vu- rulduğunu, bazılarının kaçmaya çalışırken vurulduklarını anlatırdı koğuş arkadaşları. Sadece çalışmaya gidenler ara- sında değil, dondurucu kış günlerinin sabahlarında, her gün en az iki üç kişinin öldüğünü, donduğunu görür oldu Nu- bar. En üzüntü verici, en acı verici olanı da buydu.

Isınma sorunu yaşanıyordu koğuşlarında. Ortada bü- yük bir sac soba duruyordu ve yakılmak üzere bir el ara- bası odun hakları vardı. İki üç saat içinde o odunlar tüke- nir, ısı yalıtımı olmadığından titremeler başlardı ot yatakla- rın üstünde. Yün içliğini, yün hırkasını giyer, yün dokuma papağını da (bere) başına sararak uyurdu sabaha kadar. Ay- şe anası, “Oğlum yanında bulunsun, dağda bayırda kalırsın, kış olur, soğuk olur, giyersin” demişti Nubar’a. Her gece dua ediyordu anasına.

Askerde iki kış geçirmişti Nubar. İkinci çarığı ancak ala- bilmişti. Ekim ayı gelmiş, neredeyse üçüncü kışa girecek- lerdi, çarıklarının altı delinmişti. Bir dökümhane inşaatın- da çalışırken yanlarına geldi yüzbaşı. Nubar ona derdini aç- maya karar verdi:

- Komutanım, benim çarıklarımın altı tükendi, yok oldu. Yeni bir çarık alabilir miyim?
- Kaldır bakayım ayaklarını.
- Ooo, Kamil, oğlum daha bu çarıkların taban çukurunda- ki parçaları duruyor ya!
- Komutanım, incecik bir parça, topuğumu ve parmak uç- larımı korumuyor ki.
- Olsun, daha bu çarıklar bir sene gider. İdare et.
- Emredersiniz komutanım.

1921 senesinin Eylül ayı başlarında bir gün koğuştaki akşam yemeği öncesinde on taburenin boş olduğunu gördü Nubar. Yol yapımı ve taş kırma grubunda olan Mahvel adlı arkadaşına, yerleri boş olanların nerede olduklarını sordu:

– Bu akşam ve diğer akşamlar aramızda olmayacaklar artık onlar.

– Allah Allah! Ne oldu ki?

– Öldürdüler onları!

– Anlatsana ne oldu?

– Gor kardeş çok hastaydı. “Koğuştta yatsın, dinlensin” dedik ama önemsemediler. Yol yapımında taş kırıyordu. Öğleden sonra iyice fenalaştı, balyozu kaldıramaz oldu ve yere yığıldı en sonunda. Refakatçi “Kalk” dedi, kalkamadı. Kalkamayınca da sert bir dipçik darbesiyle cansız uzandı yere. Bunun üzerine gruptakiler refakatçilere saldırmaya başladılar. Diğer refakatçiler gelip ateş açtılar...

Başka da bir şey konuşulmadı koğuştta. Herkes ranzalarına, yataklarına uzandı. Nubar, fısıldayarak Raffi’yle konuşmaya başladı:

– Rafet, önümüz kış, bu kış da burada kalırsak biz de öleceğiz. Bu, askerlik değil Ömür boyu kölelik bu. Gel, buradan kaçalım.

– Ben kaçamam, korkarım. Yakalanırsak bizi öldürürler.

– Ustaaa, zaten burada öleceksin. Kaçarsak hiç olmazsa yaşamak için bir şansımız olur. Kış gelmeden gidelim buradan.

– Ben Afyon’a dönemem ki. Hemen bulurlar, görürler.

– Saklanırsın, sokağa çıkmazsın. Zaten savaş sürüyor. Asker, divik divik himde dipte seni mi arayacak? Bakarsın çaresine.

– Ya jandarmalar, Teşkilat-ı Mahsusa veya eşkıyalar yakalarsa?

– Gece yol alırsınız, gündüz saklanırsınız.

– Yolumuzu nasıl bulacağız?

– Daima güneşin battığı istikamete gideriz; batıya gideriz, dağ, bayır. Sıra dağların eteğinden gideriz. Dağları takip ederiz. Acelemiz yok ya, kaç gün olursa olsun!

– Dışarı nasıl çıkacağız? Gece koğuştan da çıkamayız.

– Tuvaletlerin dereye akan ayakları, hendekleri, kanalı var. Hendeklerin içinden yatarak dışarı çıkabiliriz.

– Tamam, tamam. Yarın plan yaparız. Bir duyan olur şimdi. Çalışırken konuşursak, çekiç sesinin gürültüsünden kimse duyamaz.

İki arkadaş kısa zaman sonra planlarını yapıp uygulamaya karar verdiler. Ay ışığının olmadığı, yoğun karanlığın hâkim olduğu akşamın gece yarısına doğru bir anında Nubar, kalkarak, “Nöbetçi, tuvalete gitmem lazım. Kapıyı açar mısın? İshal olmuşum galiba” dedi. Nöbetçinin, “Ne ishali be! Ne dokunmuş olabilir ki?” sorusuna, “Akşam yediklerimizden olabilir ya da üşütmüşüm. Bulgur çorbası gibi bir şey verdiler akşam. Biraz da ekşimiş gibiydi sanki” diye cevap verdi. Bir yandan da eğilmiş, elleriyle karnını tutuyordu. Sonunda nöbetçi ikna olup “Tamam, tamam, geç haydi oyalanma” dedi.

İki dakika sonra bu sefer Raffi geldi kapıya:

– Nöbetçi, nöbetçi, tuvalete gitmem lazım. İshal oldum galiba.

– Ooo, sen de mi be! Geç haydi. Oyalanmayın bak...

– Ne oyalanması arkadaş. İshal bu. Hemencek kurtulunmaz ki, biraz beklemek ister.

Nubar tuvalet kanalının kenarında çömelmiş vaziyette bekliyordu Raffi’yi. Yanında getirdiği taş tarama çekiciyle çitin altındaki toprağı biraz kazmıştı. Sırt üstü vaziyeti alıp ayaklarını uzatarak sıyrıldı dışarıya. Raffi de aynı pozisyonda takibe koyuldu. Kanal içinden sürüne sürüne, yaklaşık 100 metrelik bir mesafe kat ederek ırmağa ulaştılar. Zaten tuva-

let kokusundan rahatsız olan nöbetçiler genelde sırtları dönük vaziyette, biraz da uzakta dururlardı. Bu durum iki arkadaşında işini kolaylaştırmıştı. Sonunda ırmağa girerek sessizce uzaklaştılar Sansa Amele Taburu'ndan. Bazen ırmak kenarından, bazen suyun içinden sabaha kadar Erzurum yönünde ilerlediler. Takip eden, peşlerinden gelen de yok gibiydi.

Yorgunluktan bitip tükenmişlerdi adeta. Irmağın karşı kıyısına, batı yakasına geçmek gerekiyordu artık. Nubar, birkaç adım attıktan sonra suyun derinliği boyunu aşmaya başlayınca kendini kaybetti birden. Yüzmeyi de bilmezdi ki. Canından bıkmış gibi bıraktı kendini suyun merhametine. Ölmek istedi birden. Batıp çıkıyor, her batışında su yutuyordu. Suyun yüzüne çıktığı her defasında kader arkadaşı Raffi'nin çığlıklarını da duyuyordu. "Kendime niye kıyayım ki? Osmanlı mı verdi benim canımı?" diye geçirdi aklından ve yaşamaya karar verip boğulmamak için mücadele etmeye başladı. "Kollarını ve ayaklarını sallarsan suda boğulmaz, dibe batmazsın" diye duymuştu arkadaşlarından. Öyle yaparak, çabalaya çabalaya karşı kıyıya ulaştı. Raffi çekip çıkardı kıyıya, sarıldılar birbirlerine. Dinlendiler çimenlerin üstünde ıslak giysilerinin içinde.

Gün ışımak, aydınlanmak üzereydi. Nubar, "Artık yolu, ırmağı terk edelim. Dağlara yönelelim. Düzlüklerden, ovalardan geçmeyelim. Dağlarda, ormanlık alanlarda yüksek bir yerde saklanınız" dedi. Raffi, hâlâ korkuyordu, "Bizi yakalayabilirler mi Kamil?" diye sordu: "Yok bee, işlerini güçlerini bırakıp bütün askerler, bütün Teşkilat-ı Mahsusa peşimize mi düşecek? Hem artık bizi bulamazlar. Dağlarda beni kimse bulamaz. Çok yattım, saklandım kovuklarda. Korkma sen."

Ortalık aydınlanmadan kuzey istikamette gözüken dağlık ve ormanlık alana daldılar. Sabahın olmasının üstünden üç dört saat geçmişti. Etrafı gören güvenli bir tepede, güne-

şı görecek, güneşe bakacak bir kaya buldu Nubar. Soyunup, hala tam olarak kurumamış elbiselerini yerdeki dalların üstüne serdiler. Kuru ot ve yaprak toplayıp kendilerini tamamen sardılar, derin bir uykuya daldılar otların içinde. Akşam karanlığı yaklaşırken uyanıp artık iyice kuruyan elbiselerini giydiler. Nubar, ayağındaki çanğı atmaya karar verdi:

– Ben şu çanğı buraya bırakacağım, hem zaten altları yok.

– Yapma Kamil, hiç olmazsa ayaklarının üstlerini korurlar. Hem sen bu torbayı ne yapacaksın? İçinde ne var onun?

– Kullandığım takımlarım var. Çekiç, tarak, köşe gönyesi. Çekicin biri sivri uçlu. Lazım olur bana bunlar. Sen niye almadın malzemelerini?

– Gerek yok. Nasıl olsa yaptırırım tanıdığım demircilere, körükçülere. İyi ki fark etmedi nöbetçi elindekileri.

– Fark edemezdi ki. “Karnım burktu diye” eğilmiştim. Sen iyisin, bizim oralarda körükçü falan yok. Köye götüreceğim bunları.

Akşamın karanlığında batıya ilerlemeye başladılar. Dere-leri, vadileri takip ettiler. Geceleri mağaralarda, sıradan insanların erişemeyeceği sarp yamaçların çukurlarında, kovuklarında üzerlerine çalı çırpı çekerek gizlendiler. Orman- da, dağda var olan her türlü yabani meyveyi, bitki köklerini, yemişleri, mantarları topladılar. Gündüz gördükleri tarla kenarlarındaki armutları, elmaları topladılar gece vakti. Ekin tarlalarından buğday başaklarını alıp taşla ezerek öğüttüler. Değirmenden pişmiş çörek veya çökelek çaldılar. Böyle böyle geçen bir ayın sonunda Şebinkarahisar’a ulaştılar. Kasabayı gören bir tepede, ormanlık arazide oturdular, karar vermeleri gerekiyordu: Ya ayrılıp herkes kendi yoluna devam edecek veya nereye gideceklerse beraber gideceklerdi.

Raffi:

– Ben bu kasabayı duymuştum, Ermeniler otururdu burada.

Nubar:

– İstersen benimle gel. Benim yerim yurdum var. Öz kardeşim, bacım zaten yok. Beraber yaşar gideriz. Sana da bir ev yaparız. Evlenirsin...

– Gelemem Kamil, ailemi Afyon'da bıraktım. Beni zorla ta Erzurum'a getirdiler. Onları dört yıldan beri çok özledim. Kardeşlerim orada.

– Ya ailen teşkilatçılar tarafından, çeteler tarafından öldürülmüşlerse?

– Zannetmem. “Müslümanlığa geçmeyi kabul ederiz” diyordu babam. Çok zorda kalmışlarsa böyle yapmışlardır. Biz burada ayrılısak iyi olur. Kismet be Kamil.

– Nasıl gideceksin? “Çok uzakta” diyordun Afyon.

– Olsun, denemeliyim. Öleceksem yolda ölürüm. Sivas üzerinden, Yozgat'tan, Kırşehir'den, Tuz Gölü'nün oradan geçerim. Oradan zaten yakın Afyon.

– Kaç ayda geçersin Afyon'a? Yolda telef olma bari.

– Olmam olmam, senden çok şey öğrendim. Onları aynen uygularsam hiçbir şey olmaz bana. Karlar bastırmadan önce aileme kavuşurum herhalde. İki ay bulur ama sanırım.

– Çok üzgünüm Rafet. Yapacak bir şeyimiz yok. Kaderimiz böyleymiş. Hayırlar, uğurlar olsun!

Kucaklaştılar, öpüştüler, koklaştılar, oturup hüngür hüngür ağladılar. Adreslerini tarif ettiler birbirlerine. Akşam olunca da ayrıldılar evlerine ulaşabilmek için.

Şebinkarahisar'dan kuzeye, yaylalara sapıp, Aksu köyüne oradan da ırmağın akışını takip ederek Kızıлтаş'a geldi Nubar. Artık buralar bildiği, tanıdığı bölgelerdi. Kızıлтаş'ın kuzeyindeki dik yamaçlı ve ormanlık alanı geçerek Hapan'a oradan da kendi köyü olan Yuva'ya ulaştı. Sabahın gün ışıkları altında Kazaskeroğlu Ali Ağa'nın yığma kütük evinin kapısına geldi. Hayvanların, tezeklerin, yünlerin, çam ağaçlarının kokusunu içine mutlulukla çeken Nubar, heyecan için-

de vurdu kapıya. Hem vuruyor, hem de sesleniyordu “Kerime, Ayşe Anaaa, Ali Babaaa” diye. İçeriden gelen “Kim o?” sesine “Benim, Kamil” cevabını verince bir çığlık, bir feryat koptu. Koşarak kapıya geldi üçü de, kapıyı açarak sarıldılar, koklaştılar. Dört insan kafası birbirine kaydadı, tek vücut oldular adeta. İçeri girdiler.

Evin ortasında ateş yanıyor, önünde de kahvaltı sofrası duruyordu. Nubar’a da bir şeyler hazırlamaya girişti Kerime. Nubar, ana babasının ortasına oturmuş hasret gideriyordu heyecanla. Ali Ağa, “Anlatma oğlum. Önce karnını doyur, banyo yap, yat, uyu sonra konuşuruz. Hayırlısıyla bitmiş ya askerliğin, geldin ya sağ salım” deyince ancak “Hee, bitti baba” diyebilirdi Nubar, “Kaçtım” diyemedi bu lafın üzerine. Nasıl olsa sonradan anlatırdı, öğrenirlerdi.

Nubar’ın askerliğini bitirip geri geldiğini tüm köy halkı duymuş “geçmiş olsun” dileklerinde bulunmuşlardı. Nubar için en zor olan “Diğer çocuklara ne oldu?” sorusuna cevap verememiş olmasıydı. Sadece “Onları benden ayırıp cepheye götürdüler” diyebilirdi. Henüz hiçbirini geri dönmemiş ve hiçbirinden de haber ulaşmamıştı köye. Ali Ağa da çok mutluydu Nubar’ın dönüşüne. Artık yalnız olmayacaklardı. Çünkü diğer oğlu Genççağa’dan da hiçbir haber alamamıştı gitti gide, Topal Osman’ın çetesine asker yazıldı yazılalı.

Mutlu günleri, akşamları olmaktaydı artık. Nubar anılarını anlatıyor, yüksek sesle kahkahayla gülüp duruyordu. Bir yandan da gelmekte olan karakışa hazırlık yapıyorlardı.

1921 yılının Aralık ayında soğuklar, fırtınalar etkinliğini artırmış, dağların tepelerinde karlar kalıcı bir şekilde kendini göstermişti. Köyün içinde sürekli 15-20 santim kar oluyordu. Bir gün akşam namazından sonra, işlerin güçlerin bitirilmiş olduğu saatlerde Ali Ağa’nın kapısı vuruldu. Kapıyı Nubar açtı ve içeriye buyur etti gelenleri. Ancak gelenlerden pek de memnun olmamıştı. Köyün Soğuk Pınar mevkisinde

oturan Kazık Ahmet ve hanımıydı gelenler. Hoş beşten sonra Kazık Ahmet oğlu Osman'a istedi Kerime'yi. "Hayırlı olsun" denilip söz kesildi. Belli ki, daha önceden konuşulmuş müsaade istenmişti Ali Ağa'dan. "Kerime'nin de haberi var demek" diye düşündü Nubar: "İstemeseydi, itiraz eder, surat yapar, terslerdi gelenleri." Hiç sesini çıkarmadı, dinledi konuşmaları suratı asık asık. Sadece kızgınlıkla baktı Kerime'nin gözlerine. Bunu fark eden Kerime ise sevinçli ve mutlu olduğunu hiç mi hiç göstermedi, duygusuz tavırlar sergiledi durdu.

Tanıyordu Nubar o adamı. Yaşça biraz büyük sayılırdı. Babasından dolayı ona "Kazık Osman" derlerdi. Pek konuşmazlardı, gülmezlerdi, suratsız, biraz da tembel insanlardı. Boyları, hareketsizlikleri ve yavaşlıkları yüzünden böyle bir benzetmeyle, "Kazık" lakabıyla anılmaktaydılar.

İki üç gün geçince dayanamadı sordu Nubar, Kerime'ye:

– Sen nasıl razı oldun böyle bir adamla evlenmeye? Ayrıca yaşı da var.

– Aman, evlenip de ne olacak ki? Ha o olmuş, ha bu olmuş. Aşık olacak değilim ya. Herkes gibi benim de evlenmemi istiyor babam. Sen de geldin askerden. Yalnız da olmayacaklar.

– Bak Kerime, benimle evleneceksin, başkası alamaz seni.

– Olmaz Kamil, önceleri de konuştuk. Beraber büyüdük seninle.

– Ne olacak yani, hiç amcasının, teyzesinin, halasının kızlarıyla, oğullarıyla evlenenler olmuyor mu?

– İyi de ben seni koca olarak istemiyorum işte. İstemiyorum!

– İleride istersin belki. Ben o adamın evini, ocağını yakarım. Seni kim isterse öldürürüm onları. Bunu da böyle bil. Babanla konuş, vazgeçsin sözden mözden.

– Sana ne be! Ayrıca babam bana hiç sormadı ki, isteyip istemediğimi, diyemem ben.

– İyi, sen bana şunu söyle, bu adama aşık mısın, istiyor musun onu?

– Yok be! Yüzünü bile görmedim ki, ne aşık olması?

– Tamam, iyi o zaman. Bilirim ben ne yapacağımı.

O günden sonra pek detaylı konuşmadılar bu konuyu. Arada sırada kendi aralarında ufak çaplı tartışmaları oldu ama üzerinde pek durmadılar, günlük işleriyle ilgilendiler. Uzun kış gecelerinin başlarında kendi geleceğiyle ilgili konular açtı Nubar. Genççağa'nın bir gün eve geleceğini, evleneceğini, bu yüzden kendisinin bir eve ihtiyacı olduğunu, yuva kurmak istediğini söyledi Ali Ağa'ya. Ali Ağa hak verince, üç ay ormandan kütük kesme işiyle uğraştılar, istiflediler öbek öbek. Hiç oturmasa bile Kılıçoğlu Halil'in kendisine miras bıraktığı yerlerde, tarlalarda zilliyetini devam ettirmek, yangınla kül olmuş evininin temelleri üzerine yeniden bir ocak var edebilmekti Nubar'ın hayattaki tek isteği. Kerime de bu ocağın ateşinde bulgur, arpa, buğday, pancar çorbası pişirecek, yufkalar açacaktı... Her fırsatta Kerime'ye anlatıyordu hayallerini. Her defasında da azarlama işitiyordu. Ali Ağa ve Ayşe Ana da farkındaydılar durumun. Ama Kerime'nin istemediğini bilmekte, hissetmekte, görmekteydiler. İçleri pek huzurlu değildi bu sebepten.

Karlar erimeye, ortalık yeşermeye, sıklıkla güneş yüzünü göstermeye başladı. Mayıs ayının ilk gecelerinden birinde Kazık Ahmet'in kütükten eski evini alevler sardı. Nubar, Gran Baş'ına oturmuş evden yükselen, geceyi aydınlatan yangını büyük bir zevkle seyrediyordu. Mahalleli, köylü bakraçlarla, sitillerle, kazanlarla koştu ama yanan evin yakınlarında herhangi bir su kaynağı olmadığından başaramadılar yangını söndürmeyi. Sabah olunca insanlar tekrar yangından geriye kalanları toplamaya, ihtiyaçlarını tespit etmeye gittiler ama Nubar evde kaldı. Kerime'nin "Sen niye gitmiyorsun? Evi sen yaktın değil mi?" sorusuna, "Evet, ben yaktım. De-

dim sana. Yine yakarım, adam da öldürürüm. Bu böyle” diye cevap verdi Nubar. Kerime pek önemsemedi, pek umursamadı Nubar’ı. Sadece “İyi aferin, çok güzel iş yapmışsın” dedi. Zaten çok geçmeden araştırma-soruşturma başladı insanlar arasında. Çoğunun düşüncesi “Kamil yapmıştır” şeklindeydi. Bir akşam Ali Ağa, Kamil’i karşısına çekti:

– Oğlum biraz buralardan uzaklaşsan iyi olur. Herkes senden biliyor yangını. Başına bir şey gelsin istemem. Zaten kimsemiz kalmadı.

– Zaten ben yaktım baba.

– Oğlum niye yaktın?

– Kerime’nin Kazık Osman’la evlenmesini istemiyorum. Daha önceden haber göndermiştim onlara. Anlasınlar ne kadar ciddi olduğumu.

– Ya onlar da bizim evi yakarsa?

– Hele bir denesinler, topunu temizlerim onların.

Bunun üzerine uzun uzun konuşup, öğüt verdi Ali Ağa. İnsanlıktan, can yakmamaktan, başkalarına zarar vermemekten, her sorunun iyilikle güzellikle halledilmesi gerektiğinden bahsetti. Nubar hâlâ biraz öfkeliydi:

– Sen istersen biraz uzaklaşıyım buralardan, onlardan korktuğum için değil. Ama tek bir isteğim olur sizden.

– Söyle bakalım.

– Söz kesme işinden cayacaksınız. Benim rızam olmadan Kerime’yi kimseye vermeyeceksiniz.

– Tamam, tamam. Hele bir aradan zaman geçsin. Ben yine de “Kamil yapmamış” derim herkese. İnandırmaya gayret ederim. Hanım, yatağın arasındaki şu tabancayı bana getir.

Ayşe Hanım yan odadan tabancayı getirip kocasına uzattı. Ali Ağa:

– Bu tabanca yanında bulunsun. Yağlanmış temizlenmiştir. İçinde yedi mermi var. Ne olur ne olmaz, belinde bulunsun!

– Sende başka tabanca var mı? Tüfeği her yerde omzunda taşıyamazsın!

– Var, var. Bir tane daha var bende. Artın amcanla alışveriş yaptığımız günlerden kalma. Yolda, izde, dağda, taşta, gece, gündüz silahsız gezilir miydi bu dağlarda? Yarın sabah Dereli yolundan Giresun'a gidersin. Oradan gemiyle Ünye'ye geçersin. Biraz yol parası da veririm sana.

Ertesi sabah, günün ilk ışıklarıyla beraber, tabancasını azık ve giyecek torbasına sokarak yollara düşrüyaya olarak. İki günün sonunda Trabzon-Samsun seferini yapan vapura bindi. Akşamüzeri Fatsa İskelesi'ne yakın mesafede duran vapurdan, aktarma sandallarına binip karaya ulaştıktan sonra tekrar Ünye istikametine doğru yaya olarak yürümeye başladı. Gece yarısı olmuş, yorulmuştu da. Cöreği Kızılcakeşe köyünün Ketenıslah Mevkisi'ne geldiğinde yolun üst kısmındaki düzlükte tuğla ocaklarında çalışanların kaldıkları çit örmeli kulübenin içine girip uykuya daldı.

Sabah insan ve hayvan sesleriyle uyandı Nubar. Kapıyı açıp dışarı çıktığında, bir çift öküz, birkaç inekle kulübeye yaklaşan kadınlı erkekli insanlarla karşılaştı. Tanımıştı bu insanları. Köyün merkezinde oturan Co Osman ve Galek Mehmet'ti bunlar. Yanlarındaysa kendi yaşlarında Hurşit, kızları Zübeyde, Zekiye ve Çamaşlı Esmeyde vardı.

Co Osman:

- Ooo Kamil, bu gece burada mı kaldın?
- Evet Osman Dayı. Giresun'dan geldim de.
- Neredeydin bu zamana kadar?
- Askerdeydim Erzurum'da.

Galek Mehmet:

- Şükret haline. Ölmemişsin yaşıyorsun. Bizim köyden askere gidip, geri dönmeyen çok var.
- Kim bunlar Mehmet Dayı?
- İşte Zübeyde ile Zekiye'nin babaları ve kardeşi; Hurşit ve

oğlu Ali beraber askere alındılar ve daha dönmediler.

– Nereye gittiler ki?

Co Osman:

– Ah oğlum, kimse bilmiyor. Bize de bir şey demediler ki. “Yemen’e gitti” diyorlar. “Sarıkamış’a, Kafkasya’ya gittiler” diyorlar. Neredeyse 4-5 sene olacak. Hiçbir haber yok.

– Ben tanıyorum Hurşit Dayı’yı. Ali’yi de tanırım. Oynardık Ali ile yukarı köyde.

Co Osman:

– Tanırsın tabii.

Zübeyde, kardeşi Zekiye ve Esme teker teker “hoş geldin” dediler Nubar’a.

– Hatip ne oldu? Yaşıyor mu?

Zübeyde:

– Duruyor, duruyor. Durmaz mı o domuz? O değil mi babamla kardeşimi aynı anda askere aldırın?

Galek Mehmet:

– Senin Fahriye, Şevki ile evlendi, çocukları bile var.

– Aman, varsın olsun! Ben zaten gıcıklık olsun diye öyle davranmıştım.

– Yeni bir çobanı var. Çamaşlı bir çocukmuş.

– Onun için gelmedim ki! Davutoğlu Murat’ın çobanı nasıl? Haberiniz var mı?

Co Osman:

– Öldü o oğul. Sıtmaya yakalanmış garip. Murat’ın da başka çobanı var ama adını bilmiyorum. Bugün Zübeyde ve Zekiyeler’e çift süreceğiz. Bize yardım edersen, akşama da bize gideriz, kalırsın bizde misafir olarak.

– Sağ olun Osman Dayı, ben Kaşifoğlu Mustafalar’a gideceğim.

Galek Mehmet:

– Sen bilirsin oğlum. Bir ihtiyacın, bir sıkıntın olursa her zaman yanımıza gelebilirsin. Yardımcı oluruz sana.

Teşekkür edip uzaklaştı Nubar. Sabahın ilk saatleri olduğundan evdeydi Kaşifoğlu. Hoş beş ettikten sonra sofraya çorba içmeye davet edildi Nubar. Ayşe Hanım, memnun görünüyor, elinden geleni yedirmeye,içirmeye çalışıyordu. Askerliğini anlattı uzun uzun. Sansa Amele Taburu'nda olanlardan, yaptığı taş binalardan, köprülerden, hamamlardan, fırınlardan bahsetti durdu. Kaşifoğlu, "Yaşını almış olgunlaşmış, bayağı da ehliyetli usta olmuştur herhalde" diye düşünerek laf açtı:

– Kamil, madem geldin, buradasın bir şey isteyeceğim senden. Benim ve diğer ailemin de doğru dürüst bir eve ihtiyacımız var. Yapabilir misin?

– Ooo, Mustafa Dayı, övünmek gibi olmasın ama güzel bir ev yaparım sana. Köye de örnek olur hem. Yalnız yardımcım, amelem kim olacak? Kolay değil bu işler.

– Yardımcı bulmak kolay. Evcek, çelik çocuk sana yardımcı oluruz. At var, öküz de var. Orman da var bende. Olmayan tek şey ustalık ve para. Bu iş için sana para ödeyemem.

– Mustafa Dayı, çok zor bir iş bu. Çok da uzun sürer. Hiç parasız olur mu?

– Para yerine bir yer, bir arazi vereyim sana. Kabul eder misin?

Nubar'ın aklına hiç böyle bir teklif, böyle bir durumu fırsata çevirmek gelmemiştir. Teklifi duyunca geleceğine dair bütün beklentileri, hayalleri değişiverdi. Bu köyde, denize yakın bir yerde araziye sahip olmak olağanüstü bir durumdu kendisi için. Ayşe Hanım da üsteledi:

– Haydi be Kamil, yardımcı ol işte bize. Senin için de iyi olur. Sen de bizim bir oğlumuz sayılırsın. Hatipler'e falan da benzetme bizi sakın. Kandırma, yalan olmaz bizde.

Kaşifoğlu:

– Kabul edersen hemen gidelim, yeri sana göstereyim. Yarısı ormanlık, yarısı çalılık çitilik. Temizlenmek istiyor.

– Yok Mustafa Dayı, sizleriseverim. Çok iyiliğinizi gördüm, çok ekmeğinizi yedim gizli gizli. Güvenim tamdır size. Yalnız nerede bu yer?

– Ormanköy tarafında, Kölemen’de. Karaağaç Yanı denilen bir muhit var, orada.

– Biliyorum orayı. Güzel bir yer. Olur ama ben nerede yatacağım, ne yiyip, ne içeceğim?

Ayşe Hanım:

– Bizimle yer, içer, yatarsın. Allah ne verdiyse paylaşıyoruz. O konuyu merak etme.

– O yerin tamamı benim olacak değil mi? Açık konuşalım da.

– Orası çok büyük bir yer be Kamil. Sonra herkes bana güler, alay eder. Gel, yarısını sana vereyim, anlaşalım gitsin işte. En az 15-20 dönüm yer olur. Az da sayılmaz ki.

Ayşe Hanım:

– Haydi be Kamil, kabul et işte. İyi teklif sayılır bu. Hatırmız için olsun. Haydi kabul et!

– Tamam, kabul ediyorum. Ama yeri göreyim, sınırını göster bana. Kazık, sal falan çakalım. Benim olduğu belli olsun. Herkes bilsin. Olmaz mı?

Ayşe Hanım:

– Olur, olur. Kahvaltıdan sonra gidersiniz Mustafa’yla.

Kahvaltıdan sonra Kölemen’deki Karaağaç Mevkisi’ne gittiler. Kaşifoğlu Mustafa, İncirlik Deresi’nden itibaren sırttaki yola kadar olan araziye gösterdi Nubar’a. Taşlıtarla ve Terzioğlu Dağı denilen bölgenin arasında kalan yeri burası.

– Hangi tarafı istiyorsun? Buranın yarısını sana vereceğim.

– Taşlıtarla tarafı olsun. İki tarafında yol var, alt kısmında da dere akıyor. Burasını isterim.

– Tamam o zaman. Bu yeri ikiye bölelim.

Ellerindeki girebilerle çalılıkları kesip sınır belirlemeye çalıştılar. Meşe fidanlarını keserek kazık oluşturdular,

çit kolları kestiler. Çit kollarını, uzun sırkaları tevek ve sarmaşıklarla seyrek aralıklarla diktikleri bazı yerlere bağladılar. Önemli olan sınırın gözle görülür biçimde belli olmasıydı zaten.

O gün akşama kadar oturdular, sohbet ettiler, planlama yaptılar. Yeni yapılacak evin yerini keşfettiler, beğendiler. Ev inşa edilecek arazinin sol üst köşesinde, Püllü Yolu ile Kaşbaşı Yolu'nun kesiştiği noktada oldukça yeterli düzeyde sert taş elde edebilececek alan vardı. İhtiyaç duyulan malzemenin bu yerden temin edilmesi konusunda fikir birliğine vardılar. Ayrıca kırma ve şekil verme, yüzey temizleme işlemleri de burada yapılacaktı. Zaman ve emek harcamayı da kısıltacak, kızaklarla uzak yerlerden getirme zahmetine katlanmamış olacaktı.

Ertesi gün, komşuların da yardımıyla taş çıkarma işlemine başladılar. Yan tarafta, kırılan taşlara köşe vermeye başladı Nubar. Köşe oluşturmada, duvar örmede kullanılacak en önemli malzemeydi bunlar. O gün boyunca kırılan, damarlarından ayrılan taşlara şekil vermeyle uğraştı, çalışanlara talimat verdi. Makineden veya tornadan çıkmış gibi düzgün ve hatasız taş işçiliğini görenler hayranlıkla izliyorlardı Nubar'ı. Birbirlerine "Hakikaten ustaymış bu Kamil" deyip duruyorlardı.

Ara sıra kendi arazisine gezmeye gidiyordu Nubar. Ormanlık alan içinden düzgün kestane sırkaları ve kazıkları kesip kurumaları için istiflemeye bırakıyordu. Arazisinin kuzey tarafındaki sırt üstündeki uygun gördüğü noktaya çitten bir kulübe yapacaktı kendisi için. "Yerin varsa başında bir odan olacak veya etrafını kazıklarla çevireceksin" diye düşünüyordu. "Kazık" demek "hukuk" demektir, "zilliyet" demektir, "buranın bir sahibi var" demektir burada da, dünyanın her yerinde de. Kazığı yıkmak veya yerini değiştirmek adam öldürme sebebidir de aynı zamanda.

Yanına iki yardımcı alan Nubar hazırlanan, ölçölüp biçilen meyilli say taban üzerine yapılacak evin temel taşlarını yerleştirmeye başladı. Harç olarak deniz kenarından at sırtında getirilen kalın kumlarla söndürülmüş kireç karışımını kullanıyor, içine köyden toplattığı yumurta aklarını döküp, karıştırtıyordu. Duvarın köşe taşlarını birbirine kenetlenecek şekilde tırnaklı oyup, çıkıntı yapıp, kilitlenmelerini sağlıyordu. Bir kısa köşe taşının üstüne uzunca köşe taşları yerleştirir, bağlantı yapardı. Çevresindeki meraklı insanlar köşelerin yükselti dikliğinin eğik olup olmayacağını sormaktaydılar. Nubar da köşelere “şakul” tutacağını söylüyordu ama ortada şakul falan da yoktu. Sırf milletin merakını gidermek için “Şakul yaparım” diyordu.

Yakınlardaki Püllü Boğazı’nda beyazımsı ve yumuşak pur taşları bulunuyordu. Bunlara kesici aletlerle, çakıyla şekil vermek, yontmak oldukça kolaydı. Yumruk büyüklüğünde dikdörtgene yakın şekli olan pur taşını çakıyla yontmaya, topaç haline getirmeye başladı Nubar. Topaç şekline getirdiği taşın ortasını 20’lik dövme çiviyle delerek, uzun çırpı ipinin ucunu delikten geçirerek düğümledi. Dayanamayıp sordu Kaşifoğlu, “Sen bütün bunları nerede öğrendin Kamil?” diye.

– Dedim ya, üç yıla yakın Sansa Amele Taburu’nda çalıştım. Orada Ermeni arkadaşlar, dökümcüler “kum” kalıplarda böylesi şakuller meydana getirilerdi. Neler yapmazlardı ki! Su terazisi bile dökerlerdi kalıplarda.

– Su terazisi de ne?

– Yapılan binanın, evin tabanının veya zeminin düz olup olmadığını gösterir. Bize de lazım. Onu da yaparım.

– Nasıl yapacaksın?

– İki metrelik kalın söğüt dalını köşeli yontar, üst kısmını bıçakla oyar, içine su doldururum. Taban meyilli olursa su bir tarafta birikir. Taban düz olursa her iki başta da den-

geli ve eşit hizada durur. En güvenilir terazi su terazisidir. Benimkisi de böyle bir şey olacak. İşimizi görür, hata yaptırmaz bize.

Bir ay sonra Kaşifoğlu Mustafa'nın evinin alt kat duvarı bitmiş duruma gelmişti. Daha önceleri köylüler böyle bir işçilik görmemişlerdi. Zengin olanlar, ağalar, beyler, eşkıyalar evlerini Rum ustalara yaptırırlardı. Onlar da kalmamış, yok olup gitmişlerdi buralardan.

Son derece düzgün, hatasız hatasız bir taş duvar işçiliği çıkarmıştı Nubar ortaya. Sevmeye başlamışlardı Nubar'ı. Hatta Hatip bile. Ara sıra inşaata geliyor takılıyor, şaka yapıyor "Ulan Kamil, bilseydim senin böyle becerikli birisi olacağını kızımı sana verirdim be" diyip duruyor, Nubar da kahkaha atıyor, gülüp geçiyordu.

Yonga baltasıyla düzgün kestane kerestelerini dörtgen şekilde yontmaya başladı Nubar. Orta kalınlıktaki kütüklerin başlarına çentik atarak çırpı ipiyle düzgün düzgün çizgi işareti oluşturdu Kaşifoğlu Mustafa'nın yardımıyla. Günlerce çalıştılar beraber. Taban ve tavan dökmeleri, köşe direkleri, destekler, bölmede kullanacakları incelikte ahşap malzemeler oluşturdular. Soranlara "Ahşap iskeletli taş dolmalı olacak üst kat" diyordu Nubar. Ama tek ustanın çalışmasıyla uygun ve düzgün malzeme hazırlamak, üretmek zamanın uzamasına sebep oluyordu. "Olsun" diyordu Mustafa Ağa, "bu kışa zaten yetişmez, bahara doğru devam ederiz."

Eli pek hızlı değildi Nubar'ın ama yaptığı işlerde hiçbir hata izi gözükmezdi. Neredeyse elektrikli kereste atölyesi tezgâhlarından çıkmış gibiydi dökmeler. Yağmurlu ve karlı kış günlerinde, kendi yerinde kendi kulübesini yapmaya da başladı Nubar. Havaların soğumaya başlamasıyla köyün etrafındaki tepelerin üstlerinde hafif kar örtüsü kendini gösterdiğinde Kaşifoğlu Mustafa'nın yeni evinin duvarları tahta bölmeleri araları kireç harçlı küçük taş karışım-

larıyla doldurulmuş, taban ve tavan dökmeleri yerleştirilmişti; döşemeler ve çatının kaplanması bahar aylarına kalmış durumdaydı.

Kar yağışıyla geçen günlerde, kış aylarında tahta imal etmeye, çatı malzemelerini hazırlamaya karar verdiler. Nubar bir yandan da kendi kulübesini, kışı geçirecek, geceleri kalabilecek vaziyete getirmeye devam etmekteydi. On-on beş günlük bir çalışmanın sonunda, bir oda ve tuvaletten oluşan kendine ait meskeni tamamladı Nubar. Odasının ortasında ocağını, ateş yakılacak yerinin kenarına da ot döşөгünü serip mutluluk içinde dışarıdaki fırtınanın sesini dinleyerek uykuya dalıyordu. Yağmursuz, kar yağışsız günlerde kulübesinin alt kısımlarında ekilebilecek alan çıkarma, kırık kazma işiyle uğraşıyor, çıkan odun ve ağaç köklerini istifleyerek ihtiyacını gidermeye çalışıyordu.

Nisan ayının sonlarında Kaşifoğlu Mustafa'nın evinin inşaatı da bitti. Üç oda ve antreden, tuvaletten oluşan ailenin yaşam katının güzelliğı, mükemmelliğı hayranlıkla konuşulur, görölmeye gelinir olmuştu. Bağ, bahçesi, arazisi fazla ve kalabalık olan ailelerden iş teklifi almaya başladı Nubar. Gelen teklifleri kabul edemiyor, tek bir ustayla iş üretmek zor ve uzun olduğunu gördüğünden yanına ortak arıyordu. Bir sohbet esnasında Mustafa Ağa'ya sordu:

- Yakın veya komşu köylerde hiç usta yok mu?
- Var, Mırızoğlu Şükrü.
- Nerede oturuyor ki?
- Irmak içinde, su değirmenlerinin üst kısımlarında Ahmatlu diye bir mahalle var. Keş köyünün üst başlarında.
- İyi, yakınmış bize. Yakın sayılır yani. Nasıl biri?
- İyi bir insandır o da. Yumuşak huylu, ağır başlı, efendi biri. Anlaşacağınıza eminim.
- Gördün işte Mustafa Dayı, çabuk iş ilerlemiyor tek başına. Eli keser, çekiç tutan birisi daha lazım insanın yanına.

– Seninle tanıştıırım Mırzoğlu Şükrü’yü ama bir şartla: Benim büyük hanıma Kölemen’de bir ev yapmanızı istiyorum. İki hanım yan yana, aynı çatı altında sürekli kavga ediyorlar. Bıktım büyüğünden.

– Olur dayı, yaparız. Sen yeter ki iste.

– İyi o zaman, yarın sabah erkenden giderim Ahmatlu’ya. Beni sever, sayar. Olmazsa alır gelirim onu da.

Ertesi günün öğle vaktine doğru yanında bir atlı daha olduğu halde evine geldi Kaşifoğlu Mustafa, yanında getirdiği kişi Mırzoğlu Şükrü Usta’ydı. 40 yaşlarında, ince yapılı, ince yüzlü, zayıf, 1.75 boylarında, esmer, siyah saçlı biriydi Mırzoğlu. Tanışıp uzun uzun sohbet ettiler. Nubar’ın yaptığı evi inceledi dışarıdan, fark ettirmeden.

– Nerede öğrendin taş işlemeyi,ustalığı?

– Sansa Amele Taburu’nda yaptım askerliğimi. Üç sene Ermeni ustalarla beraber çalıştım. Aletlerimi de oradan getirdim.

– Vay be! Ermeni ustalarla çalışmak, onlardan bir şeyler öğrenmek şanstır. Belli çıkarmış olduğun işten. Ama ben de fena usta sayılmam hani.

– Öyledir mutlaka. Namın söylendiğine göre.

– Beraber çalışırım seninle.Tek olmuyor bu işte. Çok iş var bu köyde, Ahmatlu’da, Keş’te, Gölceğiz’de, Başköy’de falan. Çoğu insan kütük evlerde oturuyor.

– Çalışalım beraber Şükrü Usta ama benim Giresun’da biraz işlerim var. Düğün falan yapacağım, evleneceğim. Kendi köyüme de bir ev yapmam lazım. Bu sene çalışamayız yani.

– Olur, olur Kamil Usta. Acelesi yok. Ben buralardayım. Ne zaman “he” dersen beraber çalışırız. Ne zaman dönersen, Ahmatlu’ya gel, beni bul. Kime sorarsan sana evimi gösterirler.

Yemek yediler, sohbet ettiler, ikinci vaktine doğru evine gitmek üzere atına binerek uzaklaştı Şükrü Usta. Nubar’ın

durumuna anlayış gösteren Kaşifoğlu Mustafa Ağa da gelecek sene için beklemeyi, idare etmeyi uygun gördüğünü ifade etti. Böylece Kölemen'e yeni bir ev yaptırmayı ertelemiş oldu.

Yuva köyüne döndüğünde Ali Ağa'ya durumunu açtı Nubar. Ne olursa olsun Kerime'yle evlenecekti. Evlenene kadar evinin temelini üstüne yenisini inşa edecekti kütük yığma tarzıyla. Taştan da yapabiliirdi ama o kadar bekleyecek zamanı yoktu. Kerime'yle konuşmasını istedi Ali Ağa'dan. Ali Ağa kabul etti. Nubar'ın evde olmadığı bir sabah Kerime'yi yanına çağırdı:

– Kızım, evlilik konusunu konuşalım, karara bağlayalım, yaşın ilerlemekte zira. Ölene kadar bizlere mi bakacaksın?

– Sen nasıl istersen baba. Kiminle evlendireceksin beni bu sefer?

– Kamil seninle evlenmek istiyor. Başka da isteyen yok zaten. Kamil, elimizde büyüdü. Nedir, ne değildir biliyoruz, huyunu suyunu tanıyoruz. Ayrıca çalışkan çocuktur. Seni aç açık koymaz. Evlenmeniz de caizdir, mahsurlu değildir. Kardeş değilsiniz.

– Doğru söylüyorsun baba ama beraber büyüdüğümüz için pek gönlüm yok.

– Alışırırsınız kızım. Bak Ünye'de yer yurt sahibi olmuş. Daha da olacakmış. Bu dağ başlarında kalsan ne olacak? Ömür boyu yaylalarda gırtlı mı biçeceksin?

– Burada evi yok ki baba. Ben senin evinde oturmam evlenince. Utanırım el alemden.

– Kolay o iş. Bir ayda ev, ocak yaparız size. Malzemeleri hazır gibi zaten.

– Kardeşim Gençğa ne olacak? O ne der bu işe?

– Her aklıma geldiğinde burnumun direği sızlıyor kızım; öldü mü, kaldı mı Allah bilir! Benim ondan hiç umudum yok. Ölmeden seni de baş göz edeyim kızım.

– Olur baba. Sen uygun gördüysen ben de rıza gösteririm. Karşı gelmem sana.

Birkaç gün içinde söz kestiler aralarında komşuları, akrabaları toplayarak. En kısa zamanda da evleri yapılacaktı imce usulüyle, yardımlaşmayla.

Köydeki öküzleri toplayarak Gavur Yeri'nden, Sayın Yalak'tan kütük çektiler günlerce. İki ay içinde kabukları soyulmuş köknar kütüklerinin üst üste yığılması, dizilmesiyle bir oda bir antreden oluşan, bodrum katı ahır olan pırl pırl parlayan bir evleri olmuştu atık Nubar ile Kerime'nin. Bir yün yatak, birkaç tahta kaşık, iki bakır tencere, iki çanak verdi Ali Ağa kızına düğün ve evlilik çeyizi olarak.

Evinin etrafını ve Değirmen Boğazı'ndaki tarlasını ekip dikmeye başladılar. Ali Ağa, Nubar'a atını ve bir çift öküzlerini veriyordu sürekli. Çünkü hemen Ünye'ye göçemezlerdi. Orada ekip biçilecek tarlaları yoktu henüz. Birkaç sene buralarda kalmalıydılar. Olmazsa, Nubar gider gelirdi Ünye'ye. Ormandan tarla çıkarmadan, ekilip dikilecek açık alanları olmadan göçmek olmazdı Cöreği Kızılcakese'ye. Öyle de yaptılar. Bir gün Nubar, Kerime'ye seslenerek öküzleri alıp gelmesini istedi.

- Öküzleri ne yapacaksın? Elimizde olan yerleri ektik ya.
- Bu yerler az. Yetmez bize. Bu kış ölürüz yoksa.
- İyi de kimin yerini ekeceksin? El sana yerini, zilliyetini ektirir mi?
- Sen al da gel. Bir yer kestirdim gözüme.
- Neresi orası? Bana da söyle.
- Gavur Yeri'nin içinde, dere kenarında boş bir yer var. Çayırılık. Orayı süreceğim.
- Orası Türkmen Ağa'nın ya! Öldürür seni sonra.
- Ölmeden önce ben de onu öldürürüm. Sen git öküzleri al da gel.

Çaresiz öküzleri alıp getirdi Kerime. Bir çuvala kuru ot

doldurdu Nubar. Tabancasını da beline takarak yola çıktı. Gavur Yeri'nin ortasındaki çayırılığa geldiğinde başladı hemen sürme işine. Türkmen Ağa, Bektaş Yaylası'nın doğu yamaçlarındaki Melense köyünün Eneet mıntıkasına yerleşmişti Ermenilerin yok edilmesinden sonra. Ermenilerden kalma her yer, her ev ona ve sülalesine aitti artık. Uzaktan bakıldığındaaysa Gavur Yeri net bir şekilde görünmekteydi. Öğleye doğru Türkmen Ağa, yanındaki korumalarıyla derenin karşı kenarına geldi at üstünde. Atlıların geldiğini gören Nubar tabancasındaki yedi fişegin birini namluya sürek öküzlerin arkasına geçti. Türkmen Ağa, Nubar'ın siper aldığını gördü ve niyetinin bozuk olduğunu anlayıp onunla konuşmaya başladı.

- La Kamil, sen ne yapıyorsun burada?
- Görmüyor musun, çift sürüyorum.Ekeceğim burayı.
- İyi de buranın bana ait bir yer olduğunu bilmiyor musun?
- Biliyorum. Burası senin değildi ki zaten. Ermenilerin yeri-ydi buralar. Her yeri sen gabizlemiştin (gasp etmişsin).
- İyi de insan bir gelir sorar. İzin ister.
- İyi de ağam, ben seni bulana izin alana kadar açlıktan ölürüm bu sene. Evlendim, evim yurdum var artık.

Atın üstünde "of puf" etti Türkmen Ağa. "Olur" dese ne olacaktı? Otoritesi ne olacaktı? "Olmaz" dese çatışma çıkacaktı... "Yahu sen hiç benden korkmaz mısın?" diye sordu. "Ne korkacağım ağam? Ölümünden öte köy mü var?" cevabını alınca, homurdanarak "Tamam, tamam, haydi burası da senin olsun" diyerek uzaklaştı dere kenarından.

Akşam eve dönüp sofraya oturdu Nubar. Akşam çorbasına arpa yufkası doğrayarak, ortak çanaktan kaşıkladıkları karalahana yemeği hayatının en tatlı, en lezzetli aşı olmuştu birden. Kerime'nin sorduğu sorulara büyük bir coşkuy-la, yüksek sesle cevap verip, anlattı da anlattı, kahkahalarını yaydı tavansız kütük evin içine.

O günden sonra Nubar'ın yaptığı duyuldu köyde ve yaylalarda. Öyle ya, kolay değildir Türkmen Ağa'nın hüküm ve tasarrufu altındaki bir yerin, bir tarlanın ekilip biçilmesi. Sıradan birisinin başaracağı, cesaret edeceği bir iş hiç değildir. Artık bilinmesi gereken, dikkat edilmesi gereken şahıstır Nubar. Amcası Kılıçoğlu Halil'in Nubar'a bıraktığı tarlalara, ormanlara dokunmamak, sınırlarına tecavüz etmemek gerekmektedir. Tehlikeli ve korkulması gereken bir şahıs konumuna gelmiştir zira. Köylüler aralarında konuşurken "Adam askere gitti, ölmeden geri geldi. Kazık Osman'ın evini yaktı, Türkmen Ağa'nın elinden bir tarla, bir ormanlık aldı. Amcası Kılıçoğlu Halil'e çekmiş belli" deyip duruyorlardı.

* * *

Bir sabah Ayşe Ana elinde bir inekle kızı Kerime'nin yanına geldi. İneğin gebe olduğunu, yakında doğuracağını söyledi: "Sütsüz, yoğurtsuz olmaz ev. Baban sana gönderdi bu hayvanı. 'Baksın, yesin, içsin' dedi." Sevindi Kerime; biraz sabrederlerse bir inekleri de olacaktı demek.

Sonra ekin biçme zamanı geldi. Nubar, "Kerime, sen buraları biçer, toplarsın. Millet Galiser'e ekin biçmeye gidiyor. Ben de gideyim. Üç beş kuruş kazanırım. Bir at, bir tosun falan alırım belki" diyerek, üç beş arkadaşıyla beraber, omzunda tırpanı, heybesinde yufkası, kuru çökeleğiyle Galiser yolunu tuttu yayan. Bir ay sonra bir gün, ekinler biçilip, harman zamanı geldiğinde genç bir atın üstünde Toz'un başında görüldü Nubar. Atın peşine yularlarıyla bağlanmış iki tosun danayla beraber.

Ortalık sakinleşmiş, kış hazırlıkları tamamlanmıştı. Soğukların artması, kar yağışının her yerde görülmesi bekleniyordu. Rüzgârlı bir akşamın gece yarısına doğru keskin bir gaz kokusuyla uyandı Kerime. Yatağından fırlayınca kapı gi-

rişinden alevlerin ışığını fark etti. Çığlık atarak “Kamil kalk, bizi yakacaklar” diyerek ahşap, kütük dilme kapıyı açmaya çalıştı. Ama kapıyı bir türlü açamadı. “Dışarıdan bağlanmış” diye düşünerek oda eşiğinde bulunan sivri baltayı kapıp, yanan kapıyı parçalamaya koyuldu çabuk çabuk. Bu sırada tabancasının namlusuna mermi süren Nubar, küçük pencereden dışarıyı incelemeye başladı. Evin etrafında siper almış birilerinin varlığı hissedilmiyor, görülüyordu. İki dakika içinde kapıyı parçalayıp, alevlerin arasından dışarı çıktı Kerime. Alevleri söndürmeye, su atmaya devam etti. Nubar da, kapının girişine uzanmış, “siper almış” vaziyette merak etrafını kontrol etti. Kerime’nin, “Gel, gel, çık dışarı. Kimse yok etrafta” lafını duyunca dışarı çıkıp yardım etti Kerime’ye. Alevleri tamamen söndürdükten sonra kilim, ağaç dayadılar kapı boşluğuna.

Uykusuz geçen bir gecenin sabahında yeni bir kapı yapmaya başladı Nubar. Ama içindeki kin ve hırs elindeki yonga baltasının kusursuz işlev görmesine mani oluyordu. Akşama doğru kapıyı yerine monte etti. Yemeğe oturduklarında, Kerime’ye Ünye’ye gitmesi gerektiğini söyledi.

– Niye ki? Sence kim yakmak istedi bizi?

– Türkmen Ağa’nın işi. Güya beni korkutacak, benim şahsımda ahaliye, çevre köylülere gözdağı verecek. Bunun hesabını sormam gerek. Sen bu kış yalnız kalabilir misin burada?

– Kalırım, kalırım. Bazen anamlara giderim. Yiyecek ekmeğim olduktan sonra beni merak etme sen.

Ali Ağa’ya durumun söylenmemesi konusunda karara vardılar aralarında. Köyden başkalarına, başka akrabalarına da söylemeyeceklerdi. Soran olursa “Çalışmaya gitti Kamil” denilecekti. Yağmursuz, rüzgârsız bir gecenin başlangıcında belinde tabancası, heybesinde ekmeği Değirmen Boğazı’ndan Bektaş Yaylası’na ulaşmak üzere atına bindi Nubar. Gece yarısına doğru atının sırtından Melense’nin yamaçla-

rına bakmaya başladı. Kışın Türkmen Ağa'nın koyun sürüleri, büyükbaş hayvanlarının yiyeceklerini oluşturacak olan dört tane mereği aynı anda alev alev yanmaktaydı. Alevlerin gökyüzüne uzanarak çıkardığı yangının ışığı Köklük Deresi Vadisi'ni, Yuva'yı, Eneet'i, Ferooz'u aydınlatıyordu. Bekledi Nubar, acaba söndürebilir miydi bu yanan saman ve ot alevlerini, kurumuş köknar kütüklerini? Müdahale etmedi. Büyük bir zevkle merelerin kül oluşunu gözledi.

Bulancak'a indiğinde, iki kulplu kazan ve iki çanak satın alarak atının arkasına bağladı birer taraflı. En azından kışı Ünye'deki köyünde geçirecekti. Hiç olmazsa pancar çorbası pişirirdi kendine. Yağmurlu bir günün akşamında da nihayet çit kulübesinin önüne geldi. Bıraktığı gibi duruyordu her şey. Kulübenin önündeki çift çatallı meşe ağacının altına bağladı atını. "Bu hayvana da bir yer yapmak lazım" diye geçirdi aklından.

Kulübesinin içine girerek aceleyle orta yere ateş yaktı. Etraftaki ormanlık alandan üç tane uzun meşe sırıgı getirip ateş yanan yerin kenarlarını çakarak uçlarını birleştirdi, tevekle birbirlerine bağlayarak "sacayak" şekli oluşturdu. Sırıkların uçlarından ateşin tam ortasına gelecek şekilde bir tel sarkıtacak, kazanı da o telin ucuna bağlayarak yemeği pişirecekti.

Etraftan, çalılıkların içinden, mısır tarlalarının kenarlarından "cinek" otları biçti bir kucak ve hayvanın önüne koydu. Heybesindeki azığını yiyerek geçirecekti bu geceyi. Kendisi de, atı da yorulmuştu zaten. Sabah uyandığında Kaşifoğlu Mustafa Ağa'nın yanına gider pancar toplar, tuz, mısır unu da isteyerek geri dönerdi. Yanan ateşin ışığında çökekle arpa ekmeğini yedikten sonra ot döşeginin üstüne uzanıp derin bir uykuya daldı.

Sabah atına atlayıp Yeni Mahalle Yolu'ndan Mustafa Ağa'nın evine gitmek üzere harekete geçti. Sarıldılar, ku-

caklaştılar, hoş beş ettiler Mustafa Ağa ve hanımıyla. Öğleye doğru atına yüklemiş olduğu 60 kiloluk değirmenlik mısır yüküyle, pancar bağı yanında kulübesine döndü Nubar. Bugün olmazdı ama yarın sabah erkenden ırmak içindeki Delekler Değirmeni'ne götürüp öğütecekti mısırlarını. O gün akşama kadar kulübenin etrafındaki açıklık alanı kazmayı sürdürdü dikeceği pancar fidelerine yer hazırlamak için.

Değirmenin önüne geldiğinde değirmenci Sabri karşıladı Nubar'ı. Daha önceki yıllarda da zahra getirdiğinden tanıyorlardı birbirlerini. Pek düzgün konuşamazdı değirmenci, bu yüzden çevre köylüler kekeme anlamına gelen "Delek" derlerdi Sabri'ye.

– Hoş geldin Kamil. Atın da taymış daha. Yayladan mı getirdin?

– Evet Sabri. Giresun-Galiser'den satın aldım. Çok lazım oluyor bana at. Genç de daha. İdare eder gideriz işte.

– Hayırlı olsun. Kaşifoğlu'ndan da yer almışsın. Bizim köylü de oldun artık ha!

– Öyle oldu. Ev yaptım ona. Para yerine aldım yeri. Yalnız Mırzoğlu Şükrü lazım bana. Evini tarif edebilir misin?

– İrmaktan karşıya geç. Ahmatlu derler şu gördüğün evlerin olduğu yere. Ortada bir yerde onun evi. Sorarsan gösterirler. Eğer bir yere çalışmaya gitmemişse evdedir. Zaten sen zahranı bugün alamazsın. Sıra çok var değirmende. Ancak yarın akşama doğru alırsın. İki taş sürekli dönüyor ama yetiştiremiyorum işte.

Delek Sabri'nin tarifine uyarak, görünen yoldan Ahmatlu'ya ulaştığında Mırzoğlu Şükrü'nün evinin önüne geldi. "Şükrü" diye seslendiğinde, hanımı çıktı dışarıya. Evde yoktu Şükrü Usta. Bir komşusuna ambar yaptığını öğrendi. Tarif alıp, keser sesinin geldiği istikamete yönünü çevirerek ilerledi Nubar. Tek katlı, dolma tekniğiyle inşa edilmiş küçük bir evin yakınına, eğimli bir toprağı kazıp düzleştirilmiş

temel yerindeki temel taşları üstüne iri kestane kütüklerini birbirlerine bağlayarak direkleri oturtmuştu Şükrü Usta. Nubar'ı görünce de sevindi "bana yardımı dokunabilir" diye. Kendisine yardım edenlere, iş sahibine tanıştırdı Nubar'ı: "İşte Kızılcakeşe'ye yerleşen, sizlere bahsettiğim usta bu."

– Kamil gel, şu ambarı bitirelim. Yardım et bana. Gölceğiz köyünden Mıstığın Emir Ağa'ya bir ev yapma sözü verdim. Gel, beraber olalım. Üç beş de para kazanırız. Varlıklı birisidir Mıstığın Emir.

– Bana uzak mı çalışacağımız yer?

– Yok, yok. Buraya yakın. Delek Değirmeni'nden yukarıya gideceğiz, ırmağı takip ederek. Ev yeri, ırmağa yakın zaten. Sanırım atın da var. Atlarla sabah gider, akşam geliriz.

– Olur o zaman. Sen uygun gördüysen mesele yok.

– Yarın gel de şu ambarı beraber bitirelim o zaman. Malzemelerini, keserini, çekicini, baltanı da getir.

On beş gün içinde ambar inşaatını tamamlayıp, Gölceğiz'e gitmeye başladılar her gün. Bahara kadar bitirme kararı aldılar Mıstığın Emir'in evini. Yağmurlu günlerde evde kalacaklar, güneşli ve bulutlu günlerde de her gün Gölceğiz'de olacaklardı. Yağmursuz günlerde, bütün kışı çalışarak geçirdiler hiç ara vermeden. Bahar geldiğinde bitmişti Mıstığın Emir'in yeni evi. Çalışma esnasında bir sürü yeni iş teklifleri de aldılar. Hepsini sıraya koydular ama Nubar "Öncelikli sırada Kaşifoğlu Mustafa var" dedi arkadaşı Şükrü Usta'ya. Öyle de yaptılar. Mustafa Ağa'nın ilk eşi ve çocukları için Kölemen Mahallesi'nde yeni bir ev inşaatına başladılar hemen. Ancak 15-20 günlük bir izin istedi Şükrü'den Nubar, Yuva'ya gidip gelecekti. Ekim dikim zamanıydı ve merak ediyordu Kerime'yi.

At sırtında bir haftalık yolculuğun sonunda Yuva'ya ulaştı. İyiydi Kerime ama karnı biraz büyümüştü. Eşinin hamile olduğunu öğrenince sevindi, mutluluktan gözleri parladı.

Baba olacak, gerçek bir aile sahibi olacaktı. Adı, erkek olursa Hasan, kız olursa Şaziye olsun diye kararlaştırdılar. Anne-si babası olarak bildiği insanların ismiydi bu isimler. Erkek danaları da büyümüş, kocaman olmuşlardı. Yaşlarını geçtiklerinde enetecekler, öküz yapacaklardı tosunlarını. Türkmen Ağa'nın meraklerinin yakılması konusu da gündemden düşmüştü. Nubar'dan şüphelenmişler ama ona da hak vermişlerdi. Öyle ya içeride insan varken ev yakılır mıydı hiç! Türkmen Ağa'da "Boş verelim, kapatalım gitsin, düşmanlıkla bir yere varılmaz, sonu hayırlı olmaz" demişti Ali Ağa'ya.

Kerime'yle beraber ekin ektiler, ot biçtiler, patates diktiler yaylaktaki yerlerine. Mayıs ayının sonunda dönme vakti geldi Nubar'ın. Eşi hamileydi ama daha az merak edecekti geride bıraktıklarını. Çünkü kardeşi Gençğa da askerde ölmemiş, sağ salım eve dönmüştü yalın ayak, üstü çıplak: Topal Osman, Ankara'da Atatürk tarafından öldürtülmüş, çete mensuplarının canları bağışlanmış, evlerine dönmelerine izin verilmişti. İçine kapanık, pek konuşmayan, yalnız kalmayı tercih eden bir vaziyette dönmüştü Gençğa evine. Çayırılara, tepelere oturur, saatlerce uzaklardaki dağlara boş gözlerle bakar dururdu. Ankara'dan köyüne bir ayda yürüyerek ve ekmek dilene dilene gelebilmişti zira. Arada sırada "Şükrolsun, yaşıyoruz ya" derdi sadece.

1924 senesinin Mayıs ayı sonunda tekrar atına binerek Ünye'ye gitmek üzere, Değirmen Boğazı'nda gözden kayboldu Nubar. Cöreği Kızılcakeşe'ye gelen Nubar, bir akşam vakti Kaşifoğlu Mustafa ve Mırzoğlu Şükrü Usta'yla bir araya geldi, yapılacak ev üzerine konuştular. Ustaların ve işçilerin yemeğini Mustafa Ağa'nın ilk eşi Döndü Hanım yapacaktı. Mırzoğlu'na günlük yevmiye ödenecek, Nubar'ın ödemesi inşaatın bitimine bırakılacaktı. Özel konuşmalarında "Parasal durumum çok iyi değil, senin hakkını, emeğinin karşılığını arazi şeklinde öderim belki" demişti Nubar'a Kaşifoğlu-

lu Mustafa Ağa. “Karnım doyduktan sonra gerisi önemli değil, yer- sahibi olmak daha iyi” cevabını vermişti Nubar da.

İki gün sonra taş kırmaya ve ormandan kestane kütükleri kesip inşaat alanının kenarına taşımaya başladılar. Bütün yaz ve güz aylarında hiç ara vermeden çalıştılar. Ekim ayı geldiğinde Yuva’ya gitmek istedi Nubar ama Mustafa Ağa buna razı gelmedi, izin vermedi. Kara yağmurlar başlamadan, kış gelmeden evi bitirip Döndü Hanım ve ondan doğmuş çocuklarını yeni yerlerine yerleştirmek istiyordu. Bir kış daha aynı evde, aynı çatı altında, kavgayla, gürültüyle geçirmeye tahammül edemeyeceğini ifade etti Nubar’a. Çaresiz, bir kış daha kalacaktı yeni köyünde, yeni yurdunda. Kerime de hamileydi ama şimdi bırakıp gitse belki de arazisine yenilerini ekleyemeyecekti. “Anası, babası, kardeşi var yanında, bir kış daha ölmez ya” diyerek çatı dökmelelerini yerleştirmeye devam etti Nubar, aslında pek de huzurlu olmadan.

Kış soğuk yüzünü gösterdiğinde Döndü Hanım yeni yapılan evine yerleşmişti. Mırzozoğlu Şükrü Usta hak ettiği ustalığın karşılığını para olarak almıştı zaten Mustafa Ağa’dan. Şimdi sıra Nubar’daydı:

- Kamil, sana ödeyecek param kalmadı. İstersen geçen seferki gibi yine bir yer vereyim sana da ödeşelim.
- Olur ağam. Bu sefer nereyi vereceksin?
- İster Kölemen’den, ister Karaağaç yanından, istersen Karafavuk Ayağı yanından vereyim. Nereden istersen.
- Bana en uygun yer şimdiki yerimin yanı, bitişiği olur ağam. Bir yerde, toplu halde olur arazim. Böylesi daha uygun. Sen de uygun görürsen eğer.
- Ama orası çok büyük bir yer. Biraz fazla olmadı mı?
- Değil ağam ama gönlün razı gelmezse yazın yayla dönüşü bir tosun dana getiririm sana. İki yaşında bir öküzün olur yani.

Mustafa Ağa'nın bir öküzü vardı. Mısır ekiminde komşusu Çiti Şakir ile eşleştiriyorlardı. Nubar'ın teklifini kabul ederse bir çift öküzü olacaktı böylece. "Tamam, oldu Kamil, teklifini kabul ediyorum. Yarın gider yeri sana teslim ederim. Kazıkları beraber çıkarız. Köylü de duyar, öğrenir böylece" dedi ve anlaştılar. Sevindi Nubar. Cöreği Kızılca-kese'de aşağı yıkanı kırk dönüm yeri olmuştu böylece. Burayı ekip dikecek hale getirmek, üzerindeki ormanları sökmek, kulübesinin yanına da gerçek bir ev yapmak vardı artık sırada.

Bahara kadar karsız, yağmursuz ve güneşli geçen günlerde, kulübesinin çevresindeki çalılık ve ormanlık alanlardan tarla çıkarma işleriyle uğraştı Nubar. Kışın sonunda üç dört dönümlük bir alan ortaya çıkmış oldu ekilip biçilecek. İhtiyaç halinde de komşuların ev, ocak yapım işlerinde, tamiratlarında çalıştı. Verebilenden para, verecek durumu olmayandan da mısır, fasulye, sebze-meyve kuruları, pekmez alarak beslenme ihtiyacını gidermeye çalıştı. Özellikle çevredeki su değirmenlerinin tamiratlarında Delek Sabri'ye çok yardımcı oldu. Yıkılmaya yüz tutmuş duvarları onardı. Öğütücü taşların körelen dişlerinin yenilenmelerini yaptı. Keş köyünün alt kısmındaki Macirler Değirmeni'nin, Midrebolu'daki Tiken Değirmeni'nin tamiratlarını yaptı gönül coşkusuyla, yüksek sesle konuşarak, kahkaha atarak. Çevresinde, çevre köylerde sevilen, sayılan bir şahsiyet, becerikli bir usta olarak anılır olmuştu artık Nubar.

* * *

Mırızoğlu Şükrü Usta'dan da müsaade alan Nubar, 1925 senesinin Nisan ayı sonuna doğru Yuva köyüne döndü. Pek de hoş karşılanmadığını görünce içindeki heyecan ve sevinç yok olmaya yüz tuttu. Çok çalışmış, yeni araziler edinmiş, yeni bir gelecekte daha mutlu bir dünyaya beraber yolcu-

luk edeceklerini düşünmüştü, dolayısıyla Kerime'nin, ailesinin soğukluğuna tepki vermeye başlamıştı. Haklı olabilirdi aslında Kerime: Bir evin tüm yükünü tek başına omuzlamış, dağ başlarında, oldukça sert geçen karakışla baş etmeyi becerebilmişti. Bunun karşılığındaysa düşük yapmış, çocuğunu kaybetmişti ağır iş ortamının zorluğundan. Ali Ağa ve Gençaga da kızmışlardı Nubar'a, "Kış gününde genç ve hamile kadın bırakılıp gidilir mi?" diye. Kerime de babası ve kardeşi gibi düşünüyordu. Bunu öğrenmek daha çok üzme-ye başlamıştı Nubar'ı. Çalışırken, odun ederken, ot ve ekin biçerken, çift sürerken eli kolu kalkmaz oluvermişti.

"Nesi var buranın, herkes gibi biz de geçinip gideriz. Ne yapacaksın Ünye'deki bağı bahçeyi?" gibi lafları söyler olmuştu Kerime sık sık. Bu tür sözlere karşılık "Gün gelir çocuk çocuğa karışırız, torunlarımız olur, ailemiz genişler. Bize lazım olmazsa onlara olabilir. Elime geçen fırsatı geri mi tepeyim?" diye karşılık veriyordu hep Nubar. O senenin Mayıs ayı pek hoş ve güzel geçmedi bu yüzden. Resmî ve iki komşunun ilişkisi gibi bir ortamda yaşıyorlardı adeta. Yüksek sesle konuşması, neşesi, kahkahası yok olmuş, ruhunun derinliklerinde kaybolmuştu Nubar'ın. Ama asla sesini sert ve kırıncı çıkarmamaya, üzmemeye çalışıyordu Kerime Hanım'ı.

Mevsimlik işlerde, ekin ekmelerde, tarla ve orman işlerinde yardım etti Kerime'ye. Haziran ayı geldiğindeyse Cöreği Kızılcakese'ye dönmesi gerektiğini açıkladı eşine. Kerime Hanım, "Sen bilirsin!" dedi umursamaz bir tavır içinde. Hemen yola çıkıp, hiç durmadı Nubar. Bektaş Yaylası üzerinden Bulancak Dağ köyünde oturan Emine halasının yanına uğradı ertesi günün sabahında. Zor tanıdı Nubar'ı halası. Nasıl tanıyacaktı ki? Neredeyse 10-15 yıl geçmişti görmeyeli. Yine de tanıdı ama. "Kaşlarından, gözlerinden, güleç yüzünden tanıdım seni" demişti durmadan. Çobanlığını, askerliğini, ustalıklarını, Ünye'de yeni sahip olduğu ye-

rini yurdunu, evliliğini anlattı halasına. Özellikle de Kerime'nin Ünye'ye gelmek istemediğinden, tek başına nasıl bir ev yapabildiğinden bahsetti uzun uzun. Gerisi önemli değildi Nubar için akşam eve döndüğünde sıcak bir çorba koyanı olsaydı önüne, sofrasına... “Sen, hele bir Ünye'ye git gel. Acil yapılacak işlerini hallet, gerisi kolay. Bir hal çaresine bakarız” dedi halası. Ekmeğini, azığını, öküzünün yemini yedegine alan Nubar öğleye doğru tekrar yola koyuldu.

Cöreği Kızılcakeşe'ye geldiğinde cumhuriyetle birlikte köyün atanmış muhtarı olan Davutoğlu Murat'ın, kişilerin zilliyeti altındaki arazileri adlarına tapuya kaydettiğini öğrendi Kaşifoğlu Mustafa Ağa'dan. “Senin yerini, senin adına tapuya kaydettirdim” dedi Mustafa Ağa. Sevindi, elini ayağını öptü Nubar. Nasıl sevinmesin ki? Giresun'un dağ köylerinde, Yuva'da böyle bir uygulama olmamıştı henüz. Mustafa Ağa, Kölemen'deki yerlerin büyük kısmını Döndü Hanım'ın üstüne, kendi oturduğu evin çevresini kendi üstüne, Midrebolu sahilindeki birçok araziye de Ayşe Hanım'ın üstüne tapuya kaydettirmişti.

– Mustafa ağam, haydi bu köyü anladım da komşu köy sınırındaki yerleri nasıl Ayşe Yenge'min üzerine yazdırdın?

– Köy muhtarları ne derse o oluyor. Dedikleri dedik. Kanuni hakları varmış. Herkes hısımlarına, akrabalarının üstüne yer yazdırdı. Boş yerler vardı aralarda. Ben de “Buraları da benim ikinci hanımın üstüne yazdıralım” dedim, yazdırdım. Oralar Cöreği Kızılcakeşe sınırları içindeymiş tapuda. Boş yerler, üzerinde kimseler oturmuyor.

– İyi ağam. Bu arada senin öküzle benim getirdiğimi eşleştirelim, alıştıralım. Çift süreceğim ben de. Bana biraz da tohum versen...

– Olur, olur. Bugün boyunduruğa bağla öküzleri. Yürüt biraz. Arada sırada saban tak boş alanlarda. Alıştırlarsa iyi olur. Senin yerin az zaten.

– Ben, Mırzoğlu ile çalışmaya gideceğim ama. Adama sözüm var. Hem de üç beş para kazanırım.

– Ben kendi yerlerimi sürerim. Merak etme.

Çit örgülü, toprak dolgulu kulübesinin etrafındaki iki dönüme yakın ve ekime hazırlanmış tarlasını sürmeye başladı ertesi gün. Kaliteli mısır tohumlarını Mustafa Ağa'dan almıştı; mutluluk içinde ekti yeni topraklarına, hayalleriyle beraber. Yeni açılmış, ormandan çıkarılmış toprak zemin zorladı biraz Nubar'ı. Kara sabanın ucuna sürekli ağaç köklerinin ponçakları takılıp duruyordu. Dört günün sonunda ekim işini bitirdi. Beşinci günün sabahında Kaşifoğlu Mustafa Ağa'ya teslim etti öküzleri ve koşum takımlarını. Devamında atına binip Ahmatlu'da oturan arkadaşı Mırzoğlu Şükrü Usta'nın yanına yollandı.

Nubar'ın köylüsü Temel'in Ahmet'in kızı Hediye Hanım, Keş köyünün Ahmatlu Mahallesi'nde oturan Çolak Mehmet ile evlendiğinden onlara yeni bir ev yapmak gerekiyordu. Bu işi de Mırzoğlu Şükrü Usta üstlenmişti. Bahar ve yaz ayları boyunca hiç ara vermeden çalıştılar her gün. İşin bitiminde hak ettikleri ücretlerini alıp ikiye böldüler ustalık paralarını. Yeni bir iş almadılar o sene için. Nubar, mısırlarını hasat edip alaflarını yığın yapacak, koçanları çit ambarlara dolduracak sonra da Bulancak'taki halasının yanına gidecekti zira. Hasat sonunda atını Kaşifoğlu'na teslim eden Nubar, Fatsa'dan bindiği gemiden Bulancak'ta indi akşam üstü. O gece bir handa konaklayan Nubar, akşama doğru Emine halasının yanındaydı.

Nubar'ın ne sebeple geldiğini bildiği için yemekten sonra baş başa kaldıklarında konuyu açtı Emine Hanım. Boztekke'de Emine adında bir kadın olduğundan, kadının abisi Yakup'un kendi oğlu Ali'nin arkadaşı olduğundan söz etti:

– Oğlum, benim Giresun merkeze yakın Çitlakkale'nin üstlerindeki Boztekke'de oturan akrabalarım var. Bacımın

torunlarından Yakup ile arada sırada görüşürüz. Yakup her hafta Giresun mal pazarında olur; yün, peynir, çökelek, yağ falan satar. Senin yaşlarındadır.

– Ama pazarda onu nasıl bulacağım? Bulsam da ne diyeceğim? Beni tanımaz ki. İnanmaz ki.

– Cuma günü Giresun’un pazarı. Bizim Ali’nin de işi var Giresun’da. Beraber gider, konuşursunuz.

– Tamam hala, nasıl bir kadın bu Emine?

– Tam sana uygun. Kocasını hastalıktan vefat etmiş. O da baba ocağına, kardeşlerinin yanına dönmüş. Birazcık topalmış galiba. Ben hiç görmedim, komşulardan biliyorum.

– Çocuğu var mıymış?

– Yok. Çocuğu da olmuyormuş galiba. Sen de zaten “Bir çorba pişirenim olsa yeter bana” diyorsun. Ne yapacaksın çocuğu?

– Tamam, tamam. Daha iyi benim için. Hem Yuva’dakilere, Kerime’ye daha kolay izah ederim. Çocuğu olmuyorsa bir şey demezler zannediyorum. Benimle gidip gelmiyor işte Kerime, “Köyümden ayrılmam” deyip duruyor. Anası babası da “Kızımızı yaban ellere göndermeyiz” diyorlar. Ne yapayım yani, yerimi yurdumu başkalarına mı vereyim? Verimli topraklar oralar. Dağ başı değil ya! Deniz kenarında bir köy işte. Ne yapsan olur, ne diksen biter.

– Tamam oğlum, tamam. Sakın yerini bırakma. Zaten yetimlikle büyüdün. Belki kaderin böyledir, hayatın daha güzel geçer. Şimdi Yuva’ya gitsem desen bir haftada gidip gelemezsin. Allah’ın unuttuğu yerler oralar. Deniz kıyısı gibi olur mu? Hiç bir şey bulamazsan balıkçılık yaparsın. Boş ver sen onları.

– İçinde suyu, pınarı da var. Gökyüzü görünmüyor ormanın içinde. Meşelik, kestanelik, kerestelik ormanı içinde bir yer.

– Cuma sabahı gider, Yakup’görür, istersiniz kadını on-

dan işte. Alıp götürürsün Ünye'ye, şayet verirlerse tabii. Ben verirler diyorum, vermeye uygun bir yer arıyorlarmış zaten.

Heyecanlıydı Nubar. İçinde korku da vardı. "Zaten beni pek istemezdi Kerime. Şimdi böyle yaparsam ayıp olmaz mı?" deyip durdu kendine kendine. Cuma gününün öğle vakti yaklaştığında Boztekkeli Yakup'un yanındaydılar Nubar ile Ali. Yün çuvallarının arkasındaki kütüklüğe oturdu- lar yan yana. Sohbet edip tanıştılar. "Hayırdır, bu arkadaşın benimle bir işi mi var?" diye sordu Ali'ye Yakup.

– Bu arkadaş bizim akrabadır. İyidir, dürüştür, çalışkan- dır. Giresun'un Yuva köyünde, Ünye'nin Cöreği Kızılcake- se köyünde yeri yurdu var. Yuvalı Kerime Hanım Ünye'ye gitmek, orada yaşamak istemiyor. Eğer siz de uygun görür- seniz, Allah'ın emriyle kız kardeşiniz Emine Hanım'a talip. Ünye'de yaşayacak, Kerime Hanım'ı hiç görmeyecek. Sadece kocasına bir tas çorba pişirecek, ekmek yapacak. Kamil, us- tadır, sürekli dışarıda çalışır, evler yapar.

– Olur olmasına da benim bacımın çocuğu olmuyor. Biraz da aksaması, topallığı var.

– Biliyoruz, anamla konuştular bu konuyu. Sorun değil. Anam da kefil bu delikanlıya. "Sorun olursa benden bilsin" dedi.

– Emine Teyzem "Olur, uygundur" diyorsa bence de uy- gundur. Hayırlı olsun o zaman. Ben eve gider, bacıma da so- rar, rızasını alırım. Bacım da kabul ederse, Pazartesi Sam- sun'a giden bir gemi var ona biner, Fatsa'da inersiniz. Ben bacımı limana getiririm, orada görürsünüz, onu da alıp gi- dersiniz.

Pazartesi sabah erkenden limana geldi Nubar. Boztekkeli Yakup ve bacısı yoktu ortalıkta. Limana gelenler yavaş yavaş çoğalmaya başlamıştı. Fırından ekmek, üzüm almak için ge- minin yolcu girişi kısmından ayrıldı Nubar. Geri döndüğün- de iskele başında Yakup'u gördü. Selamlaştılar.

– Bacımı gemiye bindirdim, yerine oturttum, ambar kısmının ortasında. Başında ve belinde peştamal var. Yanında bohçasıyla oturur vaziyette seni bekleyecek. Senin tipini, boyunu posunu tarif ettim ona. Seni tanır. Sen de onu tanırsın sanırın görünce. Unutma, oturur vaziyette bekleyen kadındır benim bacım. Adını da sor istersen.

– İyi de sen de benimle gelsen daha iyi olmaz mı? Tanıştırırsın da.

“Olur” dedi Yakup ama iskeleye yöneldiklerinde “Yolcu olmayanlar gemiyi terk etsin” diye bir ses duydular. Çımacılar halatları çözmeye başladılar aceleyle. Bir çımacı, “Bineceksen bin, ineceksen in” diye sertçe bağırdı Nubar’a. “Gemi kalkıyor. İnip çıkmaya zamanım yok. Tanırsın, tanırsın. Hayırlı olsun, Allah pişman etmesin!” diyerek vedalaştı Yakup, Nubar’la.

Heyecan ve merak içinde geminin orta kısmına ilerlemeye başladı Nubar. İnsanların bazıları ayakta, bazıları yerlere oturmuş, kenarlara yaslanmışlardı. Orta kısma geldiğinde ahşap bölme duvarına yaslanmış, oturur vaziyette etrafa bakan bir kadına yaklaştı Nubar. “Adım Kamil. Seninki ne acaba?” diye sordu kadına: “Adım Emine. Boztekkeli Yakup’un bacısıyım.” “Tamam” deyip yanına oturdu Emine Hanım’ın. Sesi yumuşacık, yüz hatları pürüzsüz, kahve renkli gözlü, küçük çeneli, kartal burunlu, beyaz tenli bir kadındı Emine.

Gemi limandan epeyce uzaklaşmıştı. “Niye ayağa kalkmadı ki bu kadın?” diye kendi kendine sormaya, “Yoksa gıvrım gırıç (felçli) mı bu kadın?” diye aklından geçirmeye başladı Nubar. Emine’nin aksadığı söylenmişti ama hiç mi yürüyemeyecek haldeydi yoksa? Kalktı, yürüdü, voltalandı, gitti, geldi; Emine Hanım yine de yerinden kalkmadı. Şüphesi iyice artmıştı Nubar’ın. Kesin anlamalıydı, ne olduğunu bilmeliydi. Onu ayağa kaldırmayı zorunlu kılacak bir şey istemeliydi. Kadından su istemek geldi aklına: “Emine Hanım,

şuradan bana bir su getirsene.” Utana sıkıla kalmaya çalıştı Emine Hanım. Arkasında sakladığı bir bastonu çekerek eline aldı ve bastona yaslanarak ayağa kalktı. Aksaya aksaya yürümeye başladı su getirmek için. “Vay anasını,” dedi Nubar, “Bu kadın zor yürüyor! Çok da gıvrım gırçmış! Ne yapacağım şimdi?” Limandan epey uzaklaşmışlardı artık. “Kasıtlı yaptı Yakup, önceden görmemi istemedi beğenmem diye. Denize atacak halim de yok zavallıyı. Çaresiz eve götüreceğim” deyip durdu kendi kendine. Bir dediğini iki etmiyordu Emine Hanım. Kendini beğendirmeye, Nubar’ı hoşnut etmeye çalışıp durdu yol boyunca. Başını sürekli öne eğiyor, topallığından utanıyordu sanki. Soru sorulursa cevap veriyordu sadece.

Fatsa’da gemiden indikten sonra ancak gece yarısına doğru gelebildiler Cöreği Kızılcakeşe’deki kulübelerine. Emine Hanım, yarım saatte bir oturup dinleniyordu. Kolay değildi onun için Fatsa’dan köye yürümek. Sol bacağı biraz kısa, tabanı düz, ayak parmakları da dışa dönük durumda olduğundan zorlanıyordu yürürken ama yeni bir heyecan, mutluluk özlemi kamçılıyordu onu da.

Az zamanda alıştı Emine Hanım yeni komşularına. Sırayla her akşam hoş geldin ziyaretine geldiler, sohbet edip beraber yemek kaşıkladılar aynı çanakdan. Hurşit Kızı Zekiye ve Kaşifoğlu Ayşe Hanımlar çok sevdi Emine Hanım’ı. Neşeli bir kadındı Boztekkeli Emine. Gülüyor, fıkralar anlatıyor, türkü, mani söylüyordu şimdiye kadar hiç duyulmamış olanlardan. Bütün köylüler toplandığında “Giresun Karşılması” söyler, oturduğu yerden tepsiyle tempo tutar, oynamalarını isterdi. Kaşifoğlu Mustafa’nın hanımı Ayşe’den güzel oynayan olmazdı karşılamayı. Özellikle sevdalık çekenlere maniler düzmesiyle de kısa zamanda köyde ün yaptı. Bir kıza sevdalanan genç kulübenin önüne gelir, “Emine yenge, bana bir mani söylesene” derdi. Emine Hanım da “Oğ-

lum, yavuklunun adını söyle de ona göre ilham gelsin” dedi her zaman.

- Yavuklunun adı ne?
- Fatma.
- Tamam.

*Güneş attı çatmaya
Selam söyle Fatma’ya
Üç beş günümüz kaldı
Sarılıp da yatmaya*

Veya:

*İncir dalı gevşecik
Cevahir beli incecik
Ali Bey’i sorarsan
On beş köyde bitecik*

* * *

1927’nin kış ayları yapılacak yeni evin malzeme hazırlığını temin etmekle geçti genel olarak. Etrafta yeterli taş malzemesi yoğun olarak bulunmaktaydı zaten. Nubar’ın arazisinin büyük kısmında taşlı toprak yapısı bolca kendisini göstermekteydi. Ev inşaatında kullanacağı keresteyi de bulabildi ormanda. Arazisindeki taşları söktü, öbek öbek biriktirdi. Meşeleri, kestaneleri kesip, budayıp kurumaya bıraktı. Diğer zamanlarda Mırızoglu ile çalışmaya gitti, para kazanmaya, para biriktirmeye gayret etti mevsimler boyu, aylar boyu.

İki sene hiç gitmedi Giresun’a. Yuva köyünde de kimse bilmiyordu zaten ikinci bir eşi olduğunu, evlendiğini. “Beddua edip duruyorlardır bana” diye düşündü seneler boyu. Üzülüyordu ama terk edemezdi buraları. “İleride bana hak verirler” deyip durdu. Kendi kendini teselli ediyordu böylece.

1929'un Kasım ayı başlarında Ali Ağa Ünye'ye gönderme kararı aldı oğlu Genççağa'yı. İnsan evini, yerini, eşini bırakıp gider miydi? Bir insan nasıl olur da senelerce dönmezdi? Belki de üzücü bir olay meydana gelmişti, ölmüştü Kamil! Kızı Kerime "Ne olacaksa olsun, bitsin artık" diyordu. Bildikleri tek şey Ünye-Fatsa arasında Cöreği Kızılcakese diye bir köyde yer yurt sahibi olduğuydu Nubar'ın. Oğlunun cebine harçlık koyan Kazaskeroğlu Ali Ağa, Kulakkaya'dan yolcu etti Genççağa'yı. "Fazla kalma, oyalanma, iyi kötü bir haber getir bize" dedi sadece.

Üç günün sonunda sora sora ulaştı Cöreği Kızılcakese'nin Ketenıslah Mevkiisi'ne Genççağa. Ketenıslah Deresi'nin kenarındaki düzlük alanda çalışan birileri gördü, selam verdi:

– Selamün aleyküm, bana Genççağa derler. Giresun'dan gelip buralara yerleşen, arazi satın alan Kamil adında birisini arıyorum.

– Aleyküm selam. Benim adım Nuri, Toyoğlu Nuri derler. Tanıyorum Kamil Usta'yı. Görmemişler bile adını duymuştur onun. Niye arıyorsun ki onu?

– Ben onun köylüsü, akrabasıyım. İki sene oldu hiç gelmedi köye de merak ettik sağ mı, ölü mü diye.

– Sağ, sağ. Maşallah kök gibi. Çalışıp duruyor, ev yapıyor ortağıyla beraber.

– Sen yakinen tanır mısın?

– Tanımaz mıyım, sık sık görüşürüz, muhabbet ederiz. İhtiyacım olduğunda bana bile yardım eder. Gülmesi de meşhurdur buralarda. Neşeli, iyi bir adamdır.

– Nasıl bulurum onu?

– Şu ileriki yoldan yukarı git, 800-900 adımlık bir yoldan sonra bulursun. Bir çit kulübesi var zaten. "Ev de yapacağım" diyip duruyordu da kendisine sıra gelmedi daha. Kiraz ağacından yukarı sap. Selam söyle benden.

100-150 metrelik bir mısır tarlası düzlüğünden sonra et-

rafı meşe ormanlarıyla kaplı yokuşa sardı Genççağa. 100 metrelik meyilli yoldan sonra tekrar düzlüğe ulaştığında kestaneye ve akmeşe ağaçlarıyla kaplı alandan ilerlemesine devam etti. Her taraf, dağlar, tepeler ormanlık, yeşillik, türlü türlü ağaç çeşitleriyle doluydu. Nihayet kulübeyi gördü Genççağa. Kulübeye giden bahçe kapısını açarak sakin adımlarla ilerledikten sonra, “Kamil” diye seslendi. Cevap alamayıp tekrar seslendiğinde içeriden bir kadın sesi geldi:

– Kimdir o?

– Kamil Usta’yı arıyorum. Ben Kamil’in akrabasıyım. Giresun’dan geldim.

Kadın sesi duyunca meraklandı Genççağa. “Bunda bir iş var ama haydi hayırlısı” dedi içinden. Derken kapı açıldı. Elinde değnekle yürümeye çalışan, topallayan, zavallı görünüşlü, kısa boylu bir kadın çıktı ortaya.

– Merhaba, ben Genççağa. Sen de kimsin?

– Adım Emine. Kamil Usta’nın hanımıyım. Buyur, hoş geldin!

Yolun kenarındaki çatal gövdeli kocaman pelit ağacının altındaki yontulmuş kütüğün üstüne oturdular.

– Sen nerelisin? Buralı mısın?

– Yok, Giresun’un Boztekke köyündenim. Kamil Usta’nın yemesini içmesini görececek birisine ihtiyacı varmış. Geldiler beni buldular işte.

– Oğlun, uşağın var mı?

– Yok. Çocuğum olmuyor benim. İlk kocam da öldü. Şimdi de buradayım işte. Tecellim böyleymiş. Hayırlısı olsun hakkımızda.

– Kamil nerede?

– Ustahğa gitti o. Akşama gelir eve. Bekle sana çorba, ekme getireyim. Yoldan gelmişsin açlığın vardır senin.

“Yok” falan dediyse de dinlemedi Emine Hanım. Karmaşık duygular, düşünceler içinde olmasına rağmen epey-

ce acıktığından iştahla kaşıklamaya başladı pancar çorbası-
nı Gençğa. Emine Hanım'a karşı da acıma hissiyle karışık
bir sevgi sıcaklığı oluşmaya başladı içinde. Yemekten sonra
uzun uzun konuştular. Emine Hanım anlattı, Gençğa din-
ledi. "Zarar gelmez bu kadından" diye geçirdi içinden ama
ne diyeceğini, geliş nedenini nasıl açıklayacağını da düşün-
meye başladı. Nubar'a bıraktı açıklamanın içeriğini Gençğa-
ğa. Biraz daha oturduktan sonra dolaşmaya, bulabilirse Nu-
bar'ın yanına gitmeye karar verdi. Emine Hanım'dan tarif
alıp, eline de bir girebi alıp uzaklaştı.

Akşam karanlığı başladıktan sonra kulübeye döndü Nubar.

– Hoş geldin. Bir misafirin var Yuva'dan.

– Kimmiş? Adı neymiş? Nerede?

– Gençğa'ymış adı. Senin akrabanmış. Derelere gitti gez-
meye dolaşmaya, sana bakmaya.

Şaşırdı Nubar. Buruk da bir sevinç oluştu içinde. Merak
da ediyordu acaba ne diyecek, kızacak mı diye. Öyle ya, ba-
cısının üstüne başka bir kadın getirmiş oluyordu. Biraz son-
ra omzunda bir koltuk dolusu akmeşe odunuyla çıkıp gel-
di ormanlık alandan Gençğa. Zaten kapıda durup onu bek-
leyen Nubar koşarak yanına gitti, öpüştüler, kucaklaştılar.
Kulübeye gelene kadar konuştular kısa kısa. "Niye yaptın?"
dedi Gençğa, "Kerime duyarsa ne olacak?" Durumu tekrar
izah etti Nubar. "Zaten zararsız bir kadın olduğunu sen de
gördün" dedi. Beraberce girdiler kulübeye.

Açıkça ifade etmese de Nubar'a hak verir gibi olmuştu
Gençğa. O gece uyuyana kadar sohbet ettiler, hal hatır sor-
dular, özlem giderdiler. Sonra da tek odalı kulübenin kena-
rına serilen ot yatakların üstünde yatarak karşılıklı uyku-
ya daldılar. Sabah olduğunda Gölceğiz'e çalışmaya gitme-
si gerektiğini söyledi Nubar. Gençğa gelmek istemedi, "Bi-
raz kazık hazırlayayım sana, çevirmen gereken yerler var"
diyerek uğurladı Nubar'ı. Girebiyi omzuna koyan Gençğa-

ğa dereye doğru inen çılgan yolu takip ederek ormanlık alana dalıverdi. Nubar'ın işine yarayacak kazıkları hazırlamaya girişti.

Bir gece daha kaldıktan sonra Giresun'a dönmek istedi Genççağa. Vedalaşırken, Nubar Genççağa'ya, "Gitme istersen, biraz daha kal. Beraber çalışır para kazanırız. Burada uygun araziler var. Sana da uygun bir yer tutar ya da alırız" teklifinde bulundu:

– Ben yapamam. Babamın benden başka oğlu yok ki, ocağı kim tütürecek? Asla rıza göstermez babam.

– Sen bilirsin. Benim durumumu anlatacak mısın?

– Burada yer yurt kurmuşsun. Arazin var. Emine'de zavalı birisi. Değerlendirmek, hüküm vermek bana düşmez. Bir şey demem ben. Dönecek misin Yuva'ya?

– Sinekçili'de Çamaşlı Dursun'a bir ev yapacağız. Bahara doğru bitiririz. Kısmet olursa yaza falan gelirim. Sen durumumu açıklar, anlatırsın işte.

– Geldiğinde Kerime'ye falan sen izah edersim o zaman. Ben şimdi bir şey demem.

O kış da başkasına ev yapmakla geçirdi Nubar. Bir türlü kendi evini yapmaya zaman bulamıyordu. Ama bir sene daha ertelemeliydi hayallerini, hele bir Giresun'a gidip gelsindi de dönüşte en azından temel inşaatına başlayabilirdi. Mayıs ayında, mısır ekiminden sonra Giresun'a gitmek istediğini söyledi Emine Hanım'a. Genççağa geldikten sonra Emine'ye, Kerime'den de söz etmişti.

– Olur, nasıl istersen. Beni merak etme. Kim, ne yapacak bana?

– Ama hemen gidip gelemem, birkaç ay sürebilir belki. Orada da yardım ederim Kerime'ye, işlerim olur. Bakalım Genççağa bir şey demiş mi?

– Neyse ne. Durum bu işte, vaz mı geçeceksin benden? Kimden vaz geçeceksin?

– Yoo, kimseden vazgeçeceğim yok. Sebep oldum sana, atamam asla. Bakalım, bir hal çaresini bulurum.

– Eve biraz gaz, tuz, un getir de gerisini hallederim ben. Hiçbir şey bulamazsam avludan pancar toplar pişirip dururum. Etrafta odun var zaten, merak etme beni.

– Toyoğlu Nuri'ye tembih ederim arada sırada sana uğramasını, ihtiyacını sormasını. İyi adamdır Nuri. Zaten ona da ev yapacağım Ormanköy Tepesi'ne. Bir de Ketenislah Dere-si'nin ağzına, yolun kenarına değirmen yapacağım. Ortak olarak. Konuştuk bunları.

– Ne zaman göreceksin onu? Her gün buradan gelip geçmiyor ki.

– Ketenislah'ta tuğla imalatı yapıyor. Tuğla ocağı var orada, her gün çamur yoğurup kalıplara dolduruyor. Gider görürüm onu. Hatta Nuri'nin hanımı Zübeyde'yi de görür konuşurum. Zübeyde de gelip geçerken uğrar sana. Karşıda, Mahalle'de oturan Zübeyde'nin bacası Zekiye de var, o da ilgilenir seninle; onunla da konuşurum.

– Haa o iyi olur işte. Her bağa bahçeye gidişinde yanıma uğrar zaten Zekiye. Türkü çağırıp oyun oynar hep. Neşeli kadın. İlaç falan da yapıyor otlardan, yapraklardan.

Böylece 1930 yılı Mayıs ayının sonlarına doğru Cöreği Kızılcake-se'deki kulübesinden Giresun'a, Yuva köyüne gitmek üzere atına binip yola çıktı Nubar. Bir haftalık yolculuktan sonra Bektaş Yaylası Kır Pazarı Düzlüğü'ndeydi. İçindeki heyecan ve coşkuyla nemlendi bakışları özlemişti buraları, yaylaları. Bektaş Pazarı yine değişmişti. Yeni dükkânlar yapılmıştı. Pazar yerindeki bekçiye sordu:

– Kimin bu dükkânlar?

– Melense köyüne ait burası. Köylülerin.

– Her isteyen bir dükkân yapabiliyor mu?

– Yok, muhtarlık satıyor yerleri. Köylü olsan da, olmasan da para ödeyeceksin. Ama Melenselilere yarı fiyatına tabii.

– İstesem ben de yer alabilir miyim?

– Tabii alabilirsin, muhtarlığa para ödersen. Onlar da mühür-lü satış senedi veriyorlar.

Bekçiye veda ederek Köklük Vadisi'ne doğru inmeye başladı yamaçlardaki kıvrımlı yolu takip ederek. Evinin önüne geldiğinde içeride kimsecikler yoktu. Ama biraz sonra önünde üç dört büyükbaş hayvanla Kerime belirdi armut ağaçlarının arasından. Gülümseyerek yanına gitti Nubar. Ama soğuk bir hava vardı yüzünde Kerime'nin. Kuru kuru "Hoş geldin" dedi sadece, başka da bir şey demeden hayvanlarıyla ilgilendi, ahıra gitti. Teklif beklemeden yardım etmeye başladı Nubar. Hayvanları behnilerine bağladı, önlerine ot ve su getirdi, atın eğeri-ni çözüp ahırın dip tarafına bağladı, arpasını döktü önüne. Kapının önünden bir kucak doruk dalı odun alarak üst kattaki ocaklıkta ateş yaktı. Eline birer taraflı güğüm alıp Çakmak Pınarı'na su almaya gitti. Suyu giderken kendi kendine düşündü: "Hiç sorgu sual olmadı. Demek ki Gençğa hiçbir şey söylememiş Kerime'ye, yoksa bu kadar sessiz olunur mu?"

Dönüşte akşam yemeği için sofrayı hazırlamıştı Kerime. Sessizce yemeklerini yemeye koyuldular. Nubar dayanamayıp, "Hiçbir şey sormayacak, hiçbir şey demeyecek misin?" dedi. "Ne sorayım? Demek ki, işlerin çoktu gelemedin. Canın sağ ya, ona da şükür" diye cevap verdi Kerime. Oysa yaptıklarını, çalışmalarını, yerini yurdunu anlatacaktı Nubar ama "boşver" der kendine.

* * *

Yaz aylarını Kerime'yle beraber Yuva köyünde çalışarak geçirdi Nubar. Dağ köylerine has işlerin peşinde koştu. Eşinin kışı daha rahat geçirmesi için sabah, akşam ormandan atıyla odun taşıdı evin önüne. Ekim ortalarına doğru da Ünye'ye döndü. Emine Hanım'ı oldukça iyi, sağlıklı ve

her zamanki gibi neşeli buldu. Komşuları Toyoğlu Nuri, Çamaşlı Esme Hanımlar, Temeller, Zekiye Hanımlar hep yardım etmişler, mısırları biçip toplamışlar, kulübenin yanındaki küçük çit örgülü ambara doldurmuşlardı. Nubar'a kalan yeni yapacağı evin temelini kazmak olmuştı.

Nubar'ın köye döndüğünü öğrenen Mırızoğlu Şükrü Usta'da geldi yardıma. Günlerce çalıştılar beraber. Kaşifoğlu Mustafa'dan öküzleri alarak etraftan taş taşıdılar kızak üstünde. Önceden kestiği kütükleri de taşıdılar yine öküzlerle. Hafif meyilli arazinin üst kısmından 1 metre derinlikteki toprağı kazarak düzlediği 10x10 balta ölçüsünde, kalın duvar içine yerleştirilen ikisi zemin katta, ikisi üstte olmak üzere dört ocaklı planlanmış evin temellerini örmeğe, oluşturmaya koyuldular. "Ne olursa olsun, evimde dört ocak olmalı" diye hayalleri vardı Nubar'ın. Nasıl olsa kendi işçiliği olacaktı. İki ocak bodrumda, iki ocak üst katta olmalıydı. İçinde gömmeli banyosu ve arka tarafta tuvaleti de olacaktı.

Evinin duvarının köşe taşlarını, pencere taşlarını, kapı köşe taşlarını, ocak üstü yekpare taşlarını, tuvalet zemin taşlarını, banyo taşlarını teker teker elleriyle işleyerek hazırladı Nubar. Günlerce çalıştı bıkmadan usanmadan. İsteddiği şekilleri verdi çekiciyle kocaman genişlikteki taşlara. Hazır kalıptan dökümle çıkartılmış gibi işledi onları. Bütün ustalığını, bütün maharetini sergileyerek, oya gibi dokudu masa genişliğindeki sütun kalınlığındaki taşları. Metal keskinin başına vurdukça çekicini geleceğinin melodisini duydu. Kollarının gücü, yüreğinin enerjisi asla tükenmedi aylarca. Öyle ya, kolay değildi yetim birini bu memlekette yer yurt sahibi olması. Üstelik artık iki ayrı bölgede yerleri, evleri vardı.

* * *

Sonraki yıllarda her bahar başında Yuva köyüne gitti geldi Nubar. 1930 yılında bir oğlu olduğunda, çocuğunun adını Hasan koydu. İki sene sonra da Şaziye adında bir kızla rı dünyaya geldi.

1940'ta ev artık tamamen bitmiş durumda olduğundan yeni evlerine taşındılar Emine Hanım'la. Yıllarca oturdukları çit kulübeyi de ahır olarak kullanmaya başladılar. Nubar'ın evine taşınmasını takip eden bir akşam vakti Kaşifoğlu Mustafa hayırlı olsun geldi ikinci eşiyle beraber. Yemekten sonra söze başladı Kaşifoğlu:

– Kamil, benim Hendeksuyu'nda iki parça yerim var. Yol kenarında. Üst taraftaki yerim eşim Ayşe'nin üstüne tapulu. Yol kenarındaki yerimse tapusuz. 60 dönüm falan gelir ikisi. Sana satayım mı onları?

– Niye satacaksın ağam? Zorun ne ki?

– Hiçbir zorum yok. Başkaları ekip dikeyor yarıya. Ben de payımı bazen alıyorum, bazen almıyorum. Paraları da yok.

– Ağam, iki hanım var, çocukların da...

– Olsun, bu köydeki yerlerim herkese yeter. Yalı'da, Körçeşme'de, Karatavuk Ayağı'nda, Cuma Deresi'nde, Kölemen'de bir sürü yer yazdırdım üstüme. Herkese, çocuklarıma da yeter de artar bile.

– Eee, sizin dediğiniz dedik, hükümet adamısınız. Benim gibi gelinti değilsiniz ya!

– Neyse Kamil, istiyorsan Hendeksuyu'nu satarım işte sana. Başkasına gitmesin. Ustasın, sende nakit para vardır. Oradaki köylüler de gelinti. Onlarda para ne gezer? Açlıktan ölecekler zaten.

– Alırım ağam.

– Çarşamba günü Ünye'ye gidelim. Benim hanım senin üstüne versin tapulu yeri. Hazine yerinin üstüne de bir kulübe yaparsın. Herkes de bilir oranın senin olduğunu.

“Ne verirsen ver” demişti Kaşifoğlu, kardeşi gibi, oğlu gibi

severdi Nubar'ı. "Param yok" dese yine verecekti yerleri Nubar'a. Cöreği Kızılcakese köyüne 3 kilometre falan uzaklıktaydı Hendeksuyu'nda yeni satın aldığı arazi. Artık her gün güdüp gelmeye başlamıştı atıyla. "Hazine yeri olan arazinin üstüne kulübe yapmak gerek" diye düşündü. Üzerinde pas-kası (çitten yapılmış kulübe) olan, çevresinde kazıkları olan yerler sahipli ve özel mülkiyet demekti buralarda. Tapuya sahip olmak kadar değerliydi yere çakılı kazığın gücü.

Çok vakit geçirmeden iki odalı bir çit kulübe yapmaya başladı tapusuz yerinin yol kenarına. Zaten arazisinin büyük bölümü akmeşe ağacıyla kaplıydı. Malzeme sıkıntısı çekmeyecekti Nubar. Sadece oldukça düz bir arazi yapısına sahip olan bu yerin yüzeyine su oturma riski vardı; orman içinde gezerken küçük çukurlardaki su birikintisine basıp durdu çarıklı ayakları.

Nubar'ı duyan Yuva köylüleri zamanla çalışmak, para kazanmak amacıyla Cöreği Kızılcakese'ye geldiler kütük biçmeye, kereste tahta biçmeye, hızarçılık yapmaya. Sahil boyunca kışları, nispeten daha ılıman geçiyordu yayla köylere göre. Hızarçılar da para alamadıklarında yiyecek mısır, fasulye, kabak karşılığı emek harcıyorlardı. Gelip gidenler vasıtasıyla bilgi sahibi olmuştu Kerime Hanım, Nubar'ın durumundan. Kızmamış, normal karşılamıştı özürlü kumasını. Sonunda Genççağa'nın da telkinleriyle, onun da inadı kırıldı; Ünye'ye, Nubar'ın yanına yerleşmeye karar verdi. Her kış mevsiminde, üçü aynı çatı altında çocuklarla beraber yaşamlarını sürdürmeye başladılar kavgasız, gürültüsüz.

* * *

1948'de Nubar'ın büyük oğlu Hasan 18 yaşına gelmişti. Artık evlenme çağına girdiği düşünülüyordu. Peki kimin kızını isteyecekler, hangi köyden bir ailenin kapısını çalacaklardı? Bir akşam Kerime, "Bak Kamil, bu köyden birisinin

kızını isteyelim Hasan'a. Niye dersen, gelinti geldik bu köye. Eğer buralara ör kök salacaksak, yurt yuva edeceksek, örü kökü olan bir sülalenin kızını isteyelim" dedi.

– Kim kız verecek ki? Kimin kızını isteyelim?

– Ya Toyoğulları'ndan, ya Yabuloğulları'ndan olsun. Toyoğlu Nuri'nin karısı Hurşit kızı, bu köyün yerlisi. Hem de Nuri mülayim birisi. Öyle örlü köklü falan da dinlemez. Kendisi de Batum Gürcüsü'ymüş. İçgüveyi yani.

– Zübeyde bize kız vermez.

– Zübeyde'yi kim dinler? Nuri ne derse o olur. Zübeyde'nin zaten babası, erkek kardeşi yok. Savaşlarda ölmüşler zavallılar. Sen Nuri'yi kandır.

– Zübeyde'nin kızı daha küçük ya! Çok olsun 13-14 yaşındadır, olmaz ki.

– Olur, olur. Bizde büyür. Bir şey olmaz. Onu da başkası ister bakarsın. Acele edelim. Kızımızı da bu köyden birine verdik mi, tamamdır bu iş.

Nubar'ın ikinci eşi Emine Hanım da destekledi Kerime'yi. Sonunda Nubar'ın da ikna olmasıyla ertesi günü sabah Ketenışlah'ına, Nuri'nin tuğla ocağına gitmeyi kararlaştırdılar. Toyoğlu Nuri'ye niyetlerini izah eden Nubar, "Allah nasip ettiyse olur. Ama önce eve konuyu açmam, onların da rızasını almam lazım. Bakalım ne diyecekler" cevabını aldı.

Akşam olup, Ormanköy'deki iki katlı yığma kütük evine geldiğinde ikinci eşi Çamaşlı Esme'nin büyük kızı Seher'e açtı konuyu Nuri. Etrafında kumasını ve çocuklarını istemeyen Seher Hanım hiç düşünmeden, taşınmadan "Vereyim" çabucak dedi. Zübeyde Hanım'a sormak, danışmak da hi geçmedi akıllarından. Ana-kızsa birlikte, aynı yatakta yat-tıkları-ndan yan odadaki konuşmaları duydular zından tah-talı oda bölmesinden. Zübeyde Hanım, daha küçük olduğundan kimseyle evlendirmek istemiyordu Dürdane'yi. Ama dayak korkusuyla sesini çıkaramıyordu.

Birkaç gün sonra İncirlik'teki tarlasına giden Nuri seslendi Nubar'a. Pelit ağacının dibine oturdular. Emine ve Kerime de geldi yanlarına.

– Konuştum evdekilerle, olur dediler. Ancak parasını alırım ben.

– Kaç lira alacaksın?

– 200 lira

– Yahu sen ne diyorsun? Ben o paraya iki tarla aldım Hendeksuyu'ndan. Hem de kırkar, ellışer dönüm. Bir köy satın alırım ben o paraya!

– Öyle gardaşım. Aşağıya olmaz. Gelintisin sen.

– Ne olmuş yani? Ben gelintiysem, sen de gelintisin. Hem de içgüveyisin. Hurşitler'in ocağında oturuyorsun. Ayıp mı gelinti olmak?

– Ayıp değil ama ben yerlinin kızını aldım. Köylü oturttu beni bu ocağa. Sana kız veririm köyün ağaları bana ne derler sonra?

– Ne diyeceklermiş? Allah'ın emri bu işler.

– Öyle değil işte. Önce köyün ağalarından, beylerinden izin alacaksın. Ben izin almaya kalksam “Olmaz” derler. Ama “Veremez diye çok para istedim ama verdi, sözümünden dönemedim” derim, yuvarlarım işte...

– O kadar param yok gardaşım. Bir de bu işin düğünü var, yatağı, yorganı, incisi, bakırı, kacağı var. Nasıl çıkacağım bu işten?

– Sende para çok. Ustasın. Her sene bir ev yapıyordun başkalarına. Koyunun, öküzün, ineğin de var. Sadece yün sat-san, çıkarırsın masrafını.

– Yahu sen bana kız mı veriyorsun, yoksa ocağıma incir ağacı mı dikiyorsun? Sonra ne yer, ne içeriz?

– Bir şey olmaz. En fazla bir sene sıkıntı çekersin. Sonra yine mal koyun edinirsiniz.

– Bak Nuri, biz arkadaşız. Sana ev yaptım, her işine koş-

tum. İki karın var, onlara hep ev ocak lazım. Bana yine işin düşecek. İyi düşün de 150 liraya anlaşılm. Son teklifim bu. Onu da tedarik etmek için satın savuracağım.

– Tamam, tamam. 150 lira olsun. Kız daha 13 yaşında. Bir sene nişanlı kalsınlar, 14 yaşına geldiğinde Mayıs'ta düğün yaparız. O zamana kadar da hazırlığını yap. Başlık parasını falan biriktir.

– Ne zaman alacaksın parayı?

– Düğünden bir hafta önce alırım. Tamam mı?

– Tamam, tamam. Hayırlı olsun. Allah pişman etmesin. Bak, caymak yok, sözümüz söz mü?

– Söz, söz. Köylüye de duyurur, ilan ederiz. Bir akşam gelin, isteyin, söz keselim, resmîleştirelim.

Sözlenmişler, nişanlanmışlardı ama bir sene boyunca bir defa bile birbirlerini yakından görememişlerdi Dürdane ile Hasan. Bazı günler derelere hayvan sürmeye gelirse uzaktan bakardı Hasan, Dürdane'ye o kadar. Önlerindeki bir seneyi düğün hazırlıklarıyla geçirdiler. Yün yıkadılar, kat kat yataklar, yorganlar diktiler. Fatsa'ya gidip bakır kazanlar, sahanlar aldılar. Ama metal kaşık almayı gerek görmediler. Sadece 8-10 şımşır kaşık satın aldılar yeni geline. Birkaç parça hazır bez pazen elbiselik ve duvaklık çember örtüsü de alındı. Altın, inci gibi şeyler de yoktu. Bir hafta sonra düğün yapıldı davullu zurnalı. Köyün ileri gelenleri, komşu köyden Nuri'nin Gürcü akrabaları gelerek horon oynadılar, karşıla-ma oynadılar, çiftetelli oynadılar.

Hasan'ın düğününden iki sene sonra kızı Şaziye'yi Kaşifoğlu Mustafa'nın oğlu Mehmet'le evlendirdi Nubar. Kızının Kölemen'de oturacağı, tek katlı kütük evi de kendisi inşa etmişti zaten. “Kürt Mehmet” derlerdi damadına. Askere giderken “Kürt Mehmet nöbete” lafıyla yollamışlardı onu. O günden sonra da lakabı olarak kalmıştı bu isim.

Peşinden Nubar'ın daha sonra doğan küçük oğlu Meh-

met'in evlenmesi gündeme geldi. Mehmet'i de bu köyden evlendirecekler, böylece sağlam ör kök salmış olacaktı. Karşı mahallede oturan Yabuloğlu Binnaz Hanım'ın kızı Saime'yi istemeyi uygun gördüler kendi aralarında. Binnaz Hanım'ın kocası genç yaşta sıtmaya yakalanarak vefat etmiş, dört çocukla kalakalmıştı ortalıkta. Saime'nin babasız büyümesi, Nubar ve Kerime Hanım'a kızı tercih etmelerinde iyi bir sebep olarak gözükmüştü: "Eza, cefa çekerek büyümüş. Bizim de halimizden anlar, şımarık olmaz, tembel olmaz." Yeni Mahalle'de oturan ailelerle de komşuluk ilişkileri oldukça iyiydi Nubarlar'ın. Sık sık karşılaşırlar, imeceyle mısır çapallarlar, mısır soyarlar, fındık dikimi yaparlardı güle oynaya. Dere kenarında Nubar'ın yerinin kıyısında bulunan Kamil Pınarı'ndan kullanım ve içme suyu taşırlardı evlerine Binnaz Hanımlar da. Kerime Hanım ile Binnaz Hanım aynı anda güğümlemlerle su almaya geldiklerinde sohbet ederlerdi. Yine bir gün böyle karşılaştılar Kamil Pınarı'nda. Kerime, "Binnaz Bacı, bizim hayırlı bir niyetimiz var. Bir akşam Allah'ın emriyle kızın Saime'yi istemeye gelmeyi düşünüyoruz" dedi. Kerime'nin iki oğlu, bir kızı olduğunu, ikisinin evlendiğini, bir tek Mehmet'in evlenebileceğini zaten tahmin etmişti Binnaz Hanım. O yüzden "Kime istiyorsunuz?" diye sormaya gerek duymadı. "Allah nasip ettiyse olur tabii. Yine de oğullarıma, kızıma, akrabalarıma sormam gerek. Konuşup danışalım, birkaç gün sonra cevabımı veririm" diye cevap verdi.

Yabuloğlu sülalesinin ileri gelenlerinin bu niyeti uygun gördükleri haberi gelince bir akşam, namazdan sonra Nubar ve Kerime ellerinde birer çanak çemiç alarak Binnaz Hanımlar'a kız istemeye gittiler. Söz kesmeyi ve düğün gününü bir hafta sonraya bırakarak ayrıldılar Binnazlar'dan.

Kız istedikten sonra geçen beşinci günün akşamı, yatsı namazından sonra tam yatmak üzereydiler ki, dışarıdan sert bir ses duyuldu.

– Kamil Usta, dışarı gel az!

– Siz kimsiniz?

– Biz köy heyetiyiz. Dışarı gel!

Kimse konuşmuyordu. “Hayırlı bir ses değil bu” diye düşünen Nubar, içinde yedi mermisi olan silahını beline alarak dış kapıyı aralayıp, yol kenarında at üstünde duran karaltıları incelemeye başladı. Akşamın ilerleyen saatleri olduğundan tanıyamadı kimseyi.

– Kim çağırdı beni? Ne istiyorsunuz?

– Gel hele Kamil Usta. Yola kadar gel. Bir şey, bir karar bileceğiz sana.

– Sen kimsin?

– Kör Abdullah’ım ben. Yanımda da heyetler var.

Kör Abdullah eski bir eşkıyaydı. Yörede acımasız, gaddar birisi olarak tanınır, bilinirdi. Uzun, ince boylu, kır saçlı, uzun suratlı, ince burunlu, sarkık bıyıklı bir tipti. Sürekli at üstünde gezer, kendisini en az iki atlı takip eder, kimseye güvenmezdi. O yüzden yanındaki atlılar ya oğulları ya da torunları olurdu. Sağ gözünü bir kavgada kaybetmiş, kama saplanması sonucunda kör olmuştu. Kör Abdullah’ı, tanıır, bilirdi Nubar. O da Nubar’ı tanıır bilir, ölçer tartardı. Nubar’ın silahsız gezmediğini de tüm köy halkı bilirdi.

Evinin önündeki yol kenarına yapmış olduğu taş duvarın, peyin ucuna gelip dayandı Nubar. Karaağaç tarafına doğru 8-10 atlının daha bekler vaziyette olduğunu fark etti. Kör Abdullah’ın atını iki oğlu birer taraflı tutmaktaydılar. Diğerlerini tanıyamadı seçemedi karanlıkta. Sağ elini tabancasının kuzasına götürerek duvara dayandı Nubar. İki oğulları Hasan ile Mehmet de sağlı sollu evlerinin pencere kapaklarını aralar vaziyette siper aldılar dikkatlice. Dürdane’nin başına ilk defa böyle bir şey geliyor, ilk defa böyle bir olaya şahitlik ediyordu. Tabancalar çekilip siper alınınca kaynanasının kucağına sığındı titreyerek. Ölümcül sessizliği Nubar’ın sesi bozdu.

– Ne var? Ne istiyorsunuz bu saatte?

– Duyduk ki, Yabuloğlu Binnaz'ın kızını istemişsin oğluna. Onlar da uygun görmüşler.

– Eee, ne var bunda? Allah'ın emri böyle.

– Ne varı şu, bu köyden daha kız almayacaksın sen. Önce bizden, köy heyetinden izin alacaksın.

– Alan razı, veren razı. Size ne?

– Almayacaksın! İşte o kadar!

– Aldım da, alacağım da. Siz de kim oluyorsunuz? Defolup gidin kapımdan!

Hızlı adımlarla, eğilerek evinin merdivenlerini çıkıp kendisini içeriye attı Nubar. Tabanca namlusuna mermi sürülme sesini duyan Kör Abdullah çatışma çıkacağını anlayıp arkasındakilere hiçbir şey demeden atının başını geriye çevirerek, karanlığın içinde kayboldu. Ne olur, ne olmaz diye oğullarıyla beraber üç kişi, sırayla nöbet tuttular evdekiler sabaha kadar. Merdiven başındaki pencerenin kapaklarını hiç kapatmadılar.

Ertesi günü olayı anlattı Kerime, Binnaz Hanım'a:

– Kim ne karışır benim kızıma? Siz yer yurt sahibi, varlıklı sayılan, çalışkan ve dürüst insanlarsınız. Kızımın benim çektiğim açlığı, yokluğu görmesini istemem. Eğer korkmadıysanız söz keselim.

– Yok, yok, korkmuyoruz. Gelinti diye istemiyorlarmış bizi.

– Herkes gelinti bu köyde. Onlar fakir fukaranın yerlerini zorla elinden alıp üstlerine tapuladılar. Yüzlerce dönüm arazi yazdırdılar kendilerine. Bizlere de onların artıkları, beğenmedikleri yerler kaldı. Gelin bacım gelin...

– Ne zaman gelelim bacım?

– Eşe, dosta, akrabalara haber vereyim de Cuma günü akşamı buyurun.

Cuma olunca Kerime, Nubar ve Hasan yola koyuldular

kız istemek, söz kesmek için. Kerime Hanım'ın bohçasında iki yüzük, biraz çemiç, biraz da pestil katlamaları bulunmaktaydı. Nubar, Giresun'a gidip gelirken Bektaş Pazarı'ndan almıştı bu yiyecekleri, çerezleri. Karadeniz'in sahil kesimi insanları bilmezdi çemici, pestili. Dut meyvesi oldukça boldu buralarda ama kurutup kışa saklamayı, kaynatıp pekmez haline getirip, buğday unuyla yoğurup bezlere sererek kurutmayı, pestil haline getirmeyi de hiç görmemişlerdi. Çemiç ve pestil kültürü genelde Şebinkarahisar'a aitti.

İdare lambasının ışığının aydınlattığı odaya girdiklerinde duvar kenarında oturanlar ayağa kalkarak hoşladılar Nubarlar'ı. Yabuloğlu sülalesinin ileri gelenleri, Hatemmeto Rahim, Gaffur, Çakır Hüseyin de hazır vaziyetteydi mecliste. Hoş beşten sonra Nubar söze başladı:

– Sebebi ziyaretimiz belli. Allah'ın emri, peygamberimizin kavliyle kızınız Saime'yi oğlumuz Mehmet'e istiyoruz. Öyle ya, sizin de cevabınız nedir? Uygun görürseniz, nişanlayalım, kesik keselim.

Çakır Hüseyin:

– Gardeşim, biz sülalecek konuştuk, tartıştık ve uygun gördük. Yalnız bu köyün ağzını kapatmak için, mahcup olmamak için kesik listemiz de biraz ağır olacak. Eğer listemizde yer alacak olanlara itiraz etmezseniz kızımızı size veririz, ancak o zaman “hayırlı olsun” deriz.

– Açıklayın o zaman da “kesik listesi”nde olacakları bilelim.

Çakır Hüseyin kısa boylu, mavi gözlü, sarışın ve oldukça kurnaz birisiydi. Asabi yapıya sahip olduğundan sülalesinde onun dediği olurdu hep. Yatağına bile belinde tabanca-sıyla girer, genelde geceleri gezer, dolaşırdı köyü. Önceden belirlenenleri yüksek sesle açıkladı Çakır Hüseyin. Hayretler içinde kaldı Nubarlar. Köy yerlerinde bu kadar ağır şartlar içeren, şartlar öne süren hiçbir “kesik listesi” görülme-

miş, duyulmamıştı. Ancak ağaların, beylerin istekleri böyle yüklü olabilirdi. Fırladı ayağa Nubar:

– Gardaşım, ben bu listeye Ünye'yi, Fatsa'yı satın alırım. Hiç insafınız yok mu sizin?

Kerime Hanım:

– Biraz, “Olmasın bu iş” demek değil mi bu? “Öyle istekte bulunuruz ki nasıl olsa vazgeçerler” anlamına gelmez mi bu liste?

Çakır Hüseyin

– Nasıl ölçüp tartarsan bacım? Biz de bu listeyi, sizleri istemeyen ağalara, beylere göstereceğiz. “Ne yapalım, ne istediysen kabul ettiler” diyeceğiz. Bizi de düşünün biraz.

Nubar:

– Hiç olmazsa takılarda biraz indirim yapın.

Kerime:

– Olmaz, olmaz, biz bunun altından kalkamayız.

Uzun uzadıya pazarlıklar sürdü gitti. Çok uzayınca kızdı Nubar, “Yazın gardaşım! Ben bu kızı, bu köye karşı aldım da, alacağım da” dedi. Daha önceden hazırlanan kalemle saman kâğıda yazmaya başladı Çakır Hüseyin. Önce yüksek sesle duyuruyor, sonra alt alta yazıyordu:

1- Kordonu altından bir takım beşi bir yerde.

2- 2 metre uzunluğunda olmak şartıyla iki dolam altın zincir.

3- 8 tane Trabzon bileziği

4- Altın yüzükler, küpeler.

5-Ağalar, beyler, amcalar, dayılar için on çift “aceske” sitili deri çizmeler, ayakkabılar (deriden, köseleden)

6- 8 kat yün yatak, yastık, düğüne okuma yaşmakları (davetiye).

7- Kırmızı gelinlik elbisesi, ihtiyaç çamaşırları, basmalar, çemberler, yaşmaklar. Erkek iç çamaşırları, elbiselik kumaşlar.

8- Bakır kazanlar, tencereler, sahanlar, metal kaşıklar.

Bu şekilde oluşturulan “kesik listesi”nin altını Nubar, Kerime Hanım, Gafur, akır Huseyin ve Rahim imzaladılar. Bir sene sonra iin de dn zamanını karalaştırdılar. “Hayırlı olsun” denildikten sonra “Amin” diyerek dua okudu Gafur. Duanın bitiminden sonra Nubar’ın kulağına eğilerek “İki kasa rakı ve bir takım da davul olacak” dedi akır Huseyin.

Evlerine gelene kadar hiç konuşmadan yürüdü Nubarlar. Alt kattaki salondaki ocağın etrafına oturdular sırayla. Onların zgn halini gören Emine Hanım sordu:

– Ne oldu? Söz kesmeden mi geliyorsunuz, cenazeden mi? Bize de anlatın.

Hasan:

– ok ağır oldu nene! Ne kadar altın, inci varsa istediler bizden, öbür kesikler neyse de...

Kerime:

– Nasıl kalkacağız bunun altından? Düşünüp bir hal çaresi bulalım.

Nubar:

– Hem geldim, hem düşündüm ben. Fatsa’ya gidip altınların ne kadar tuttuğuna bakalım. Elimizde, avucumuzda, ahırımızda ne varsa satarız. Olmazsa Kerime’yle Giresun’a gider mal toplarız veresiye. Bir sene sonra da onları deriz. Allah büyüktür. Bir sebep verir.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hasan’ı ve eşi Dürdane’yi, Emine Hanım’ı bırakıp yola düştüler  beraber. Mehmet, “Vazgeelim” diyordu sürekli. Ailesini zor durumda bıraktığı için kendisini suçluyordu. Yuva köyüne geldiklerinde sağıdan soldan, akrabalardan veresiye tosun-dana istemeye başladılar. Yukarı yaylaya çıktıklarında, ayır içinde koyun otlatan şek Mehmet ile karşılaştı Nubar. Hal hatırdan sonra Mehmet, “Kamil, senin aşağıda çok yerin, arazin varmış. Bu kışı yanında geçirsem cenikte (sahilde) ne dersin? Burada bir sürü koyunla kışı geçirmek çok zor. Ot, sa-

man bulamıyorum. Sahilde kışlar hafif geçermiş. Kira da veririm sana” dedi. Bu teklifi duyan Nubar’ın aklına hemen bir fikir geldi. “Belki biraz daha kolaylaştıırım işlerimi” dedi içinden.

– Paraydı, kiraydı, yayılım parasıydı gibi şeyler olmaz Mehmet. Benim biraz düğün nedeniyle müşkülüm var. Kaç baş koyunun var senin?

– 150 baş kadar. Bir sürü de gebe koyunum var. Yaza doğru, Mart’a, Abrul’a doğru 200 falan olur herhalde.

– Kabul edersen ancak ortaklık yaparım seninle. Birazını yayılım parasından düşeriz, geri kalanı da borçlanırım sana. Düğünden sonra da öderim paranı.

– Olur gardaşım, niye olmasın? Ben zaten böyle bir fırsat arıyorum. Koyun değil mi bu? Her sene kuzulayıp çoğalıyorlar. Satar, satar masraflarını çıkarırsın.

“Ortaklık üzerine” el sıkışıp anlaştılar. Yazın Karagölle-
rin eteklerinde, Yedigözler’de, Hoca Pazarları’nda otlayacak-
tı sürü. Kış mevsimi için de Cöreği Kızılcakese’ye gelecek-
ti Üşek Mehmet. Beraberce sürünün bakımı karşılayacaklar-
dı. Sevinmişti Nubar, nereden baksa 200 koyunun 70-80 ta-
nesini peşin paraya satabilirdi. En az 8-10 tane tosunu, da-
nası da olurdu. En fazla düğünden bir sene sonra rahata ka-
vuşabilirdi tekrar.

O sene tarlalarının tamamına buğday ektiler satıp para-
ya çevirmek için. Ünye’ye gidip tekrar dönmeleri gerekiyor-
du harman zamanı ama bu zahmete katlanmaları gerekiyor-
du. Akrabalarından Civiller’den, Halisler’den, Topal İdris-
ler’den, Şerifler’den, Ağabeyler’den, Halil İbrahimler’den, Ali
Osmanlar’dan, Gençâğalar’dan birer tosun aldılar veresiye.
Kurban Bayramı zamanına kadar besleyeceklerdi onları yay-
lalarda. Yuva köylüleriyle beraber Yedigöz’e, obalarına Keri-
me’yle Mehmet de gidecekti. Yayla zamanı sona erene kadar
Nubar’da Galiser’e gidecekti ekin biçmeye, para kazanmaya.

Terine'ye mısır hasadına giden köylülerle haber gönderdiler oğulları Hasan'a. Bu yaz Ünye'ye gelecek durumları yoktu. Mısır ve fındık hasadını, ekimi dikimi, ne yapılması gerekiyorsa yapmaları gerektiğini iletmelerini istediler. Ünye'deki arazilerin 20 dönüm kadarına fındık dikmişlerdi önceden, 2 ton kadar fındıkları olabilirdi. Dügünden sonra fındık satımından elde edecekleri parayı da hesaba eklediler. Her akşam düğün masraflarını ve gelirlerini hesap edip duruyorlardı. Satıp paraya dönüştürebilecekleri imkânlarını ele aldıklarında rahat hissetmeye başladılar kendilerini. Gelintilerin, göçlerin nasıl çalışan insanlar olduklarını göstereceklerdi Cöreği Kızılcakeşe ağalarına, beylerine. Nubar için namus ve haysiyet meselesiydi bu düğün.

Kasım ayı geldiğinde Nubar ile Kerime Hanım birbirlerine urganla bağladıkları 10 tosunu Bektaş Pazarı'na götürdüler satmak amacıyla. Bulancaklı bir alıcıya tamamını sattılar peşin parayla. Birkaç gün sonra da Ünye'ye döndüler kış mevsimini geçirmek, baharı orada karşılamak üzere. Mehmet, koyun sürülerinin yanında Üşek Mehmet'le gelecekti Ünye'ye; yardım edecek, yol gösterecekti ona.

Günler geçti, Nisan ayı başlarında Üşek Mehmet Yuva köyüne dönüş yolculuğuna başladı önündeki 130 baş koyunuyla beraber. O mevsimde doğan kuzuların tamamını ve ekstradan 15-20 koyunu da satarak Nubar, bütün düğün masraflarını karşıladı. Mayıs'ın ilk haftası Mehmet'in düğünü yapıldı. Çevre köylerin ağaları, beyleri, kabadayıları iki gün iki gece masa kurup, davul zurna eşliğinde kasalarca rakı içtiler, türkü söylediler. Kına gecesi ve duvak günü Saime tüm takıları boynunda, kollarında görünecek şekilde gelin sandalyesine oturtuldu. Köyün kadınları hayran hayran bileziklerine, beşibiyerdelerine bakıp durdu.

1953'e gelindiğine hazineye ait arazilerin tapusunu aldı zamanın hükümetinden bedelsiz olarak Nubar. O günden sonra da koyu bir Demokrat Partili oldu çıktı tüm köylü gibi. Zira o zamana kadar hiçbir faydasını görmemiş, hükümetin ne olduğunu bilmemişti. Sadece jandarmaların, vergi memurlarının, cumhuriyet muhtarlarının otoriter tavırlarıyla tanışıp durmuştu.

Cöreği Kızılcakese'deki ve Hendeksuyu'ndaki tüm arazi-sine fındık dikti. Oldukça iyi gelir sağlıyordu fındık tarımı.

Günler günleri kovalayıp 1970'li yıllara gelindiğinde ay-nı evde altı üstlü de olsa oturamaz hale gelmişlerdi. Ayrılıp, küçük oğluyla beraber Hendeksuyu'na taşınmaya karar ver-di Nubar. İki ayrı yerde, iki ayrı tarlayı ekip biçmek, gidip gelmek zor olmaya başlamıştı. Onca yolu yaya olarak sabah akşam yürümek, hem de sırtlarındaki yemek sepetleriyle be-raber adımlamak yorgunluklarına yorgunluk katıyordu her gün. Bir akşam ailesini topladı Nubar. Ailenin kalabalıklaş-tığını, bir sürü torunları olduğunu, tek eve sığamaz oldukla-rını, ayrılık vaktinin geldiğini izah etti onlara. Herkes de bu-nu istekle beklediğinden itirazları da olmadı. Kendisine faz-ladan bir pay çıkarmadı Nubar, neleri varsa ikiye böldüler. Tarlaları, hayvanları, mısır çitlerindeki mahsulleri ikiye böl-düler. Küçük oğlu Mehmet'in itirazlarına, "Oğlum, Hasan'ın çocuğu çok, nüfusu kalabalık. Eğer ben de hisseye tâbi olur-sam torunlarım aç kalır. Yarı yarıya pay bize de, sana da ye-ter" cevabını verdi.

Böylece yeni bir ev yapana kadar küçük oğluyla beraber yaşamak amacıyla Hendeksuyu'ndaki çitten kulübeye taşın-dılar. Birkaç sene çit kulübede yaşamlarını sürdürdükten sonra yeni bir ev inşaatına başladılar oğlu Mehmet'le be-raber. Fazla sürmeden de Kalafat Sapağı'nın kenarında iki kat-lı, eski toprak tuğlayla inşa edilmiş bir evi oldu Nubar'ın. Yi-ne de senede birkaç ay Cöreği Kızılcakese'ye gidiyordu fin-

dık toplamaya, Ağustos ayının sıcak ve nemli havasında yüzünden yere dökülen terleri sile sile.

* * *

1977'nin yaz aylarıydı. Nubar'ın küçük oğlu Mehmet, babasından öğrendikleriyle yeni komşularına, yeni köylülerine ev inşa etmeye başlamıştı yevmiye karşılığında. Üç küçük çocuğu olmuştu Mehmet'in. Emine Hanım yaşlılıktan halsiz düşmüş, hastalanmıştı; artık yatağından kalkamıyordu. Kerime Hanım bahçe işleriyle uğraşıyor, karalahana aralarını çapalıyordu her gün. Saime Gelin ise ev işleriyle ilgilenip temizlik, yemek yapıyor, çocuklarını büyütüyordu.

Birkaç ay önce doğum yapmış, sağılır vaziyette, zayıf, cılız bir inekleri vardı Nubarlar'ın. Sebzelere, mısırlara zarar vermesin diye serbestçe otlanmasına müsaade edilmiyor, evin önündeki elma ağacının gölgesi altına bağlanıyor, günde birkaç bağ ot veriliyordu önüne. Bağlı olduğu yerden memnun olmayan hayvan sabahtan akşama kadar bağırıp duruyordu. Nubar da oldukça rahatsız oluyor, acıyordu sütünden faydalandıkları ineklerine. "Boş boş duracağıma şu hayvanı urganıyla yol kenarında otlatayım" diye düşündü ve her gün ineğiyle yol kenarlarında oturmaya geçirmeye başladı günlerini. O da artık yaşlanmıştı epeyce.

Temmuz ayının ilk günlerinden birinde, sıcak mı sıcak, nemli mi nemli, güneşli mi güneşli bir günün öğleden sonrasında ineğin yularından tutan Nubar, Devlet Sahil Yolu'nun alt tarafına, deniz kıyısı tarafına geçerek urganın ucundan tutup otlatmaya başladı hayvanı. Yabani incir ağacının gölgesinde otururken, denizden hafif hafif esen poyrazın etkisiyle uykusu gelmeye, rehavet çökmeye, gözleri kapanmaya başladı. "Uyur muyursam ineğim kaybolmasın" diye hayvanın uzun urganının ucunu sağ bileğine bağladı. Yarım saat kadar uyudu yüzün koyu Nubar. Acı bir korna sesiyle uya-

nırken, birden kolundaki organla birlikte sürüklenmeye başladı. Zar zor ayağa kalkıp koşmaya, urgandan kurtulmaya çalıştı. Durumu anladı: İnek, yoldan karşıya geçmiş, organı Fatsa tarafından gelen bir kamyonun ön tamponuna takılmıştı. Kamyon durmaz, inek durmaz... Kolundaki urgandan kurtulamayan ve gittikçe de kamyonu yaklaşan Nubar, sonunda kafasını kamyonun arka lastiklerine ve kasasının demirlerine çarptı hızlıca.

Kamyon şoförü durup arabadan indi ama yolun kenarına boylu boyunca uzanan Nubar'ın ağzından, kulaklarından, burnundan kanlar akıyordu asfaltın üstüne. Hendek-suyu Sapağı'ndaki evlerdeki insanlar koştular olay yerine. Yakınlarda çalışan oğlu Mehmet de hemen geldi ve babasını köy minibüsüyle önce Ünye Devlet Hastanesi'ne, oradan da Samsun Devlet Hastanesi'ne götürdü. Mehmet babasının öldüğünü kabul etmiyordu ama minibüste zaten ölmüştü Nubar. Evine getirildi ve ertesi günü Mektep Yarı denilen tarlasının yol kenarına defnedildi. Olayı duyan Giresun'daki tanıdıkları, akrabaları, hatta Boztekkeli Yakup da geldi cenazeye. Yakup, defin işleminden sonra hasta olan bacısını alarak köyüne götürdü sahipsiz kalacağını düşünerek.

Kamyon şoförü üç gün tutuldu Ünye Jandarma Karakolu'nda. Nubar'ın büyük oğlu Hasan şikâyetçi olmak ve kan parası talep etmek gerektiğini söylediğinde Kerime Hanım şiddetle karşı çıkıp, azarladı oğlunu: "Bu zavallı, çalışkan, dürüst, cesur ve atak Ermeni yetimini Osmanlı öldüremedi, Cumhuriyet öldüremedi, ağalar, beyler, eşkıyalar öldüremedi de kıyımsız (merhametli) yüreği yüzünden bir inek öldürdü. Alın yazısı böyleymiş. Rahatsız etmeyin babanızı. Hak teala böyle buyurmuş. Varın gidin, karakola şikâyetçi olmayın. O zavallı kamyoncunun da bir evi, bir yuvası, çocukları vardır belki."

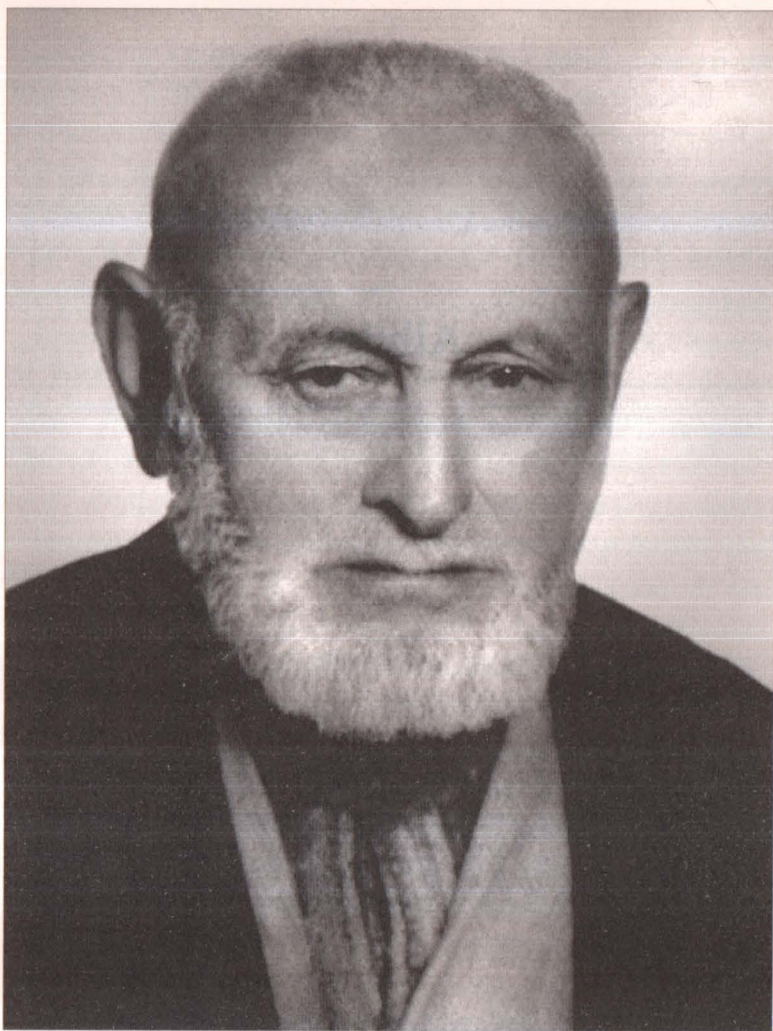
İşte o zaman anladı babasının bir Ermeni yetimi olduğunu büyük oğlu Hasan! Trajik yaşamının, çileli ömrünün sonu gelmişti Nubar'ın. Nubar veya Avedis veya Arto, Varujan, Boğoz, Artin... Kim bilir bu yetime hangi adı vermişti anası babası? Avaz avaz, bağıra bağıra ilan ederek duyurmaya gerek duymasa da en azından büyük oğluna hissettirmeliydi Kerime, babalarının Müslümanlaştırılmış bir Ermeni yetimi olduğunu. Evlilikleri boyunca her kavgalarında –kırıcı olmamak şartıyla– Nubar'ın yüzüne karşı kızgınlıkla “Ermeni çocuğu” demesine rağmen aile içinde bu durumu hiç kimseye söylememeye özen göstermişti Kerime hanım.

Günler geçip gitti, Nubar'ın eşlerinin de vakitleri doldu: Nubar'dan bir sene sonra Emine Hanım Boztekke'ye, Kerime Hanım ise resmî nikahlı kocasının yanına defnedildi.

* * *

Günümüzde Nubar'ın torunları çoğalmış durumda: Halil, Hacer, Cemil, Cemal, Fatma, Kerime, Mutafa, Hüseyin... olarak Giresun'da, Ordu'da, İstanbul'da, Bursa'da, hatta İsviçre'de yaşamlarını sürdürüyorlar. Bunlardan bazıları “Türk-İslam Sentezi”ne dayalı bitmez tükenmez resmî ideolojinin etkisi altında inanmak istemiyor dedelerinin bir Ermeni yetimi olduğuna. Birçoğuyse resmî ideolojinin kalın duvarlarını yıkmayı başararak Ermeni dedelerinin doğa sevgisini, hayvan sevgisini, insan sevgisini, hoşgörüsünü, can yakmama düsturunu kalplerinde, damarlarında, hücrelerinde her an hissederek yaşamlarını sürdürüyor güzel bir ülkeyi, mutlu yarınları hayal ederek...

Albüm

Baybahanlı Nubar (Kamil).

Nubar'ın eşi Kerime Hanım.

Nubar'ın üvey kardeşi,
Kazaskerli Ali Ağa'nın
oğlu Genççağa.

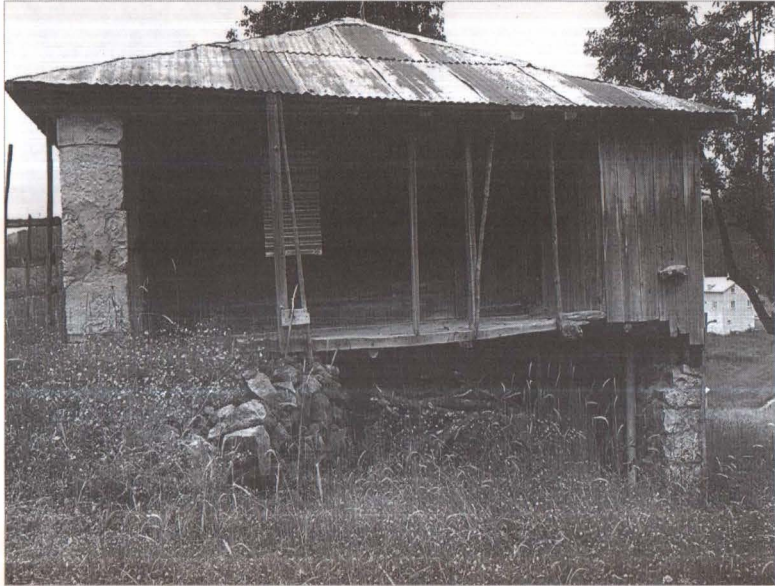
Nubar'ın dostu, arkadaşı
Toyoğlu Nuri ve eşi
Hurşit kızı
Zübeyde Hanım.

Nubar'ın arkadaşı, dostu,
yardımını gördüğü
iyiliksever Hurşit kızı
Zekiye Hanım.

Nubar'ın Ünye'de yaşayan torunları.

Nubar'ın 1975 yılında yaptığı son evi. Dereli-Yuva Köyü.

Hapan köyünden bir mahalle (Kaynak: <http://hapanduzkoy.blogcu.com/koyumuzun-tarihcesi/7044008>).

Yuva köyünün günümüzden bir görüntüsü (Kaynak: http://www.koylerimiz.info/Koylerimiz/Db_Koy/Koy_Resimleri/b_100-3118-14618327778.jpg).

"Bir bebek neden yetim kalır? Bu bebeğin gerçek ailesi, amcaları, halaları, teyzeleri, onların sülaleleri yok mudur? Çocukluğum ve gençliğim boyunca büyükannem Kerime Hanım'la yaptığım sohbetlerde dedemin gerçek anne ve babasının kim olduğu sorusuna asla ve asla net bir cevap alamadım. Dedemin gerçek ailesinin Ermeni olabilecekleri konusunda imalı cevaplarla karşılaştım..."

Giresun, Şebinkarahisar, Baybahan Dağı, Kızıldaş, Yuva, Hapan, Eneet, Fatsa, Ünye, Ordu, Samsun... Ermeniler bir zamanlar Karadeniz'de de genişçe bir coğrafyada yaşıyorlardı. Ta ki yerlerinden, yurtlarından sürülünceye, kovuluncaya, toprakları ellerinden zorla alınıp, kırıma uğrayıncaya kadar.

Halil Erhan, Karadeniz'den bir Ermeni yetimi Baybahanlı Nubar'ın, yani dedesinin hayat hikâyesini anlatırken geniş bir panorama çiziyor: Hamidiye Alayları'nın baskınları; Ermenilerin yaşayışları ve zaman içinde uğradıkları zulümler; vicdanlı biri tarafından kurtarılan, Müslüman olarak büyütülen bir yetimin verdiği hayat mücadelesi; Karadeniz köylerindeki ağalık düzeni... Nubar'ın ya da Müslümanlaştırılıp Türkleştirildikten sonraki adıyla Kamil'in gerçekle kurgunun iç içe geçtiği yaşam öyküsü, 1900'li yılların başlarından itibaren Karadeniz'deki yaşama, kültüre, dönüşüme dair malumatı da ince detaylarla veriyor.

